

primus observavit illustravitque vir sive dignitate, A sive doctrina eminentissimus (a), quem alii deinceps sunt secuti. Illud demum singulare haud est præmittendum, quod in Fastis veteris marmorei ecclesie Neapolitanæ Kalendarii, sancti Innocentii memoria recolitur cum martyris elogio, et præter morem consignatur die 24 Aprilis, cum in aliis liturgicis libris sive 12 Martii, sive 28 Julii, sive 21 Decembris inscribatur. Utramque vero difficultatem erudite, ut assolet, discutit cl. Mazochius (b), ad quem lectores remittimus.

4. Porro tanti pontificis epistolas 42 quibus intextuntur aliæ 7 ad ipsum scriptæ sive ad ipsius gesta pertinentes, sordiose recensuit eruditique notis edisseruit Coutantius v. c., cujus proinde exemplar, ut sæpe alias, typis expressimus. Quandoquidem vero de Innocentii scriptis mentio recurrit, præstat in medium adducere quod refert Gennadius his verbis (c) : *Innocentius, urbis Romæ episcopus, scripsit decretum occidentalium Ecclesiarum et orientalium adversus Pelagianos datum, quod postea successor ejus papa Zosimus latius, promulgavit.* Ad quem locum hæc observat Norisius (d) : « Nescio, inquit, quid orientalis Ecclesia ante Innocentii decretum statuerit contra Pelagianos. In sola synodo Diospolitana eorum causa agitata est : in quo judicio Pelagius absolutus fuit, licet reapse coactus fuerit ad errores objectos anathematizandos : quod sexcenties Pelagianis Augustinus exprobrat. Sane Innocentius noluit approbare acta synodi Palæstinæ : Unde, inquit (e), *non possumus illorum nec culpæ, nec approbare judicium ; cum nesciamus, utrum vera sint gesta, aut, si vera sunt, illum* (Pelagium scilicet)

constet magis subterfugisse, quam se tota veritate purgasse. Photius scribit (f), Pelagianos in Oriente ab Alexandrina ecclesia fuisse damnatos : *Ejecti sunt, inquit, qui ita senserunt ex ecclesia velut hæretici temporibus Theophili Alexandrini et Innocentii Romani episcopi.* Errat Photius : nam Theophilus lethargo correptus obiit consulatu Honorii ix et Theodosii v, die 15 Octobris ex Socrate (g) anno scilicet 441. At eo anno adhuc Pelagiana hæresis latebat, neque usquam præterquam Carthagine, insonuerat. Præterea cum Valerianus servus Pelagianus Alexandriam se recepisset, Eusebius Cyrillum Theophili nepotem monuit, ne hæretico locum daret, cum a cæteris orientalibus Pelagianis expellerentur : *Quomodonunc, inquit, cum beatæ memoriæ Innocentius Pelagium Cælestiumque cum suis capitibus condemnarit, cunctis eos abjicientibus orientalibus Alexandrina Ecclesia in communionem receperit ; quæ sola et prima inter provinciales suos tales refutare debuerat.* Nihil hic de laeta a Theophilo in Pelagianos sententia dicit : quod tamen nepoti avunculi decretorum ad reprehensionem usque in causa Chrysostomi tenacissimo inculcandum fuerat. Hinc patet, ecclesiam Orientalem tempore Theophili nihil statuisse contra Pelagianos : unde deceptus est Vossius (h) qui Theophilum inter Pelagii damnatores numerat. Photii testimonio deceptus. » Hæc aliaque plura in locum Gennadianum vir doctissimus. Verum in ea quæ hic tradit Norisius de Photii testimonio deque Eusebii epistola ad Cyrillum Alexandrinum, consulendi eruditissimi C Ballerini (i) ; qui haud errasse Photium demonstrant, atque post Tillemontium illius Eusebii epistolæ sinceritatem in dubitationem adducunt.

(a) Noris., Hist. Pelag. lib. 1, cap. 11, opp. tom. I, pag. 3.

(b) Mazoch., Comment. in vet. marm. eccl. Neapol. Kalendar. tom. I, pagg. 229, seqq.

(c) Gennad., lib. de Vir. illust., cap. 43.

(d) Noris., l. c. pag. 114.

(e) Innoc. epist. 31, § 4, infra, pag. 605, b.

(f) Phot., Bibl. cod. LIV.

(g) Socrat., Hist. eccl. lib. vii, cap. 7.

(h) Voss. Hist. Pelag. lib. 1, cap. 39.

(i) Baller., ad tom. IV opp. Noris. Observ., lib. 1, cap. 5, §§ 4 et 5, pag. 866.

S. INNOCENTII I PAPÆ EPISTOLÆ ET DECRETA.

• EPISTOLA I,

INNOCENTII PAPÆ I AD ANYSIUM THESSALONICENSEM
EPISCOPUM.

Anysio Innocentius eam in Illyrici Ecclesias potestatem confirmat, quam Anastasius ejusque decessores ipsi concesserant.

Dilectissimo fratri ANYSIO INNOCENTII.

Cum Deus noster Christus sanctæ memoriæ virum Anastasium episcopum, licet celeriter, ad se vocare

D dignatus sit; computans ejus merita tanta esse ac talia, ut jam excederent conversationis humanæ consortium, sæculumque illud, præ vitæ puritate et abundantia doctrinæ, qua populum Dei toto ecclesiasticæ auctoritatis rigore regebat : ne ejus Ecclesia aliquantulum sine rectoris gubernaculo remaneret, statim pro sua misericordia, consentientibus sanctis sacerdotibus omnique clero ac populo cum pace, quam Deus Ecclesiæ suæ rediens ad cælum

• Ex iis est, quas synodi Romanæ sub Bonifacio II gestis insertas Helstenius in prima parte Collectionis Romanæ vulgavit. Cum Innocentius litteras istas

episcopatus sui, quem statim ab Anastasii obitu iniit, primitus vocet; eas circa mensem Maium anni 402 scriptas fuisse non immerito colligamus.

donare dignatus est, ordinatum me in ejus locum, A frater charissime, par fuit recognoscere (f. cognoscere); primitiasque meas non nisi viro a optimo atque in Deo semper fideliter laboranti celeriter nuntiare (V. *epist.* 2 *Nicolai* 1). Cui etiam anteriores tanti ac tales viri prædecessores mei episcopi, id est, sanctæ memoriæ Damasus, Siricius atque supra memoratus vir ita detulerunt, ut omnia, quæ in illis partibus gererentur, sanctitati tuæ, quæ plena justitiæ est, traderent cognoscenda; meam quoque parvitatem hoc tenere iudicium, eandemque habere voluntatem, te decet recognoscere. Neque enim fas erat, ut aut ego contra tantorum bonorum virorum iudicium venire tentarem, quorum in locum successisse dignoscor, aut tuo merito, cui præclari viri tantam gratiam auctoritatis hujusce contulisse videntur, aliquid derogari videretur. Præ me itaque fero, ut hoc ipsum etiam meæ parvitati reservatum recognoscam, ut pari iudicio similique forma et bonis adæque et tuæ charitati id tribuam quod mereris.

MONITUM IN EPISTOLAM SEQUEM.

1. *Veritatem ejus dubiam non faciunt, quæ in ea ex Siricio descripta sunt.* — Ex epistola 4 Siricii nulla in hac describuntur. Verum, ut observavit Tillemontius, id minime mirum videri debet, cum Innocentius a Victricio rogatus ut regulas in Ecclesia Romana servari solitas sibi traderet, id feliciter præstare, quam decessorum decreta exscribendo, nequiverit. Hinc itaque nulla habetur idonea ratio, cur aut prædicta epistola Siricio, aut hæc Innocentio abrogetur. Neque leviora sunt momenta, quæ hanc Innocentio, quam fuerunt quæ illam Siricio adjudicant. A concilio Turonensi II, c. 20, a Cresconio in breviar. can. passim, a Zacharia papa apud Sirm. to. I Concil. Gall. *epist.* 9, c. 14 et 20, sub illius nomine laudatur. Præterea e veteribus collectionibus, quas bene multas recognovimus, in nulla desideratur, in nulla non exhibetur Innocentio inscripta. Hanc ipsi adscribunt exemplar Corbeïense Vigili papæ temporibus descriptum, Colbertinum majusculis litteris Langobardicis exaratum, vetus canonum Codex a Quesnello vulgatus, Dionysianæ collectionis Hadrianæque exemplaria, necnon collectio Hispana, Isidoriana, et alia plures.

2. *In annum 405 rejiciendam non esse.* — In his omnibus collectionibus (si Dionysianam excipias, in qua omittitur nota consularis) idem omnino est epistolæ finis, ac summo consensu consignatur Honorio aug. vi et Aristeneto cons. Hinc nullus relinquitur locus eruditi viri conjecturæ, qua huic Innocentii epistolæ notam illam consulariæ ab alio adjectam esse, aut certe post consulatum Honorii, etc., legendum esse suspicatur. Ut enim ei largiamur voces post consulatum, quæ primis litteris P. C. ab antiquariis exprimi solent, excidere facile potuisse; eo sane casu in aliquo saltem veteri codice Honorii et Aristeneti, non Honorio et Aristeneto, fuisset retentum, nec in ullo vocabulum cons. addi debuisset. Neque magis conjecturæ illius concedere cogemur, si quid causæ sit cur epistolam hanc anno 405, potius quam 401 scriptam putet, expendamus. Nempè unis movetur num. 5 verbis, quibus commemorat Innocentius quæ curialium causa, imperatore præsentem, et Victricio, secum posito pertulerit. Unde et sequi existimat, ut non modo postquam in urbem venisset imperator,

sed et postquam Victricius Roma Rotomagum rediisset, hæc epistola scripta sit. Atqui, inquit, Honorius imperator anno dumtaxat 403, mense Decembri Romanus venit, nec eo antea, ut ex Claudiani poemate colligitur, venerat: Victricius autem tam exiguo intervallo, quod ab imperatoris in urbem adventu ad 15 Februarii diem anni 404 excurrit, Roma Rotomagum redire, atque inde litteras ad Innocentium mittere, ita ut ei ante redderentur, non valuit. Ex quo litteras illas non Honorio Augusto consule, sed post consulatum Honorii Augusti, hoc est anno 405, non 404, datas esse concludit. Sed si ob factum, cujus nulla habetur notitia certa, tot et tam diversis tanque antiquis titulis fidem negare liceat, quid in historia erit certi? Esto igitur, Honorius exeunte anno 403 Romam venerit, atque in urbe tunc temporis existerit Victricius: ut eundem episcopum prius, quam has Innocentii litteras acciperet, Rotomagum rediisse simul assentiamus, quid cogit? Nullum Innocentius Victricii nomine ad se missum, nullas illius litteras sibi redditas memorat. Verum, inquit vir eruditus, verbum *missi*, quo in exordio utitur Innocentius, absentem innuit. At si absentem, non certe Rotomagum reversum, non Roma egressum sonat. Quid enim prohibet quominus Victricius Roma abcessurus, dum vale Innocentio diceret, regularum ecclesiasticarum librum ab eo postulari, atque is ad manum tum non habens librum, illum quam primum concinnari, et Victricio ante illius ex urbe discessum tradi curarit. Neque vero opus est ut procul a nobis sint, ad quos aliquid mittere dicimur. Quotidie sibi mutuo mittunt amici, etiam ejusdem urbis membris contenti, munuscula, libros, litteras, etc. Cujus rei exemplo sint Damasus et Hieronymus, supra p. 579 et seqq.

Regularum liber appellatur. Capitulum divisio. — Porro memoratus regularum liber non alius existimandus videtur ab hac ipsa epistola, utpote in qua Innocentius pauca præfatus, plura disciplinæ capitula, quibus Ecclesiæ regenda sint, explicat. Hæc autem capitula plerisque in mss. tametsi non in omnibus, præmissis titulis summam exhibentur. Sed neque in illis hæc capitulum divisio seu summa una et eadem est, verum pro eorum, qui pontificias epistolas collegerunt, ingenio et arbitrio diversa. Carteris autem amplior est ea, quam Codicis a Quesnello vulgari exhibent exemplaria. Quocirca unam illam hic representare satis habebimus, nisi ei alteram ex Dionysii Exigui collectione, cui et Hispana, unde descripta est Isidoriana, pene in omnibus concinit, adjicere opera pretium esset. Cum enim Cresconius alique canonum collectores Romanorum pontificum decreta secundum titulorum divisionem a Dionysio concinnatam citare soleant, ut eorum comperiant citationes, prænosse necesse est quæ illa sit divisio. Atqui Dionysius Exiguus novem ac viginti titulis comprehendit omnia quæ ex Innocentio collegit decreta, inter quæ primum locum obtinet hujus papæ ad Decentium epistola titulis octo distincta. Tum hanc excipit ista ad Victricium, quam in duodecim titulos partitur. Quocirca primum epistolæ hujus decretum apud Dionysium titulus 9 et ultimum titulus 20 appellatur, ut infra videre est.

4. *Leges, quæ curiales a curia migrare prohibebant.* — In illis autem decretis id maxime, quod cap. 14 de curialibus dicitur, quia et in aliis aliorum pontificum epistolis ejusdem rei identidem incidit mentio, paulo hic latius, quam in annotationibus licet, opus est explicare. Curiales seu decuriones dicebantur, qui magistratibus atque officiisungebantur municipalibus. De illis Majorianus imp., novellæ 1 initio, ita loquitur: « Curiales nervos esse

* Idem Anysius a Palladio in dialogo de Vita Chrysostomi, cap. 3, *optimi senis τοῦ καλοῦ ἁγίου* encomio donatur. Ibi et memoratur Eulysio Apameæ Bithyniæ

episcopo, qui quindecim episcoporum litteras in gratiam Chrysostomi Romam deferrebat, suas etiam tradidisse.

É veteribus collectionis Dionysii Exigui cōdicibus. A
 IX. Quod extra conscientiam metropolitanam non ordinetur
 episcopus. — X. ^a Qui ad clerum suscipi non possint. Et
 ut clericorum causæ a propriis terminentur episcopis.
 — XI ^b Ut viduam clericus non ducat uxorem. — XII. Ut
 si laicus viduam duxerit, clericus non fiat. — XIII.
 Qui secundam habuerit uxorem, clericus non sit. —
 XIV. Ut alterius clericum nullus usurpet episcopus
 ordinare. — XV. Ut non rebaptizentur qui ad Ec-
 clesiam a Novatianis vel Montensibus veniunt. —
 XVI. Quod sacerdotes et levitæ cum mulieribus coire
 non debeant. — XVII. Quod monachus, si clericus
 factus fuerit, ^c uxorem non ducat. — XVIII. Ut ex
 carnalibus clericus non fiat propter voluptates quas
 a diabolo inventas exhibere compellitur. — XIX. De
 virginibus ^d velatis, si deviaverint. — XX. De vir-
 ginibus non velatis, si deviaverint.

INNOCENTIUS ^e VICTORIO episcopo Rotomagensi,
 salutem.

I. Etsi tibi, frater charissime, pro merito et ho-
 nore sacerdotii quo plurimum polles, vivendi et do-
 cendi ^f ecclesiasticæ regulæ nota sunt omnia, neque
 est aliquid, quod de sacris lectionibus tibi minus
 collectum esse videatur; tamen quia Romanæ Ec-
 clesiæ normam ^g et auctoritatem magnopere pō-
 stulasti, voluntati tuæ mōrem admodum gerens, di-
 gestas vitæ et morum probabiliū disciplinas an-
 nexas litteris meis misi, per quas advertant Ecce-
 liarum regionis vestræ populi, quibus ^h rebus et
 regulis Christianorum vita in sua cujusque profes-
 sione debeat contineri, qualisque servetur in urbis
 Romæ ecclesiæ disciplina. Erit dilectionis tuæ, per
 plebes frātinias, et consacerdotes nostros qui in illis

regionibus propriis ecclēsial president, regularum
 hunc librum quasi didascalicum atque monitorem
 sedulo insinuare; ut et nostros cognoscere, et ad
 fidem cōstituentium mōres valeant docendi sedulitate
 formare. Aut enim p̄positum suum ex hac nostra
 congruenti lectione cognoscēt, aut si quid adhuc
 desideratur, facile poterunt ex bona imitatione sup-
 plere.

2. Apostolatus et episcopatus exordium a Petro. —
 Incipimus igitur, adjuvante ⁱ sancto apostolo Petro,
 per quem et apostolatus et episcopatus in Christo
 cœpit exordium, ut quoniam sæpe plures emer-
 runt causæ, quæ in aliquantulis non erant causæ, sed
 crimina, ut de cætero sollicitudo sit unicuique sa-
 cerdoti in sua Ecclesia curam hujusmodi habere,
 sicut apostolus prædicat Paulus (*Ephes. v, 27*), talem
 Ecclesiam Deo exhibendam, non habentem maculam
 aut rugam, ne alicujus morbidæ ovis assilatu con-
 scientia nostra contaminata violetur. Propter eos
 igitur, qui vel ignorantia vel desidia non tenent ec-
 clesiasticam disciplinam, et multa non præsumenda
 præsumunt, recte postulasti, ut in illis partibus
 istiusmodi, quam tenet ecclesia Romana, forma ser-
 vetur. Non quo nova præcepta aliqua impentur,
 sed ea, quæ per desidiam aliquorum neglecta sunt,
 ab omnibus observari cupiamus, quæ tamen aposto-
 lica et patrum traditio sunt constituta. Scriptum
 est namque ^j ad Thessalonicenses, Paulo monente
 (*II Thess. II, 14*): *State, et tenete traditiones nostras,*
quas tradidi vobis sive per verbum, sive per epistolam.
 Illud certe tuam debet mentem vehementius exci-
 tare, ut ab omni labe sæculi iustus immunis, ante
 Dei conspectum secturus inveniaris. Cui multam
 enim creditur, plus ab eo exigitur (*Luc. XII, 48*).
^k usura pœnarum. Ergo quoniam non pro nobis tan-

^a In Hispana collectione et apud Isidorum, II: *De his qui post baptismum cingulum militiæ secularis acceperunt, non debere ad cleritatus ordinem admitti.* III: *De causis clericorum quæ in provincia juste non finiuntur, ut ab apostolica sede terminentur.* In pervetusto exemplari Corb., IV: *De his qui post remissionem peccatorum cingulum militiæ secularis habuerint.* V: *Ne ulli liceat ad aliam convocare Ecclesiam.*

^b Isid. cum Hispana coll., IV: *De uxoribus clericorum, ut virginibus socientur, et secundam non ducant uxorem.* Corb. ms., VI: *De clericis, ut non ducant mulieres uxores.* VII: *De his qui mulieres ducunt uxores: ea mulieris nomine intellecta, quæ non virgo sit.* Quo intellectu vocabulum Idem a Siricio epist. ^d usurpatum vidimus.

^c Ita parum Dionysii exemplar Regium. Alia vero eandem aucta, quibus Isid. et Hisp. coll. continent, p̄positum suum servare debent.

^d In Hisp. coll. et Isid., *De virginibus sacratis, si lapsæ fuerint.* In veterimo ms. Corb., *De puellis sanctimonialibus, quoditer debeant velari.*

^e Nonnullis in mss., *Victorio*; in quibusdam, ut apud Merlin., *Victorico*; in aliis, *Victoricis*; in Regio, *Victorito*; in cæteris, *Victricio*. Is Victoricius quanti meriti fuerit, Paulinus Nolanus episcopus duabus litteris ad ipsum scriptis memoriæ commendavit.

^f Unus codex Colb. et alter Fossat. cum edit. Rom. et Quesn., ut in margine Crab., *secundam ecclesiasticas regulas*, refragantibus aliis plus viginti mss. Hoc autem sibi vult: Etsi tibi nota sunt omnia

docendi ac vivendi præcepta, quæ regula ecclesiastica continentur.

^g In pervetusto ms. Corb., et ex eo Sirm. et Lab., normam ad auctoritatem; lectio non spernenda, eo fere intellectu, quo concilium Carthaginense infra, epist. 26, n. 1, ad ipsum Innocentium de stantibus snis ad eum referre se scribit, ut iis etiam apostolicæ sedis adhibeatur auctoritas.

^h Codex Corb. cum Fossat., quibus et regulis; unus Colb., quibus regulis, omisso rebus.

ⁱ Merlin., Crab. et edit. Rom. cum solis coll. Hispan. et Isid. mss., *adjuvante Deo et sancto Dei apostolo.* Quod Innocentius hic docet, pro certo habens Cæsarius Arelatensis, Symmacho papæ epist. 14, n. 2, ita scribit: *Sicut a persona beati Petri apostoli episcopatus sumpsit initium, ita necesse est ut disciplinis competentibus sanctitas vestra singulis ecclesiis quid observare debeant, evidenter ostenda.*

^j Antiquiores mss. Colb., Fossat. et Corb., *a I Timotheum*; sed in hoc secundis curis resilitum est ad Thessalonicenses. In prisca edit. Concil., ut in mss. coll. Hadr. et Hispan., legitur ad Thessalonicenses II, et ad Timotheum. Mox veteres edit. Concil. cum Rom., *tradidimus, pro traditi, renitentibus mss.*

^k Verba hæc, *usura pœnarum*, in mss. Colb., Dion., Hadr., Hispan., Isid., nec non in plerisque edit., ut et apud Siricium, desiderantur. Exstant autem apud Sirm., Lab. et Quesn., ut in vetustioribus mss. duobus Colb., uno Corb. et Fossat., necnon secundis curis in Coislin, coll. Hispan.

tum, sed pro populo Christi ^a cogimur præstare rationem, ^b disciplinam deificam populum erudire debemus. ^c Exstiterunt enim nonnulli qui, statuta majorum non tenentes, castitatem Ecclesiæ suæ præsumptione violarent, populi favorem sequentes, et Dei iudicium non timentes. Ergo ne silentio nostro existimemur his præbere consensum, dicente Domino ^d (*Psal. XLIX, 18*): *Videbas furem et currebas cum eo*; hæc sunt quæ deinceps, intuitu divini iudicii, omnem catholicum episcopum expedit custodire.

CAP. I. — 3. Primum, ut extra conscientiam metropolitani episcopi nullus audeat ordinare ^e (*Dist. LXIV, c. 5*); integrum enim est iudicium, quod plurimorum sententiis confirmatur: ^f nec unus episco-

pus ordinare præsumat; ne furtivum beneficium præstitum videatur. Hoc enim et in synodo Nicæna constitutum est, atque definitum.

CAP. II. — 4. Item (*Dist. LVI, c. 61*) si quis post remissionem peccatorum ^g cingulum militiæ sæcularis habuerit, ad clericatum omnino admitti non debet.

CAP. III. — 5. Si quæ autem causæ vel contentiones inter clericos ^h tam superioris ordinis, quam etiam inferioris, fuerint exortæ (*3, q. 6, c. 14*), ut, secundum synodum Nicænam, congregatis ejusdem provinciæ episcopis iurgium terminetur, nec alicui liceat (sine præiudicio tamen Romanæ Ecclesiæ, ⁱ cui in omnibus causis debet reverentia custodiri), relictis his sacerdotibus qui in eadem provincia Dei

^a Apud Siric., *populo credito*, quod in edit. Rom. post Crab. prælatum est, refragantibus aliis libris.

^b Ita vetus colex Corb. cum Fossat. In duobus autem Corb., *disciplinam dominicam*. Alius item Colb. cum Reg. coll. Dion. et edit. Rom., *disciplina deifica*. Apud Crab., *idcirco disciplinam Dei deificam*. In mss. coll. Hadr., *disciplina sanctifica*, corrupte. Unde in Corb. secundis curis substitutum est *disciplina sanctificare*, quod et in mss. coll. Hispan. et Isid. obtinuit. Hinc manifestum est sinceram non esse istam Merliani lectionem, quam et Quesn. arripuit: *Idcirco disciplina Dei sanctificare populum et erudire debemus*.

^c Sic Sirm. et Lab. secundum Dion., Hadr. ac potiores mss. At veteres edit. Concil. necnon Rom. et Quesn. cum mss. coll. Hisp. et Isid., *Quosdam enim asseris exstitisse*; quæ lectio, etiamsi rejicienda non esset, quomodo firmet quod vult vir eruditus, scilicet Innocentium non ad ea quæ Victricius Romæ præsens sibi dixisset, sed ad ea quæ post discessum ex Urbe scripsisset, respondere, prorsus nos fugit. Cum enim asseris, non scribis, præferat, per se non scripta procul missa, sed quæ potius coram dicta sint sonat. Verum cum veteriorum mss. careat auctoritate, Innocentio adscititia jure credatur.

^d In ms. Corb. coll. Hadr. ab antiqua manu additum est *per prophetam*, quod deinde in coll. Hispan. et Isid. necnon apud Merli., Crab. et Quesn. obtinuit.

^e In edit. Rom. necnon Concil. et Quesn., post mss. coll. Hispan. et Isid., hic additur *episcopum*, quæ vox a coll. Dion. et Hadr. aliisque antiquioribus ut apud Siricium abest. Tantum in uno e veteris illis mss., *metropolitani episcopum loco metropolitani episcopi*, legitur. Jam observavimus Innocentium Siricii verba ita mutuari, ut ea ad disciplinam in Galliis servandam accomodet; nec quod ille Italici præscripserat, *ut extra conscientiam sedis apostolicæ nemo audeat ordinare*, hoc item Galliis injungat.

^f Sirm. Quesn. et alii quosdam mss., *Ne unus*. Deinde alii etiam editi, *episcopus ordinare præsumat episcopum*. Quæ postrema vox abest a pluribus ac potioribus mss. Sed hic, uti proxime, subauditur. Decreti hujus gemina pars ad normam Nicæni canonis ^g exigitur.

^h In codice Colb. Langobardicis litteris exarato e regione hujus decreti ad marginem adscribitur, *De pœnitentibus*. Quod qui apposuit, non de remissione peccatorum quæ per baptismum percipitur, sed de ea quæ pœnitentia exacta indulgetur, sermonem hic esse existimans, decretum istud non de baptizatis, sed de expœnitentibus interpretatur est. Aliter tamen intelligendum esse supra in epistolam 5 Siricii, pag. 654, not. d (nostræ Patrol. tom. xxi, col. 1158, not. d) observatum est. Rectius itaque in Hispana collectione decretum hoc summam ita redditur: *De his qui post baptismum cingulum militiæ sæcularis acceperunt*.

ⁱ Veteres editiones Concil. ac soli mss. coll. Hisp.

et Isid. hic subjiciunt *vel inter laicos*. De unis tamen clericis hic sermonem esse quæ proxime subsequuntur indicant. Additamento huic Nicæni concilii canon 5 occasionem dedit. Et vero hunc quintum canonem ac sextum toto hoc loco explicari Petrus de Marca, lib. 1 de Concord., c. 6, n. 10, existimat. Cui Hincmarus, Opusc. 47, seu epist. ad Joannem VIII, c. 12, pag. 773, ita suffragatur, ut hac exceptione, *sine præiudicio tamen Rom. ecclesiæ*, etc., Sardicensis concilii decretum 7 commemorari censeat. Paschasius vero Quesnellus, notis in Leonis epistolam 5, n. 4, ad unius Sardicensis concilii canones hic respecti arbitratur. In his tamen canonibus de causis clericorum inferioris ordinis nihil constituitur, nisi can. 16, ubi *finitimos episcopos interpellare* permittuntur. Neque obscurum est eum hic ab Innocentio commemorari canonem, quem Afri, quibus ignota erat Sardicensis synodus, in epistola 3 ad Cælestinum notant his verbis: *Decreta Nicæna sive inferioris gradus clericos, sive ipsos episcopos suis metropolitani aperitissime commiserunt*. Quocirca e tribus illis sententiis verior ea videtur, quam Hincmarus loco laudato exponit; quatenus docet, Innocentium in eo, quod dicit, *ut secundum Nicænam synodum congregatis ejusdem provinciæ episcopis de exortis causis iudicium terminetur, capitulum* (5) *Nicæni concilii explanare*; et in eo, quod ad alias quemcumque de ecclesiastico ordine prohibet convolare provincias, aliud capitulum (scilicet 6) *Nicæni concilii explicare, quod jubet ut per singulas provincias suis privilegia serventur Ecclesiis*. Sane verba illa, *secundum Nicænam synodum*, quæ in ms. Colb. Langob. omittuntur, non ad eam exceptionem quæ clauditur parenthesi, sed ad antecedentia tantum referuntur.

ⁱ Verba ista, *cui in omnibus causis debet* (sive ut in mss. debetur) *reverentia custodiri*, Nicolaus I, epist. al. 40, non legit. Desideratur quoque in mss. coll. Dion. et Hadr. aliisque pluribus veteribus codicibus: quorum auctoritate motus Quesnellus ea expunxit, quamvis id Oxoniensi Codicis a se vulgati exemplari non decessent. Eadem vir doctus a *Romani Codicis* (hæc est ejus quem vulgavit) *editoribus addita esse*, Dissert. 12, c. 4, n. 5, suadere conatur. Sed quominus hoc ipse sibi persuaderet, vetare debuerant ejusdem Codicis, quem Romanum vocat, duo exemplaria Oxoniensi antiquiora. Pitheæanum scilicet atque Colbertinum, in quibus non exstant. Habentur autem in ms. Colb., Langob. et in altero Colb., not. 3368, antiquam canonum collectionem complectente, necnon in mss. coll. Hispan. et Isid., ut et apud Hincmarum, opusc. 45, c. 12, et lib. LV capitum, c. 28. Taceo Gratianum et alios. Demum in pervetusto exemplari Corbeiensi ab antiqua manu, ac prorsus eadem quæ omissa verba supplere solet, adjecta sunt. Sive autem ea Innocentii, sive alterius esse existimantur, persuasum cuique esse debet, papæ

Ecclesiam nutu divino gubernant, ad alias convolare A provincias. Quod si quis forte præsumperit, et ab officio clericatus submotus, et injuriarum reus ab omnibus judicetur.

6. Si majores causæ in medium fuerint devolutæ, ad sedem apostolicam, ^a sicut synodus statuit, et beata consuetudo exigit, post judicium episcopale referantur.

CAP. IV.— 7. Ut ^b mulierem clericus non ducat uxorem; quia scriptum est (*Levit. xxi, 13, 14; Ezech. xlii, 22*), *Sacerdos uxorem virginem accipiat, non viduam, c non ejectam*. Utique qui ad sacerdotium labore suo et vitæ probitate contendit, cavere debet, ne hoc præjudicio impeditus, pervenire non possit.

hujus mentem non temere iis explicari, utpote que verbis nitantur Osii Sardicensi in synodo, can. 4, dicentis : *Si vobis placet, sancti apostoli Petri memoriam honoremus, etc.*; necnon iis que Gaudentius, ibid., can. 3, subnectit de episcopo qui vicinorum episcoporum judicio depositus proclamaverit agendum sibi negotium in urbe Roma.

^a Ita edit. Rom. ac veteres concil. cum ms. Oxon. aliisque coll. Hisp. et Isid. necnon Hincmaro, opusc. 45, c. 12. In Dionysianis autem codicibus ac prope omnibus aliis mss. nostris, quos Sirm., Lab. et Quesn. secuti sunt, desideratur beata consuetudo exigit. Contra in ms. Colb., Langob. et altero, not. 3568, exstat sicut *vetus consuetudo exigit*, et omittuntur verba antecedentia, *synodus statuit*, etc. Cui lectioni favet quod Innocentius scribit sive epist. 99, ad concilium Carthaginense, n. 1 : *Antiquæ traditionis exempla servantes, et ecclesiasticæ memores disciplinæ, nostræ religionis vigorem non minus nunc in consulendo, quam antea, cum pronuntiareis, vera ratione firmatis, qui ad nostrum referendum approbatis esse judicium; sive epist. 30, ad Milevitano, n. 2: Diligenter et congrue apostolicis consulis honoris arcana... super anziis rebus que sit tenenda sententia, antiquam scilicet regulam secuti, quam toto semper orbe mecum nostis esse servatam*. Eidem suffragantur cum Cyrillus ad Cælestinum, epist. 8, n. 1, sic loquens : *Vetus Ecclesiarum consuetudo suadet, ut ejusmodi res sanctitati tue communicentur; tum Lev., epist. 5, n. 5, ubi majores causas ad se referri petit pro traditione veteris institui et debita apostolicæ sedis reverentia*. Isidorus Mercator in epistola quam Pelagii nomine conflavit, hunc Innocentii locum exscribens ita immutat : *Majores vero et difficiles questiones, ut sancta synodus statuit, et beata consuetudo exigit, ad sedem apostolicam semper referantur*. Porro verbis, *ut sancta synodus statuit*, notari consensimus non Sardicensis concilii canones 3, 4, vel 7, quibus Romanum episcopum appellare permittitur, sed ejusdem synodi epistolam ad Julium, in qua declarat synodus *optimum et valde congruentissimum esse, si ad Petri apostoli sedem de singulis quibusque provinciis Domini referant sacerdotes*. Neque vero hoc loci Innocentius causarum majorum sibi judicium servat, sed earum causarum ab episcopali concilio judicatarum relationem ad apostolicam sedem de more mitti postulat. Quocirca non placet ista Hincmari interpretatio, to. II, pag. 774, *ut si majores causæ, quarum una est de episcopi judicati appellatione, in medio fuerint devolutæ, ad sedem apostolicam, sicut synodus, quin Sardicensis, statuit, et vetus consuetudo exigit, post judicium episcopale referantur*. Ibi enim de judicati episcopi appellatione non agitur; sed id tantum, quod episcopi de rebus gravioribus judicaverint, ad sedem apostolicam referri præcipitur. Hac de re que in præfatione generali fusius edisseruimus recole.

^b Edit. Rom., secundum Dionys., *ut viduam*.

CAP. V.— 8. Ut is qui ^d mulierem licet laicus duxerit uxorem sive ante baptismum, sive post baptismum, non admittatur ad clerum (*Dist. 34, c. 13*); quia eodem videtur vitio exclusus. In baptismo enim crimina dimittuntur, non acceptæ uxoris consortium relaxatur.

CAP. VI.— 9. Ne is, qui secundam duxit uxorem, clericus fiat : quia scriptum est (*I Tim. iii, 2*), *Unius uxoris virum* ^e. Et iterum : *Sacerdotes mei semel nubant*. Et alibi (*Tit. 1, 6*) : *Sacerdotes mei non nubent amplius*. ^f Ac ne ab aliquibus existimetur, ante baptismum si forte quis accepit uxorem, et, ea de sæculo recedente, alteram duxerit, in baptismo esse dimissum, satis errat a regula, ^g quæ in baptismo

Quesn. secundum priores edit. Concil., et mss. coll. Hispan., et Isid., *ut mulierem viduam*. Præferimus cum Sirm., Lab. ac reliquis veteribus libris, *ut mulierem*. Ita scripsit et Siric., epist. 5. Sic et in synodali decreto Hilari, post epistolam ejus 14, n. 14, Tiberius Sabineus episcopus loquitur : *Si in Ecclesia mea clericorum aliquem... deprehendero aut mulierem duxisse*.

^e Unus e mss. Colb. cum veteri Corb., *nec relictam*.

^d Ita Sirm. et Lab. cum prioribus mss. Alii vero cum coll. Dion., Hispan. et Isid., *viduam*, qua voce etiam Siricius hic utitur.

^f In ms. Langob. et altero Colb., *Unius uxoris virum*. Ac ne ab aliquibus, omissis intermediis. Suppressa consulto videntur ab aliquo studioso, qui ad ditia eo facilius crediderit, quod testimonia citata in sacris literis non offenderet, immo apud Hieronymum, epist. 83, ad Oceanum legeret : *Ut Lege concessum erat populo in multis uxoribus liberos spargere, ita et ipsis quoque sacerdotibus hujus licentiæ patebat arbitrium*. Quæ tamen hic laudat Innocentius testimonia, ea etiam Tertullianus velut ex Lege diserte citat; primum quidem lib. de Monogamia, c. 7, ubi ait : *Interim quod pertineat ad Legem... prohibet eadem sacerdotes denuo nubere*; alterum vero lib. de Exhort. castit., c. 7, ubi non solum dicit : *Cautum in Levitico, Sacerdotes mei non plus nubant, sed et addit : Possum dicere, etiam illud plus esse quod semel non est*.

^g Edit. Rom., *Etsi ab aliquibus, quod Crab. ad marg. annotavit, et infra, satis errant : refragantibus omnibus aliis libris*.

^h Ita vetus codex Corb. cum uno Colb. Alii vero, *quia in baptismo peccata remittuntur, non*. In hoc atque superiori decreto Innocentius ita Siricii verba exscribit, ut in utroque de uxoribus ante baptismum ductis, de quibus Siricius nihil dixerat, quid sentiendum sit, sibi necessario definiendum duxerit. Hoc postulabat recens ea de re controversia. Nimirum Carterius Hispaniæ episcopus, cui, inquit Hieronymus, epist. 83, ad Oceanum, sub finem, *præter vinculum conjugale, et hoc ante baptismum, nihil aliud ab æmulis objici poterat, uxore priore mortua, alteram post lavacrum duxerat*. Hunc Oceanus exstimavit contra præceptum Apostoli fuisse ordinatum. Contra Hieronymus legitimam esse ejus ordinationem prædicta epistola 83 acriter defendit, atque omnem mundum hujusmodi ordinationibus plenum esse. Prius tamen, quam illam scriberet, non silet se nactum Romæ eloquentissimum virum, qui sæpe ipsius opinioni adversaretur. Nactus est et non longe postea alios. Certe Rufinus, superstite adhuc Siricio, hanc ei opinionem objecit. Cui Hieronymus, in fine lib. i Apol., necdum sublato e vivis Siricio, respondens, priorem sententiam ita temperat, ut non jam dicat plenum esse hujusmodi ordinationibus mundum, sed *istiusmodi sacerdotes in Ecclesia esse*

hoc putat dimitti : remittuntur peccata, non acceptarum uxorum numerus aboletur : eum utique uxor ex legis præcepto ducatur in tantum, ut et in paradiso cum parentibus humani generis conjungerentur, ab ipso Domino sint benedicti (*Gen. i, 28*); et Salomon dicat (*Prov. xix, 14*), *A Deo præparabitur viro uxor*. Quam formam etiam sacerdotes omnes servare usus ipse demonstrat Ecclesiæ. Satis enim absurdum est aliquid credere, uxorem ante baptismum acceptam, post baptismum non computari; cum benedictio, quæ per sacerdotem super nubentes imponitur, non materiam delinquendi dedisse, sed formam tenuisse legis a Deo antiquitus institutæ doceatur. Quod si (*Dist. 34, c. 13*) non putatur uxor esse computanda, quæ ante baptismum ducta est, ergo nec filii, qui ante baptismum geniti sunt, pro filiis a habebuntur.

CAP. VII.—10. Ut de aliena Ecclesia clericum ordinare nullus usurpet (*Dist. 71, c. 2*), nisi ejus episcopus b precibus exoratus, concedere voluerit. Hoc etiam synodus statuit Nicæna (*Can. 17*), ut abjectum ab altero clericum altera ecclesia non recipiat.

CAP. VIII.—11. Ut venientes a Novatianis vel Montensibus per manus tantum impositionem suscipiantur; quia quamvis ab hæreticis, tamen in Christi nomine sunt baptizati : præter eos, qui si forte a nobis ad illos transeuntes c rebaptizati sunt. Hi si resipiscentes, et ruinam suam cogitantes, redire maluerint, sub longa d pœnitentiæ satisfactione admittendi sunt.

CAP. IX.—12. Præterea quod dignum et pudicum et honestum est, tenere Ecclesia omni modo debet, nonnullos; testificeturque se hac quæstione non teneri, sed unicuique in suo sensu abundare permittere. *Interrogati a fratribus*, inquit, *quid nobis videretur respondimus, nulli præjudicantes sequi quod velit, nec alterius decretum nostra sententia subvertentes*. Jam defuerat concilium Valentinum I, anno 374 habitum, can. 1, *neminem post hanc synodum, qua ejusmodi illicitis vel sero succurritur, de dignis aut internuptarum maritis ordinari clericum posse. Nec requirendum, utrumne initiati sacramentis divinis, anna gentiles, hac se infelicitis sortis necessitate macularint, cum divini præcepti casta sit forma*. Eandem sententiam probant Ambrosius, lib. I Offic., c. 50, n. 2, et epist. 63, ad Vercell., n. 65; Augustinus, lib. de Bono conjugali, c. 18, ubi et mysticam explicat disciplinæ hujus rationem : ac Leo, epist. 45.

a Ita Regium exemplar Dion. At vetus ms. Corb. cum Fossat. et duobus Colb., haberentur. Quesn. habendi sunt. Ceteri editi et scripti, habentur.

b In ms. Corb. et altero Colb. desideratur precibus. Nicæno in concilio, can. 16, et Sardicensi, can. 19, vetatur ne clericus alienus sine consensu episcopi ipsius et sine voluntate ordinetur. In codice can. cecl. Afr., c. 54, Epigonius episcopus, præfatus, multis in conciliis hoc statutum, ut clericum alienum nullus sibi præcipiat episcopus, præter ejus arbitrium cujus fuerit clericus, cum Juliano exposulat, quod suum ipsius clericum sibi usurparit, seque inconsulto diaconum ordinari. Cui Numidius episcopus dicit : *Si non postulata neque consulta tua dignatione id videtur ferisse Julianus, judicamus omnes inique factum atque indignum; tum eum separandum decernit, nisi clericum reddendo satisfaciat.*

ut sacerdotes et levitæ cum uxoribus suis non coeant; quia ministerii quotidiani necessitatibus occupantur. Scriptum est enim (*Levit. xi, 14*), *Sancti estote, quoniam et ego sanctus sum Dominus Deus vester*. Nam si prisca temporibus de templo Dei sacerdotes anno vicis suæ non discedebant (*Levit. xxi, 12*), sicut de Zacharia legimus, nec domus suas omnino tangebant, quibus utique propter sobolis successionem uxoris usus fuerat relaxatus, quia ex alia tribu et præter c ex semine Aaron ad sacerdotium nulli fuerat præceptum accedere (*Num. xviii, 7*) : quanto magis hi sacerdotes vel levitæ pudicitiam ex die ordinationis suæ servare debebunt, quibus vel sacerdotium vel ministerium sine successione est, nec præterit dies, qua vel a sacrificiis divinis, vel a B baptismatis officio vacent ! Nam si Paulus ad Corinthios scribit (*I Cor. vii, 8*), dicens, *Abstinete vos ad tempus, ut vacetis orationi*, et hoc utique laicis præcipit : multo magis sacerdotes, quibus et orandi et sacrificandi jure officium est, semper debebunt ab hujusmodi consortio abstinere. Qui si contaminatus fuerit carnali concupiscentia, quo pudore sacrificare usurpabit? aut qua conscientia, quove merito exaudiri se credit, cum dictum sit (*Tit. i, 15*) : *Omnia munda mundis, coinquinatis autem et infidelibus nihil mundum?* Sed forte licere hoc credit, quia scriptum est (*I Tim. iii, 2; Tit. i, 6*), *Unius uxoris virum* : b non permanentem in concupiscentia generandi dixit, sed propter futuram continentiam. Neque enim C integros corpore non admisit, qui ait (*I Cor. vii, 7*) : *Vellem autem omnes sic esse, sicut et ego*. Et apertius declarat, sic dicens (*Rom. viii, 8*) : *Qui autem*

c Apud Quesn. baptizati : quod et habent hic ms. Corb. et alter Colb. Verum iidem mss., in epistola 5 Siricii, cujus verbis hæret Innocentius, præferunt rebaptizati; quod etiam hic ceteri codices retinent, atque ipsa postulant orationis adjuncta. In eundem Siricii, locum quinam dicantur Montenses explicuimus, simulque iis, sicut et Novatianis, rebaptizandi usum familiarem fuisse probavimus.

d In duobus mss. deest vox pœnitentiæ. Concilium Valentinum I, c. 3, iis, qui se post unum et sanctum lavacrum incesta lavatione polluerint, satisfactionis aditum ita statuit non negari, ut eos pœnitentiam utique in diem mortis agere velit.

e Codex Colb. Langob., non misceantur : quia ministeriis quotidianis. Non displicet ministeriis quotidianis; maxime cum apud Siricium legere sit, *quotidianis necessitatibus*.

f Crab. minutori caractere hic addidit quam; quod alii deinceps editi retinuerunt, Merl. et mss. reluctantibus. Mox cum duobus Corb. et uno Colb. reponimus, nulli fuerat præceptum, ubi in aliis libris, nullus fuerat præceptus.

g Colb. ms. Langob. cum edit. Rom. ac posterioribus, exaudiri posse. Abest posse a ceteris mss., ut et a veteribus concil. edit.

h Quesn., non de remanente. Lab., in marg., non propter manendam. Edit. Rom., post Merl. et Crab., non permanenti. Fos-sat. ms., non permanente. Ut in epistola Siricii, ita et hic sibi consant ceteri mss. quos sequimur. Ambrosius, epist. 65, ad Vercell., n. 62, observat, allatis verbis non solvi quidem conjugium, sed neque permitti conjugalem usum, et iteratum conjugium interdicti.

in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem A *publicis functionibus* d *occupatos clericos facere con-*
nam non estis in carne, sed in spiritu.

CAP. XI. — 13. De monachis (16, q. 1, c. 3) qui diti
morantes in monasteriis, si postea ad clericatus ordi-
nem ^a pervenerint, non debere eos a priore proposito
deviare. Autem sicut in monasterio fuit, et quod diu
servavit, in meliori gradu positus amittere non debet:
aut si corruptus postea baptizatus, ^b et in monasterio se-
dens, ad clericatus ordinem accedere voluerit, uxorem
omnino habere non poterit; quia nec benedicti cum
sponsa potest jam ^c corruptus. Quæ forma servatur
in clericis, maxime cum vetus regula hoc habeat, ut
quisquis corruptus baptizatus, clericus esse voluis-
set, sponderet se uxorem omnino non ducere.

CAP. XII. — 14. Præterea frequenter quidam ex fra-
tribus nostris curiales (*Dist. 51, c. 3*), vel quibuslibet B

quæ Christo spiritualiter ^e nupserunt, et velari a sacer-

CAP. XIII. — 15. Item (27, q. 1, c. 10; *Iro, p. 7, c. 18*)

quæ Christo spiritualiter ^e nupserunt, et velari a sacer-

^a Quesn. cum uno ms. Colb., *pervenire nituntur.* Mox in ms. Colb. Langob., *aut enim sit, ut in mon-*
asterio fuit, lectio non spernenda. Cavet hic Inno-
centius, ne monachus ad eos clericatus ordinem pro-
vectus quibus uxorem ducere non interdicitur, a
priore celibatus proposito deficere sibi licere existi-
met. Hinc Dionysius hoc capitulum in titulum
indice secundum Regium exemplar sic summam
reddidit: *Quod monachus, si clericus factus fuerit,*
uxorem non ducat.

^b In duobus mss. Colb., *baptizatus, monasterium*
deterens, et ad. Haud aliud sonabit et istud duorum
Corb. baptizatus, et monasterio sedens, si pro sedens
legatur cedens. Regium coll. Dion. exemplar præ-
se fert, *et in monasterium sedens, forte pro se de-*
dens.

^c Aliquot edit. et mss., *jam ante corruptus.* Regula
hic ab Innocentio memorata usum Cæsarius Arelan-
tensis, apud Augustinum, append. tom. v, ser. 289,
confirmat his verbis: *Qui uxorem optat accipere,*
sicut illam virginem invenire desiderat, ita ipse usque
ad nuptias virgo sit: quia si non fuerit, benedictionem
cum sponsa accipere non merebitur. Hinc et habetur
ratio veteris regulæ, quæ præcepit, ut qui ante ba-
ptismum corruptus, clericus postea fieri voluisset,
uxorem omnino non ducturum se sponderet: ne vi-
delicet dedecus, quo indignus censebatur benedi-
ctione nuptiali, in ipsum clericatus ordinem rediret.
Si autem hoc impedimento ab uxore ducenda quisvis
clericus arcetur, quanto magis monachus! Eandem
ob causam Siricus, epist. 1, n. 13, voluit, ut cleri-
cus ad altorem gradum promovendus *una tantum, et*
ea, quam virginem communi per sacerdotem benedi-
ctione perceperit, fuerit contentus.

^d In duobus mss. hic additur *aut honoribus.* Mox
apud Quesn., ut in edit. Rom., *de adscitis, ubi in om-*
nibus mss. de adscito. Pejus autem apud Crab., *de*
accito. In eo autem, quod de voluptatibus subjicitur
a diabolo inventis, quas exhibere curiales sæpe co-
gebantur, habetur causa cur munia illa etiam plu-
res christianis declinarent: contra quos Julianus imp.
apostata, cod. Th., lib. xii, tit. 1, leg. 50, edicit:
Decuriones, qui ut christiani declinant munia, revo-
centur.

^e Victricium Romam venisse Paulinus Nolanus,
epist. 37, n. 1, ad ipsamet Victricium memorat in
hunc modum: *Inde tristati amaritudinem duxeramus,*
quod ex urbe ad nos, sicut sperabamus, non venisset,
qui ad urbem per tanta terrarum spatia pervenerat. Tum
eum illic illuc venisse, ut aliquod crimen sibi per
calumniam impositum purgaret, innuit his verbis:
Tua vero sanctitas non solum de abrasione licitorum...
gloriam tenet, sed, sicut comperi, etiam de multitudi-
adversantium de tolerantia tentationum: quoniam in-
surrexerant in te testes iniqui, et mentita est iniquitas

sibi. Sed nodus in scirpo, et nœvus in lumine non po-
tuit inventri.

^f Ita Sirm., Lab. et Quesn. cum veteri ms. Corb.
necnon Fossat. ac duobus Colb. Carteri vero, *insta-*
bat, non alio sensu. Totius capituli hujus non-
nihil perplexa est oratio, qua persuadere vult In-
nocentius, ne curiales ordinentur. Et hujus quidem
rei primaria est illa ratio, quam velut obiter tangit:
Constat enim eos in ipsis munitis etiam voluptates exhibere,
etc. Sed huic non instans, citius redit ad alteram,
quam præmiserat, quia videlicet episcopis
eos ordinantibus inde major tristitia nascitur. Quod
et proprio sui exemplo, cujus Victricius testis fuit,
prohans subjicit: *Si certe in exemplum sollicitudo,*
etc. Unde ultima verba, quibus... *ingens ut redde-*
rentur molestia imminerebat, ita intelligere est: dum
mihi ingenti cum molestia imminerebant, ut qui ex cu-
rialibus ordinati fuerant, non solum inferiores cleri-
ci, quos revocari lex Arcadii in Monito allata præci-
piebat, sed etiam in sacerdotio constituti redderentur.

^g In prisca edit. Concil., ut in exemplaribus coll.
Dion., Hadr., Hispan. et Isld., *nubunt et a sacerdote*
velantur. In epistola 10 Siricii, num. 3, legimus,
eam virginem velatam appellari, *quæ integritatem*
publico testimonio professæ, a sacerdote prece iusa, be-
nedictionis velamen accepit. Ambrosius, libro iii de
Virginibus, cap. 1, sermonem inseruit, quem habuit
Liberius papa, cum soror ipsius Marcellina in Sal-
vatoris natali ad apostolum Petrum virginitatis profes-
sionem vestis quoque mutatione signaret, *adstantibus*
etiam puellis Dei compturibus et aliis. Sic autem in-
cipit hujus papæ ad Marcellinam sermo: *Bonas, filia,*
nuptias desiderasti. Vides quantus ad natalem sponsi
tui populus convenerit, et nemo impastus recedit. Puel-
las autem non nisi matura ætate velari seu conse-
crari volebant canonibus. Anno 381, Cæsaraugustani-
num concilium, can. 8, statuit, *non velandas esse vir-*
gines, quæ se Deo voverint, nisi quadraginta annorum
probata ætate. Idem postea et Majorianus imp. et
Agathense concilium, can. 19, confirmarunt. At anno
397, concilium Carthaginense iii, cui et Arelatense
ii, can. 52, suffragari videtur, can. 4, sanxit, *ut ante*
viginti quinque annos ætatis nec diaconi ordinentur,
nec virgines consecrentur. Subinde etiam Milevitano
ii concilio, quod anno 416 habitum est, can. 26,
seu cod. can. eccl. Afr., c. 126, placuit, *ut quicum-*
que episcoporum necessitate periclitantis pudicitia...,
velaverit virginem seu velarit intra viginti quinque an-
nos, non ei obsit concilium (Carthaginense), quo de
isto annorum numero constitutum est. Et prædicti qui-
dem concilii Carthaginensis constitutionem cum ex-
ceptione Milevitani ratam habent capitularia regum
nostrorum, Aqubi-granense, anno 789, c. 45, et Franco-
fordiense, an. 794, c. 44. Observandum tamen est hæc
de solemnibus tantum professione cauta esse, cum et au-

dote meruerunt, si postea vel publice nupserint vel ^a se clanculo corruerint, non eas admittendas esse ad agendam pœnitentiam, nisi is, cui se ^b junxerant, de sæculo recesserit. Si enim de omnibus hæc ratio custoditur, ut quæcumque vivente viro alteri nupserit, habeatur adultera, nec ei agendæ pœnitentiæ licentia concedatur, nisi unus ex eis defunctus fuerit: quanto magis de illa tenenda est, quæ ante immortalis se sponso conjunxerat, et postea ad humanas nuptias ^c transmigravit!

CAP. XIV.—16. Hæc vero (27, q. 1, c. 9; Ivo, p. 7, c. 17), quæ necdum sacro velamine ^d tectæ, ta-

tea puellis virginitatis propositum licuerit suscipere.

^a Edit. veteres concil., *si postea nupserint*; ac deinde, *vel publice vel occulte corruptæ fuerint*, vocabulis *vel publice* suo loco motis præter fidem mss. In Colb. Lang. ut in aliis coll. Hisp. et Isid. exstat, *vel fuerint occulte corruptæ*. Præfert Quesn., *vel clanculo corruptæ fuerint*, indeque conjectat olim *clanculo* quasi *clam* in *angulo* dictum esse. Verum in codicis ab ipso vulgari exemplaribus Thuan. seu Colb., Pith., etc., ut apud Dion., Hadr. et in mss. Corb., Fossat., etc., legitur *vel se clanculo corruerint*. Unde nulla conjecturæ illius videtur auctoritas.

^b Plerique ac potiores mss., *se junxerat*, quos secutus Quesn. de suo supplevit *quædam*. Deinde Dion. et Hadr., *de mundo recesserit*; codex Colb. Langob. cum aliis coll. Hisp. et Isid. necnon priscis edit. concil. *de hac vita decesserit*, vel *dicesserit*. Duplicem illam lectionem e marginali nota genuinæ substitutam arbitrâmur. Cum enim ambiguum videretur istud, *de sæculo recesserit*, ac liceret interpretari vel de recessu a sæculo in monasterium, vel de recessu

ex hoc mundo et vita mortali, sublata est ambiguitas marginali scholio, quo de *sæculo* id esse quod de *hac vita* admonemur. Et huic quidem annotationi favet quod de muliere, quæ vivente viro alteri nupserit, subjicitur. Inde autem quomodo juventur, qui ab Innocentio sacratarum virginum conjugia improbari quidem, sed non solvi putant, nobis latet. Aut certe ipsis probandum est eundem papam eoque antiquiores canonum conditores mulieri, quæ vivente priori viro alteri nupserit, hoc postremum conjugium non solvendum censuisse. Innocentii mentem illustrat Toletanum I concilium, anno 400 celebratum. Quippe can. 16 præmittit, *devotam peccantem non recipiendam in Ecclesiam, nisi peccare desierit, et desinens egerit aptam pœnitentiam decem annis*: ac subinde adjicit: *Quæ autem maritum acceperit, non admittatur ad pœnitentiam, nisi adhuc vivente ipso viro caste vivere cœperit, aut postquam ipse decesserit*. Quomodo autem caste vivere, nisi ab adultero secedens, probari potuerit? Id vero apertius explicant concilii ejusdem patres, can. 19, ubi de episcopi sive presbyteri sive diaconi filia, *si Deo devota fuerit, et peccaverit, et maritum acceperit, constituunt, ut non admittatur ad communionem, nisi marito defuncto egerit pœnitentiam; si autem vivente eo recesserit, et pœnituerit... in ultimo deficiens accipiat pœnitentiam*. Sane Turonense II concilium, can. 20, conjugii hujusmodi solutionem ab Innocentio præcipi intellexit. Primum enim ipsius verba describit, tum ab ejus decretis discedere sibi non licere proficitur. Ac demum eis adjuncto Arelatensis II concilii canone 52, et nonnullis aliis, de sacrata virgine quæ nupserit, et de eo cui nupserit, decernit: *Perimendi sunt oris gladio, et a communione privandi, si relicta sibi decreta seniorum observare noluerint, et pastorem suum audire despexerint, et esse separati noluerint. Qui ergo in hac pertinacia durare voluerint, et plus in volutabro malæ conversationis permanere, quam se de vitio conjugio separare, perenni excommunicatione damnentur. Si*

men in proposito virginali se ^e promiserant permanere, licet velatæ non sint, si forte nupserint, his agenda aliquanto tempore pœnitentia est; quia sponsio ^f ejus a Deo tenebatur. Si enim inter homines solet bonæ fidei contractus nulla ratione dissolvi: quanto magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigit, solvi sine vindicta non ^g debet! Nam si apostolus Paulus, quæ a proposito viduitatis discesserunt, dixit eas habere damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt (I Tim. v, 12): quanto magis virgines, quæ ^h priori promissioni fidem frangunt!

enim ibi *decreta seniorum*, maxime allata Innocentii verba, quod negari nœquit, appellet, cum illa contemni ab iis censeat qui *se de vitio conjugio separare noluerint*; restat ut Innocentium hujusmodi conjugii solutionem præcepisse censuerit. Ita concilium Aurelianense v, can. 19, cui et Matisconense I, can. 12, concinit, eosdem ad communionis gratiam revocari ea dumtaxat conditione permittit, *si culpam sequestratione sanaverint*. Et illud quidem conjugium, quod Matisconensis concilii judicio, *potius stuprum est quam conjugium*, Siricii, epist. 10, n. 3, sententia est *incestum*, et *adultero* imponi non potest nisi falsam mariti nomen. Innocentius quoque cum eodem papa sacratas virgines vere nuptas censet, utpote *quæ se immortalis sponso conjunxerunt*. Unde sequitur, ut cum vivere nunquam desinat earum sponsus, nec solvi umquam possit inii cum eo lex conjugii. Turonense II concilium, cod. Th., tit. 25, legem 2 laudat, qua Jovianus imp. edicit: *Si quis non dicam rapere, sed vel attentare matrimonii jungendi causa sacratas virgines vel invitas ausus fuerit, capituli sententia ferietur*.

^c Merlin et Crab. cum ms. Colb., Langob. necnon aliis cod. Hisp. et Isid., *transire elegit*.

^d In duobus mss., *consecratæ*: quo verbo utitur Leo epist. 5, ad Rustic., c. 15, ubi de puellis eisdem sermo est. Nostram lectionem firmat illud Prudentii lib. II, contra Symmach.:

Sunt et virgibus pulcherrima præmia nostris,
Et pudor et sacro tectus velamine vultus.

^e Veteres edit. concil. cum mss. coll. Dion., Hadr., Hisp. et Isid., *semper se simulaverunt permanere*. Quesn. cum vetere ms. Corb. et uno Colb., *se permanere simulaverant*. Fossat., *semper manere simulaverant*. Sirm. et Lab., *semper manere promiserant*. Edit. Rom., *semper se permanere promiserant*. Ut cum duobus mss. Colb. præferremus, *se promiserant permanere*, persuaserunt subnexa, ubi earundem puellarum sponsio, pacta pollicitatio, et prior promissio memorantur. Certe de puellis hic sermo est, quæ se ad virginitatem servandam Deo obligaverant, quæque ideo a Siricio, epist. 10, n. 3, dicuntur, *matrimonii cælestis præceptum non serrasse*; sed quibus consecratio sollemnis deerat.

^f Crab. et edit. posteriores concil., *sponsio earum*. At Merl. et omnes mss., *sponsio ejus*, supple *quæ hujusmodi est*. Infra idem Crab. et edit. Rom., *ppigerunt*; ubi Sirm. ex mss. restituens *pepigit*, de suo adject *virgo*, quod et exinde Lab. et Quesn. retinuerunt.

^g In exemplaribus coll. Dion., Hadr., Hisp. et Isid. ut in priscis edit. concil., *non poterit*.

^h Edit. Rom. cum ms. Colb. Langob., *quæ pactionis suæ fidem minime servaverunt*. Merlin. et Crab., secundum mss. coll. Hisp. et Isid., *quæ prioris promissionis fidem minime servaverunt*. Dion. et Hadr., *quæ priori promissioni fidem frangere sunt conati*. Apud Quesn. ut in exemplari uno Colb. et altero Pith., *quæ prioris promissionis fidem frangere sunt nisæ*. Loco verbi *nisæ*, Sirm. et Lab. substituerunt *visæ*. Veterem ms. Corb. et Fossat. sequimur.

17. Hæc itaque a regula, frater charissime, si plena vigilantia fuerit ab omnibus Dei sacerdotibus observata, cessabit ambitio, dissensio conquiescet, hæreses et schismata non emergent, locum non accipiet diabolus sæviendi, manebit unanimitas, iniquitas superata calcabitur, veritas spiritali fervore flagrabit, pax prædicata labiis cum voluntate animæ concordabit. Implebitur et dictum Apostoli (*Philip. II, 2 et 3*), ut unanimes, unum sentientes, permanentes in Christo, nihil per contentionem nobis neque per inanem gloriam vindicantes; non hominibus, sed Deo nostro salvatori placentes, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen. Data xv kalendas Martii (*Februar. 15, ann. 404*), Honorio augusto vi et b^a Aristeneto cons.

MONITUM IN EPISTOLAM SEQUENTEM.

1. *Epistola hæc aliis in libris brevior, in aliis amplior. Quis eam decurtarit.* — Epistolam hanc alii libri breviorum, alii ampliores exhibent. Sub breviori forma primum a Jac. Merlino edita, eadem deinde ratione cum in epistolarum pontificiarum collectione, tum in variis conciliorum editionibus recusa est, quoad Jac. Sermondus eam in veteribus libris integram nactus, publico bono vulgandam duxit. In exemplis collectionis Hispanæ, qualem Ecclesiarum Laudunensis, Noviomensis ac Bellovacensis bibliothecæ a-servant, sicut in omnibus Isidori Mercatoris exemplaribus, tantum mutila habetur. Hinc ab eo, qui Hispanam canonum collectionem concinnavit, primum truncatam esse suspicari sumus. Sed suspicionem illam subinde amoverunt Colbertinus codex 408, de *Institutione clericorum* ante annos 700 exaratus, aliisque illi similis nec recentior Coslinus, qui cum ex unis collectionis Hispanæ monumentis compositi sint, ea tamen epistolæ hujus capitula retinent, quæ in breviori exemplo desiderantur. Deum ubi in Ecclesiis Urgellensi, Gerundensi, Rivipullensi etiamnum exstare didicimus sincera et genuina Hispanæ collectionis exempla, in quibus epistola ista integra legitur, eandem non ab eo qui collectionem illam adornavit, sed ab aliquo alio truncatam esse nobis plane persuasum fuit. Cum autem in omnibus omnino Isidori Mercatoris exemplis mutila dumtaxat et decurtata habeatur, facinoris hujus quis alium auctorem quærendum censeat? Neque mirum est virum, cui multa confingere, alia interpolare, plura variis modis mutare religioni non fuit, etiam nonnulla suppressere non timuisse. Generalia nimirum Innocentii decreta exscripsisse contentus, cætera quæ ad personas causasve speciales attinent, ut a scopo suo magis aliena, subtraxit. Neque opinioni huic officiant memorati libri Laudunensis, Noviomensis ac Bellovacensis. Quamvis enim

* Quæ deinceps sequuntur, viro erudito, qui novissimam operum S. Paulini Nolani editionem adornavit, dissert. 4, in fine cap. 4, ex aliis quibusdam videntur excerpta, neque cum precedentibus coherere. Sed quod his proxime subjicit, nisi de hac regula tota epistola intelligatur, quam levi fundamento nitatur ipsius opinio prodit. Non enim ambiguum est hic regulæ nomine decretorum corpus, quod tota epistola complectitur, intelligi; et quod initio liber regularum dictum fuerat, nunc simplicius regulam vocari. Quocirca et hanc clausulam cum exordio ac reliqua epistola aptissime coherere manifestum est. Ipse qui in exordio Victricium laudavit, Romanæ Ecclesiæ normam aique auctoritatem magnopere postulante, qui que ipsi regularum librum, quo qualis servetur in urbis Romæ ecclesiis disciplina discere valeat, pollicitus est, disciplina illa amplissime exposita, congruenter concludit, diligenti ejusdem regulæ seu

A ex Hispana collectione descripti sint, eum tamen, a quo scripti dictative sunt, etiam collectionem Isidori penes se habuisse, atque hanc Hispanæ interdum, etiamsi raro, anteposuisse, nominatim ex epistola Vigilii papæ ad Profuturum liquet. Porro ista Innocentii epistola integra non modo in genuinis collectionis Hispanæ exemplaribus, sed in pervetusto etiam Corbeiensi, et Fossatensi, nunc Colbertino, asservatur. Quæ cum ita sint, ut lectori nihil desiderandum supersit, eam nunc e sinceriorum codicum fide sic exhibemus integram, ut et quemadmodum a Mercatore vulgata sit, ad illius calcem indicemus.

2. *Toletanæ, non Tolosanæ synodi episcopis inscripta est.* — In utroque exemplarium genere fallax ei præligitur inscriptio. Et in prævio quidem Corbeiensis codicis indice hoc titulo donatur: *Epistola Innocentii papæ ad universos episcopos ecclesiæ Tolosanæ de universis heresibus (leg. hæresibus) vel de ordinationibus episcoporum, et cætera in epistola requirenda*: B in ipsius autem epistolæ fronte hæc ei præponitur epigraphe: *Innocentius episcopis universis in Tolosana synodo constitutis*. Eadem legitur et in Fossatensi, nisi quod in hoc diversis pro universis substitutum est. In plerisque etiam cum Hispanæ, tum Isidorianæ collectionis exemplaribus pariter *universis episcopis in Tolosana synodo constitutis* inscribitur. Neque hanc inscriptionem mutavit Merlinus. Immo et eandem Jac. Sirmundus retinuit, eoque nomine inter ipsa Galliæ concilia epistolæ huic locum dedit. « Quare, inquit in prævio Monito, etsi ambigi non injuria posse intelligebam, satius tamen visum est illam, cum mutila præsertim hactenus fuerit, integram vel alieno loco hic exstare, quam suo fortasse desiderari. » Postmodum tamen in notis adjecit, dubium sibi non videri, « quin scripta sit ad episcopos Hispaniæ post synodum quidem Toletanam, sed de rebus in ea gestis, vel postea consecutis. Quare, inquit, antiquam inscriptionem epistolæ restituendam censeo, ut in Toletana synodo legatur. » Porro antiquam eam vocat, quia jam a Crabbio restituta, ab iis qui vel concilia vel Romanorum pontificum epistolas recuderunt, retenta est. Antea etiam in nonnullis saltem mss. obtinebat. Ipsi inter varios collectionis Isidori codices unum nactus sumus Navarrem a 600 saltem annis scriptum, et alterum monasterii S. Martini Campensis, qui in *Toletana synodo præ se ferunt*. Nec de lectionis hujus sinceritate ambigendum esse, quæ subjecturi sumus firmabunt. Unde vero irrepperit altera, ex variis manuscriptis inter se collatis conjicere licet.

3. *Unde contigit ut TOLOSANÆ SYNODO INSCRIBERETUR.* — Quamvis in exemplari Noviomensi *universis episcopis in Tolosana civitate constitutis* inscribatur hæc epistola, in generali tamen ejusdem indice ad universos Tolotanos episcopos prænotatur. Ibi vero *Tolotanos pro Toletanos*, non pro *Tolosanos* scriptum esse argumento est Germanensis codex, not. 424,

D disciplinæ observatione custodiri in Ecclesia pacem atque concordiam, adeoque schismata et hæreses, etc., caveri. Denique cum ex omnibus tam scriptis quam editis codicibus, nullus sit qui epistolam istam sine hac clausula exhibeat, sanctam generalis consensus indubitam ei tribuit auctoritatem.

^b Merlin. et Crab., secundum coll. Hispan. et Isid., Aristo. Addidit Crab. ad marg. Aristeneto, quod Romanus editor arripuit. Vetus ms. Corb. et unus Colb. præferunt Aristeneto. Alter Colb. cum Pith., Aristhinetto. Alius item Colb. Aristinio, Apud Sirm. et Labb. Aristeneto viro clarissimo. Postrema hæc duo verba, quorum loco in edit. Rom. exstat *viris clarissimis*, ab omnibus mss. absunt, ut et a veteribus edit. concil. Tota autem consularis seu chronica nota in sola Dionysii collectione, seu pura seu post aucta, uti prænuimus, desideratur.

canonum collectionem ante annos 800 concinnatam complectens, in quo quoties aliqua laudatur Toletana synodus, *Toletana* constanter appellatur. Cum igitur etiam hic librarii *Toletana* pro *Toletana* scripsissent, *Tolosana* restituendum esse eo facilius consueverunt antiquarii, quod et epistolam Innocentii ad *Exsuperium Tolosanum* conspicerent, et in hujus epistolæ contextu, n. 3, *Galliarum* seu *Galliorum*, loco *Galliorum* seu *Gallacorum* corrupte legerent. Præterea cum infra, num. 6, ubi ex Colbertini exemplaris fide legitur, Rufinum in *Toletano concilio erroris: ut veniam postulasse, pro Toletano* exhibeat Corbeisense *Tolosano*, idem mendium pari facilitate in inscriptionem irrepere potuisse nemo non assentiet.

4. *Toletani concilii patribus scripta est.* — Quæ sit illa synodus, ad quam Innocentius modo scribit et quando habita sit, disceptatur. Baronius in priorè Annalium editione duo pro certo posuerat: primum quidem, scriptam esse hanc Innocentii epistolam ad concilium Toletanum I; alterum vero, concilium istud postremo Stilichonis consulatu, hoc est Christi anno 405, fuisse celebratum. At in editione novissima mutavit sententiam, ac persuasum habens Toletanum I concilium primo Stilichonis consulatu, adeoque anno Christi 400 consignandum esse, hanc epistolam ad posteriorem aliquam Toletanam synodum pertinere existimavit. Cui sententiæ plures, nominatimque Anton. Pagijs subscribunt. Et prior quidem opinio, qua Toletanum I concilium ad secundum Stilichonis consulatum differebatur, defendi prorsus nequit. Sed neque ulla videtur causa, cur concilium, ad cuius episcopos Innocentius nunc scribit, a Toletano I distinguamus. Quod ut evidentijs fiat, quæ Toletani I concilii nomine vulgata sunt, expendere operæ pretium fuerit.

5. *Toletani I concilii vulgati tres patres.* — In hoc concilio tres distinguenda: sunt partes. Prima constat præfatione, canonibus 20 et episcoporum subscriptionibus. Altera regulam fidei continet atque octodecim capitula contra hæreses, cum hac inscriptione: *Incipit regula fidei catholicæ contra omnes hæreses, et quam maxime contra Priscillianos, quam episcopi Tarraconenses, Carthaginenses, Lusitani et Bælici fecerunt, et cum præcepto papæ urbis Romæ Leonis ad Balconium episcopum Galliciæ transmissum.* Postrema hoc titulo insignitur: *Incipiunt exemplaria professionum in concilio Toletano contra sectam Priscilliani æra 438.* Tum sequitur præfatio: « Post habitum concilium kalend. Septemb., iii nonas Septembris, post diversas cognitiones tunc habitas, sub die viii iduum Septembrium excerptæ sunt de plenarijs gestis professiones domini Symphosii et domini Dictinii sanctæ memoriæ episcoporum, et domini sanctæ memoriæ Comasii tunc presbyteri, quas inter reliquos habuerunt in concilio Toletano de damnatione Priscilliani vel sectæ ejus in hunc modum: Post aliquanta et inter aliquanta eodem tempore acta, Dictinius episcopus dixit, » etc., scilicet reliqua Dictinii professio, qua descripta subjicitur Comasii professio, hac præfatione seu interlocutione præmissa: « Æra qua supra sub diem iii iduum Septembrium professiones sanctæ memoriæ episcoporum domini Symphosii et domini Dictinii et sanctæ memoriæ Comasii tunc presbyteri. Comasius dixit. » Demum hanc Comasii professionem excipit « exemplar definitivæ sententiæ translata: de gestis. Die qua supra episcopi dixerunt: Legatur sententia. Et legit, » etc.

6. *Concilium exhibent anno 447 celebratum.* — Tres autem illæ partes quomodo cohæreant inter se aut ad unum et idem concilium referri queant, nemo hactenus, quod sciam, explicuit. Tantum inter eruditos convenit, mediam ad illud concilium, quod Leo anno 447 ad Turibium scribens engi præcepit, pertinere; adeoque a Toletano I concilio esse alienam. Hinc post Baronium Binius eam alijs duabus *collectoris errore* insertam esse notat. Sed neque pos-

tretram commodius ad Toletanum I concilium referre licet. Qui enim in ea interloquuntur episcopi, synodum habere se indicant, cum jam defuncti essent Symphosius, Dictinius atque Comasius, quos Toletani I concilii tempore adhuc superstites, immo in ipso concilio præsentibus Priscilliani hæresim damnasse constat. Verum aptissime inter se cohæreant tres illæ partes, si ad generale Hispaniarum concilium, quod Leonis papæ jussu congregatum est, referantur: adeo ut in eo primum prælecti sint atque confirmati 20 canones Toletani I concilii, tum fidei regula condita, novi adjecti sint canones 18, ac postremo nonnulla e plenarijs Toletanæ I synodi gestis excerpta recitata sint. Quod igitur vulgatum est Toletanum I concilium, aptius inscriberetur: *Hispaniarum concilium, quod Leonis præcepto Tarraconenses, Carthaginenses, Lusitani et Bælici, anno 447, kalendis Septembris celebratum: cui et præmittuntur Toletani I concilii anno 400 celebrati 20 canones, et ejusdem concilii quedam excerpta, de plenarijs ejus gestis descripta, subjiciuntur.*

7. *Anno 400, Toleti habitum esse concilium.* — Verum istud concilium sic anno 447 restitimus, ut aliud anno 400 Toleti habitum non negemus, sed inde potius luculenter asseramus. De hoc Toletano concilio Idacius in Chronico, ad annum 400, ita loquitur: « In provincia Carthaginensi, in civitate Toleti, synodus episcoporum contrahitur, in qua, quod gestis continetur, Symphosius et Dictinius et alii cum his Galliciæ provinciæ episcopi, Priscilliani sectatores, hæresim ejus blasphemissimam cum assertore eodem professionis suæ subscriptione condemnant. Statuuntur quædam etiam servanda de Ecclesiæ disciplina, communicante in eodem concilio Ortygio episcopo, qui Celenis fuerat ordinatus. » Atqui concilium anno 447 jussu Leonis habitum primo canones recenset ad disciplinam pertinentes, quos Toletana synodus *Stilichone consule*, hoc est anno 400 edidit: ac postmodum ex ejusdem synodi gestis, more Hispanico æra 438, pro anno 400, consignatis, non modo professiones exhibet Symphosii, Dictinii et aliorum hæresim Priscilliani cum ipso auctore condemnantium, sed et ejusdem concilii sententiam, qua illis servatur honor suus, quæque in Ortygii gratiam clauditur his verbis: « Fratri autem nostro Ortygio ecclesias, de quibus pulvis fuerat, pronuntiamus esse reddendas. » Unde gestorum illorum cum Idaciano Chronico manifesta est consensus. Præterea in mox dicta Toletana synodi sententia memoratur Simplicianus, ut qui Mediolanensem Ecclesiam tunc regebat. Anno autem duntaxat 397, Ambrosio successit Simplicianus, atque ipse ante xvi kalendas Julias anni 401, ut ex Carthaginiensi concilio Codici can. eccl. Afr., c. 56, inserto liquet, Venerium successorem habuit. Et hinc igitur confirmatur tempus quo Toletana synodus celebrata est.

8. *Quatenus huic synodo scripta dici possit sequens epistola.* — His positus, cum exploratum sit atque indubitatum, Toletanam illam synodum, ejus canones et gesta in memorato Hispaniarum concilio referuntur, anno 400 fuisse celebratam, nulla jam restare videtur controversia, quin huic Toletanæ synodo sequens Innocentii epistolæ inscripta sit. Primo enim in ea, ut num. 6 et 7 legere est, synodi hujus gesta et decreta non semel laudantur. Deinde Innocentius, num. 10, eos alloqui se notat episcopos, « qui secundum regulas Nicænas ordinationes faciendas esse per sententiam decreverunt. » At vero Toletani I concilii præsules « constituta primitus concilii Nicæni perpetuo esse servanda, nec ab iis esse recedendum » in ipso proœmio cum decrevisent, ad ea constituenda, quæ in ordinationibus servari debeant, progrediuntur. Non sic tamen ad Toletanam synodum ut adhuc congregatam, sed ad eos potius episcopos qui in illa convenerant, scribere intelligendus est Innocentius. Nisi quis malit

hic *Toletanæ synodi* nomine episcopus ad *Toletanam* A
 synodum pertinentes intelligi. Certe de *Toletano* i
 concilio ut *dudum* celebrato laudatus papa, num. 6,
 laudatur. Nec *Patruianus* ille *venerabilis memoriæ*,
 cuius loco *Gregorium* susceptum esse, num. 9, me-
 morat, alius videtur ab eo qui *Toletani* i concilii
 canonibus primus subscripsisse legitur. Denique *In-*
nocentii hæc in epistola studium eo in primis spectat,
 ut schisma ex *Symphosio*, *Dictinio* aliisque cum hono-
 ribus suis in *Toletana* synodo receptis natum, et
 latius in dies serpens, comprimatur atque componatur.
 Quocirca inter hanc epistolam et illam synodum in-
 tervallum aliquod interjectum esse manifestum est.
 Quantum vero intercesserit, defini certo nequit.
 Tantum conijcere licet, epistolam istam ante scrip-
 tam esse, quam *Hispania* bellicis tumultibus pertur-
 baretur, adeoque ante annum 408 quo *Constantinus*
Honorio provinciam illam eripuit. Sed utrum epis-
 tola superiori posterior sit, necne, licet ignoremus,
 ob rerum tamen de clericorum ordinationibus in
 utraque definituram affinitatem, ambas proximas
 habere lectori gratum atque commodum erit. Neque
 jam ipsius admodum interest compertum habere
 tempus quo hæc scripta sit, cum quibus, qua occa-
 sione, et quo consilio scripta fuerit, teneat. Hic
 forte mirabitur nonnemo, quo pacto idem pontifex
Toletanæ synodi erga *Priscilliani* assectas indulgentiam
 nunc tam impense laudet ac probeat, qui postea
 clericis a *Bonoso* ordinatis honores suos servandos
 esse tam constanter negavit. Verum sapiens sacerdos
 inter lepram et lepram diiudicare, et quando disci-
 plinæ severitas aut remittenda sit, in-
 vestigare debet. Quamvis enim eodem spiritu animati
 sint sancti ecclesiarum duces, diversis tamen tem-
 poribus diversa de clericis ab hæresi vel schismate
 ad Ecclesiam redeuntibus constituerunt. *Nicæni* pa-
 tres, can. 8, *Novatianos* in clero voluerunt perma-
 nere. *Afris* testibus *transmarinum concilium*, *Siricii*
 atque *Ambrosii* temporibus, ne clerici ab hæresi veni-
 entes honores suos servarent, prohibuit. *Isid.* C
 vero, anno 400, *Priscilliani* assectis indulgentiam
 censuit *Toletanum concilium*, ejusque sententiam
 proposito unitatis nunc *Innocentius* probat, qui anno
 414 ecclesiasticæ disciplinæ severitatem circa *Bonosi-*
acis acriter vindicabit. *Carthaginense* autem con-
 ciliū, anno 401 habitum, hoc temperamento nten-
 dum existimavit, ut clericis redeuntibus, ubi eorum
 reditu aliquo sit unitatis compensatio, serventur hono-
 res sui, et ubi nulla est hujusmodi compensatio,
 negentur (*Cod. can. eccl. Afr.*, c. 68).

EPISTOLA III.

De ^a dissensione corruptaque disciplina Ecclesiarum
 Hispaniæ.

I. Quod episcopi nonnulli ab aliis ob receptos ab hæ-
 resi conversos perperam dissideant. — II. De epis-

^a Hunc titulum ac subsequentes e *Sirmondo*, non D
 e *miss.* mutuati sumus.

^b Jam ante concilium *Toletanum* i quedam inter
 Hispanos obtinuerat circa ordinationes clericorum
 dissensio. Quocirca *Patruianus* episcopus in hujus
 concilii proemio sic præfatur: *Quoniam singuli cæ-*
pitimus in ecclesiis nostris facere diversa, et inde tanta
scandala sunt, que usque ad schisma perveniunt, si
placet, communis consilio decernimus quid ab omnibus
episcopis in ordinandis clericis sit sequendum. Sed post
 concilium mox dictum, ad hanc schismatis causam
 accessit altera, cum quos eadem synodus a *Priscil-*
liani hæresi ad catholicam communionem conversos
 in honoribus suis receperat, admitterent alii, alii
 rejiciendo; esse contenderent. Duplici illi tanti mali
 causa mederi nunc *Innocentius* conatur.

^c Inter eos, qui *Toletana* i concilio subscripsissent,
 quarto loco legitur *Hilarius*.

copis a Rufino et Minicio in alienis ecclesiis contra
canones ordinatis. — III. *Ut Joannis episcopi cau-*
sa examinetur, aliorumque qui communionis consor-
tium refugiebant. — IV. *De vitiosis multorum or-*
dinationibus, ita dissimulari quæ hæctenus usurpata
sunt, ut in posterum prohibeantur. — V. *Ut Grego-*
rii Emeritensis episcopi querela discutatur. — VI.
Quosnam ad clericatus ordinem admittere liceat:
qualesque eligendi sint. Et quod bigemum faciat
etiam illa quæ ante baptismum uxor fuit.

Innocentius universis episcopis in *Toletana* synodo
 constitutis, dilectissimis fratribus, in Domino sa-
 lutelem.

I. *In Hispania schisma. Et canonum contemptus.* —
 Sæpe me et nimia cum teneret cura sollicitum super
^b dissensione et schismate Ecclesiarum, quod per
 Hispanias latius in dies serpere et citatiore gradu
 incedere fama proloquitur; necessarium tempus
 emersit, quo non posset emendatio tanta differri,
 et deberet congrua medicina provideri. Nam fratres
 nostri crepiscopus ^c *Hilarius*, et *Elpidius presbyter*,
 partim unitatis amore permoti, partim qua laborat
 provincia perniciæ, ut oportuit, excitati, ad eadem
 apostolicam commearunt, et in ipso sinu fidei vio-
 latam intra provinciam pacem, disciplinæ rationem
 esse confusam, et multa contra canones patrum,
 contempto ordine, regulisque neglectis, in usurpa-
 tione ecclesiarum fuisse commissa, nec concordiam,
 in qua fidei nostræ stabilitas tota consistit, posse
 retineri, cum dolore et gemitu prosecuti sunt: que
 in consessu ^d presbyterii actorum confectione reti-
 nentur, et possunt vobis lectione monstrari.

CAP. I. — 2. *Episcopi Bælici propter Gallacios re-*
ceptos a cæteris se segregant. — Jam primum, quod
 ad ipsam fidem attinet, quod *Bælici* vel *Carthagi-*
nienses episcopi, propter *Gallaciorum* communio-
 nem, a pace omnium ^e discederunt, orta dissensio
 est; quæ non solum non minuitur, verum etiam per
 dies singulos studio contentionis augetur, cum, ob-
 tinendi proposito unusquisque quod voluit, æter-
 num orbem mali et circulum quemdam de tali ani-
 mositate fecerunt: cum utique bono cuique in rebus
 talibus vinci melius sit, quam malo more pravum

^d id est cleri Romani, hoc nomine repetito a di-
 guiori gradu. Ad eundem consessum maxime in hu-
 jusmodi causis, etiam convocari solebant episcopi
 qui *Roam* agebant.

^e Ita *miss.* *Corb.* et *Colb.* At apud *Sirm.* *dissede-*
rant. Restituendum potius foret *dissederunt.* Antea
 in *ms.* *Corb.* *Galliarum*, in *Colb.* *Galliarum*, forte
 loco *Gallaciorum* seu *Gallacorum*. Ut enim superius
 ex *Idacii Chronico* audivimus, *Gallacice* episcopi
 erant *Symphosius*, *Dictinius* et alii qui *Toletana* in
 synodo *Priscilliani* hæresim cum ipso auctore sua
 subscriptione condemnarunt; quos in pacem receptos
 iniquo animo tulisse *Bælicos* et *Carthaginenses*,
 atque ideo a cæterorum communionem deservisse mi-
 nime mirum est. Atque *Gregorius Eliberitanus* epi-
 scopus in *Bælica* provincia jecerat *Luciferiani* erroris
 semina. Neque stupendum est ea ad *Innocentii* tem-
 pora infelicem fructum propagasse.

propositum quod semel placuit obtinere. Nam quæ alia causa, et superioribus temporibus, illius Luciferi præter pertinaciam fuit, quæ eum retraxit a concordia a illorum, qui Arianorum hæresim prudenti conversione damnaverant? Eodem studio, b Priscilliani detestabili secta omnium merito consensione damnata, receptos in catholicam fidem eos, qui consilio saniore conversi sunt, ægerrime aliquos tulisse cognovimus: quibus factum utile et ipsam ecclesiarum pacem displicuisse detegitur. Nam cum unitatis proposito ipsi quoque c Symphosius atque d Dictinius, damnautes pravam hæresim, sint recepti, ut personis talibus amputatis exstingueretur penitus innata dissensio; inventi sunt quibus recte facta (Mss. facit) ipsa correctio displiceret. Et nunc ecclesiæ dissident, quæ non modica a se animositate dissimulant (Seu discordant et in similitudines abeunt). Quod si saniore consilio a sacerdotibus fuisset custodita correctio; et status catholicæ fidei integer

A permaneret, et nullum scandalum concordiam rebus omnibus utilem corrupisset.

3. *Honores illis servatos aliqui iniquo animo ferunt.* — Quæro enim, quare doluerint Symphosium atque Dictinium, aliosque, qui detestabilem hæresim damnaverunt, receptos in fidem catholicam tunc fuisse? e Num quod non aliquid de honoribus amiserint quos habebant? Quod si quos hoc pungit aut stimulat, legant Petrum apostolum post lacrymas hoc fuisse quod fuerat: considerent Thomam post dubitationem illam nihil de prioribus meritis amisisse: denique David prophetam egregium post manifestam confessionem suam prophetiæ suæ meritis non fuisse privatum. Quod si emendatio conversionis et errores ipsos amputat, et retinet dignitates; quæ malum ratio est, viam recti et iter quod dirigat ad salutem, proposito pertinaciæ nolle retinere?

4. *Unitatis vis, et schismatis pernicies.* — Quare incumbendum est dilectioni vestræ, et bonis sacer-

a In mss., cum illorum. Integrrior esset sententia in hunc modum: cum illorum qui Arianorum hæresim prudenti conversione damnaverant, tum illorum qui satisfactionem eorum susceperant. De eadem re Sulpicius lib. II ita loquitur: Lucifer in tantum eos qui Arimini fuerant condemnavit, ut se ab eorum etiam communione secreverit, qui eos sub satisfactione vel penitentia receperunt. Et cui, inquit Augustinus epist. 185, n. 47, huiusmodi indulgentia displicuit, in tenebras incidit schismatis, amisso lumine charitatis. Quibus in locis cum schisma tantum Innocentius, Sulpicius et Augustinus Luciferi exprobrant, unis eius discipulis, non ipsi, tribuendus videtur error, quo baptisma iterare ausi sunt.

b Sirm. et Lab., post Priscilliani detestabilem sectam omnium detestatione damnatam. Præpositio post abest a mss. in quibus subinde consensione concinnius habetur, quam detestatione. Iluc spectat quod Hieronymus ad Ctesiphontem scribit, Priscillianum totius orbis auctoritate damnatum.

c Colb. ms., Symposius. Non is credendus est Symposius, qui synodo Cæsaraugustanæ anno 380 adversus Priscillianistas habitæ subscripsit. Quo pacto Symphosius, Dictinius et socii errore confessi, et professi fidem, ad catholicam communionem admisi sint, in concilio quod sub Leone papa habitum est, e Toletani concilii gestis tom. II Concil. Lab. p. 1229 et seqq. explicatur. In ea autem sententia, quam Toletani patres de illis ferunt, notandum, quod Paterno, ut ecclesiam in qua constitutus fuerat teneret, permittentes, addunt, recepturi etiam (eum) in nostram communionem, cum sedes apostolica rescripserit; idemque de reliquis Gallæciæ episcopis, qui semper in Symphosii communione perstiterant, decernentes, simul et eos exspectare volunt puri exemplo. quid papa qui nunc est, quid S. Simplicianus Mediolanensis episcopus reliquique ecclesiarum rescribant sacerdotes. Ubi obiter observare licet Romanum episcopum simplicii papæ nomine designatum. Prosequuntur Toletani patres: Symphosius autem senex religiosus, qui quod egerit supra scripsimus, in ecclesia sua consistat... inde (id est, a papa et ab episcopo Mediolan.) exspectabit communionem, unde prius Dictinio et Antiocho esse decrevimus. Tum proxime sequitur: Constituimus autem, prius quam illis per papam (en rursus papæ nomen pro Romano pontifice) vel per S. Simplicianum communio reddatur, non episcopos, non presbyteros, non diaconos ab illis ordinandos. Cur sententiam de omnibus episcopis illis ita feruit, ut exspectari velint, donec iisdem communi-

litteris apostolicæ sedis atque antistitis Mediolanensis reddatur? Lucem huic quæstioni conferunt similia decreta tum concilii Carthaginensis anno 401, Junii 18 die, habiti, tum alterius eodem anno Septembris 15 die celebrati, quibus, uti videre est in Codice can. Eccl. Afr., c. 65, Afri ad Anastasium Romanum pontificem et Venerium Mediolanensem episcopum mittendum esse constituit, ut et infantes a Donatistis baptizatos ad clerum promovere, et clericos qui a Donatistis ad catholicam unitatem transire voluerint, ubi hoc paci Christianæ prodesse visum fuerit, in suis honoribus recipere sibi per eos liceret. Huius quippe rei rationem subjiciunt, quia ex his sedibus hoc fuerat prohibitum. Neque enim obscure docent Toletani patres, ideo se prædictis episcopis exspectandam statuuisse Romani Mediolanensisque præsulum communionem, quia de iis etiam jam ex illis sedibus quoddam iudicii genus præceserat, quatenus Ambrosius et Siricius iis quædam pacis conditiones litteris præscripserant. Unde Hispanorum de Vegetino absoluti esse sententia in hunc modum: Vegetinum autem, in quem nulla specialiter dicta fuerat ante sententia, data professione quam synodus accepit, statuimus communioni nostræ esse reddendum.

d Ille Dictinius Priscilliani placita non modo secutus erat; sed et libris asseruerat. Postmodum vero in concilio Toletano quæcumque male vel senserat vel scripserat detestatus, dixit: *Omnes præsumptionem meam de scriptis meis arguo atque condemno.* Et mox: *Iterum repeto, in priori comprehensione mea et in principiis conversionis meæ quæcumque conscripsi, omnia me toto corde respicere.... Excepto nomine Dei omnia anathematizo... Omnia quæ inveniuntur contra fidem cum ipso auctore condemno.* Illius tamen scripta suppressi non ita accurate valuerunt, quin et ad Leonis papæ tempora a multis cum veneratione legerentur, quibus quidem is papa epist. 17, n. 19, auctor est, ut *reparationem ejus magis debeant amare quam lapsus.*

e Sirm. cum mss. Corc. et Colb., Numquidnam aliquid. Codex Bonævallensis, Num quod non aliquid. Ex duobus primis revocato num, et ex postremo quod non, integra et perspicua jam habetur lectio. Ea ipsa exempla, quibus Innocentius clericis post penitentiam honores servari licere nunc probat, eadem de causa adhibet et Augustinus epist. 185, n. 45: *Nam et sanctus David, inquit, de criminibus mortiferis penitentiam agit, et tamen in honore suo perstitit: et beatum Petrum, quando amarissimus lacrymas judit, utique Dominum nescisse penituit, et tamen apostolus mansit.*

dotibus admitendum, quatenus præeunte doctrina ^a in A unitatem catholicæ fidei omnes qui dispersi sunt congregentur; et esse inexpugnabile unum corpus incipiat, quod si separetur in partes, ad omnes patebit lacerationis injurias, et ex sese pestem patietur internam, quando secum compago ipsa confligit. Sed hæc generaliter de unitatis reformatione omnes, tamquam singulis scripta sint, accipiant sacerdotes. Delinc in partes animum super omnibus dilectio vestra quæ proponitur intendat.

CAP. II. — 5. *Rufinus et Minicius usurparunt alienis in ecclesiis ordinationes.* — Non enim latere potuit, quod Rufinus atque Minicius episcopi in alienis ecclesiis, contra Nicænos canones, episcopos usurpaverunt ordinare. Hæc (*Nicæn. can. 4, 6 et 16*) ne quis sibi audeat vindicare, saltem nunc a nobis est B salubriter providendum: ne improba ^b usurpatione dissimulatio in deterius convescat, et fiat de consuetudine regula, quæ non veniat ab ipsa quæ litteris mandata est disciplina. Qua in re Hilarii fratris et consacerdotis nostri querela primitus audiatur, qui asseruit Rufinum contra ecclesiarum pacem omni oppugnatione fuisse versatum, et dudum in concilio ^c Toletano erroris sui veniam postulasse, et nunc, cum metropolitano episcopo ordinandi ^d sacerdotes pontificum deberetur, contra populi voluntatem et disciplinæ rationem, episcopum locis abditis ordinasse, ecclesias scandalis miscuisse. Delinc Tarraconensium episcoporum est causa tractanda, qui pari modo Minicius in Gerundensi ecclesia episcopum ordinasse conquesti sunt; et juxta Nicænos C canones ferenda est de tali usurpatione sententia. Illorum etiam episcoporum, qui a Rufino vel a Mini-

^a Qua scilicet et schismatis seu hæresis pervertitas et catholicæ fidei rectitudo comprobentur, ut tenebras erroris lux veritatis expellat, inquit Augustinus epist. 93, n. 3, atque Ecclesia potius correctos, quam perversos suscipere videatur.

^b Clarius diceretur, ne improba usurpatione dissimulatio.

^c Ita ms. Colb. nbi in Corb. *Tholosano*. Hic recolendum est Toletanæ synodi gesta nequaquam plena et integra ad nos pervenisse, sed eorum dumtaxat fragmenta, posteriore in concilio, prout tunc conducebat, recitata; neque in hoc concilio recitata esse, nisi quæ ad Priscillianistas attinerent. Rufinus autem ex iis potius exstitit episcopis, de quibus Patruinus in præfatione Toletani I concilii queritur, qui videlicet illegitimas ordinationes aggressi, ea excitarunt scandala, quæ usque ad schisma pervenirent, non ex iis qui Priscilliano adiecti fuerant. Idem sentiendum et de Minicio. Unde et gestorum Toletani concilii pars, quæ ad illos attinebat, prædicto in concilio prætermissa.

^d Sirm. et Lab., *sacerdotis*. Rectius mss. *sacerdotes*. Episcopos cujusque provinciæ circa metropolitani consensum ordinari verant concilium Laodiennum can. 12, Nicænum can. 4 et 6, Antiochenum can. 19. Vide et Ferrandum Breviar. can. c. 4. Episcopi autem in abditis locis creatio Sardicensis concilii canonis 6 adversatur.

^e Eum, qui ita fuerit ordinatus, episcopum esse non debere Nicæna synodus can. 6 declarat. Quod et Antiochenum concilium can. 13 confirmans, insuper et in usurpate ordinationis auctores depositionis poenam decernit.

cio contra regulas ordinati sunt, habeatur plena discussio: ut quia perperam facti sunt, intelligant id, quod vitioso initio adepti sunt, se diutius obtinere non posse.

CAP. III. — 6. *Ut abdicetur Joannes, si decreto de recipiendis ad Ecclesiam redeuntibus, cui subscripserat, repugnare non desinat.* — De JOANNE quoque episcopo, cujus in synodo Toletana super receptis SYMPHOSIO atque DICTINIO per legatos consensus accessit, et cui probabilis visa illa correctio, examinentur quæ postea sunt secuta. Et prorsus super omnibus, quorum in dubium venit de cessatione communio, plena inquisitio vestigetur, ut secundum decretum synodi Toletanæ, vel communionis consortio propter abolendam suspicionem schismatis misceantur, vel si qui fuerint deprehensi qui ^f abnuant concordiam et constituta placitorum, ^a a communione catholicæ fidei per dilectionis vestrae sententias abdicentur: ut jam non internum malum, quod tacitum non desinit ^g semper, sed schismaticorum manifesta professio contagioque vitetur.

CAP. IV. — 7. *Ordinationes quædam contra canones, pacis ergo tolerandæ. Sed deinceps irritæ sint, et earum auctores deponendi.* — Nam de ordinationibus, quas pravæ consuetudinis vitio Hispanienses episcopos celebrare cognoscimus, fuerat aliquid secundum majorum traditionem statuendum, nisi perpendere mus ne perturbationes ^h quam plurimas ecclesiis moveremus. Quorum factum ita reprehendimus, ut propter numerum corrigendorum ea, quæ quoquo modo facta sunt, in dubium non vocemus, sed Dei potius judicio dimittamus. Quantos enim ex his, qui post acceptam ⁱ gratiam in forensi exercitatione ver-

^f Corb. ms., *qui abnegant*.

^g Apud Lab. et Sirm., *non desinit serpere*, ubi in mss. *non desinit semper*, forte pro, *non se sinit semper*. Nempe Innocentius nolens quemquam quavis interni mali suspicionem, sed tantum ubi manifesta est ejus professio, vitari, aptam rationem reddidit, quia malum internum non semper tacitum aut intus contineri se sinit, sed erumpere tandem ac verbis aut gestis prodere se solet. Ergo pacto grave cavet incommodum, in quod lapsi erant Ithaciani schismatici, seu qui eorum hortatu in Hispania a Maximo imp. ad inquirendos Priscillianistas missi fuerant, de quibus Sulpicius hæc litteris mandavit: *Nec dubium erat, quin sanctorum maximam partem tempestas illa depopulatura esset, parvo discrimine inter hominum genera. Etenim tum solis oculis judicabatur, cum quis pallore potius aut veste, quam fide, hæreticus existimaretur.*

^h Ita ms. Corb. cum quo Colb. retinens *quam plurimas*, subdit etiam *ecclesias*. At Sirm. substituit, *quam plurimis ecclesiis*. Augustinus eo Spiritu animatus, quo Innocentius, lib. III cont. Epist. Parmen. n. 14 scribit: *Cum idem morbus plurimos occupaverit, nihil aliud bonis restat, quam dolor et gemitus. Nam tunc, inquit paulo post, consilia separationis et inania sunt et perniciose atque sacrilega; quia et impia et superbi fiunt, et plus perturbant infirmos bonos, quam corrigunt animosos malos*. Quocirca et subinde num. 16, et epist. al. 64, nunc 22, n. 5, quam circumpete corripienda sit multitudo explicat. Quod quamvis de populi multitudine proprie dictum, ad omnem delinquentium multitudinem apte accommodetur.

ⁱ Vox *baptismi*, quæ hic apud Sirm. et Lab. addi-

sati sunt, et obtinendi ^a pertinaciam susceperunt, adscitos ad sacerdotium esse comperimus! e quorum numero Rufinus et Gregorius perhibentur; quantos ex aliqua militia, qui cum potestatibus obedirent, ^b necessario præcepta sunt executi! quantos ex curialibus, qui dum parent potestatibus, quæ sibi sunt imperata fecerunt! quantos qui voluptates et editiones ^c populo celebrarunt, ad honorem summi sacerdotii pervenisse! quorum omnium neminem ne ad societatem quidem ordinis clericorum oportuerat pervenire. Quæ si singula discutienda mandemus, non modicos motus aut scandala Hispaniensibus provinciis, quibus mederi cupimus, de studio emendationis inducemus. Idcirco remittenda hæc potius putamus. Sed ne deinceps similla committantur, dilectionis vestræ maturitas providere debet, ut tantæ usurpationi saltem nunc finis necessarius imponatur: eo videlicet constituto, ^d ut si qui post hæc adversus formas canonum vel ad ecclesiasticum ordinem, vel ad ipsum sacerdotium venire tentaverint, una cum creatoribus suis ipso, in quo inventi fuerint, ordine et honore priventur.

CAP. V. — 8. *Gregorii Emeriti, querela audiat.* — GREGORII etiam Emeritensis episcopi, qui in locum PATRINI ^e venerabilis recordationis est ordinatus, querela, si qua est, audiat: et si contra meritum suum passus est injuriam, in invidos honoris alterius vindicetur: nec posthac in quemquam honorum spiritus factionis insurgat.

CAP. VI. — 9. *Nicænæ regulæ in ordinationibus*

tur, exstat quidem in decurtatis epistolæ hujus exemplaribus, sed in integris retinetur. Quomodo in epistola superiori n. 5, post remissionem peccatorum, ita nunc post acceptam gratiam, idem sonat quod post acceptum baptismum. Gratia nomine baptismum pariter designat Leo epist. 18, n. 4, ubi scribit: *Ipsa igitur operis qualitas docet celebrandæ generaliter gratiæ (loco celebrandi baptismi) eum esse legitimum diem, quo scilicet Christus sepultus resurrexit.* Rursam infra Innocentius n. 11, sicut et Cyprianus epist. 76, ad Magnum, et Damasus epist. 9, n. 1, baptismum *gratiam Dei* vocant. Idem sacramentum aliis, immo Innocentio ipsi *gratiam Christi et gratiæ Christianæ sacramentum* appellare familiare est.

^a Hic notari videntur actores causarum, qui licet iniquas interdum suscipiant, eas tamen eloquentiæ vi ac pertinaci studio obtinere nituntur.

^b In aliquot exemplaribus hic adjicitur *revera*; quod a sincerioribus abest. Eadem ratione nunc dicitur, *præcepta sunt executi*, qua mox, *quæ sibi sunt imperata fecerunt*. Utrouque in loco militiae et curiæ adstrictos, ad ea agenda quæ a clero eos arceant, cogi solere significatur. Apud Granatum dist. 51, c. 4, Toletani I concilii canon 8 ita interpolatus exhibetur: *Si quis post baptismum militaverit, et chlamydem sumserit aut cingulum ad necandos fideles* (tria postrema verba in Toletani concilii codicibus non exstant), *etiamsi graviora non admisit, si ad clerum admissus fuit, diaconi non suscipiat dignitatem.* Eadem autem præjudicata opinio, quæ hujus canonis interpolationi locum dedit, etiam ut hic vox *revera* adiceretur, videtur in causa fuisse.

^c Ex epistola superiori, n. 15, supple *ludorum vel numerum.*

^d In exemplaribus Isid. hic adjicitur, *ut quicumque tales ordinati fuerint, cum ordinatoribus suis deponantur*: quod merum est scholion marginale seu

servandæ. Qui ab ordinibus arcendi. — Et quamvis dilectioni vestræ, fratres carissimi, regulæ Nicænæ sint cognitæ, secundum quas ordinationes faciendas esse per sententiam ^f decernitis; tamen aliquam partem, quæ de ordinationibus est provisio, inserendam putavi, ^g ut secundum hanc ordinationes in posterum celebrandas, ne cui interpretandi aliter liberum arbitrium relinquatur. Ac primum quæ sunt prohibita digeruntur. Ne quispiam, qui post baptismum militaverit, ad ordinem debeat clericatus admitti; neque qui causas post acceptum baptismum egerint; aut qui post acceptam Dei gratiam administraverint: neque de curialibus aliquem venire ad ecclesiasticum ordinem posse, qui post baptismum vel coronati ^h fuerint, vel sacerdotium quod dicitur ^B sustinuerint, et editiones publicas celebraverint. Nam et hoc de curialibus est cavendum, ne iidem qui ex curialibus fuerint, aliquando a suis curiis, quod frequenter videmus accidere, reposcantur. Quæ omnia rationabiliter prohibita oportet modis omnibus custodiri.

10. *Qui eligendi. Uxoribus baptismum non aboleri.* — Quales vero eligendi sint in ordine clericorum, evidens forma declarat: id est, qui ab ineunte ætate baptizati fuerint, et ⁱ lectorum officio sociati; vel si majores sint, cum fuerint Dei gratiam consecuti, statim se ecclesiasticis ordinibus manciparint. Et si uxores habuerint, querendum si uxorem virginem acceperint: quia scriptum est in veteri Testamento, *Uxorem virginem accipiat sacerdos (Levit. xxi, 13);*

^C summarium capitulum Innocentii explicans textum. In eisdem libris mox pro *creatoribus* substitutum est *ordinatoribus.*

^e Qui Patruinum, cujus in præfatione Toletani I concilii nomen legitur, quique eidem primus subscripsit, Toletanum episcopum arbitrati sum, hoc loco emendantur. Gregorius vero successorem habuisse videtur Antoninum, quem Idacius in Chronico olymp. 386, n. 21, Emeritensem ecclesiam eo tempore, quo Turibius Asturicensem, hoc est Leonis ætate, rexisse tradit.

^f Nimirum, uti post Sirmondum in Monito observavimus, Patruino præloquente, in ipsius Toletani concilii præfatione.

^g Orationis series hic postulat *et secundum*. Et quidem antiquariis *et pro et*, ac vicissim *et pro ut*, frequens excidit. Vetus est hic lapsus, quem resarcire volens Isidorus Merc. post verbum *celebrandas*, addidit *esse sciamus*. Ex ejus exemplaribus idem additamentum translatum est in Noviomensem collectionis Hispanæ codicem, non in Laudunense collectionis ejusdem exemplum.

^h In iis scilicet solemnitatibus, quæ de gentili ritu manabant, et in quibus magistratus sacerdotium demonum cultui dicatum representare cogebantur. Quo spectat illud Tertulliani lib. de Corona c. 10: *Habes omnium collegiorum sacerdotium coronas apud Claudium*: cujus nimirum, ut ibidem cap. 7 memoratur, exstabat *de Coronis liber et origines et causas et species et solemnitates earum docens.*

ⁱ Lab., *et electorum officio deputati*: emendatur ex aliis libris. Et eorum quidem lectio confirmatur hic Siricii epist. 1, n. 13: *Quicumque se Ecclesiæ vocit obsequiis ab infantia sua... LECTORUM debet officio SOCIARI*; et nam. 14: *Qui vero jam ætate grandævus... eo quo baptizatur tempore statim lectorum aut exorcistarum numero SOCIETUR.*

et alibi, *Sacerdotes mei semel nubant*. Neque qui duos A uxores habuerit (Vide epistolam superiorem. u. 9), quia Paulus apostolus ait, *Unius uxoris virum* (1 Tim. in, 2). Nec illud debere admitti, quod aliquanti pro defensione pravi erroris opponunt et asserunt, quod ante baptismum uxor accepta non debeat imputari, quia in baptismo omnia dimittuntur; non intelligentes huiusmodi, quod sola in baptismo peccata dimittuntur, nec uxorū pumerus aboletur. Nam si q Deo, ut scriptum est, *præparatur viro uxor* (Prov. xix, 13), et quod *Deus junxit, homo non sepatet* (Math. xix, 6; Gen. 1, 28); et ipsi auctores generis humani in origine a Domino benedicuntur: quomodo inter peccata, ista creduntur posse dimiti? Quod si secundum illos qui ita credunt verum est; ergo omnis justitia, quæ a catechumenis ante baptismum fuerit operata, per baptismum auferetur. Nullus ergo contra Apostolum tale aliquid sentiat, nec admittat: sed fideliter intelligat, *unius uxoris virum* sive ante baptismum sive post baptismum esse nominatum. Si enim uxor ante baptismum accepta non ducitur in numerum, nec filii ex eadem suscepti inter filios poterunt numerari. Quod quam absurdum sit atque alienum, prudentia vestra melius aestimabit. Unde nemini liceat interpretari aliter divinas Scripturas, nisi quod recta ratio permittit: ne dum a remedia sibi iniqua ad excusationem præparant, et corrupisse legem, et regulas evertisse iudicentur. Sed ea tenenda sunt, quæ et divinarum Scripturarum series continet, et a sacerdotibus utili ratione sunt instituta. Et alia manu. Bene valete, Fratres charissimi. C

EPISTOLA EADEM.

Cujusmodi decurata exstat in veteribus Isidori Mercatoris exemplaribus, ut et in Novionensi, Lau-

dunensi et Bellovacensi collectionis Hispanæ, et qualis in Romana pontificiarum epistolarum editione ac priscis conciliorum vulgata est.

- I. De Spaniorum repressio (pro reprehensione) qui inordinate constituent clericos. — II. Ut caudidici, vel curiales, vel sæculari militibus dediti ad clerum non admittantur. — III. Ut quicumque tales ordinati fuerint, cum ordinatoribus suis deponantur. — IV. Quales eligendi sunt in ordine clericorum. — V. De eo qui ante baptismum uxorem habuerit, et post baptismum alium, clericus non fiat.

INNOCENTIUS UNIVERSIS EPISCOPIS IN TALETANA (plures mss. Tolosana) synodo constitutis dilectissimis fratribus in Domino salutem.

Sæpe me et nimium cum teneret cura sollicitum super dissensionis achismate ecclesiarum, quod malum per Spanias latius in dies separationis gradu incedere fama prosequitur; necessarium tempus emersit, quo non possit emendatio tanta differri, et deberet congrua medicina provideri. Nam de ordinationibus, quas pravæ consuetudinis vitio Spanienses, et reliqua deinceps ut in superiore exempli a num. 8 usque ad finem, nisi quod num. 9 contenta, etiam hic prætermittuntur: adeo ut solis retentis generalibus decretis, cætera quæ ad causas personarum singulares attinent, suppressa sint.

EPISTOLA IV B.

IOANNIS CONSTANTINOPOLITANÆ URBS EPISCOPUS AD INNOCENTIUM PAPAM.

Quam injuste urbe et ecclesia sua Theophili factione pulsus sit, et quanta mala sive tum, sive postea patrata fuerint.

(Hæc epistola propriis habetur inter cæteras S. Chrysostomi, ut videsis tom. III operum S. Doctoris.)

EPISTOLA V C.

INNOCENTIUS I PAPA AD THEOPHILUM ALEXANDRINÆ ECCLESIE EPISCOPUM.

Se a Joannis communione discedere non posse, nisi legitimo iudicio damnetur. Theophilus ad canonicam synodum provocatur.

Frater Theophile, nos et te et fratrem Joannem habemus nobis communicantes, sicut et in prioribus litteris a mentem nostram manifestam fecimus. Ac ne nunc quidem ab eodem proposito desistentes, rursus tibi eadem scribimus, et quotiescumque ad nos rescriperis, fieri scilicet non posse, ut nisi con-

Ἀδελφε Θεόφιλε, ἡμῶν καὶ σε ἅμην κοινωνικὸν καὶ τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννην, ὡς καὶ ἐν πρώτοις γράμμασι φανερὰν ἡμῶν τῶν γνώμων ἐποησάμεν καὶ γὰρ βέ οὐκ ἐκστάντες τῆς αὐτῆς προαιρέσεως, πάλιν σοὶ τὰ αὐτὰ γράφομεν, καὶ βούκεις ἂν ἀποστειλῆς, ὅτι ἐὰν μὴ δέουσα κρίσις παρακολουθήσῃ ἐπὶ τοῖς καιριωδῶς γενημένοις, ἀμύχανόν

^a In mss. oell. Hisp. et Isid. hic adicitur *quidam*. ^b In edit. Concil. post 27. A Palladio in dialogo de vita S. Joannis Chrysostomi nobis transmissa est. Idem Romæ inter epistolas Romanorum pontificum primum latine ex interpretatione Ambrosii Camaldulensis edita, post etiam græce in fronte epistolæ Chrysostomi cum nova interpretatione latina excusa est. Denum anno 1680, Emerie Bigotii studio cum toto Palladii dialogo castigatior et elegantior prodit. Eandem de integro ad mss. Castimianum et Hamburgensem exegimus. Proxime post violentiam ecclesie Constantinop. ab adversariis Chrysostomi in vigilia Paschæ illatam, adeoque circa mensem Aprilem anni 404 scripta est.

^c In edit. Concil. 34; quæ autem 5 erat, nunc 58. A Palladio, cui uni debetur, paginæ 24 dialogi de vita Chrysostomi sine titulo aut inscriptione inserta

est. Ex interpretatione Ambrosii Camaldulensis inter pontificias epistolas latine Romæ excusa, et exinde in editionibus conciliorum recusa fuit. Ejus scribendæ occasionem ac tempus idem Palladius ibid. sic docet: Paucis post diebus, quam Innocentius a Theophilo per Alexandrinum lectorem accepisset, eidemque reddisset litteras, rursus Theophili nomine in Urbem venerunt Petrus ipsius presbyter et Martyrius ecclesie Constantinopolitanæ diaconus, aliam Theophili epistolam cum quibusdam adversus Joannem gestis deferentes. Quibus perlectis Innocentius, cum nullas graves esse accusationes comperisset, novos illos legatos cum hac altera epistola dimisit. Unde illam non longo post superiorem intervallo scriptam esse colligitur.

^d Non exstant hæc litteræ.

gruum iudicium subsequatur super his quæ per ludibrium gesta sunt, sine ratione a Joannis communione discedamus. Tu igitur, si iudicio confidis, siste te ad synodum quæ secundum Christum a fuerit, et ibi expositis criminacionibus ^b sub testibus Nicæni concilii canonibus (alium enim canonem Romana non admittit ecclesia), securitatem habebis contradictionis expertem.

EPISTOLA VI ^c.

^a ^d De incontinentia sacerdotum vel levitarum. — II. ^e De ultima pœnitentia. — III. ^f De administratoribus. — IV. Quod viri cum adulteris uxoribus non conveniant. — V. Quod qui preces vel criminales dicant, habeantur immunes. — VI. Quod si qui intercedente repudio divorcium pertulerunt, si se nuptiis aliis junxerint, adulteri esse monstrentur. — VII. Qui libri in canone recipiantur.

INNOCENTIUS ^g EXUPERIO episcopo Tolosano salutem.

1. Consulenti tibi, frater charissime, quid de proposita specie unaquaque sentirem, pro captu intelligentiæ meæ quæ sunt visa respondi, quid sequendum vel ^h docilis ratio persuaderet, vel auctoritas lectionis ostenderet, vel custodita series temporum demonstraret. Et quidem dilectio tua, institutum secuta prudentium, ad sedem apostolicam referre maluit quid deberet de rebus dubiis custodire, potius quam usurpatione præsumpta quæ sibi viderentur de singulis

ⁱ Bigotius præferens cogitur, sequi videtur lectionem Georgii Alexandr. in vita Chrysostom. *γενουμένη* pro *γεννημένη* exhibentis. Vertit Ambrosius Camald. *accurre ad synodum proxime in Christo celebrandam*: quod eum *γενουμένη* legisse indicio est. Existimat Tillemontius Innocentium de futura synodo velut certum loqui, quia Honorius, qui Romæ tum versabatur, eam ab Arcadio petiturum se spondisset. Verum si spem illam aliquando certam habuit hic papa, non diu habuit. Quippe circa mensem Maium hujus anni 404, ad Joannem ac socios re-crispit, poentes ad malum sibi obstare, quominus ipsis o-em ferro cuius vale-ret. Quocirca Innocentium nihil hic aliud sibi velle intelligimus, nisi ut Theophilum ad legitimam synodum provocet, *dicens debere aliam cogi synodum irrephensibilem Occidentalium et Orientalium*, ut loquitur Palladius pag. 23.

^j Ambros. Camald. istud ita interpretatur: *et illic juxta Nicænos canones et decreta contende. Alios quippe* ^D His verbis, ut in epistolam 7 commodius exponetur, Theophilum Innocentium præmonet, eum Antiochenis canonibus frustra viti.

^k In edit. Concil. 3; quæ autem 6 erat, nunc 39. In omnibus exstat omnium generum antiquis collectionibus, puta Ildori, Hispana, Hadriani I, Dionysii Exigui, Codicis a Quesnello vulgati. Eamdem exhibent codex Corbeiensis sæculo VI exaratus, Colbertinus majusculus literis Langobardicis descriptus, etc. Ad hæc anno 506 ab Agathensi concilio can. 9 laudata legitur. Quocirca rident merito vir eruditus nec refutatione dignum censet heterodoxum quemdam, qui epistolam istam Innocentio hæc una ratione adjudicari velit, quod Siricius in ea ceteris. Quasi vero pontificis indignum sit, quod ipse delinit, decessore a superioribus decretis firmari. Sed et Innocentio ea proposita erat questio, quæ Siricii constitutionem ab ipso memorari necessario postulabat, ut senten-

ιστην ἀλόγως ἡμᾶς ἀποστῆναι τῆς Ἰωάννου κοινωνίας. Ὅς γοῦν, εἰ θαρρῆεις σὺ τῷ κριτηρίῳ, ἀπάντασον τῇ κατὰ Χριστὸν γεγεννημένη συνόδῳ, καὶ καὶ τὰς αἰτίας γυμνάσας ὑπὸ μάρτυσι τοῖς Νικαίας κενόσιν, ἄλλον γὰρ κανόνα ἢ Ῥωμαίων οὐ παραδέχεται ἐκκλησία, ἀνατιρόρητον τὴν ἀσφάλειαν σχίσση.

obtinere. Cur enim magis pudendum putemus discere aliquid, quam omnino nescire? Mihi quoque ipsi de collatione docilitas accedit, dum ^l perscrutatis rationibus ad proposita respondere compellor: eoque fit, ut aliquid semper addiscat, qui postulat ut doceat. Proponam igitur singula, subjiciamque responsum.

CAP. I. — 2. Proponisti, quid de his observari debeat, quos in diaconii ministeriis aut in officio presbyterii positos, incontinentes esse aut fuisse, generati filii prodiderunt (*Dist. 82. c. 2; Ivo p. 6, c. 57; Agathense concil. c. 9*). De his et divinarum legum manifesta est disciplina, et beatæ recordationis viri Siricii episcopi monita (*Epist. 4 c. 7, et epist. 5, n. 5*) evidentia commearunt, ut incontinentes in officiis talibus positi, omni honore ecclesiastico priventur, nec admittantur accedere ad i ministerium, quod sola continentia oportet impleri. Est enim vetus admodum sacræ legis auctoritas, jam inde ab initio custodita, quod ^m in templo anno vicis suæ habitare præcepti sunt sacerdotes (*Luc. 1*); ut servientes sacris oblationibus, puros et ab omni labe

tiam suam adversus eos, qui aut scientes aut ignorantés peccassent, æquo discrimine moderaretur.

ⁿ Titulos istos ex Dionysio Exiguo descripsimus; ita tamen, ut qui nobis primus, ipsi XXI sit, et qui nobis septimus, ipsi sit XVII. In vetusto Colbertinæ bibliothecæ exemplari epistola ista inscribitur, *Innocentii papæ ad Exuperium episcopum Tolosanum, per quam et in sex titulis interrogationum ejus causas et suæ responsionis decreta exposuit*: ubi subdidit divinarum librorum veteris et novi Testamenti summarium.

^o Edit. concil. necnon coll. Hisp. et Isid. post vetustum codicem Corb., *De iis, qui post baptismum omni tempore incontinentiæ dediti, in ultimo pœnitentiam poscunt*.

^p Corb. ms. cum Isid., *De iis, qui post baptismum omni tempore administraverunt, et sæva tormenta excrucierunt*. In prisca edit. concil., *De administratoribus vel iudicibus sæcularibus*.

^q Ita plerique mss. non ut in vulgatis, *Exuperio*. Mox plures probæ notæ omittunt *salutem*; quæ vox a Dionysio primum videtur adjecta. Exuperii merita non uno in loco Hieronymus laudat. De illo ad Agathinam epist. 14 scribit: *Non possum absque lacrymis Tolosæ facere mentionem, quæ ut huc usque non rueret, sancti episcopi Exuperii merita præstiterunt*; et in fine epistolæ 4, ad Rusticum, inter alia, *Nihil illo ditius, qui corpus Domini in canistro vimineo, sanguinem portat in vitro*.

^r Codex Colb. Langob. et alter ms., *vel lucidior ratio*.

^s Antiquiores mss., *præscrutatis*; et infra, *qui postulat ut doceat*.

^t Apud Merl. et Crab. ut in mss. coll. Dion. Hisp. et Isid., *tale ministerium*. Melius abest *tale* ab aliis libris.

^u Sex antiqui mss., *in templis*. Deinde quatuor, *anno vicissitudinis suæ*.

purgatos sibi vindicent divina ^a ministeria (I Paraliip. xxiv): neque eos ad sacrificia fas sit admitti, qui exercent vel cum uxore carnale consortium, quia scriptum est: *Sancti estote, quia et ego sanctus sum Dominus Deus vester* (Levit. xi, 44, et xx, 7). Quibus utique, propter sobolis successionem, ^b propterea uxorius usus fuerat relaxatus, quia ex alia tribu ad sacerdotium nullus fuerat præceptus accedere, quanto magis (Confer. concil. Turon. 1, an. 461, c. 4) hi sacerdotes vel levitæ pudicitiam ex die ordinationis suæ servare debent, quibus vel sacerdotium, vel ministerium sine successione est, nec præterit dies, qua vel a sacrificiis divinis, vel a baptismatis officio vacent! Nam si Paulus ad Corinthios scribit dicens, *Abstineat vos ad tempus, ut vacetis orationi* (I Corint. vii, 5); et hoc utique laicis præcepit; multo magis sacerdotes, quibus et orandi et sacrificandi iuge officium est, semper debent ab huiusmodi consortio abstinere. Qui si contaminatus fuerit carnali concupiscentia, quo pudore vel sacrificare usurpabit, aut qua conscientia quove merito exaudiri se credit, cum dictum sit: *Omnia munda mundis, coinquinatis autem et infidelibus nihil mundum* (Tit. 1, 15)?

3. Sed fortasse hoc licere credit, quia scriptum est, *unius uxoris virum* (I Tim. iii, 2). Non ^c permanentem in concupiscentia generandi hoc dixit, sed propter continentiam futuram. Neque enim integros corpore non admisit, qui ait, *Vellem autem omnes sic esse, sicut et ego* (I Cor. vii, 7): et apertius declarat, dicens, *Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem jam non estis in carne, sed in*

^a Merl. Crab. et plerique mss., *mysteria*. Retinens cum ms. Pith. necnon edit. Rom. et aliis, *ministeria*. Siricius quidem epist. 1, n. 41, sancit, sacerdotes ac levitas incontinentes *nec unquam posse divina attrahere mysteria*: sed ibi de sacerdotibus ac levitis novæ legis loquitur. Sequentia autem cum Gratianus dist. 31, c. 6, sic laudat, *Eos ad sacrificia fas sit admitti, qui vel cum uxore non exercent carnale officium, adulteratæ Innocentii sententiæ merito postuletur*. Eam ipse dist. 82, c. 2, fidelius refert.

^b In edit. Rom. secundum Merl. et Crab. hic suppresso propterea, mox post verba *ex alia tribu additur, præter* (Crab. minusculi litteris *quam*, quod in edit. Rom. sine ulla distinctione est expressum) *ex semine Aaron*: refraganibus mss.

^c Crab. et edit. Rom., *ad permanentem*. Lab., *de permanente*. Quesn., *propter manendum*. Unus ms. Colb., *propter permanentem*. Noviom. et Laudun. cum Merlino, *permanentis*. Alii plus duodecim, iique antiqui res, *permanentem*: sicque legendum esse subsequens nota confirmabit.

^d Rursum edit. Rom. post. Crab., *et ad habentem*, perperam addita præpositione *ad*. Ambrosius epist. 63, ad Vercell., n. 22, eandem sententiam iisdem Apostoli verbis illustrat in hunc modum: *habentem enim dixit filios, non facientem*. Antea eadem edit. post Merlin., *Quod et apertius*, addito quod præter fidem mss.

^e Edit. Rom. et posteriores concil. *diversa*: quod in uno tantum ms. Pith. reperimus. Ex aliis libris revocamus *divisa*, scilicet in duas partes, quarum una ad eos attinet, qui decreta Siricii ad provincias missa ignorantes peccaverunt, altera ad eos qui scienti

A spiritu (Rom. viii, 9): et ^d *habentem filios* (I Tim. iii, 4), non generantem, dixit.

4. Sed ea plane dispar et ^e *divisa sententia est*. Nam si ad aliquos forma illa ecclesiasticæ vitæ pariter et disciplinæ, quæ ab epi-scopo Siricio ad provincias commea-vit, non probabi-ur pervenisse, his ignorationis venia remittetur, ita ut de cætero penitus incipiant abstinere. Et ita gradus suos, in quibus inventi fuerint, sic retentent, ut eis non liceat ad potiora conscendere. Quibus in beneficio esse debet, quod hunc ipsum locum, quem retinent, non amittunt. Si qui autem scisse formam vivendi missam a Siricio detegentur, neque statim cupiditates libidinis abjecisse; illi sunt modis omnibus submovendi, ^f qui post admonitionem cognitam, præponendam arbitrati sunt voluptatem.

CAP. II. — 5. Et hoc quæsitum est, quid de his observari oporteat, qui post baptismum omni tempore incontinentiæ voluptatibus dediti, in extremo fine vitæ suæ pœnitentiam simul et reconciliationem communionis exposcunt (23, q. 4, c. 45).

6. De his observatio prior, durior; posterior, interveniente misericordia, inclinatio. Nam consuetudo prior tenuit, ut concederetur pœnitentia, sed communio negaretur. Nam cum illis temporibus crebræ persecutiones essent, ne communionis concessa facilitas homines de reconciliatione securos non revocaret a lapsu, merito negata communio est; concessa pœnitentia, ne totum penitus negaretur: et durio-rem remissionem fecit temporis ratio. Sed postquam Dominus noster pacem Ecclesiis suis reddidit, jam depulso terrore, communionem dari ^g abeuntibus pla-

^f Editi, excepto Quesn. *quia post*: refraganibus mss.

^g Sic Lab., Sirm. et plures ac potiores mss. Alii vero editi, *abeuntibus*; et infra cum Dion. et Isid. *subsequi*, pro *sequi*. Disciplina illa durior, ab Innocentio memorata, maxime in Eliberitano concilio can. 6, 7, 8, etc., obtinet. Obtinuerat et antea in Africa, sed apud quosdam dumtaxat episcopos, qui quidem ita *dandam pacem mæchis non putaverunt, et in totum pœnitentiæ locum contra adulteria clauserunt*, ut tamen a coepiscoporum suorum aliter sentientium, ac pacem eis concedentium collegio nihil recesserint, ut tradit Cyprianus epist. 52, ad Antonianum. Severitatis huius quoddam præterea est exemplum in vulgato Ambrosii libro de lapsu virginis consecratæ, ad quam c. 8, n. 58, est hic sermo: *Inhære pœnitentiæ u. que ad extremum vite, nec tibi præsumas ab humana die venia dari; quia decipit te, qui hoc tibi polliceri voluerit. Quæ enim proprie in Domino peccasti, ab ipso solo te convenit in die iudicii expectare remedium*. Quamvis autem Cyprianus in laudata epistola lapsis nec pœnitentiam nec indulgentiam denegandam fusc prohet; sub eisdem tamen firmo hoc decernit: *Pœnitentiam non agentes, nec dolorem delictorum suorum toto corde et manifesta lamentationis suæ professione testantes, prohibendus crimino censuimus a spe communicationis et pacis, si in infirmitate atque in periculo cæperint deprecari: quia rogare illos non delicti pœnitentia, sed mortis u. gentis admonitio compellit; nec dignus est in morte accipere solatium, qui se non cogitavit esse moriturum*. Quæ quidem sententia si cum Pamelio paulo durior censenda est, idem dicendum erit et de hoc Arelatensis i synodi cædendo 22: *De his qui apostatant et nunquam se ad*

elicit, et propter Domini misericordiam, quasi vitulum profecturis, et ne Novatianus hæreticus, negantis veniam, asperitatem et duritiam sequi videamur. Tribuetur ergo cum poenitentia extrema communio: ut homines huiusmodi vel in supremis suis, permittente Salvatore nostro, a perpetuo exitio vindicentur.

CAP. III. — 7. Quæsitum etiam est super his, qui post baptismum administraverunt, et aut tormenta sola exercuerunt, aut etiam capitalem protulere sententiam.

8. De his nihil legitimus a maioribus definitum. Meminerant enim a Deo potestates has fuisse concessas, et propter vindictam noxiorum, gladium fuisse permissum, et Dei esse ministrum vindicem in huiusmodi datum (Rom. XIII, 4, 4). Quemadmodum igitur reprehenderent factum, quod auctore Deo viderent esse concessum? De his ergo ita, ut hactenus servatum est, sic habemus, ne aut disciplinam evertere, aut contra auctoritatem Domini venire videamur. Ipsi autem in ratione reddenda gesta sua omnia servabuntur.

CAP. IV. — 9. Et illud desideratum est sciri, cur communicantes viri cum adulteris uxoribus non conveniant, cum contra uxores in consortio adulterorum virorum manere videantur.

10. Super hoc (32, q. 6, c. 23; Ivo p. 8, c. 214) Christiana religio adulterium in utroque sexu pari ratione condemnat. Sed viros suos mulieres non facile de adulterio accusant, et non habent latentia

peccata vindictam. Viri autem liberius uxores adulteras apud sacerdotes deferre consueverunt: et ideo mulieribus, prodito earum crimine, communio denegatur. Virorum autem, latente commisso, non facile aliquis ex suspicionibus abstinetur. Qui utique submovebitur, si ejus flagitium detegatur. Cum ergo par causa sit, interdum, probatione cessante, vindictæ ratio conquiescit.

CAP. V. — 11. Illud etiam (23, q. 4, c. 46; Ivo p. 10, c. 94) sciscitari voluisti, an preces dictantibus liberum concedatur, utique post baptismi regenerationem, a principibus poscere mortem alicujus, vel sanguinem de reatu. Quam rem principes nunquam sine cognitione concedunt; sed ad iudices commissa ipsa vel crimina semper remittunt, ut causa cognita vindicentur. Quæ cum quæsitore fuerint delegata; aut absolutio, aut damnatio pro negotii qualitate profertur. Et dum legum in improbis exercetur auctoritas, erit dictator immunis.

CAP. VI. — 12. De his etiam requisivit dilectio tua, qui interveniente repudio, alii se matrimonio copularunt. Quos in utraque parte adulteros esse manifestum est. Qui vero vel uxore vivente, quamvis dissociatam videatur esse conjugum, ad aliam copulam festinarunt, neque possunt adulteri non videri, intantum, ut etiam hæ personæ, quibus tales conjunctæ sunt, etiam ipsæ adulterium commississe videantur, secundum illud quod legitimus in Evangelio: Qui dimiserit uxorem suam, et duxerit aliam, mæchatur; similiter et qui dimissam duxerit, mæcha-

ecclesia n repræsentant, ne quidem poenitentiam agere quærent, et postea infirmitate arrepti petunt communionem, placuit eis non dandam communionem, nisi revaluerint, et egerint dignos fructus poenitentia. Verum hoc illis ita visum est, non quod de Dei clementia, sed quod de poenitentia huiusmodi veritate valde dissiderent. Et quidem Cyprianus sub finem libri ad Demetrianum docet, nullam seram esse poenitentiam adhuc in hoc mundo manenti, neminemque ab ea absterrefi aut peccatis debere aut ahnis; veniam consenti dari, et ad immortalitatem sub ipsa morte transiri. Quæ licet de baptismi gratia maxime dicat, dubium tamen non est quin et de omni poenitentia post baptismum suscepta, modo vera sit, idem sentiat. Hinc, ut ipsius epistolis 13, 14, 15, etc., videre est, magno studio semper cavet, ne deesset qui lapsis, si premi infirmitate aliqua et periculo cæperint, exomologesi facta pacem et communionem impertiret. Quod vero nunc definit Innocentius, hoc postea Coelestinus epist. 4, ad episcopos Viennensis et Narbonensis provinciæ n. 3, et Leo epist. 10J, ad Theodorum, n. 5, diserte confirmant, et antea clerus Romanus apud Cyprianum epist. 3, ad clerum Carthaginensem, præscripserat his verbis: Si, qui in hanc tentationem inciderunt, cæperint apprehendi infirmitate, et agant poenitentiam facti sui, et desiderent communionem, utique subveniri eis debet. Hieronymus supra pag. 350 latronis exemplum nobis propositum notat, ne quis aliquando seram conversionem putaret. Sed ibi conversionem ac mutationem petit.

^a Pith. ms., tormenta sua. Verius alii sola, quibus scil. mors reis non inferatur. Quorsum hæc instituat quæstio, ex epistola 25 Ambrosii, ad Studium, supplere et explicare liceat. Is quippe pariter quæsierat, utrum quis post latam capitalem sententiam abstinere a sacramentorum communionem deberet.

C Cui Ambrosius n. 2 respondet: Sunt, extra Ecclesiam tamen, qui eos in communionem non vocent sacramentorum caelestium, qui in aliquos capitalem sententiam ferendam aestimaverunt. Statimque addit: Plerique etiam sponte se abstinere; et laudantur quidem; nec ipsi eos possumus non prædicare, qui auctoritatem Apostoli eatenus observamus, ut iis communionem non audeamus negare. Demum quid majoribus ea de re visum sit n. 9 aperit his verbis: Et ideo majores nostri maluerunt indulgentiores esse circa iudices, ut dum gladius eorum timetur, reprimetur scelerum furor, et non incitaretur: quod si negaretur communicatio, videretur criminorum vindicata pena. Maluerunt igitur priores nostri, ut in voluntate magis abstinens, quam in necessitate sit legis.

^b Ad marginem ms. Colb. Langob. ista notatur capitis huius summa: De advocatis, qui secundum facinus promunt sententias Verum de iis potius, qui capitales poscunt sententias, immo qui eas poscentibus preces dictant, quam de his qui promunt huiusmodi sententias, quæstio existit. Hæc autem, sicut et quæ cap. 3 proposita est, quantum a sanguine abhorreat Ecclesia, patefaciunt. Sic vero Innocentius iis, qui post baptismum vel administraverint, vel capitalem sententiam postulantis preces dictaverint, communionem non negat, ut eos tamen a clero arceri epist. 37, n. 5, doceat.

^c Priscæ concil. edit. ac plures mss., causæ cognita. Exemplar Regium coll. Dion. cum Colb. Langob., causa cognita vindicetur. Secundam nostram lectionem, quam exhibent alii libri, ante vindicentur, subauditur crimina. Vide Cod. Th. lib. II, tit. 18, leg. 1, et lib. XIX, tit. 40, leg. 1.

^d In vetere ms. Corb. et altero Colb. hic non extat mæchatur. Salva esset sententiæ integritas, si postea mæchantur subjicerent.

tur (Matth. xix, 9). Et ideo a communione fidelium abstinendos. De parentibus autem, aut de propinquis eorum nihil tale statui potest, nisi incontinentes illiciti consortii fuisse delegantur.

CAP. VII. — 13. Qui vero libri recipiantur in canone, ^s brevis annexus ostendit. Hæc sunt quæ desiderata moneri voce voluisti: Moysi libri quinque, id est, Genesis, Exodi, Levitici, Numeri, Deuteronomii, et Jesu Nave, Judicum unus, Regnorum libri quatuor, simul et Ruth, Prophetarum libri sexdecim, Salomonis libri quinque, Psalterium. Item historiaram, Job liber unus, Tobit liber unus, Esther unus, Judith unus, Machabæorum duo, Esdræ duo,

A Paralipomenon libri duo. Item novi Testamenti: Evangeliorum libri quatuor, Pauli apostoli epistolæ quatuordecim, epistolæ Joannis tres, epistolæ Petri duæ, epistola Judæ, epistola Jacobi, Actus Apostolorum, e Apocalypsis Joannis. Cætera autem, quæ vel sub nomine Matthiæ sive Jacobi minoris, vel sub nomine Petri et Joannis, quæ a quodam Leucio scripta sunt ^d [vel sub nomine Andreæ, quæ a Nechocharide et Leonida philosophis], vel sub nomine Thomæ, et si qua sunt alia, non solum repudianda, verum etiam noveris esse damnanda. Data x kalendas Martias ^e, Stillicone secundo et Anthemio viris clarissimis consulibus.

EPISTOLA VII ^f.

AD CLERUM ET POPULUM CONSTANTINOPOLITANUM.

Eos ex ipsorum sententia consolatus Innocentius, iniquam alterius episcopi in locum Joannis viventis subrogationem deplorat. Tum solos canones Nicænos recipiendos, aliosque qui eis adversentur, repudiandos esse declarat. Demum significat sibi curæ esse ut œcumenica synodus congregetur.

INNOCENTIUS episcopus presbyteris et diaconis, et B universo clero ac populo ecclesiæ Constantinopolitanæ, qui sunt sub Joanne episcopo, dilectis fratribus salutem.

1. Ad ea quæ patiuntur una est patientiæ consolatio. Ex litteris charitatis vestræ, quas per Germanum presbyterum et Cassianum diaconum misistis, scenam malorum, quam ob oculos posuistis, anxia sollicitudine cognovi: quantisque calamitatibus et ærumnis fides laboret, repetita sæpius lectione persepsi. Quam quidem rem sola patientiæ consolatio sanare potest. Dabit enim brevis Deus noster finem tantis tribulationibus, et hæc juvabit tolerasse.

^a In priscis edit. hic additur tales: quod abest a mss. Deinde sex probæ notæ mss. subjiciunt, omnes a communione abstinendos. Post verbum autem abstinendos, istud, esse manifestum est, quod Innocentius responsonis hujus initio expressit, subauditur. Quare nihil est, cur cum Quesn. substituat abstinendi præter fidem mss.

^b Dionysius hic addidit scripturarum. Cui voci subinde Hispanæ collectionis auctor præposuit sanctarum. Utramque arripuit Isid., sed neutram habent alii mss. Porro hic brevis nomen catalogum sonat. Iidem libri sacri, etsi non eodem ordine, in canone 47 concilii Carthaginensis 111, anno 397, consignati inter canonicas Scripturas recensentur. Hujus autem concilii laudatus canon Codici can. eccl. Afr. o. 24 insertus legitur cum ista accessione: Hoc etiam fratri et consacerdoti nostro Bonifasio vel aliis earum partium episcopis pro confirmando isto canone innotescat: quia a patribus ista accepimus in ecclesia legenda. Unde conjectura est, concilii Carthaginensis III, de sacris libris decretum, in altero concilio Carthaginensi, quod anno 419 Bonifacio Romano pontifice celebratum est, recitatum esse atque cum mox dicta clausula confirmatum.

^c Huc respexisse videtur concilium Toletanum IV anno 633 celebratum, cum can. 13 dixit: Apocalypsim librum multorum conciliorum auctoritas et synodica sanctorum præsulum Romanorum decreta Joannis evangelistæ esse præscribunt, et inter divinos libros recipiendum. Inde et hanc epistolam synodicam fuisse colligere est.

^d Quæ uncinis inclusa sunt, omittit Quesn. neque exstant nisi in exemplaribus coll. Dion. Hisp. et Isid. Mox idem Quesn. cum uno ms. Colb. et altero Pith.

Ἰννοκέντιος ἐπίσκοπος πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ παντὶ τῷ κλήρῳ καὶ τῷ λαῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκκλησίας, τοῖς ὑπὸ τῶν ἐπισκοπῶν Ἰωάννου, ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς χαίρειν.

Ἐκ τῶν γραμμάτων τῆς ὑμῶν ἀγάπης, ἃν διὰ Γερμάνου τοῦ πρεσβυτέρου καὶ Κασσιάνου τοῦ διακόνου ἀπεστάλαξε, τὴν σκηνὴν τῶν κακῶν, ἣν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἰθήκατε, ἐμμερίμενος φροντῖδι κατέμαθον, ὅσως τε ἡ πίστις κέμει ταλαειρωρίας τε καὶ πόνους, ἐπιναλφροδῆζ πολλάνης τῇ ἀναγκάσει κατεῖδον. Ὅπερ πρῶγμα μόνον ἡ παράκλησις τῆς ὑπομονῆς ἴσκει. Δώσει γὰρ ἐν τάχει ὁ ἡμέτερος θεὸς ταῖς τωσάνταις θλίψεσι τέλος, καὶ ταῦτα συνοίσει ὑπερνοχῆσαι. Ἄλλὰ γὰρ αὐτὴν τῶν ἀναγκάσειν

præfert, et si qua sunt talia, ubi cæteris in libris legitur alia.

^e Februarii 20, ann. 405. Apud Merlin. et Quesn. ut in duobus mox dictis mss. desideratur secundo; quod in aliis recte expressum esse adjunctum Anthemii collegæ nomen confirmat.

^f In edit. Concil. 29; quæ autem 7 erat, nunc 18. Descripta est ex Sozomeno, qui eam cum subsequenti epistola 12 e Latino sermone in Græcum conversam nactus, utramque lib. VIII, c. 26, adendam curavit. Inde ambas accepit postea Nicephorus Callisti, et libro XIII, c. 32 Historiæ suæ inseruit. Per hanc Innocentius litteris sibi ab eodem clero Germani atque Cassiani opera missis, adeoque anno 405 nonnihil jam procedente acceptis, rescripsit. Quippè, ut Palladius pag. 26 et 27 narrat, Romam advenerunt Germanus et Cassianus post Palladium, Palladius autem elapso mense post Cyriacum Synnadorum episcopum; qui quidem post legem anno 404, Novembris 18 die, Constantinopoli promulgatam, ex Oriente Romam confugere cœperat. Apud Sozomenum et Nicephorum inscriptioni Ἰννοκέντιος ἐπίσκοπος, etc., nihil præmittitur. Quocirca titulus in editionibus conciliorum ei præfixus, in quo ἀρχιεπίσκπος nomen Innocentio tribuitur, ut omni destitutus auctoritate, nihil valet, ut usitatum tunc fuisse probetur ἀρχιεπίσκπος vocabulum. Idem dicendum et de epistola 12, in cuius titulo conciliorum editores et Innocentium ἀρχιεπίσκπος, et Joannem ἀρχιεπίσκοπον de suo appellant.

^g Non alius videtur esse Germanus iste ab eo, cujus Chrysostomus supra epist. 4, n. 3, meminit. Nec dubium quin Cassianus sit auctor collationum, in quibus Germanus ut socius frequens interloquitur.

Enimvero hanc ipsam necessariam consolationem in exordio litterarum charitatis vestræ positam, propositum vestrum laudantes, agnovimus multis testimoniis ad patientiam hortantibus confirmatam. Nam consolationem, quam vobis per litteras nostras debemus, litteris vestris ipsi prævenistis. Hanc enim Dominus noster patientiam laborantibus præstare solet: ut famuli Christi etiam in tribulationibus semetipsos consolentur, apud se reputantes, sanctis ea jam antea contigisse, quæ ipsi patiuntur. Sed et nos ex ipsis litteris vestris consolationem nobis mutuari possumus. Neque enim a doloris vestri consortio sumus alieni; quippe qui affligimur in vobis.

2. *Quam injuste viventi Joanni episcopus est subrogatus.*—Quis enim ferre possit ea quæ ab illis^a delinquantur, quos præ cæteris decebat tranquillitatis ac pacis et concordie esse studiosos? Nunc autem præpostero more sacerdotes innoxii e sedibus ecclesiarum suarum exturbantur. Quod quidem primus injuste perpressus est frater et sacerdos noster Joannes episcopus vester, cum nulla ratione fuisset auditus. Nullum crimen offertur, nec auditur. Et quodam est hoc perditum consilium? Ut non sit, aut quærerit ulla species iudicii, in locum viventium sacerdotum alii substituantur: quasi qui ab hujusmodi facinore auspicati sunt, aliquid recti aut habere, aut egisse, judicari possint. Neque enim talia unquam a patribus nostris gesta esse comperimus, sed potius^b prohibita; cum nemini licentia data sit in locum viventis alium ordinandi. Nam reproba ordinatio honorem sacerdotis auferre non potest: si quidem is episcopus omnino esse nequit, qui injuste substituitur.

3. *Qui canones recipiendi aut repudiandi.*—Quod autem ad canonum^c observationem attinet, solis

^a Ab Acacio scilicet episcopo Berceæ, Theophilo Alexandria, Antiocho Ptolemaidis et Severiano Gabalorum, quos Constantinopolitani litteris suis ærummarum, quas patiebantur, auctores esse nominati significarunt.

^b Scilicet concilio Sardicensi can. 4, ubi in gratiam episcopi, qui Romanam sedem appellaverit, sancitur: *Alter episcopus in ejus cathedra, post appellationem ejus qui videtur esse depositus, omnino non ordinetur, nisi causa fuerit in iudicio episcopi Romani determinata.* Joannes autem etiam synodum appellans ejectus fuit, ut ipse testificatur supra epist. 4, n. 3. Canonem illum paulo aliis verbis laudat Ignatius patriarcha in epistola ad papam conciliumque Romanum apud Baron. ad ann. 861. Hoc ipsum, quod diserte vetat synodus Sardicensis, prohibitum videri potest et Nicæno canone 9, quo cavetur, *ne in una civitate duo episcopi probentur existere.*

^c Nempe ut valeret adversus Joannem quantumvis injuste prolatum iudicium, ac nullus ei daretur locus defensionis, Theophilus Constantinopolim miserat Antiocheni concilii canones pridem adversus Athanasium maxime conditos, quos inter Joannis inibi venditabant in primis quartum, a Palladio cap. 8, pag. 73, sic relatum: *Si quis episcopus aut presbyter, jure aut injuria depositus per se redeat absque synodo, talis non habeat amplius locum defensionis, sed absolute expellatur.* Ipsa Antiocheni con-

παράκλησιν ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπιστολῆς τῆς ἡμετέρας ἀγάπης κειμένην, ἐγκωμιάζοντες ὑμῶν τὴν πρόδισιν, ἐπεγνώκαμεν πολλὰς πρὸς τὸ ὑπομένειν μαρτυρίας περιέχουσας. Τὴν γὰρ ἡμετέραν παράκλησιν, ἣν ὠφειλομεν ὑμῖν ἐπιστεῖλαι, τοῖς ὑμέτεροις γράμμασι προεφθάσατε. Ταύτην γὰρ τοῖς κάμνουσιν ὁ ἡμέτερος δεσπότης ὑπομονὴν παρέχειν εἶωθεν ἵνα καὶ ἐν τοῖς θλίψεσι τυγχάνοντες ἑαυτοὺς οἱ τοῦ Χριστοῦ δοῦλοι παραμυθῶνται, ἀναλογιζόμενοι ἐν ἑαυτοῖς, καὶ πρότερον γεγενῆσθαι τοῖς ἀγίοις, ἅπερ αὐτοὶ πάσχουσι. καὶ ἡμεῖς δὲ ἐξ αὐτῶν τῶν ὑμετέρων γραμμάτων δυνάμεθα ἡμῖν προσενῆγκαι παράκλησιν. Οὐ γὰρ τοῦ συναλγεῖν ὑμῖν ἴσμεν ἄλλοτριον, ἐπειδὴ περ καὶ ἡμεῖς κολαζόμεθα ἐν ὑμῖν.

2. Τίς γὰρ ἐνέγκαι δυνήσεται τὰ ἐξαμαρτανόμενα ὑπὲρ ἐκείνων, οὐστίνως ἔχρησεν μάλιστα τοῦ γαλιθαίου, τῆς εἰρήνης, καὶ αὐτῆς σπουδαστὰς εἶναι τῆς ὁμοιοῦς; Νῦν ἐνηλλαγμένῳ τρόπῳ ἀπὸ τῆς προεδρίας τῶν ἰδίων ἐκκλησιῶν ἐξωθούνται ἀδῶοι ἱερεῖς. Ὁ δὲ καὶ πρῶτος ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν καὶ συλλειτουργὸς, Ἰωάννης ὁ ὑμέτερος ἐπίσκοπος ἀδίκως πέπευθε, μηδεμίαν τυχῶν ἀπραξίας. Οὐδὲν ἔγκλημα ἐπιφέρεται, οὐδ' εἰσκούσεται· καὶ τίς ἢ ἀπαγορευμένη ἐπίνοια; Ἴνα μὴ πρόφασις κρίσεως γένηται, ἡ ζητηθῆ, εἰς τόπους ζώτων ἱερέων ἄλλοι ἀποκαθίστανται, ὡς δυνάμενων τῶν ἐκ τοιοῦτου πλημμελήματος ὀρρωμένων, ὀρθῶς τι ἔχειν ἢ πεπραχῆναι ὑπὸ τινος κρηθῆναι. Οὐδὲ γὰρ πώποτε παρὰ τῶν πατέρων τῶν ἡμετέρων τοιαῦτα τετολημῆσθαι ἐγνώκαμεν, ἀλλὰ μᾶλλον κεκωλύσθαι, τῷ μηδὲν εἰς τόπον ζώτων χειροτονεῖν ἄλλον δεδῶσθαι ἔξουσίαν. Οὐ γὰρ χειροτονία ἀδόκιμος τὴν τιμὴν δύναται ἀπελίσθαι τοῦ ἱερέως, ἐπειδὴ περ οὐδὲ ἐπίσκοπος δύναται εἶναι ἐκείνος, ὃς ἀδίκως ὑποκαθίσταται.

3. Ὅτι καὶ περὶ τῆς τῶν κανόνων παραφυλακῆς, τοῦτοις δεῖν ἔπισθαι γράφομεν, οἷτινες ἐν Νικαίᾳ εἰσὶν ὄρισ-

cilii verba ista sunt: *Εἴ τις ἐπίσκοπος ὑπὸ συνόδου καθαιρεθείς, ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, τολημῆσιεν τι πράξει τῆς λειτουργίας, etc.*, quæ dum Gennadius Herveus latine ita convertit, *Si quis episcopus a synodo depositus, vel presbyter vel diaconus a proprio episcopo, sacrum celebrare ausus fuerit, verba toλημῆσιεν τι πράξει λειτουργίας non satis accurate videntur reddidi-se.* Nam diaconi non est sacrum celebrare: et liquet episcopo, presbytero et diacono depositis hoc canone interdici, non solum ne sacrum celebrent, sed ne quidquam ministerii, ex quo dejecti sunt, attingant. Quæcirca Theodoretus lib. v Hist. c. 34 tradidit adversarios Joannis pœnas ab eo exegisse non jam falsorum criminum, ἀλλὰ τῆς μετὰ τὴν καθάρσιν λειτουργίας, sed obit post depositionem ministerii.

Tum de canonum Joanni obsectorum auctoritate orta est controversia, aliis, inquit Palladius pag. 79, *contententibus eos orthodoxorum esse, aliis Ariænorum esse demonstrantibus.* Qua occasione Eupidius ibid., pag. 80, lepide dixisse fertur imperatori: *Subscribant fratres nostri Acacius et Antiochus ejusdem se esse fidei, ac eos qui canones ediderunt, quos tamquam ab orthodoxis editos proponunt, et soluta controversia est.* Eundem controversiam ad se delatam Innocentius nunc dirimit, ac docet canones illos hereticorum esse, non quod Antiocheno concilio defuerint omnino orthodoxi, sed quod Ariand

illis parendum esse dicimus, qui Nicææ definiti sunt; quos solos ^a sectari et agnoscere debet Ecclesia catholica. Sin autem a quibusdam alii proferantur, qui a Nicænis canonibus dissentiant, et ab hæreticis compositi esse arguantur, hi ab episcopis catholicis rejiciuntur. Nam quæ ab hæreticis sunt excogitata, ea catholicis regulis adjungere non licet. Quippe illi per contraria et illicita placita perpetuo id agunt, ut Nicænorum patrum sententiam labefactent. Hos igitur canones non solum non sequendos, verum etiam una cum hæreticis et schismaticis dogmatibus condemnandos esse dicimus, quemadmodum etiam in Sardicensi synodo jam condemnati sunt ^b ab episcopis qui nos præcesserunt. Satius enim fuerit ea quæ ^c recte facta sunt condemnari, quam ea quæ contra canones acta sunt ullam firmitatem obtinere, fratres charissimi.

4. *Una œcumenica synodo mala sanari posse.* Sed quid adversus ista in præsentem faciamus? Necessaria est cognitio synodi, quam et jam pridem congregandam esse diximus. Ea enim sola est, quæ hujusmodi tempestatum motus sedare possit. Quam ut consequamur, utile fuerit interim horum malorum medicinam a voluntate Dei magni et Christi ipsius Domini nostri exspectare. Omnia, quæ nunc per invidiam diaboli ad fidelium probationem conturbata sunt, pacabuntur. Nihil non debemus per firmitatem fidei a Domino sperare. Nam et nos diu multumque cogitamus, quoniam modo œcumenica synodus congreganda sit, ut turbulentus motus Dei nutu tandem conquiescant. Sustineamus igitur aliquantisper; et vallo patientiæ communiti, cuncta auxilio Dei nostri restituenda speremus. Omnia porro, quæ vos perferre dixistis, jam antea a coepiscopis nostris, qui Romam licet diversis ^d tempo-

Athanasii adversarios primas in eo tenuisse in confesso sit: atque hujus rei testis est prolatus canon, qui consilio ad omnem restitutionis spem Athanasio auferendam editus fuerat.

^a Præter illos, inquit Paschas. Quesnellus Dissert. 12 ad calcem operum Leonis c. 2, utam Sardicensis recipiebat Innocentius, sed habitus pro Nicænis, eorumque nomine decoratos ac vestitos. Et ex eo quidem, quod ille pontifex de Sardicensi synodo Antiochenos canones condemnante proxime subiicit, perspicuum est ab ipso recipi quæ Sardicæ gesta sunt. Sed cum illa laudet proprio Sardicensis synodi nomine; Sardicensis canones ut a Nicænis distinctos, non ut pro Nicænis habitos eorumque nomine vestitos, ab eo receptos esse non minus manifestum est. Quocirca Innocentium ita intelligimus solos Nicænos canones sectandos prædicare, non ut rejiciantur aut spernantur qui cum illis consentiant, sed ii tantum qui dissentiant: Quoniam, inquit et Leo epist. 96, ad Pulcheriam, n. 2, contra ista: *uta canonum paternorum, quæ ante longissimæ ætatis annos in urbe Nicæna spiritualibus sunt fundata decretis, nihil unquam audere conceditur; ita ut si quis diversum aliquid decernere velit, se potius minuatur, quam illa corrumpat.* Certe Nicænx synodi velut appendix sardicensis censeretur potest, utpote cui præfuit Osius, qui Nicænx vel princeps vel inter primarios præsules consederat, et in qua eadem fides stabilita, eademque hæresis profligata est. Ddmaso

Α μόνου, οἷς μόνοις ὀφείλει ἐξακολουθεῖν ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία, καὶ τούτους γνωρίζειν. Εἰ δὲ ἕτεροι ὑπὸ τινῶν προσφέρονται, οἵτινες ἀπὸ τῶν ἐν Νικαῖα διαφωνοῦσι, καὶ ὑπὸ αἰρετικῶν ἐλέχονται συντετάχθαι, οὗτοι παρὰ τῶν καθολικῶν ἐπισκόπων ἀποβάλλονται. Τὰ γὰρ ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν εὐρηθῆντα, ταῦτα οὐκ ἔστι τοῖς καθολικοῖς κανόσι προσάπτειν. Ἄξι γὰρ διὰ τῶν ἐναντιῶν καὶ ἀθέσμων, τῆν τῶν ἐν Νικαῖα μειοῦν βουλὴν ἰδέσθαι. Οὐ μόνον οὖν λέγομεν τούτοις μὴ δεῖν ἐξακολουθεῖν, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτοὺς μετὰ αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν δογματῶν εἶναι κατακριτούς, καθάπερ καὶ πρότερον γέγονεν ἐν τῇ Σαρδικῇ συνόδῳ ὑπὸ τῶν πρὸ ἡμῶν ἐπισκόπων. Τὰ γὰρ καλῶς πραχθέντα κατακρίνεσθαι μᾶλλον προσήκειν, ἢ ἀντικρὺς τῶν κανόνων γενόμενα ἔχειν τινὰ βεβαιώτατα, ἀδελφοὶ τιμωτάτοι.

4. Ἄλλὰ τί κατὰ τῶν τοιούτων νῦν ἐν τῇ παρόντι ποιήσομεν; Ἀναγκαῖα ἐστὶ διάγνωσις συνοδική, ἣν καὶ πάλαι ἔφημεν συναθροιστέαν. Μόνη γὰρ ἐστὶν ἣτις δύναται τὰς κινήσεις τῶν τοιούτων καταστῆλαι καταγίδων. Ἦς ἵνα τύχωμεν, χρήσιμόν ἐστι τῶς ὑπεριθέσθαι τὴν ἐκτρίαν τῇ βουλήσει τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ αὐτῶν τοῦ κυρίου ἡμῶν. Πάντα ὅσα νῦν τῷ φθῶνι τοῦ διαβόλου πρὸς τὴν τῶν πιστῶν δοκιμασίαν τετάρακται πράνθησεται [Lab. παραμυθῆσεται]. Ὡδὲν ὀφείλομεν τῇ στερόρῳτῃ τῆς πίστεως παρὰ τοῦ κυρίου ἀπελπῆσαι. [Καὶ γὰρ ἡμεῖς πολλὰ σκεπτόμεθα, ὅν τρόπον ἡ σύνοδος οἰκουμένη συνελθούσα ὅπως τῇ βουλήσει τοῦ Θεοῦ αἰταραχώδεις κινήσεις παύσωμεν.] Ὑπερμεινομεν οὖν τῶς καὶ τῷ τείχει τῆς ὑπομονῆς ὄχυροῦμενοι, ἐπισπώμεν πάντα τῇ βοήθειᾳ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀποκατασταθῆναι. Πάντα δὲ, ὅσα ὑμᾶς ὑφίστασθαι εἰρήκατε, καὶ πρότερον συνδραμόντων, εἰ καὶ μάλιστα διαφόροις χρόνοις, τουτίστι Δη-

pontifice, ut supra pag. 594, num. 5, secundum Athanasium, observavimus, ne cuiquam impo-nerent Ariani, qui varia synodorum nomina comminiscabantur, Romæ alii-que in locis diversa celebrata sunt concilia, in quibus sancitum est, ut nulla deinceps in Ecclesia catholica nominaretur synodus præter unam Nicænam. Quantum autem Athanasii interest, ut Sardicensis synodi minime levaretur auctoritas, nemini est incomptum.

^b Non oppositis quidem canonibus aut decretis, sed gestis contrariis, dum Athanasium aliosque episcopos, nulla prædictorum canonum habita ratione, in communionem admissos, in sedes suas restituerunt. Hanc explicationem non de nostro comminiscimur ipsi, sed suppeditat Palladius pag. 78, ubi allato Antiocheni concilii canone 4, adjungit: *Et hic quidem canon, ut impius ab impiis editus, in Sardicensi concilio a Romanis, Italis, Illyriis, Macedonibus atque Græcis abrogatus, quando Liberius aut Julius (tunc ecclesie præerat Julius) Constantis principatu in communionem admisit Athanasium et Marcillum Galatam, propter quos et hic canon factus fuerat.*

^c Legendum videtur græce κακῶς aut οὐ καλῶς: adeoque hic restituendum quæ male, vel non recte acta sunt.

^d Diversa tempora, quibus episcopi illi Romam confugerunt, Palladius pag. 40 et 26 nota: unde et epistolæ hujus tempus superius designavimus.

ribus confessorum, ut est Demetrio, Cyrillæ, Eulysio et Palladio, qui nobiscum sumus, acutata interrogatione didicimus.

EPÍSTOLA VIII.

SEU EXEMPLUM ^a SACRÆ HONORI AUGUSTI MISSÆ AD
PRINCIPEM ORIENTIS ARCADIIUM.

Dicit Honorius de his, quæ in die Paschæ Constantinopoli perpetrata sunt. Templi augusti et tenatus incendium primam esse divinæ iræcondiæ indictam. Alia metuenda esse nisi Deus placeat. Hæc de te tacere se non posse, ne silentium pro assensu habeatur. Quam præpropere, dum episcopali iudicium exspectabatur, in eandem pulsi sint sacri antistites. Hinc religionis perturbationem inductam, et latum hæresibus atque schismatibus campum apertum esse.

1. Quamvis super ^b imagine muliebri, novo exemplo, per provincias circumlata ^c et diffusa per universam mundum obtreçantium fama, litteris aliis commōnerim, ut talis facti pœnitentia et intermissione propositi, rumor æmulus consenescat, et quod in moribus temporum carpat publica lingua non habeat: quævis etiam super excidio pereuntis Ihyriæ pio apud vos prodiderimus affectu esse nobis dolori, cur ista ^d vos detrimenta reipublicæ nolueritis agnoscere, et alius potius indicibus, quam pietatis vestræ litteris, fuerint nuntiata: tamen ne illud quidem apud serenitatem vestram dissimulare nos fas est, quod in rebus divinis, non sine publici discriminis metu, nuperrime contigisse, cita semper maiorum enūntrix fama non tacuit; et ut natura feri hominum, quæ ad obtreçantium nōvis semper casibus excitatur, oblata occasione carpendi, mactitanti suam

^a In edit. Concil. post epist. 31. E vetusto bibliothecæ Vaticanæ libro in collectione Romana. pontificiarum epistolarum primum prodit. Nec immerito inter epistolas Innocentii collocata est, ut pote ejus ille scribendæ auctor præcipuus existit. Ut enim Palladius pag. 28 testis est, cum undique Romam confluerent sancti episcopi allique viri religiosi, variarum ecclesiarum synodorumve de misero ecclesiæ Constantinopolitanæ statu litteras afferentes, non amplius sustinens plus pontifex, Honorium imperatorem de eis quæ singillatim illa ferrent epistolæ, certorem fecit. Quibus ille motus, semel atque iterum, immo et tertio Arcadium, quid facto opus esset, missis litteris commōnit. Ex tribus illis epistolis prima excidit; hæc secunda tantum latine habetur, tertiam græce Palladius, ex quo eam huic subjiciemus, nobis asservavit. A Baronio ad annum 404 hæc refertur: sed ad annum 405, et quidem jam labentem pertinere, ordo rerum, quæ Palladio teste eam præcesserunt, postulat.

^b Argentea scil. statua Eudoxiæ augustæ super columnam porphyriticam erecta, et ad meridiam plagam ecclesiæ S. Sophiæ, platea tantum media interjecta, non sine ludis popularibus collocata, ut Marcellinus comes in Chronico, Socrates lib. vi, c. 18, et Sozomenus lib. viii, c. 20, memoriæ commendarunt; hoc factum Baronius ad annum 404, Pagijs vero to. II, pag. 60, circa exitum anni 310 contigisse putat.

^c Verbum *circumlata* dum Baronius ad imaginem refert, ita hunc locum interpretatur, ut Eudoxiæ statua non solum Constantinopoli venerationi exposita,

καθολοῦ, κυριακοῦ, εὐκυσίου καὶ Παλλαδίου, δίκτους σὺνεσι μὲ ἡμῶν, τελεία ἐρωτήσει μαμαθίκαμεν.

in tempora studio sævæ loquacitatis exercet. Est enim nuper proditum (*Vid. Pallad. pag. 82 et 83*), apud Constantinopolim sacratissimo Paschæ venerabilis die, cum omnes penè in eundem locum vicinarum urbium populos religio, castigatiore sub præsentia principum ritu celebranda, collegerat, clausas subito catholicas ecclesias, trusus in custodiam sacerdotum, scilicet ut eo potissimum tempore, quo indulgentia principali ^e tristia noxiorum claustra reserantur, piæ legis et pacis ministros sævus carcer includeret, omniaque bellicum in modum turbata mysteria, nonnullos in ipsis ecclesiæ sacrariis interemptos, tantamque circa altaria vim sævisse, ut et venerabiles episcopi in exsilium truderentur, et sanguis humanus, quod dictu nefas est, cœlestia sacramenta perfunderet. His repente compertis, turbatois esse nos fateor. Quis enim in fascino tam cruento Dei omnipotentis non timeret offensam? aut quo pacto extra summum Romani orbis omniumque mortalium [*Supple. quis*] putaret esse discrimen? cum ipse auctor nostri Imperii, et reipublicæ, quam nobis credidit, gubernator omnipotens Deus, funestis admodum execrabilibusque commissis crederetur irasci, domini sancti frater neposque augusti venerabiles; cum si quid de causa religionis inter antistites ageretur, episcopale ^f oportuerit esse iudicium. Ad illos enim divinarum rerum interpretatio, ad nos religionis exspectat [*Antiquo more pro spectat*] obsequium. Sed esto, sibi de mysticis et catholicis quæstionibus amplius aliquid principalis cura præsumpse-

sed per provincias quoque circumlata fuerit, non secus ac olim ethnici Cybeles circumferre simulacrum solerent, atque hanc veriore esse causam, cur adversus Eudoxiam Joannes tantopere commotus fuerit. Sed huic intellectui repugnat non modo veterum Scriptorum de tam profano ritu silentium, sed et quod imaginem illam muliebrem *erectam, collocatam et dedicatam*, non circumlatam prædicant. Et his quidem nativus est intellectus, famam obtreçantium super hæc re per provincias circumlatam et per universum mundum diffusam fuisse.

^d Orationis series postulat nos, non vos. Expostulat quippe Honorius cum Arcadio, quod reipublicæ detrimenta ipsi latere voluerit, de quibus nihil ipse scribere sit dignatus.

^e Apud Sirmondum app. Cod. Th. pag. 17 et 19 existat duplex Theodosii constitutio, qua pro festività Paschali, exceptis his quos quinque immanitas criminum minime patitur relaxare, cæteros carceris custodia liberatos statui pristino restituit. Et hanc quidem clementiam velut indictam et majoribus traditam ibid. pag. 19 prædicat.

^f Ambrosius epist. 21, ad Valentinianum junio-rem, n. 2, laudat Valentiniani I edictum, quo sanxit, in causa fidei vel ecclesiastici alienjns ordinis eum judicare debere, qui nec munere impar sit, nec juro dissimilis; hoc est, inquit Ambrosius, sacerdotes de sacerdotibus voluit judicare. Quin etiam si alius quoque arqueretur episcopus, et morum esset examinanda causa, etiam hæc voluit ad episcopale iudicium pertinere.

rit: itane usque ad exsilia sacerdotum, usque ad hominum eades debuit indignatio concitata procedere; ut ubi castæ preces, ubi vota sincera, ubi sacrificia illibata solvuntur, illic se gladius, haud facile effam in jugulum noxiorum distringendus, exeret?

2. Rebus denique ipsis docetur, quid super his senserit divina majestas. Primum quidem hoc præsentis commotionis a judicium fuit, atque utinam solum! facit enim humana trepidatio, tanti sibi conscientia perpetrati, ut gravius aliquid, quod avertat omnipotens Deus, post terribilis ultionis experimenta metuamus. Audio (*Pallad. pag. 91 et 93*) ecclesiam sacrosanctam, tot imperatorum opibus expositam [*Fortè expolitam*], pretiosis cultibus nobilium, tanta supplicantiùm principum oratione augustissimam, flagrasse, et illud Constantinopolitanæ urbis [*Baron. addit. ecclesiam*] unicum lumen in favillas dilapsam Deo non vetante fumasse (exsecrari enim videtur inquinata mysteria, et avertisse oculos ab eo loco, quem jam sanguis infecerat, ne obsecrare quis pietatem cœlestem subcruentis posset altaribus); ædificia quoque divina non minore splendore nobilia, ex concitatione sævientis incendii, flamma se latius effundente consumpta, et quæ publicam faciem elaborata a majoribus nostris ornamenta decorabant, velut quodam urbis funere concremata.

3. Hæc ego quamvis crebris injuriis lacessitus tacere debuerim, nec conjunctissimum fratrem regni que consortes [*Baron. consortem*] tam fideliter admonere, tamen necessitudinem sanguinis stimulo taciti doloris anteferens, hortor atque suadeo, ut hæc, si fieri potest, emendatis in posterum moribus corrigantur, ac divina iracundia, quantum re proditur excitata, votorum sedulitate placeatur. Accipite a me summum simplicitatis e indicium. Idcirco hoc clementiæ vestræ insinuandum putavi, ne me velut gratulatione occulta faceret apud quemquam taciturnitas ipsa spectum, neve quis crederet me talibus factis præ-

^a Baron. mallet *inducium*. Retinendum tamen *judicium*, hoc est pœna et vindicta Dei judicis.

^b Hoc est, senatus amplissimam ædem, quam, inquit Palladius, *etsi multis passibus distitam ex adverso ecclesiam ad meridiem, ignis ille interjectam populi multitudinem pontis instar prætergressus, absumpsit*. Hujus jacturam desinet Zosimus. Istud incendium xii kalendas Julii Honorio vi et Aristeneto consulibus contigisse Socrates lib. vi, cap. 18, tradit, et, ut addit Chronicon Alex., feria 2, hora sexta.

^c In edit. Rom., *judicium*. Magis placet hic cum Baron., *inducium*.

^d Baron., *contractoque concilio*. Antecedens verbum *collato*, suadet et recte consequi in edit. Rom., *tractatoque concilio*.

^e Et hic Baron. substituit, *missis,.... legatis*. Missi sunt Romam, teste Palladio, pag. 9, 23, etc., ab utraque parte legati: primum a Theophili parte lector Alexandrinus litteras ipsius deferens, tum ejusdem Theophili presbyter Petrus nomine cum Martyrio ecclesiæ Constantinop. diacono, qui alias Theophili litteras cum quibusdam actis Innocentio papæ reddiderunt; ac demum Paternus, qui se Constantinop. ecclesiæ presbyterum dicebat, litteras perferens episcoporum Acacii, Pauli, Antiochi, Se-

beræ consensus, et qui sæpe ne acciderent commoverim, posteaquam commissa sunt non dolerem.

4. Nam quis esse posset expers doloris, qui se meminit Christianum, tantam subito perturbationem religionis inductam, ut omnem catholicæ fidei statum necesse sit fluctuare? Erat inter episcopos causa quæ collato d tractatoque consilio deberet absolvi. Missi e ad sacerdotes urbis æternæ atque Italiæ utraque ex parte legati: expectabatur ex omnium auctoritate sententia, informatura regulam disciplinæ (integrum nempe esse debuerat, neque quidquam novari, dum definitio deliberata procederet), cum interea mirum quoddam præcipitium festinationis exarsit, ut non expectatis litteris sacerdotum, qui fuerant mutua partium legatione consulti, non examinatis rebus, in exsilia truderentur antistites, animadversioni prius addicti, quam sententiam judicii episcopalis experti. Denique quam immatura illa damnatio fuerit, res probavit. Namque hi f quorum expectabatur auctoritas, pacificæ Joanni episcopo communionis permessa [*Baron. præmissa*], sancientiam concordiam censuerunt, nec quemquam putarunt ante judicium consortio repellendum.

5. Quid nunc aliud superest, quam ut catholicam fidem schismata in diversum dissociata dilacerent, quam ut hæreses communioni semper inimicæ ex tanta gestarum rerum varietate nascantur, ut jam populo pene non debeat imputari, si forte in dissonas partes sectarum diversitate discedat; cum ex auctoritate publica discordiarum materies sit præmissa, et fomes quidam nutriendæ seditionis animatus. Quod ne in magnam aliquam generis humani perniciem recrudescat, vota faciendæ sunt, ut ad humanas prolapsiones patiens Deus rem male gestam prosperet ac secundet. Nam quantum in nobis est, possumus timere quod gestum est; quantum ad pietatem semper placabilis Dei, non erit meriti impunitas indulta, sed vetitæ.

veriani et aliorum quorundam, in quibus calumniabantur Joannem, quasi ecclesiam S. Sophiæ incendisset. A Joannis autem parte, ut alios mittam qui postea magno numero venerunt, primum Romam se contulerunt quatuor episcopi, Pansophius, Pappus, Demetrius et Eugenius, tresque reddiderunt epistolas, unam Joannis, alteram 40 episcoporum de communionis ejus, tertiam cleri ipsius. Ac nominatim de epistola Joannis ad Innocentium testificatur Palladius pag. 22, eam etiam ad Venerium Mediolani et Chromatium Aquileiæ episcopos scriptam fuisse. Hinc Honorio dicere licuit, legatos illos ad sacerdotes Urbis æternæ et Italiæ fuisse missos.

^f Quod imperator hic pluribus attribuit, Palladius uni ascribit Innocentio, atque page 22: *Ad hæc beatus Innocentius papa utrique parti litteras communionis misit, improbens judicium quod a Theophilo factum fuerat*. Et ab Innocentio quidem indultæ utrique parti communionis testes sunt ipsius epistolæ 4 et 5. Sed eum tanti momenti rem citra synodum perfectisse quis sibi persuadeat? præsertim cum Innocentium moris majorum tenacem legamus epist. 3, n. 1, præcipisse, ut Hispani episcopi, qui non nihil ipsi deferebant, in consensu presbyterii audirentur.

EPISTOLA * IX.

HONORII IMPERATORIS AD ARCADIIUM AUGUSTUM.

ὉΝΟΡΙΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΠΡΟΣ ΑΡΚΑΔΙΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ.

Ut synodum Thessalonicae cogi, eoque Theophilum se conferre jubeat.

Tertio jam scribo ad mansuetudinem tuam, rogans ut quæ ex compacto contra Joannem Constantinopolitanum episcopum gesta sunt, emendentur: et, ut videtur, nondum est perfectum. Quare denuo scripsi per hosce episcopos et presbyteros, de pace ecclesiastica, per quam et nostrum imperium pacem obtinet, valde sollicitus; ut jubere digneris Orientis episcopos Thessalonicae convenire. Etenim nostri Occidentis episcopi, cum elegissent viros qui ad malum et mendacium declinare nesciant, miserunt episcopos quinque, presbyteros duos, et diaconum unum magnæ ecclesiæ Romanæ, quos omni honore digneris velim; ut si Joannem jure expulsam esse persuasum eis fuerit, doceant me ab ejus communionem recedere; aut si coarguerint Orientis episcopos ^b prava animi voluntate agi, ab eorum te ^B communionem avertant. Quænam enim sit Occidentium de Joanne episcopo sententia [ut compertum habebas], ex omnibus epistolis, quæ ad me scriptæ ^c sunt, duas ^d subjecti id quod cæteræ continent, unam Romani, alteram Aquileiensis episcopi. Porro hoc ante omnia obsecro clementiam tuam, Theophilum Alexandriæ episcopum, qui omnium malorum auctor esse dicitur, vel nolentem se sistere jubeas: ut nihil obstet, quominus episcoporum qui adfuerint synodus convenientem temporibus nostris pacem sanciat.

EPISTOLA * X.

INNOCENTII I PAPÆ AD AURELIUM GARTHAGINIENSIMUM ET AUGUSTINUM HIPPONENTIUM EPISCOPOS,

Salutatoria et plena charitate.

^a Cum Honorius, Innocentii litteris provocatus, ad Arcadium de Joannis causa bis jam scripsisset, nec proficisset quidquam, petiit ab Innocentio sibi mitti episcopos quinque, presbyteros duos et diaconum unum, qui tertiam epistolam ad fratrem ferrent. Missi sunt Æmiliius Beneventi episcopus, Cythegius et Gandentius (forte Brixianus episcopus), necnon presbyteri Valentinianus et Bonifacius, ipse, ut videtur, qui Zosimo papæ successit. Cæterorum nomina Palladius tacet, sed cum eis Constantinopolim profectos esse docet Cyriacum, Demetrium, Palladium et Eulysium. Epistolam hanc uni Palladio, qui eam dialog. pag. 29 inseruit, debemus acceptam. Latinam ejus interpretationem ex Ambrosio Carnadulensi repetitam Baronius ad annum 405 recudendam curavit. Circa vernum tempus anni 406 videtur scripta.

^b Verbum græcum *ἰθελοκακούντας*, quod proprie de militibus dicitur, qui vires consulto non exserunt, ut adversarius vincat, ad eos recte aptatur episcopos, qui Theophilo cum canones possent opponere, ultro cesserunt, ut Joannem injuste opprimere valerent.

^c Quæ uncinis inclusa sunt, ne auceps sententia pendeat, supplenda duxi. Integrior non est apud Ambros. Carnald. qui hic subdit, *Ex omnibus ferme epistolis, quas ad me frequentes dederunt, ex his duas idem continentes quod reliquæ subdividi.* Palladius pag. 28 tradit Innocentium, cum varias epistolas

^A Τρίτον γράφω πρὸς τὴν σὴν ἡμερότητα, ἀξιῶν ἵνα διορθώσῃς τὴν τύχην τὰ κατὰ τὴν συσκευὴν τοῦ ἐπισκόπου Ἰωάννου τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν· καὶ ὡς εἶπεν οὐκ ἦνυσται. Ὅθεν πάλιν ἐπέστελα διὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων, πάντων φρονιζῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης, δι' ἧς καὶ ἡ ἡμῶν εἰρηνεύεται βασιλεία, ἵνα καταξίωσθης προστάξει ἐν Θεσσαλονικῇ συνελθεῖν τοὺς τῆς Ἑώας ἐπισκόπους. Καὶ γὰρ οἱ τῆς ἡμετέρας Ἑσπερίας ἐπίσκοποι, ἐκλεξάμενοι ἄνδρας ἀκλιναίς πρὸς κακίαν καὶ ψεῦδος, ἀπεστάλαξαν ἐπίσκοπους μὲν πέντε, πρεσβυτέρους δὲ δύο. διάκονον δὲ ἓνα τῆς μεγίστης ἐκκλησίας Ῥωμαίων, ὃν φρονίσι παντοίαις τιμαῖς καταξίωσον, ἵν' εἰ μὲν πεισθέντες ὅτιπερ δικαίως ἐκβίβληται ὁ ἐπίσκοπος Ἰωάννης, διδάξῃ με ἀποστῆναι τῆς αὐτῶν κοινωνίας· ἢ ἐλέξαντες ἰθελοκακούντας τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἐπίσκοπους, ἀποστρέψῃ σε τῆς αὐτῶν κοινωνίας. Τίνα γὰρ ἐστὶν ἃ φρονοῦσι περὶ τοῦ ἐπισκόπου Ἰωάννου οἱ δυτικοί, ἐκ πασῶν τῶν ἐπισκοπῶν τῶν πρὸς μὲ γραφειῶν ὑπέταξα δύο ἰσοδυναμούσας ταῖς πάσαις, τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ῥώμης καὶ Ἀκυλίας. Τοῦτο δὲ παρακαλῶ τὴν σὴν ἡμερότητα πρὸ πάντων· καὶ ἄκουσα τὸν Ἀλεξανδρείας Θεόφιλον παραστῆναι δικαίωσον, δι' ὃν μάλιστα λέγεται ἅπαντα τὰ κακὰ γεγενῆσθαι· ἵνα εἰς μηδὲν ἢ τῶν παραγενομένων ἐπισκόπων ἐμποδισθεῖσα σύνοδος τὴν πρέπουσαν τοῖς καιροῖς ἡμῶν εἰρήνην βραβεύσῃ.

C INNOCENTIUS AURELIO et AUGUSTINO, episcopis.

Acceptissimi mihi Germani compresbyteri illo recursus vacuus officio nostro esse non debuit. Per caros enim salutare carissimos, naturale quodam modo nobis videtur et consequens. Gaudere igitur in Domino vestram germanitatem, amantissimi,

accepisset, ad Honorium scripsisse. ὑποτάξαντα κατὰ μέρος τῶν γραμμάτων δύναμιν, ac subjecisse singillatim quid illæ litteræ continerent, ubi litterarum singularum virtutem seu summam diuinitat expressam innuit. Sed ex hoc loco colligitur, non tantum singularum litterarum summam, sed et ipsasmet litteras aut earum exempla simul ad ipsum fuisse destinata.

^d Non tantum Honorii imperatoris, Innocentii Romani episcopi, et Chromatii Aquileiensis, sed et Venerii Mediolanensis et aliorum litteras simul iisdem legatis traditas fuisse Palladius pag. 31 scribit. ^D At Honorius Innocentii et Chromatii scripta pridem ad se missa, non quæ illi de integro ad Arcadium mittebant, seu quæ ipse nomine suo destinabat, non quæ alii data occasione iisdem adjunxerant, memorare satis habuit.

^e Apud Dionysium sub titulo xxxviii decretorum Innocentii exstat, sicut et in collect. Hispan. et Isid. Delata est per Germanum, qui cum Cassiano cleri ac populi CP. litteras, quibus Innocentius epistola 7 rescripsit, sub initium anni 405 Romæ reddiderat. Probabile est, Innocentium vel hoc ipso anno 405 vel potius sequenti, ejusdem Germani opera usum esse, ut Aurelium et Augustinum saluaret, eaque occasione Germanum Africanis enarrasse quanta Joannes quamquam indigna esset persequens, et quæ hanc quæ causam Innocentio cum Theophilo discordia inter

cupimus, et pro nobis paria ad Deum vota ^a re-
pendere precantur: quia, ut bene nostis, commu-
nibus et alternis plus agimus orationibus, quam
singularibus aut privatis.

EPISTOLA ^b XI.

JOANNIS CHRYSOSTOMI EPISCOPI AD INNOCENTIUM PAPAM.

*Illius erga se paternum affectum et summam in rebus
afflictis vigilantiam laudat, et ut hoc studium non
renittat, iterum atque iterum obtestatur.*

(Hanc epistolam, ut aliam Chrysostomi supra memoratam,
reperire potes tomo III operum ejusdem Doctoris.)

EPISTOLA XII ^c.

INNOCENTII PAPÆ AD JOANNEM CHRYSOSTOMUM CONSTANTINOPOLITANUM EPISCOPUM.

Joannem ob oculos posita patientiæ commendatione consolatur.

Dilecto fratri JOANNI INNOCENTIUS.

Etsi innocens prospera omnia expectare et a
Deo misericordiam petere debet, tamen etiam a
nobis, qui patientiam suademus, competentes lit-
teræ per ^d Cyriacum diaconum sunt transmissæ, ne
contumelia plus valeat ad opprimendum, quam
bona conscientia ad spem relevandam. Neque enim
tu docendus es, tot populorum doctor et pastor,
optimos quosque semper et assidue probari, utrum
in vigore patientiæ permaneant, nec ulli labori ac
molestiæ succumbant. Et vero conscientia firmum
est præsidium adversus omnia quæ in, iuste accidunt:
quæ nisi quis patientiam superaverit, malæ suspicio-
nis de se argumentum præbet. Cuncta enim tolerare
debet, qui Dei primum, ac deinde conscientiæ fidu-
cia nititur. Quippe vir bonus ac probus exerceri qui-
dem potest ad patientiam, superari vero non potest;
cum divinæ Scripturæ mentem ejus muniant atque
custodiant. Abundant enim exemplis lectiones sac-
ræ, quas populis tradimus, quæ universos fere
sanctos variis modis vexatos, et tamquam examine
quodam probatos esse testantur, atque ita ad pa-
tientiæ coronam pervenisse. Consoletur ergo chari-
tatem tuam, frater admodum venerande, ipsa con-
scientia, ^e quæ in calamitatibus habet consolatio-
nem virtutis. Inspectante enim Domino Christo, in
portu pacis conscientia pura consistit.

cessisset. Certe concilium Carthaginense anno 407
Junii 13 die celebratum, atque Cod. can. Afric.
eccl. c. 101 relatum, ad Innocentium sibi scriben-
dum decernit, quo Romanam inter et Alexandrinam
ecclesiam pax componatur. Neque minus certum est
Aurelium, circa idem tempus, suum erga Joannem
studium patefecisse; qua de re ille scripta ad eum
epistola gratias agit.

^a Reg., *respondere*.

^b Ex editione operum Chrysostomi, ubi epistolis
ipsius præmittitur, a Baronio ad annum 406, ut et a
Pontificiarum epistolarum aut conciliorum edito-
ribus repetita, a nobis autem ad vetus exemplar
Hamburgense recognita est. Eam a se *tertio exsilii*
anno, adeoque anno 407 scriptam esse Chryso-
stomus n. 4 testificatur. Exinde etiam sequitur, ut
ante mensem Julium scripta sit, si Chrysostomus
primum exsilii sui annum ab eo die, quo Cucusum pro-
ductus est, ad eundem anni sequentis revolutum diem
recenseat, non tertium vulgati computandi ratione
a triplici consulum mutatione appellet.

^c Inedit. Concil. 28. Quæ autem 12 erat, est Isid.
Merrat. Epistolam hanc, sicut et superiorem VII,
vni Sozomeno acceptam delermus. De utraque sic
ille lib. VIII, c. 24, præfatur: Cum Innocentius
æcumenicam synodum congregare studeret, scripsit ad
Joannem, et eorsum ad clericos urbis Constantinop.
Quibus verbis significare videtur, vel utramque

Τῷ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ Ἰωάννῃ Ἰννοκέντιος.

Εἰ καὶ πάντα δεῖ τὸν ἀνάιτιον προσδοκᾶν τὰ χρηστὰ,
καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸν ἔλεον αἰτεῖν, ὁμως καὶ παρ' ἡμῶν
τὴν ἀνεξικακίαν συμβουλευόντων, τὰ καθήκοντα γράμματα
διὰ Κυριακοῦ τοῦ διακόνου ἐξαπέσταλται· ὥστε μὴ πλεὺς
δυνῆσθαι τὴν ὕβριν ἐν τῷ συντρίβειν, [Add. δ] τὸ ἀγα-
θὸν συνειδὸς ἐν τῷ ἐλπίζειν. Οὐδὲ γὰρ ὀφείλεις διδαχθῆναι
ὁ τοσοῦτων λαῶν διδάσκαλος καὶ ποιμὴν, τοὺς ἀρίστους
ἀεὶ καὶ πολλάκις δοκιμάζεσθαι, εἰ ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ὑπο-
μονῆς παραμένουσι, καὶ οὐδενὶ πόνῳ κακοπαθείας ὑπο-
πίπτουσι. Καὶ ἴσθι ὡς ἀληθῶς βίβαιοι πρᾶγμα τὸ συνει-
δὸς εἰς πάντα τὰ ἀδικῶς συμπιπτόντα, ἅπερ εἰ μὴ
νικήσῃ τις ὑπομένων, τεκμήριον φαύλης ὑπολήψεως
ἐκφέρει. Πάντα γὰρ ὑπομένειν ὀφείλει, ὁ τῷ Θεῷ πρῶτον,
εἶτα καὶ τῷ ἰδίῳ πεποιθῶς συνειδόντι. Ὅποτε μάλιστα
γυμνάζεσθαι εἰς ὑπομονὴν ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς δύ-
ναται, νικᾶσθαι δὲ οὐ· ἐπειδὴ περ αὐτῷ τὴν διάνοιαν αἰ-
θεῖαι γραφαὶ φυλάττουσι. Καὶ περιττεύουσιν ὑποδείγμα-
σιν αἱ θεῖαι ἀναγνώσεις, ἃς τοῖς λαοῖς παραδιδόμεν, αἰ-
τινες πάντας σχεδὸν τοὺς ἁγίους καταπεπονῆσθαι διαφό-
ρων καὶ συνεχῶς ἐπιστάσαντο, καὶ δοκιμάζεσθαι καθά-
περ ἐν τῇ διαγνώσει, οὕτω τε εἰς τὸν στέφανον τῆς
ὑπομονῆς ἐληλυθέναι. Παραμυθεῖτο τὴν ἀγάπην σου αὐτῷ
τὸ συνειδὸς, ἀδελφεὶ τιμώτατε, ὅπερ ἐν ταῖς θλίψεσιν
ἔχει τὴν παραμυθίαν τῆς ἀρετῆς. Ἐποπτεύοντος γὰρ
τοῦ δεσπότου Χριστοῦ, ἐν τῷ λιμένι τῆς εἰρήνης καθα-
ριθεῖσα ἡ συνειδήσις στήσεται.

epistolam simul missam, vel certe istam septima
posteriorem non esse. Verum huic scriptori inso-
lens non est, ea quæ dissitis temporibus gesta sunt
simul componere atque confundere. Sane cum de
congreganda synodo, in qua Innocentius omnem
spem posuerat, altum sit in hac epistola silentium,
hoc non levi argumento est, eam scriptam esse cum
ab hac spe excidisset. Istud non abhorret a vero,
Innocentium proxima Joannis epistola motum, hanc
scripsisse, ut sanctum præsullem in malis, quibus
eum affligi didicerat, consolaretur. Quod si ita est,
Joanni superstiti vix reddi potuit.

^d Idem Cyrillus cum Paulo item diacono jam ab
anno 404 a Joanne Romam missus fuerat, ut supe-
riorem ipsius epistolam 4 ad Innocentium referret,
ut in eadem epistola n. 1 declaratur.

^e Valesius Latine hæc ita reddidit, *quæ in cala-
mitatibus solet esse virtutis consolatio*. Græco hæremus
sermoni, in quo non conscientia consolatio
virtutis, sed virtus potius consolatio conscientiæ
prædicatur. Certius hoc asserit Innocentius, quod
Orator paulo timidius edixerat: *Habent nonnullam
in se consolationem pænæ quæ virtute suscipiuntur*.
Nomine autem virtutis maxime intelligit Innocentius
patientiam, de qua in epistola 7, ad clericum et po-
pulum Constantinop., exposita eorum calamitate
num. 1 scribit: *Quam quidem rem sola patientiæ con-
solatio sanare potest*.

EPISTOLA * XIII.

RUFO THESSALONICENSI EPISCOPO.

Variarum ei committitur cura provinciarum, in quibus vicarius Innocentii et inter primates primus constituitur.

Dilectissimo fratri RUFO INNOCENTII.

1. Lectissimo et gloriosissimo Moysi ita in Israel liberando regeoque Dominus cuncta commisit, ut consilium socieri Jothor sequendum ei manifesta sub relatione mandaret (*Exod. xviii*): videlicet ut constitueret viros gradu dignitatis iudiciariae suppres, qui caesarum multitudines pro loco sibi credito inter populos definirent, ipso maxime vel etiam divinis^b consolationibus vacaturo. Nec aliter Apostolorum forma promulgata est (*Act. vi. 2 et 3*), quam ut ipsi principes Evangelii constituti, ceterarum rerum causas necessitudinesque suis discipulis curandas obeundasque mandarent. Ita denique tota miseratione mirabilis Paulus Tito quæ curet apud Cretam (*Tit. 1, 5*); Timotheo quæ per Asiam disponat (*1 Tim. 1*), commisit, ut sacrarum epistolarum lectione cognoscimus.

2. Divinitus ergo hæc præcurrrens gratia ita longis intervallis determinatis a me ecclesijs disceat consulendum, ut prudentiæ gravitæque tuæ^c committendam curam causasque, si quæ exoriantur per Achaïæ, Thessaliæ, Epiri veteris, Epiri novæ, et Cretæ, Daciæ Mediterraneæ, Daciæ Ripensis, Mœsiæ, Dardaniæ et Prævali ecclesias, Christo

^a In Romana synode sub Bonifacio II olim recitata, subinde et a Nicolao I. epist. 2 laudata, postmodum a Luca Holstenio cum cæteris prædictæ synodi Romane monumentis in lucem emissa est. Tempus quo scripta est, consulari nota indicatur. Sed hæc in nota mendacium esse, ac pro Honorio IX et Theodosio V restituendum esse Honorio VII et Theodosio II clarissimus vir Tillemontius to. X, pag. 829, opinatur. Unde sequeretur, ut hæc epistola anno 407 scripta esset. Ilanc autem opinionem probare nititur ista inductione. Primo quidem statuit, ex epistolis, quas Innocentius ad Rufum scripsit, hæc primam esse, atque ab eo datam fuisse statim ut de Rufi ordinatione certior factus est: quod non negandum. Tum addit Rufum illum, ad quem Innocentius modo scribit, non alium videri ab eo, ad quem de Naissensibus clericis litteras jam dedisse se idem papa epist. 17, ad Marcianum, memorat. Quò pariter concessio, subdit: Alqui hæc epistolam ad Marcianum scripsit Innocentius Ravennæ constitutus, quo ab anno 409 ineunte venit, et ubi mense Augusto anni 410 adhuc versabatur; nec ullum est in historia vestigium, unde eum præterea in eandem civitatem rediisse conjectemus. Ex quo consequi putat, ut ne ne Rufi ordinatione, neque epistola ista serius anno 407 differendæ sint. Sed cum nequaquam omnia scripta sint quæ contigerunt, et qui Ravennam semel accessit, eo etiam secundo ac tertio potuerit pergere; cumque huius rei, ipso viri clarissimo fatente, anno 412, quo fragmentum Heraclianus Romam perferri prohibebat, causa et occasio non defuerit: minime utrum videtur certam epocham conjectura incerta mutare. Sane inusitatus valde foret is librarius lapsus, ut cum in duorum consulum qui eandem dignitatem gessissent pluries, annis exprimentis peccassent, eorum tamen error in eorum consulationibus designandis sic apte sibi cohereret, ut cum Honorii nono consulatu, quintum

A Domino annuentem, censeant (*Ad hunc locum respicit Nicolaus I epist. 2*). Vere enim ejus sacratissimis monitis lectissimæ sinceritatis tuæ providentiæ ac virtuti hæc injungimus sollicitudinem; non primitus hæc ita statuentes, sed præcessores nostros apostolicos imitati, qui beatissimis^d Acholio et Anysio injungi pro eorum meritis ista voluerunt. Justissimum est enim ita bene meritis honoribus decorari, ut arrogantes necessarium videtur obtundi. Placet ergo in bonis præmium, et in minus bonis^e censio: sit enim et iste corrigitur, et ille nobilitatur.

3. Arripe itaque, dilectissime frater, nostra vice per suprascriptas Ecclesias, salvo earum primatu; curam: et inter ipsos primates primus, quidquid eos ad nos necesse fuerit mittere, non sine tuo postulent arbitrato. Ita enim aut per tuam experientiam quidquid illud est finietur; aut tuo consilio ad nos usque perveniendum esse mandamus. Licetum autem et apostolicæ sedis favore permissum tuæ fraternitati cognosce, ut cum aliqua ecclesiastica ratio vel in tua vel in memoratis provinciis agitanda cognoscendaque fuerit, quos velis episcoporum socios quibuscumque de Ecclesiis assumas tecum; quorum et fide et modératione quidquid necessitas causave flagitaverit, optimus dirigas arbiter, et præcipuus, quippe a nobis lectus, definitus intercessor. Omnem sane instructionem chartarum in causa^f archivorum cum presbytero^g Senecione, viro ad-

C Theodosii, non quartum aut tertium, ac vicissim cum quinto Theodosii novum Honorii, non septimum aut alium quemvis componerent.

^b In veteribus libris, ubi consultationis vocem orationis series exigit, non raro, immo plerumque consolationis verbum legi solere expenti, et hic idem peccatum suspicamus, putamusque restituendum, ipso maximis vel etiam divinis consultationibus vacaturo. Respicit quippe Innocentius ad ista *Exodi xviii, 19 et 22: Estio tu populo in his quæ ad Deum pertinent, ut referas quæ dicuntur ad eum... Quidquid autem majus fuerit, referant ad te, et ipsi minime judicent.*

^c Eos, quorum suggestione Justinianus Novellæ 11 scripsit, tantum *Attilanis temporibus*, hoc est post annum 440, vicarii per Illyricum dignitatem episcopo Thessalonicensi fuisse attributam, imperatori huic imposituisse inde manifestum est.

^d Istud munus Acholio ab anno saltem 380 adjunctum fuisse, contra Hallerji sententiam; Monito in 8 epistolam Damasi observavimus.

^e Censio vulgo notam a censore inuistam sonat. Mox primatum nomine intelliguntur prænominarum provinciarum metropolitani.

^f Ita Holstenius, non, ut Tillemontius legit, *Achiorum*. Ut de chartis, ita et de archivis hic sermone esse et antecedentia et consequentia persvadent. Quippe chartarum, quibus vicarii munus antistiti Thessalonicensi delegabatur, veritatem tunc a nonnullis in dubium vocatam esse apparet. Quocirca Innocentius tametsi Rufo proxime dixerit, quippe a nobis lectus, quod potestatem illi non tam sedis prerogativa, quam elegantis munere collatam sonat, neque hæc tamem consuetudine sultam negat: ideoque eidem, ut tum priorem epistolam suam, tum alias decessorum suorum ea de causa datas recenseat, auctor est.

^g In edit. Concil. 11. Quæ autem 14 grat, nunc 25.

modum maturo, fieri jussimus. Itaque et ex priore nostra ^a epistola, et ex his chartulis, bene recensens quid agere debeas, recognosce. Nam voluntatem hanc nostram per unamquamque provinciam satis, ut decebat, litteris manifestavimus. Data xv kalendas Julias (Junii 17 ann. 412) Honorio ix et Theodosio v augustis consulibus.

EPISTOLA ^b XIV.De ^c ratione Paschali anni 414.

INNOCENTIUS AURELIO.

Charitatis ^d nostræ officium nullo intervallo dirimitur, etiamsi charta nullos apices ferat. Vivit enim spiritalis gratia æternis in cordibus, et amorem nostrum confovet sacerdotalis ipsa societas. ^e Curato, ut dignum est, unitatem Ecclesiæ custodire; idemque omnes pariter et sentiamus et pronuntiemus, frater charissime. Has ergo litteras de ratione paschali alterius ^f (dico, futuri) anni præscripsi. Nam cum ante diem undecimum kalendarum Aprilium pene luna xvi colligatur (nam quidpiam minus est), ^g itemque cum in ante diem quartum kalendarum earumdem veniat vicesima tertia: existimavi xi kalendarum memoratarum die festa Paschalia celebranda; quoniam in vicesima tertia luna

eo ipso forte, qui a Siricio epist. 9, n. 3, Basso episcopo in consortium regendæ ecclesiæ datus dicitur.

^a Non, ut mihi quidem videtur, ad ipsum Rufum, sed ad decessorem ejus Anysium scripta, quæque superius primum locum obtinet. Et hinc rursus vocem *archiepiscoporum* retinendam, nec mutandam fuisse firmatur.

^b In Romana pontificiarum epistolarum editione notatur ut ex *Cresconio* descripta. Convenientius forsitan notatum esset ex *Dionysio*. Apud hunc inter Innocentii decreta conficit titulum seu capitulum 50. Exinde illam et collectionis Hispanæ auctor et Isidorus mutuati sunt. De paschali celebritate anni 414 in hac epistola disseri inter omnes convenit; ideoque illam anno 415 scriptam plerique censent. Verum Tillemontius subtiliter pro more suo expendens omnia, atque Pascha servandam ab Innocentio nondum præscribi, sed hunc papam prius, quam præscribere illud certo valeat, suam de eo sententiam Africanam in synodo retractari, indeque ad se rescribi velle observans, anno 412 consignandam esse arbitratur: maxime, inquit, cum Aurelius et circa exitum Junii concilium provinciale, et circa finem Augusti plenarium Africae, in quo ex præscripto Carthaginensis in concilii can. 41 anni futuri Paschalis dies divulgandus erat, celebrare solet. Nisi igitur synodum aliquam præter consueta illa tempora in Africa celebratam cogitemus, eruditi viri opinioni videtur subscribendum. Alioquin non apparet qui Innocentius Africanæ synodi de hac questione sententiam rescire, atque exinde totius Occidentis episcopis Paschæ diem indicare commode valuerit. Ad hæc, Leo papa de Paschali die anni 455 pariter sollicitus, ea de re non anno 454, quo dies ille ecclesiis præscribendus ac denuntiandus erat, sed ab anno 453 certior fieri pluribus litteris studuit.

^c In mss. coll. Dion. et Hadr. aut simpliciter *de Pascha*, aut *de Pascha in qua re fatitur*, hoc est utrum in ejus die præscribendo Innocentius fatiatur, an non. In Hispan. *de instructione vel indictis temporibus Paschæ*.

^d Sinceram Dion. coll. exemplar Regium, *Charitatis ræ*, forte loco *charitatis mutuae*. Coisl. coll. *Hisp., Charitatis vestrae*.

nullum Pascha unquam ^b antehac factum esse cognoscimus. Sententiæ meæ exposui atque edixi tenorem. Jam prudentiæ erit tuæ, ⁱ consors mihi frater, cum unanimis et consacerdotibus nostris hanc ipsam rem in synodo religiosissima ⁱ retractare: ut si nihil dispositioni nostræ resultat, nobis plenissime aperteque rescribas, quo deliberatam Paschalem diem, jam litteris ante, ut ^k moris est, servandam, suo tempore præscribamus. Compresbyterum autem Archidamum quamvis noverim quod libentissime ac more suscipias consueto, tamen ^l ex abundanti postulo, ut eum inter tuos habere digneris.

EPISTOLA ^m XV.

INNOCENTII PAPÆ, AD JULIANAM NOBILEM EXHORTATORIA.

Singulare membrum Ecclesiæ, tuæ religionis amplitudinem existere, et a nobis reverentissime coli, satis est omnibus manifestum. In ipso episcopi apice nobilitatis multo nobilioram Ecclesiæ devotionem impendis, et magis læta Christi agnitione, præceptis ejus obtemperas, et in fide potius exsultas, quam tanti generis flore jactaris. Summæ virtutis est, vicisse gloriam carnis: et magnæ est Christi gra-

^a Ita emendamus ope prædicti exemplaris Regii, in quo exstat, *Curatio ut dignum est*. Cui favet istud Coisl., *Cura ergo ut dignum est*. In aliis autem libris habetur, *Cur ergo indignum est*; et mox in solis editis, *custodiri*. Tum in Coisl., *idque omnes... fratres carissimi*.

^f Vocabulo *alterius* annum intelligere est vel alterum ab eo quo Paschæ dies sit celebrandus, vel alterum ab eo quo divulgandus sit. Si hoc postremum admittatur, anno 412 consignanda erit hæc epistola; si autem primum magis placet, in annum 415 rejicienda erit. Quamquam ipse infra altero anno ab eo, quo divulgandus erat Paschæ dies, scribere se non obscure significat.

^g In mss. coll. Hadr. *itemque*, siq. adjuncto *cum*, quod pariter in Regie coll. Dion. omittitur, illæso sensu.

^h Ita exemplar Regium. At mss. coll. Hadr., *ante Pascha*. Editi vero, *ante hoc Pascha*.

ⁱ In mss. Coisl., *consors mihi*.

^j In vulgatis post Crab. *tractare*. At in omnibus mss. ut apud Merl., *retractare*, quod est recognoscere.

^k Id moris fuisse, ut Romanus pontifex de die Paschæ litteras ad omnes dirigeret, testis est Arelatensis ⁱ synodus anno 514 habita, ejusque usum Leo epist. 66, ad Ravennium, confirmat. Hoc autem spirat totus iste Innocentii locus, tempus quo mori illi satisfaciendum erat, nondum immisere.

^l Omnes mss. *ex abundantibus*.

^m In edh. Concil. 13; quæ autem 15 erat, nunc 20. Dionysius Exiguus epistolam hanc non indignam putavit, quam inter Innocentii decreta referret. Hanc sub titulo seu capitulo 39 proxime ante superiorem collocavit. Eundem locum obtinet in coll. Hispan. et Isid. Forte cum eadem epistola missa est. Baronius scriptam opinatur anno 413, quo tacite refelleretur Pelagii liber ad Demetriadem Julianæ filiam scriptus. Ad eandem Julianam existant epistolæ Joannis Chrysostomi 169, Augustini 150, rursus Augustini et Alypii 188. Ipsi Augustinus anno 414 suam dicavit *de Bono viduitatis* lucubrationem. Eius quoque Hieronymus in epistola 8, ad Demetriadem ipsius filiam, meminuit.

tizæ^a, nobilitatem moribus superasse, domina filia merito illustris. Certa igitur existens, dilectissima, vitæ hujus quæcumque sunt spatia æternis divinis que officiis illustrare contendit: ut qui insignem te præstitit, reddat sibi per sæcula clariorem.

EPISTOLA^b XVI.

De suscipiendis clericis, quos Bonosus, antequam damnaretur, ordinasse cognoscitur.

INNOCENTIUS MARCIANO EPISCOPO^c NAISSITANO.

Superiori tempore, si tamen recte^d recordor, meministi me tam ad dilectionem tuam, quam ad fratres et coepiscopos nostros Rufum et cæteros hujusmodi litteras de clericis^e Naissensibus transmisisse, his videlicet, qui se ante damnationem Bonosi assererent ab eodem tam presbyteros quam diaconos ordinatos, ut si relicto atque damnato ejus errore velent Ecclesiæ copulari, libenter reciperentur, ne forte qui essent digni recuperandæ salutis, in eodem^f deperirent. Verum nunc in Ravennati urbe mihi constituto, propter Romani populi necessitates creberrimas, Germanio, qui se asserit esse pres-

byterum, atque Lupentius, qui se diaconum dicit, multorum talium quasi legatione suscepta, prece fusa, dolores proprios exprimere gestiverunt,^h asserentes se quidem ecclesias in dilectionis tuæ constitutas paræciis retinere, sed tuam communionem non potuisse se mereri, ea videlicet ratione, quia Rusticius quidam nomine, iterata ordinatione presbyterium suscepisset. Et non levi impedimento fit, dum aut illi dolent, hujusmodi hominem in Ecclesia retineri, aut ille sicⁱ peccari debere in alios arbitretur, quemadmodum in se agnoscit esse peccatum. Et quamvis de eadem re plenius litteræ meæ contineant, quas superius memoravi; tamen etiam nunc admonendam duximus fraternitatem tuam, ut si vere constat, aliquos ante damnationem Bonosi ab eodem ordinatos, postea voluisse vel nunc velle reverti, eos recipiendos esse censemus; maxime cum memorati asserant, se in tantum anteriori tempore ordinatos, ut sanctæ recordationis virum Cornelium episcopum Sirmiensiis urbis, necnon et fratrem nostrum^j Nicetam, aliosque nonnullos fuisse præsentis,

^a Hoc Baronius non sine causa dictum esse observat, sed quo velut antidoto excuteretur virus in his latens Pelagii ad Demetriadem verbis, quæ Alypio et Augustino tantopere displicuerunt: *Spirituales divitias nullus sibi præter te conferre poterit: in iis jure laudanda, in iis merito cæteris præferenda est, quæ nisi ex te et in te esse non possunt.* Neque minus his adversatur epistolæ clausula, qua non dicit Innocentius, *ut cui insignem te præstitisti, et te reddas per sæcula clariorem,* sed totum hoc ad Dei munus refert. Certe si præcessit hæc epistola prædictum Pelagii opusculum, negandus non est Innocentius Julianæ animam adversus pestilentem illius doctrinam non sine Dei nutu tam apte prævertisse.

^b In collectione Dionysii Exigui conficit hæc epistola Innocentii decretum L. Titulus, quem ei præfixit idem Dionysius Exiguus, a Cresconio cap. 58 laudatur. Eam quoque Hispana collectio et Isidoriana exhibent. Ravennæ se constitutum testatur Innocentius, dum illam scriberet. Eum autem in urbem illam circa anni 403 initia sese contulisse, ibique anno 410 cum ab Alarico capta est Roma, constitutum fuisse, Zosimus histor. lib. v, Sozomenus lib. ix, c. 7, et Orosius lib. vii, c. 39, tradunt. Unde per illud intervallum missam esse nonnulli opinantur. Alii anno 414 multo posteriorem arbitrantur, utpote in cujus exordio subsequenem ad Rufum, Marcianum et alios episcopos memorari existimant. Et eam forte ob causam in editione Romana rejecta est post sequentem, licet eidem a Dionysio præponatur. Verum in sequenti epistola non de clericis Naissensibus, qui a Bonoso ante damnationem fuerant ordinati, recipiendis, sed de iis, quos idem hæreticus damnatus ordinaverat, a clero repellendis agitur. Quocirca de tempore, quo hæc epistola scripta est, nihil certi definiri valet. Illic tamen ad imitationem Dionysii non male ponitur: non solum quia subnexa probabiliter creditur anterior, sed etiam quia rerum ordo postulat, ut primum de ordinatis a Bonoso ante damnationem, ac deinde de ordinatis ab eodem post damnationem quid Innocentius sentiat, exponatur.

^c Ita plerique mss. Nonnulli autem ut apud Merlin. *Naissitano*. Edit. Rom. post Crab. *Naxitano*. Idem Crab. ad marg. ascripsit *Naresitano*: quod in posterioribus edit. concil. prælatum est. In puro Dionysianæ collectionis exemplari Regio tota hæc inscriptio desideratur.

^d Dion. et Hadr. coll. mss. *reor*.

^e Merl. *Naissensibus* Crab. et edit. Rom., *Naxensibus*. Posteriores edit. concil. ex margine Crab., *Naresiensibus*. Navar. ms., *Naissensibus*. Cæteri, *Naissensibus*. Hoc nituntur loco, qui Bonosum episcopum Naissitanum fuisse volunt, Naissenses clericos ordinari ab eo non potuisse rati, nisi Naissensi Ecclesiæ præfuisset. Sane respuenda non esset eorum sententia, si hunc hæreticum ecclesiasticæ disciplinæ regulis se continuisse constaret. Verum, ut in epistola sequente n. 12 docetur, *passim et sine ulla discussione ordinationes illicitas faciebat*. Nil igitur velat, quominus auctoritati hæreamus Marci Mercatoris, qui Bonosum Sardicensem episcopum appellat.

^f In vulgatis hic additur *errore*: quod abest a mss. ac recte subauditur.

^g Sola editio Rom., *Germanus*. Merl. et Crab., *Germanum*, ac subinde *Lupentinum*: ubi recentiores edit. concil. præferunt *Lupentinus*, rejecto ad marg. *Lupentius*, quæ est lectio mss.

^h Verbum *asserentes*, apud Crab. ac deinceps in vulgatis omissum, ex Merl. et mss. revocatur. Quod tunc asserebant clerici a Bonoso ordinati, Marcianum scilicet ita ipsis ecclesiis suas retinere permisisse, ut suam eis communionem negaret, illustratur Toletani I, concilii gestis Lab. tom. II, pag. 4251, ubi quibusdam a Priscilliani secta discedentibus ecclesiæ permittuntur suæ, nec communico, quoad ipsis a Romano antistite reddita fuerit, conceditur. His porro clericis, qui ecclesias suas permittebantur retinere, iterata non fuerat ordinatio: adeoque Macedoniae episcopis persuasum non erat, Bonosiacis, si in clero permanere permittendis essent, hoc eis non nisi iterata ordinatione concedendum esse. Quod interim adversus Pasch. Quesnelli sententiam, de qua Monito in epistolam sequentem agendum nobis erit, sit observatum.

ⁱ In nostris mss. ut in editis exstat *peccare*: sed quod subnectitur *esse peccatum*, hic *peccari* necessario postulat. Nec ignorant, qui usum aliquem in terendis veteribus libris habent, quum frequens sit i in e ac vicissim mutatio. Deinde editi post Crab. ut in ms. Reg. *debere in alio*: ubi melius cæteri libri, *debere in alios*, supple a Bonoso ordinatos. Tum coll. Dion. et Hadr. exempla subjiciunt, *arbitretur quem in se, non quemadmodum in se*: quod in mss. coll. Hisp. et Isid. rectius habetur.

^j Is putatur Nicetas a Gennadio de vir. illustr. dic-

cum honoribus, quos se habere commemorant, A
 a auferentur. Unde, frater charissime, si eorum as-
 sertio fidem recipit veri, suscipiendos esse ambigere
 non debes, quos tam diu ecclesias sibi creditas pas-
 sus es retinere.

MONITUM IN EPISTOLAM SEQUEMTEM.

1. In exemplari Corbeiensi circa medium sæculum vi
 scripto, Colbertino litteris Langobardicis exarato, necnon
 in veteribus exemplis Codicis a Quesnello vulgati,
 atque collectionum Dionysii, Hadriani, Hispanæ, Isi-
 dori, etc., exhibetur hæc epistola. Eam Dionysius
 in septem partibus est capitula, quæ inter Innocentii
 decreta sic collocavit, ut harum capitulorum primum
 ab ipso vocetur Innocentii decretum LI, et postremum
 LVIII. In codice autem Corbeiensi in duodecim
 titulos, quos in ipsius epistolæ fronte repræsentan-
 dos duximus, dividitur. Brevior eidem epistolæ titu-
 lus in antiquis Codicibus Quesnelliani exemplis præfi-
 gitur in hunc modum: *Rescriptum Innocentii papæ* B
ad Macedonenses episcopos super interrogationem trium
titulorum. I. Ut qui viduam accipit uxorem, non ad-
 mittatur ad clerum. II. Ut qui ante baptismum uxorem
 habuerit, si illa defuncta post baptismum aliam
 duxerit, dignus habeatur, nec admittendus ad
 clerum. III. Ut ii, qui de Catholica recedentes ab
 hæreticis ordinationem sacerdotii accipiunt, non
 reputentur usque dum reverti voluerint. Et vero
 de triplici illa questione potissimum in ista epistola
 dissertitur. Ad duas priores respiciens Innocentius,
 num. 1, ait: *De quibus jam dudum scripsisse me-
 mini, nunc iterare formam argumentis evidentiori-
 bus relationis vestre geminata percontatio compellit:*
1. quia nimirum geneales sunt illæ epistolæ. 2. Victorio
c. 5, tum epist. 3. Tolitanæ synodo c. 6, tum epist.
6. Exsuperio c. 1, et de secundæ laudatis epistolis
Victorio et Tolitanæ synodo scripsisset. Nec obstat
quod minime geneales sunt illæ epistolæ. Cum enim
ad singularium seu episcoporum seu ecclesiarum
quæsitâ rescribentur R. mani pontifices quod aliarum
*ecclesiarum usui esse possent, id cum eis communi-
 care vulgo consueverant. Sed ad tertiam questione-*
nam ubi venit Innocentius, eam pro sui difficultate
longiorem exigere disputationem sic fateatur, ut hæc
novam ac novum a se pertractatam esse satis in-
dicet.

2. Nova illa quæstio eorum occasione oborta est,
 quos Bonosus post damnationem ordinaverat. Nam
 de his, qui ab eodem ante damnationem ordinati fue-
 rant, nihil erat difficultatis. Hos quippe Capuana
 synodus in suis honoribus recipiendos esse judica-
 verat. Quod iudicium approbans Innocentius, ipsimet
 Rufo aliisque Macedonibus nominatim de Nais-
 sibu clericis, et qui se ante damnationem Bonosi
 asserant ab eodem tam presbyteros quam diaconos
 ordinaros, scripserat, et in si, relicto atque damnato
 ejus errore, vellet Ecclesiæ copulari, libenter reci-
 perentur (Epist. 17, 1). Tantum igitur de iis discepta-
 bar clericis, quos Bonosus jam damnatus ordinat.
 Qua questione ad Innocentium delata, diffinendos
 esse oportet alios qui in hæc est baptizati ad Eccle-
 siam veniunt, et alios qui de Catholica ad hæc esim, et
 inde ad ipsam Catholicam, unde exierant, redeunt.
 Priores enim per solam manus impositionem statim
 copulabantur fidelibus. Alii vero non nisi post longam
 poenitentiam in communionem admittuntur. Unde,
 inquit (Num. 11), constat, quia qui de Catholica ad Bo-
 nosum transierunt damnatum, atque se passi sunt aut
 cupierunt ab eodem ordinari, non oportuisse ordina-
 tionis ecclesiasticæ accipere dignitatem: siquidem

tus episcopus *Romatiana*; quam urbem geographi in
 Dacia mediterranea, seu in Mœsia superiori, Nais-
 sum inter et Sardicam collocant.

a Editi post. Crab., *faterentur*, in ms. Reg. *nihil*
agerentur: corrupte. In cæteris *augerentur*. Inno-

et nec post poenitentiam clericum fieri ipsi canones sua
 auctoritate permittant. Quocirca cum Macedonibus
 expostulat (Num. 8), quod ii qui a Catholica ad hære-
 sim transierunt, apud eos non solum poenitentiam
 non agunt, sed etiam honore (*clericatus*) amittun-
 tur. De aliis vero notat Innocentius, et fuisse regu-
 las veteres, quas ab Apostolis vel apostolicis viris
 traditas ecclesia Romana custodit, custodiendaque
 mandat eis qui eam auferunt, et quibus præcipitur
 (Ibid.), et venientibus ab hæreticis, qui illic baptizati
 sunt, per manus impositionem laicam tantum tri-
 buere communionem, nec ex his aliquem in cleri-
 catus honorem vel exiguum subrogare.

3. Verum ab hæc postrema lege ut recederetur,
 nonnunquam Ecclesiæ necessitate suasisse utro
 fatetur. Hac de causa Nicæna synodus Novatianos in
 suis honoribus recipiendos iudicaverat. Idem postea
 fuit Anysii ac sociorum de iis, qui a Bonoso ante
 damnationem ordinati fuerant, iudicium. His quoque,
 qui a Priscilliani assectis ordinationem acceperant,
 anno 400, Tolitanum concilium idem indulsit benefi-
 cii genus. Et Innocentius quidem non modo Nicænæ
 synodi erga Novatianos, aut Anisi et sociorum erga
 eos, qui Bonosio adhererant, statuta comprobant, sed
 et eos quibus Toletani concilii erga Priscilliani as-
 sectas indulgentia displicebat, vehementer arguit
 atque confutat (Epist. 3, c. 1). Sic tamen excep-
 tiones illas admittit ac probat argui amanissimum
 pontifex, ut ubi absit huiusmodi necessitas, genera-
 libus Ecclesiæ regulis hærendum esse acriter contendat.
 Quod dum persuadere nititur, Nec non cano-
 nem 8 profert in hunc modum: *De his, qui nomi-
 na se ipsos Catharos, id est mundos, et aliquando*
veniunt ad catholicam Ecclesiam, placet sanctæ et
magnæ synodo, ut, accepta manus impositione, sic
maneant in clero. Unde circa genuinum canonem
 hujus intellectum nova oboritur quæstio, quam hic
 explicare juverit.

4. Non aliis verbis canonem istum antiquus cano-
 num Codex, quem Pasch. Quesnellus Romanæ ec-
 clesiæ usui fuisse vult, cap. 22 in hæc Innocentii
 epistola refert, licet in ejusdem Codicis capite 1,
 ubi simul exhibentur Nicæni canones, ita exprima-
 tur: *De his qui se ipsos Catharos, id est mundos,*
vocant, si qui veniant ad Ecclesiam catholicam,
placet sancto concilio ut ordinentur, et sic maneant
in clero. Hæc autem interpretatio cum propria sit
 codicis, iis communis esse debuerat qui illo uteban-
 tur Codice, adeoque Innocentio ipsi, si, ut oblen-
 ditur, prædictus Codex illius ævo Romanæ Ecclesiæ
 usui fuisset. In ea tamen interpretatione, quam se-
 quitur Innocentius, cum alius sit verborum ordo, in
 hoc certe maxima differentia est, quod ubi exhibet
 memora us Codex *ut ordinentur*, ille præfert *ut ac-*
cepta manus impositione. Unde sequitur, ut hic papa
 Nicæni concilii interprete us sit, qui cap. 8 egerat
 contra *χειροτονούμενους*, non Quesnelli Codice, ubi in-
 sertus est interpretatio viri, qui pro *χειροτονούμενους*,
 offenderat *χειροτονούμενους*. Quod si de illo Codice
 opinio non parum adversari sentiens videretur,
 dissert. 12, cap. 7, prædicti discriminis hæc excogitavit
 causam: *quod cum Innocentius papa Macedo-*
num objectioni responderet, canonem quo objectus
fuerat, verbum e verbo vel scribere vel vertere ex
illorum litteris, non ex proprio Codice, voluerit.
 At ista respondens, Innocentius verba non satis per-
 pendisse convincitur. Is enim papa sic ante præ-
 fertus: *Præsertim ille canon a patribus institutus ponendus*
est, ut possimus advertere, etc. hunc canonem
 proponere se primum, non ex aliorum litteris exseri-
 bere aut interpretari satis aperte declarat. Aliunde

centius ordinaros eo loquendi modo *honoribus au-*
ctos prædicat, quo ab Hilario lib. x de Trin. n. 11, in
flos Dei aucti dicuntur qui Christum receperunt;
 quia nimirum ut iis qui sunt Dei evadunt, ita iis qui
 ordinantur non levis fiat accessio dignitatis.

vero notum est, illum in proprio Nicæni concilii exemplari can. 8, *χειροτονουµενους*, non *χειρονοµουµενους*, legisse atque in eodem exemplari verbum *χειροτονουµενους* non *ordinationis*, sed *impositionis manus* vocabulo latine fuisse conversum. Hunc quippe Nicænam canonem epist. 2. n. 11, secundum Sirianum epist. 4, c. 8, summam exprimens, præcipit, « ut venientes a Novatianis vel Montensibus per manus impositionem suscipiantur. » Neque hoc tantum in max. edito loco Siricius, sed et epist. 1, n. 2, confirmat, ubi Himerio, an ab Ariana hæresi venientes deum baptizandi essent, consulenti respondet. « Quos nos cum *Novatianis* aliisque hæreticis, sicut est in *synodo* constitutum, per invocationem solam septiformis Spiritus, episcopalis manus impositione, catholicorum conventui sociamus. » Ibi enim *synodi* nomine Nicænam intelligi, ejusque canonem 8, memorari nemo prudens negavit. In hoc igitur canone Siricium et Innocentium ut *accepta manus impositione*, non ut *ordinantur*, legisse manifestum est. Leo quoque vestigiis eorum insistens, epist. 2. ad Rusticum inquisitionem id similiter respondet: « Per *manus impositionem*, invocata virtute Spiritus sancti, quam ab hæreticis accipere non potuerunt, Catholicis copulandi sunt. » His concinit et Corbiciensis codex medio sæculo vi exaratus, in quo Nicænus canon ita refertur: « De his qui se cognominant Catharos, id est mandos, si aliquando venerint ad Ecclesiam catholicam, placuit sancto et magno concilio, ut *impositionem manus accipientes*, sic in clero permaneant. » Sed manus impositio ibi requisita qua ratione intelligenda sit, explicare non levis momenti est.

5. Hic laudatus vir in prædicta Dissertatione 12, c. 7, duo pro certo ponit, quæ probasse operæ pretium fuisse. Primum enim ait: « Ultra ferebantur Macedones ordinationem illic (Nicæna, can. 8, manus impositione) significatam esse. » Ac deinde addit, de hoc Macedonas inter et Innocentium convenisse, si Bonosiaci permanere in clero permittendi essent, hoc eis non nisi *iterata ordinatione* concedendum fuisse. Ad Macedonas quomodo atinet, si ex eo quod unus fecit, quamvis ab aliis factum ejus improberetur, quid tota provincia vel regio sentiat conjicere licet, eos ab illa sententia quam ipsis attribuit vir eruditus, non abusive largiendum est. In epistola enim superiori vidimus Rusticum quemdam, a Bonosi societate ad Ecclesiam catholicam redeuntem, « iterata ordinatione presbyterium suscepisse; » idque aliis, qui redire cupiebant, maximo esse impedimento, « dum aut illi dolent hujusmodi hominem in Ecclesia retineri, aut ille sic peccari debere in alios arbitretur, quemadmodum in se agnoscit esse peccatum. » Sed ex singulari unius peccato, quod cæteris horrore est, quid totius provincie usu receptum sit quis judicari velit? Immo ex eo quod Macedonas Germanioni, Lupentio aliisque pluribus ecclesias suas sine iterata ordinatione retinere permiserant, liquet illos in ea non fuisse opinione, ut ordinatis a Bonoso in clero permanere nisi ordinatione iterata non liceret. Innocentius quoque in alatis verbis de Rustico, qui se iterato ordinari passus sit, hoc se una cum clericis Macedonibus sentire significat, eum scilicet commisisse peccatum, et ejusmodi quidem peccatum, quod eundem in Ecclesia retineri seu inter ecclesiasticos censeret non permittit. Ab ea igitur sententia tum idem papa, tum clerici Macedones, tum ejusdem provincie episcopi procul absterunt, ut si permanere in clero permittentur Bonosiaci, hoc eis iterata ordinatione præstandum foret. Sed rem alius repetamus.

6. In Ecclesia semper ea lex obtinuit, ut ab hæresi ad Ecclesiam venientes sive clerici, sive laici, per manus impositionem reciperentur. Istam consuetudinem ante Nicænam synodum, immo ante

A Stephani papæ Cyprianique tempora invaluisse, cum ipsius Stephani, tum conciliorum Africae sub Cypriano, necnon Eusebii aliorumque testimonii supra pag. 240 et seqq. probavimus. Atqui manum tunc illis in *penitentiam*, non ut ordinarerentur, impositam esse ex iisdem testimoniis patet; atque omnibus se præberet rideandum, qui laicos hac impositione ordinator esse contenderet. Quis igitur Nicænos patres alio intellectu de manus impositione locutus esse assentiat, ubi de Novatianis decernunt: « Placuit sanctæ et magnæ synodo, ut, accepta manus impositione, sic maneant in clero? » Nobis vero, ne illis alio sensu locutus esse censeamus, auctor est Siricius, qui quidem loco jam laudato epist. 1, ad Himer., c. 1, Arianos aliosque hæreticos ea ipsa manus impositione, qua Nicæna synodus Novatianos suscipiendos esse præscripsit, Romæ catholicorum conventui sociari, idque ab Oriente simul et Occidente toto custodiri testatur. Unde sequitur, ut quod Nicæno in canone de accipienda manus impositione præscriptum est, de omnibus hæreticis præceptum esse totus Oriens Occidensque, traditione persuadente, intellexerit; quod autem sibi additur, et sic maneant in clero, solis Novatianis, ipsomet Innocentio interprete, sit concessum. Si autem erga Arianos aliosque hæreticos illa manus impositio iterata ordinatio non erat, neque igitur erga Novatianos. Ad hæc, Innocentius infra (Num. 8) hætere se professus ecclesie suæ legi, quæ venientibus ab hæresi manum imponi volebat, hac impositione ordinationem minime conferri aperte docet, siquidem laicam tantum communionem per illam tribui simul affirmat (Num. 9). Ubi igitur ait, « Anysii quondam fratris nostri, aliorumque consecratorum summa hæc deliberatio fuit, ut quos Bonosus ordinarat, ne cum eodem remanerent, ne fieret non modeste scandalum, *ordinati* reciperentur, » istud *ordinati* non ita intelligit, quasi essent iterum ordinandi prius quam reciperentur, sed quia quos Bonosus ordinarat, habendi essent ut ordinati, et in eo gradu atque ordine quem acceperant, recipientes.

7. Verum, eodem papa præmonente (*Ibid.*), distinguendus alius *ordo legitimus*, alia *usurpatio*. Nec immerito cum illo *reos usurpatæ dignitatis* dixerimus, quos Bonosus damnatus ordinarat (Num. 12): quia *id se putaverunt esse, quod eis nulla fuerit regulari ratione concessum*. Eisi autem quod datum erat, in illis manebat, quia tamen manebat, ut cum Augustino (*Lib. II, cont. Epist. Parmen. n. 29*) inquamur, ad *pœnam usurpatoris* cum *ejus qui illicite dedit*, tum *ejus qui illicite accepit*; vere nihil accepisse dicendi sunt, quatenus potestate sibi contra regulas facta uti legitime non valebant. « Cæterum, inquit idem Augustinus (Num. 30), de his qui ab Ecclesie unitate separati sunt, nulla jam questio est quin et habeant et dare possint, et quin perniciose habeant, pernicioseque tradant (baptismum et ordinationem) extra vinculum pacis. Utrumque enim, » inquit paulo superius (Num. 28), « sacramentum est, et quadam consecratione utrumque homini datur; illud cum baptizatur, istud cum ordinatur; ideoque in *Catholica utrumque non licet iterari*. » Et paucis interjectis. « Sicut autem habent in baptismo quod per eos dari possit, sic in ordinatione jus dandi; utrumque quidem ad perniciem suam, quam diu charitatem non habent unitatis: sed aliud est non habere, aliud perniciose habere, aliud salubriter habere. » Hæc autem ad illustrandam ac probandam Innocentii sententiam eo majori sunt ponderis, quod cum ea edideret Augustinus circa annum 400, adeoque antequam Innocentius ad Macedonas scriberet, non id tamen quod ipse privatim sentiebat, sed « quod in ipsa totius orbis unitate discussum atque consideratum, perfectum atque definitum est, » tueri se asserit (*Ibid.*). Sane « hoc in

ipsa totius orbis unitate definitum, non fuisset dicturus, si Romanæ Ecclesiæ in eadem doctrina consensio defuisset. Quam scrupulose enim Afrî, eo præsertim tempore et circa huiusmodi quæstiones, ne ab hujus Ecclesiæ decretis dissiderent, cavabant, testes sunt eorum ad Siricium, ad Anastasium et ad Innocentium ipsum destinatione legationes et epistolæ. Sed et ea definitio quam Augustinus laudat, ubinam edita fuerit, si exordiamur, in primis occurret quod Afrî Coust. can. Eccl. Afr., c. 48, scribunt; « Illud autem suggerimus mandatum nobis, quod etiam in Caprensi plenaria synodo videtur statutum, ut non liceat quiri re-baptizationes, reordinationes. » Nec negare quisquam valet, in tam celebri concilio nihil nisi ex sententia Siricii, nihil certe quod non ipse approbavit, actum esse. Quamvis igitur novissimum sacerat vir doctus jam non comel memoratus (*Dissert. 12 in Leon. c. 7*): « Nec quæstio (Macedonias inter et Innocentium) erat, an Bonosiacerum ordinari deberent, ut in eo cleri ordine permanerent quam apud Bonosum obtinuerant, de illo utrique conveniebant; sed utrum etiam iterata ordinatione in clero permanere permittendi essent; » ab ejus sententia provocare merito liceat ad istud Augustini (*Lib. II. cont. Epist. Parmen. n. 28*): « Be ille qui ab Ecclesiæ unitate separati sunt, nulla jam quæstio est quin et habeant et dare possint (baptismum et ordinationem). Ideoque in Catholica utrumque non licet iterari. » Unde, inquit, ubi « visum est opus esse ut (a Donati parte venientes) eadem officia gererent que gerebant, non sunt rursus ordinati: sed sicut baptismus in eis, sic ordinatio mansit integra. »

3. Si etiam ad ipsum fontem, hoc est ad Græcum Nicæni concilii textum advenimus, manifestum nobis fiet concilio hujus patrum ordinationem iterari non luisse nisi eorum quorum baptismus nullum, ideoque iterandum judicabant. Certe cum can. 8 Novatianus, quorum admittentium baptismum, *χριστοθεωμύθους*, hoc est accepta manus impositione, in clero manere concedant; can. 19 Paulianistarum, quorum baptismum rejiciebant, clericos admitti nolunt in clerum, nisi « prius baptizati et ordinati fuissent (*ἀναβαπτισθέντες χριστοθεωμύθους*) a catholice Ecclesiæ episcopo. » Non enim siue causa duobus illis locis non eodem verbo utuntur; sed primos *χριστοθεωμύθους*, quod simpliciter manus impositionem accipere, alios *χριστοθεωμύθους*, quod proprie ordinationem accipere sonat, ad clerum admittunt. Unde et Nicæni canonis interpretationem, qua Innocentius in hac epistola utitur, aptiorem magisque congruentem esse liquet, quam quæ in Codice Quenellii obtinet. Forte etiam hujus artifex cum can. 19, de Paulianistis, *χριστοθεωμύθους* dictum offenderet, inde inductus est ut can. 8, de Novatianis, græco *χριστοθεωμύθους* et Latine ut ordinentur legendum esse judicaret. Et ex huiusmodi vitiosa interpretatione in primis ea nata videtur opinio, quæ clericos ab hæresi ad Ecclesiam venientes non nisi iterata ordinatione in clerum receptos censet. Verum etiam si existerent ideutidem nonnulli, qui utrum ab episcopis divina efficaciter conferrentur sacramenta, dubitarent, nunquam tamen ea in re anceps aut dubia Ecclesiæ sententia fuit. Sæculo v exeunte aut cum ea quorundam es-et opinio, quod « prolo a papa Felice (II adversus Acacium) judicio, postea inefficaciter in sacramentis, quæ Acacius usurpavit, agisset, » respondit Anastasius papa epist. I, c. 8:

^a In edit. Concil. 82. Quæ autem 17 erat, nunc 19.

^b Inscripta i. ta in museo ms. Coth. sic offertur: Innocentius Eustasio Eugenio, Policronio, Hilario, Eozimo, Heronogoni, Theroniano, Rufo, Claudio, Gerontio, Saffranio, Macedonio, Profuturo, Vincentio, Herodiano, Eusebio, Maximiano, Joanni, Flaviano,

« Cum sibi sacerdotis nomen vindicaverit condemnatus, in ipsius veritatem superbia tumor inflictus est; quia non populus, qui in mysteriis donum ipsius attiebat, exelusus est, sed anima illa sola, quæ peccaverat, justo iudicio propriæ culpæ erat obnoxia. » Quod vere de illo dicitur, qui simplici anima quærit sacramenta, non de eo qui schismatis occasione abutitur, ut ambitioni suæ serviat. Sæculo nono de clericis ab Ebone, postquam de episcopatu defectus es-et, ordinatis similis exiit controversia. Sed Suessionense in concilio anno 866 de illis sanxit, ut « in gradibus reciperentur, secundum indulgentiam Nicænæ synodi de his quos damnatus ordinavit Meletius, et juxta traditionem Africanæ concilii » erga Donatistas. Vide et concilium Nicænum II, Lab. tom. VII, a pag. 66 ad 78. Ita in suis honoribus recipiendos duxerunt Nicæni patres Meletianos ac Novatianos, Afrî quosdam ex Donatistis, Capuanæ synodus et Innocentius a Bonoso ante damnationem ordinatos, Anastasius II, eos quos Acacius damnatus ordinavit. Præterea Gregorius I, epist. olim 61, mense Jul. Indict. IV, ad Quirinum, etiam Nestorianos pariter in suis honoribus recipiendos iudicavit. Aliorum similia iudicia et decreta silentio præterimus.

EPISTOLA • XVII.

Ex Dionysio Exiguo.

- I. Ut si sacerdos vel quilibet ex clero viduam uxorem duxerit, vel ejectam, suum perdat officium. —
- II. Ut si quis catechumenus habuerit uxorem, et, defuncta ea, post baptismum sororitus fuerit alteram, clericus non sit. —
- III. Quod non suscipiantur in clero ab hæreticis ordinati. —
- IV. Quod in ordinationibus crimina vel vitia non bene credantur auferri. —
- V. Quod ii, qui a Bonoso hæretico ordinati sunt, propterea sint recepti, ne scandalum remanserit Ecclesiæ. —
- VI. Quod in Ecclesia peccatum populi inultum soleat præteriri. —
- VII. Quod subreptum fuerit apostolicæ sedi, et suam in melius sententiam commutari.

Ex antiquo codice Corbeicensi.

- I. De iis qui duas suggeruntur accepisse uxores. —
- II. Non dici oportere digamum eum qui catechumenus habuerit atque amiserit uxorem. —
- III. Qualiter crimina dimittantur in baptismum. —
- IV. De filiis qui ante baptismum nati fuerint. —
- V. De catechumenis, qui sanctis virtutibus studuerint. —
- VI. De hæreticis clericis qualiter debeant reconciliari. —
- VII. De sacrilegis et adulteris ad clerum admitti non debere. —
- VIII. Et qualiter hæretici accipiuntur. —
- IX. De his qui se catharos atque mundos vocant. —
- X. De a Novatianis atque hæreticis revertentibus. —
- XI. De clericis catholicis qui ad hæresim transeunt. —
- XII. De receptione Fontini et Eustasi.

INNOCENTIUS ^b RURO, EUSEBIO, EUSTATHIO, CLAUDIO,

Calecrati, Nictæ, Acilologo, Martiano, episcopis Macedonibus et diaconibus in Deo salutem. Eidem codici concilii et alter Coth. Unde liquet, ex ordine, quem in inscriptionibus huiusmodi tenem episcopi, nullam emendat posse firmum argumentum, quo eorum dignitas vel antiquitas probetur. Dionysius Exiguus

MAXIMIANO, EUGENIO, GERONTIO, JOANNI, POLY-
CRONIO, SOPHRONIO, FLAVIANO, HILARIO, MACEDO-
NIO, CALICRATIO, ZO-IMO, PROFUTURO, NICETÆ,
[*Quidam mss. NICETIO*], HERMOGENI, VINCENTIO,
ASIOLOGO, TERENTIANO, HERODIANO et MARCIANO,
* episcopis Macedonibus et diaconis in Domino sa-
lutem.

I. Magna me gratulatio habuit, cum post tot dis-
crimina totius, ut ita dixerim, mundi, Vitalis, ar-
chidiaconus, vestrarum portitor litterarum, ex illis
partibus ad nos usque directus advenit. Quem cum
vidissemus, illico, ut oportebat, percontati de vestro
statu sumus. Verum ubi ^b reperimus vos ex senten-
tia degere, Deo nostro uberes gratias retulimus,
quod suos famulos suisque altaribus servientes et in
adversis tueretur, et in prosperis gubernare dignatur.
Qui cum tradidisset epistolas, eas præcepti illico re-
censeri: in quibus multa posita pervidi, quæ stupo-
rem mentibus nostris ^c inducerent, facerentque nos
non modicum dubitare, utrum aliter putaremus, an
ita illa essent posita quemadmodum personabant.
Quæ cum sæpius repeti fecissem, adverti sedi apo-
stolicæ, ad quam relatio missa quasi ad caput eccle-
siarum currebat, ^d aliquam fieri injuriam, cujus ad-
huc in ambiguum sententia duceretur. Unde de
quibus jam dudum scripsisse memini, nunc iterare
formam argumentis evidentioribus, ^e relationis ve-
stræ geminata percontatio compellit.

CAP. I. — 2. Eos (*Ivo p. 8, c. 503*), qui viduus

duos ex illis episcopis appellare contentus, totam
inscriptionem perstringit in hunc modum: *Innocen-
tius Rufo, Eusebio et cæteris episcopis Macedonibus et
diaconibus in Domino salutem*: eumque postea imi-
tati sunt Hispanæ collectionis auctor et Isidorus.

^a In edit. Rom. et concil. post Crab. hic adjicitur
et cæteris: quod abest ab omnibus mss. in quibus
singula episcoporum nomina appellantur, atque ex
his haud dubie repetitum est, in quibus, ut proxime
observavimus, tantum duobus episcopis nominatis,
cæteri tacentur. Ex iis autem, qui prænominatis sunt,
Chrysostomus de exilio epi totam 163, ad Macedo-
nas episcopos, scribens, *Eus abhim, Eusebium,
Maximianum, Eugenium et Gerontium* in inscriptione
pariter appellat. Illic oboritur questio, in Macedo-
niane tot fuerint episcopi, quot nunc recensentur.
Neque enim Marciani, quem episcopum fuisse constat,
nomen ultimo loco positum permittit, ut su-
perius aliquot cum episcopis diaconos appellatos sen-
tiamus. Forte Innocentius, cum quos e Macedonia
et aliis Illyrici provinciarum novæque episcopos promi-
sue memorasset, addidit *episcopis Macedonibus et
diaconis*, ut epistolam suam, quamvis etiam vicina-
rum provinciarum episcopis inscriptam, ad Macedo-
nas in primis a tenere significaret: quemadmodum
antea Capuana synodus, teste Siricio *enist. 9, n. 1*,
statuerat, ut finitimi ac vicini Bonoso episcopi, præ-
cipue Macedones, causam ejus cognoscere t.

^b Corb. mss. cum uno Colb., *reperimus*.

^c Eadem mss. *nostris ut inducerent*. Cæteri cum
Merl., *nostris inducerent*. Non displiceret *injicerent*.

^d E potioribus mss. huc revocatur vox *aliquam*,
quæ prius desiderabatur. Jam Innocentius *enist. 2,*
n. 7 et 8, necnon *enist. 3, n. 11*, veterat ne ad
clericum admittetur, qui vel viduam vel secundam
uxorem duxit, etiamsi priusquam accepisset ante bap-

accepisse suggeruntur uxores, non solum clericos
effectos agnovi, verum etiam usque ad infulas
summi sacerdotii pervenisse: quod contra legis esse
præcepta nullus ignorat. Nam cum Moyses legislator
clamitet: *Sacerdos uxorem virginem accipiat* (*Lev.*
xxii, 13, 14); ac ne in hoc præcepto aliquid puta-
retur ambiguum, addidit, *non viduam, neque ejectam*.
Contra quod præceptum, divina auctoritate ^c sub-
missum, nulla defensio mandati alterius opponitur,
nisi consuetudo vestra: quæ, ut ipsi fatemini, ex
ignorantia, ut verecundius dicam, non ex apostolica
traditione et integra ratione constituta est. Nos au-
tem, omnesque per Orientem Occidentemque eccle-
sias, noverit vestra dilectio hæc penitus non admit-
tere; nec ad ultimum ecclesiastici ordinis ^e locum
tales assumere et, si reperti fuerint, remove.

CAP. II. — 3. Deinde ponitur, non dici (*Dist. 26,*
c. 3; Ivo, p. 1, c. 212, et p. 8, c. 303) oportere dig-
nam eum, qui catechumenus habuerit atque ami-
serit uxorem, si post baptismum fuerit aliam sorti-
tus; eamque primam videri, quæ novo homini
copulata sit: quia illud conjugium per baptismi sa-
cramentum cum cæteris criminibus sit ablutum.
Quod cum de una mihi dicitur, certe si tres ha-
buerit in vetere positus homine uxores, erit ei, quæ
post baptismum quarta est, sic interpretantibus
prima: ^b virginisque nomen accipiet, quæ quarto
ducta est loco. Quis oro, istud non videat contra
Apostoli esse præceptum, qui ait (*1 Tim. iii, 2*;

tismum. Probabile autem est eum, Siricii exemplo
curasse, ut hujusmodi epistolæ ac decreta per pro-
vincias committerent, ut ipse loquitur *enist. 1, n. 2*,
ne quis eorum ignorantiam prætenderet. Certe id,
de quo antea scripsisse se testificatur, in duo præ-
dicta capita, non in alia duo, quæ subinde traciun-
tur, cadit.

^e In mss. coll. Dion. Hadr. et Hisp. desideratur
relationis vestræ. In codice Corb Langob. exstat *re-
lationis*, et in altero Colb. necnon vetusto Corb. *re-
legationis*, sine adjuncto *vestræ*. Tum omnes illi mss.
subscribunt, *geminata percontatio vestra*. Et di Merl.
gemina percontatio vestra. Vulgarem lectionem
asserunt vetera exempla Codicis Quen.

^f In potiores mss. Alii vero libri, *subnixum*. Pith.
subnexum.

^g Primæ hujus decreti parti consentiens Valenti-
num concilium anno 574, can. 1, statuit, neminem
posthac *de digamis aut interuptarum maritis
ordinari clericum posse*, sive ante baptismum, sive
post in digamiam incurrerint. Eos tamen, qui hæc-
tenus ordinati fuerant, remove non audeat. De illa
etiam disciplinæ severitate nonnulli postea remis-
erunt Gallicana concilia Arausicanum 1, can. 25, et
Arelatense 11, can. 45, ne hujusmodi viri ultra sub-
diaconatum promoveantur, interdicens sæcis habue-
runt. Neque hac in re Hispanos, Mauros, Italosve
apostolicæ regulæ observantiores fuisse, testes sunt
epistola 1 Siricii ad Himerium Tarracon., n. 12,
Leonis epistola 1 ad Mauros, n. 3 et 5, eisdemque
epistola 4, episcopos Campaniæ, Piceni, Tusciæ,
n. 5.

^h Quen., *primæ virginis nomen*, præter fidem mss.
et Innocentii mentem. In editis aliis, *prima virginis
æque nomen*. In pluribus mss., *virgini æque nomen*.

Tit. 1, 6) unius uxoris virum oportere fieri sacerdotem?

4. Sed obicitur, quod in baptismo totum quidquid in vetere homine gestum est, sit solutum. Dicite mihi, cum pace vestra loquor: crimina tantum dimittuntur in baptismo, an et illa quæ secundum Legis præcepta ac Dei instituta complentur? Uxorem ducere crimen est, aut non est crimen. Si crimen est, ergo præfata venia dixerim; erit auctor in culpa, qui ut crimina committerent, in paradiso, cum ipse ita eos jungeret, benedixit. Si vero non est crimen, quia quod Deus junxit (*Gen. 1, 28*), nefas sit crimen appellari; et Salomon addidit: *Etenim a Deo præparatur viro uxor (Prov. xix, 14)*: quomodo creditur inter crimina esse dimissum, quod Deo auctore legitur consummatum?

5. Quid de talium filijs percensetur (*28, q. 1, c. 3*)? numquid non erant admittendi in hæreditatis consortio, qui ex ea suscepti sunt, quæ ante baptismum fuit uxor? erantque appellandi vel naturales vel spurii; quia non est legitimum matrimonium, nisi illud, ut vobis videtur, quod post baptismum assumitur? Ipse Dominus, cum interrogaretur a Judæis si liceret dimittere uxorem, atque exponeret fieri non debere, addidit: *Quod ergo Deus junxit, homo non separet (Matth. xix, 6)*. Ac ne de his locutus esse credatur, quæ post baptismum sortiuntur, meminerint hoc et a Judæis interrogatum, et Judæis esse responsum. Quæro, et sollicitus quæro, si una eademque sit uxor ejus qui ante catechumenus, postea sit fidelis, filiosque ex ea, cum esset catechumenus, suscepit, ac postea alios, cum fidelis: utrum sint fratres appellandi, an non habeant postea, defuncto patre, hærescundæ hæreditatis consortium, quibus filiorum nomen creditur abstulisse regeneratio spiritalis? Quod cum ita sentire atque judicare absurdum est, quæ (malum) ratio est hoc defendi, et vacua opinione magis jactari, quam aliqua auctoritate ro-

^a Sic melioris notæ mss. At Merl., Crab. et edit. Rom. cum mss. coll. Dion. et Isid., *Domini præcepta*. Lectionem nostram firmat istud, quo numerus 5 clauditur, *quod Lex præcepit, et Deus junxit*.

^b Dion. mss. et aliquot alii, *assumetur*.

^c Ita magno consensu mss. At Crab. et edit. Rom. qui. Porro verbum *sortiuntur* passive intelligendum est, perinde ac si *accipiuntur* extaret.

^d Plures mss., *jungit*. Unus e Colb. *indulget*, Pith. et Quesn., *injungit*. Ad verba Christi, *Quod Deus junxit*, etc., hic respici planum est. Nulla autem nititur auctoritate, quod per ista verba *Deus junxit*, apud Merl. et *Lex junxit*, apud Crab. et *Lex jungit* subjicitur.

^e Unus e mss., Colb., *orationibus deditum atque elemosynis per revelationem Petrum evcasse, ip. unque vidisse*. Ex eo arripuit Quesn., *orationibus deditum*, ac deinde ex Crab. ac cæteris deinceps editis subjicit, *et elemosynis vacantem per revelationem Angelum Petrumque*. Ediderat antea Merlinus, *orationibus et elemosynis per revelationem Angelum Petrumque*. Lectio nostra est omnium mss., uno excepto Colb. superius nominato.

^f Sex probæ notæ mss. *abluta*: quod sic potest intelligi, ut quemadmodum abluta evanescere solent maculæ, ita abluta deperisse censeantur orationum

borari, cum non possit inter peccata deputari, quod Lex præcepit, et Deus junxit?

6. Numquid si quis catechumenus virtutibus studuerit, humilitatem secutus fuerit, patientiam tenuerit, elemosynas fecerit, morti destinatos qualibet ratione eripuerit, adulteria exhorruerit, castitatem tenuerit; quæro si hæc, cum factus fuerit fidelis, amittit, quia per baptismum, totum quod vetus homo gesserit, putatur auferri? Aspiciamus gentilem hominem Cornelium, orationibus atque elemosynis revelationem, Petrumque ipsum vidisse: numquid per baptismum hæc illi ablata sunt, propter quæ baptismum ei videtur esse concessum? Si ita creditur, mihi credite, non modicum erratur: quia quidquid bene gestum fuerit, et secundum præcepta legis custoditum, non potest agentis deperire, quod quia ex Dei mandato efficitur, non potest dici peccatum: et quod peccatum non est, solvi inter peccata omnino non debet. Eritque integrum æstimare, aboleri non posse prioris nomen uxoris, cum non dimissum sit pro peccato, quia ex Dei sit voluntate completum.

CAP. III. — 7. (1, q. 1, c. 17; Ivo p. 6, c. 59.) Ventum est ad tertiam quætionem, quæ pro sui difficultate longiorem exigit disputationem: cum nos dicamus, ab hæreticis ordinatos, vulneratum per illam manus impositionem habere caput. [Et ubi vulnus infixum est, medicina adhibenda est, ut possit recipere sanitatem. Quæ sanitas post vulnus secuta, sine cicatrice esse non poterit:] atque ubi penitentia remedium necessarium est, illic ordinationis honorem locum habere non posse (*Num. xix, 22*). Nam si, ut legitur, quod tetigerit immundus, immundum erit: quomodo id ei tribuetur, quod munditia ac puritas consuevit accipere? Sed e contra asseritur, eum qui honorem amisit, honorem dare non posse: nec illum aliquid accipere, quia nihil in dante erat, quod ille posset accipere. Acquiescimus, et verum

et elemosynarum merita. Quo intellectu superius n. 3, audivimus *conjugium per baptismi sacramentum cum cæteris criminibus ablutum*. Sed si ab innocentii mente non abhorret *abluta*, neque ab ea verbum *abluta* magis alienum esse suadet illud quod proxime legimus, *quia per baptismum, totum quod vetus homo gesserit putatur auferri*.

^g Editi post Dion. et Isid., *non per test facientibus deperire. Nuptiarum ergo copula quia Dei mandato perficitur, non potest*: castigantur auctoritate mss. qui solent esse sinceriores.

^h Crab. hic addidit *credi*: quod verbum arripuerunt sequentes editores, licet ab ita mss.

ⁱ Verbum *decernimus*, quod in edit. Rom. ac posterioribus concil. hic adjectum est, ne in uno quidem scripto codice, sicut nec apud Merlino., Crab., etc. offendimus. Disputationis hujus exordio observasse juverit discrimen, quod ordinationem inter et ordinationis honorem intercedit. Et quidem Innocentius non negat ordinationem ab hæreticis conferri posse, sed collata ab eis *ordinationis honorem locum habere non posse* contulit. Immo hujusmodi ordinationi, ubi id Ecclesia postulat utilitas, honorem suum servari posse ipse superior epistola 5 pluribus asserit.

^j Duo mss. *in dante remanerat*. Ad imitationem hujus loci verba sua expresserunt, qui in Capitulari

est. Certe quia quod non habuit dare non potuit, A damnationem utique, quam habuit, per pravam manus impositionem dedit: et ^a qui comparticeps factus est damnationis, quomodo debeat honorem accipere, invenire non possum.

CAP. IV. — 8. Sed dicitur vera ac justa legitimi sacerdotis benedictio auferre omne vitium quod a vitioso fuerat injectum. Ergo si ita est, applicentur ad ordinationem sacrilegi, adulteri atque omnium criminum rei, quia per benedictionem ordinationis crimina vel vitia ^b putantur auferri. Nullus sit penitentiae locus, quia id potest præstare ordinatio, quod longa satisfactio præstare consuevit. Sed **NOTRÆ** ^c LEX EST ECCLESIE, venientibus ab hæreticis, qui tamen illic baptizati sunt, per manus impositionem laicam tantum tribuere communionem, nec ex his aliquem in clericatus honorem vel exiguum subrogare. At vero ii, qui ^d a Catholica ad hæresim transierunt, quos non aliter oportet nisi per penitentiam suscipi, apud vos non solum penitentiam non agunt, verum etiam honore cumulantur.

CAP. V. — 9. Sed ^e Anysii quondam fratris nostri, aliorumque consacerdotum summa deliberatio hæc fuit, ut quos Bonosus ordinaverat, ne cum eodem remanerent, ac fieret non mediocriter scandalum, ordinati reciperentur. ^f Vicimus, ut opinor, ambigua.

anni 805, c. 4, apud Baluz. pag. 381, adversus episcopales chorepiscoporum functiones desinuerunt, nec ullum usquam de episcopali ministerio a chorepiscopis aliquid accepisse, quia nihil in dante orat quod aliquis horum accipere potuisset; quoniam quod non habuit quis eorum, dare non potuit. Verum ad Capitularis hujus sensum explicari nolimus Innocentii verba. Ipsius argumento istud tantum conficitur, ab eo omni legitima defuerit ordinandi potestas, legitimam conferri non potuisse ordinationem.

^a Ita vetus codex Corb. et alter Colb., alii duobus sæculibus, in quibus pariter legitur *comparticeps factus est*, ut tacem Pith. in quo restat *factus est*. At alii libri, qui *particeps effectus est damnato*. Ad Innocentii mentem jam longe antea Laodicenum concilium can. 52 sanxerat: *Non oportet hæreticorum benedictiones accipere, quoniam istæ maledictiones magis sunt quam benedictiones*. Porro qui damnationis illi particeps, reprehensionis non est expertus; ideoque ordinationis honore indignus apostolica sententia iudicatur.

^b In duobus mss., *possunt auferri*.

^c Legem illam sanxerat, vel potius ut ab Apostolica apostolicisve viris traditam confirmaret concilium Italiae Cod. can. eccl. Afri. cap. 56 memoratum. Ibi Afri, quamvis æquitatem legis hujus agnoscant, legationem tamen ad Anastasium Innocentii decessorem decernunt, rogaturi ut de severitate ejus, propter clericorum inopiam qua ecclesie ipsorum laborabant, nihil sibi remittatur. Eisdem legi morem gerens Augustinus epist. olim 75, nunc 245, n. 2, Possidio scripsit: *De ordinando autem qui in parte Donati baptizatus est, auctor tibi esse non possum: tamen statim subdat: Aliud est enim facere si cogaris, aliud consulere ut facias*. Legenda omnino Afrorum ad Joannem II. epistolæ viii, qua requirunt quomodo Arianorum sacerdotes ad catholicam fidem suscipi oportet, utrum in suis honoribus, an in laica communionem. Moxque subjiciunt: *Ex omnium quidem collegarum tacitis motibus nemini placere sensimus, ut in suis honoribus suscipiantur*. Addunt et inferius: *Non*

Jam ergo (t. q. 7, c. 7; *Ivo in prologo*) quod pro remedio ac necessitate temporis statutum est, constat primitus non fuisse, ac fuisse regulas veteres, quas ab Apostolis vel apostolicis viris traditas ecclesia Romana custodit, custodiendasque mandat eis, qui eam audire consueverunt. Sed necessitas temporis id fieri magnopere postulabat. Ergo (t. q. 1, c. 41; *Ivo in prologo*) quod necessitas pro remedio invenit, cessante necessitate, debet utique cessare pariter quod urgebat: quia alius est ordo legitimus, alia usurpatio, quam tempus fieri ad præsens impellit.

10. Sed canones apud Nicæam constituti de Novatianis fieri permiserunt. Præ ille canon a patribus institutus ponendus est, ut possimus advertere vel quid, vel qualiter sensum sit ab eisdem vel præceptum. De his, inquit, qui nominant se ipsos Catharos, id est mundos, et aliquando veniunt ad catholicam Ecclesiam, placuit sanctæ et magnæ synodo, ut, accepta manus impositione, sic maneat in clero (*Nic. syn. c. 8*). Possum vero dicere, de solis hoc Novatianis esse præceptum, nec ad aliarum hæresum clericos pertinere. Nam si utique de omnibus ita defini- rent, addidissent, a Novatianis aliisque hæreticis revertentes debere ^g in suo ordine recipi. Quod ita esse, etiam illud maxime, quod de Paullianistis dictum est, poterit confirmare, a quibus venientes etiam

solum de sacerdotibus, sed de ipsis quoque parvulis apud eos baptizatis, utrum soleant vel debeant ad clericatum, si petierint, applicari consueverunt. Cyprianus epist. 72, ad Stephanum. ea de re sententia hæc est: *Satis est talibus revertentibus veniam dari, non tamen debet in domo fidei perfidia promoveri*.

^d Editi cum solis mss. coll. Hisp. et Isid., a catholica fide. Verius alii mss. a Catholica, supple Ecclesia. Sic et infra n. 11, *De Catholica ad hæresim transiens*: item, *De Catholica ad Bonosum transterunt*. Et hæc quidem locutio aliis etiam scriptoribus, ac nominatim Augustino, est familiaris.

^e Unus e mss. Colb. cum vetusto Corb., *Sed ante duodecim fratres quondam nostri*: corrupte. Jame Siricii epistola 9, n. 4, didiceramus Capuanam synodum Anysii et aliis Illyrici episcopis, præsertimque Macedonibus, causæ Bonosi cognitionem delegasse; nunc quodnam eorum de hac causa iudicium fuerit, docemur, quod quidem dum approbat Innocentius, ab eo abesse se indicat, ut ordinationem hæreticorum irritam ac nullam omnino sentiat.

^f Idem mss., *Vicimus*: mendose. Nec melius alii Colb., *Vicibus, ut opinor, ambiguis*. Porro in ambiguo erat, utrum ordinatis ab hæretico honor ordinationis numquam non servandus sit, an semper urgendus. Ambiguum hæc solvit ac sperat Innocentius, dum ita eis negandum respondet, ut cum necessitas postulat, vel grave scandalum metuitur, eis servandum censeat; laudatque Anysii et sociorum iudicium, quo, segregato Bonoso, ordinatis ab eo, ne cum illo remanerent, suos honores permiserunt.

^g Editi, *in suum ordinem*. Deinde Quesn., *suscipi*; quod ita non esse, addita particula negante præter mss. Idem ac mentem Innocentii: qui quidem primum præfatus, *Possum dicere de solis hoc Novatianis esse præceptum*; deinde istud re ipsa posse se dicere probaturus, recte adiungit, *Quod ita esse*. Horum loci in mss. Dion. seu Hadr. pessime substitutum est, *Quod si ita esset*; indeque lectionem illam auctor coll. Hispan. Isidorus et Merlino sumserunt. E regione hujus loci in ms. Colb. Langob. ascribitur hæc

baptizari præcipiunt. Nemquidnam, cum de Paulianistis jubent, omnes qui ab hæreticis revertuntur, erunt hoc exemplo baptizandi (Nis. syn. c. 19)? Quod cum nullus audeat facere, de ipsis tantum esse præceptum ratio ipsa demonstrat. Denique baptizatos rite ab evangelista Philippo, Petrus et Joannes sola manus impositione consummant. Illos vero, quos apostolus Paulus Joannis baptismate baptizatos reperit, interrogavitque an Spiritum sanctum susceperant, silentibusque se illud ne quidem nomen audisse, jussit eos baptizari (Act. viii, 17; xxi, 2 seq.). Videtis ergo rite baptizatos, illo dono iterari non posse: et aliter, sola aqua lotos, baptizari in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti necessarium pervideri. Ita et de Novatianis tantum jussum esse, lucida manifestatione relegitur. Quod idcirco distinctum esse ipsis duabus hæresibus, ratio manifesta declarat, quia Paulianistas in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti minime baptizant (ii q. 1, c. 53); et Novatiani ipsorum nominibus tremendis venerandisque baptizant, nec apud istos de unitate potestatis divinæ, hoc est, Patris et Filii et Spiritus sancti, questio aliquando commota est, et ideo^a omnibus segregatis hæc sola electa est, cui istud crederent concedendum, quia nihil in Patris et Filii et Spiritus sancti sacramentis peccarent.

41. Si quis vero de Catholica ad hæresim transiens, aut fidei^b ad apostasiam reversus, respis-

marginalis nota: De Novatianis dicit, Cum fuerint ad Catholicam Ecclesiam reversi, et per manus impositionem suscepti, hi manent in clero. Aliarum hæresim clericum dum reversi fuerint, laicam tantum communionem percipiunt.

^a Pignos msa. cum Dion., de omnibus. Magis placeat cum vulgatis, necnon ms. C. r. b. no duobus Colb., omnibus, supple hæresibus. Exemplis Novatianorum, quorum baptismum suscipitur, quia in hoc sacramento conferendo nihil peccat, et Paulianistarum, quorum baptismum rejicitur, quia in eodem peccat; specimen nobis dedit Nicæna synodus eorum quorum baptismum vel admittendum vel respiciendum ait.

^b Isid. post. coll. Hisp. et exinde edit. Rom. et concil., ab apostasia revertens et respiciendus.

^c Edit. Rom., admitti. Tum Dion. cum vetustioribus msa., quorum commissum. Quod deinde ait Innocentius, clericum post penitentiam fieri per canones non licere, nititur regulis ante Nicænam synodum constitutis, quas hæc ipsa synodus can. 10 notat his verbis: Quicumque de lapsis ad ordinem cleri promoti sunt per ignorantiam vel per ordinantium dissimulationem, hoc Ecclesie non præjudicat regulæ; cogniti namque deponuntur. Regulam hanc, quam et Siricius epist. 1, n. 18, confirmat, Augustinus epist. 185, n. 44, prudenter constitutam docet, tum ut desperatione temporalis alicuiusmodi medicina major et verior esset humilitatis, tum ut revertentium sincerior esset conversio; quia forte patres sint experti aliquorum fictas penitentias per affectus honorum potentias. Tertiam ejusdem decreti rationem non minus firmam Siricius loco citato addit: quia nimirum quomodo mandati, nulla tamen gerendorum sacramentorum instrumenta debent suscipere, qui dudum fuerint vasa vitiorum. Quartam infra Innocentius exponit. Quintam tangit Simplicius epist. 18, ne qui dñi convincit-

A cense redire voluerit, nemquid eadem ratione poterit ad clerum^e permitti, cujus communionem nemini longa penitentia poterit aboleri? Nec post penitentiam clericum fieri ipsi canones sua auctoritate permittunt. Unde constat, qui de Catholica ad Bonosum transierunt^d damnatum, atque se passi sunt, aut expierunt ab eodem ordinari, non oportuisse ordinationis ecclesiasticæ suscipere dignitatem, qui commune omnium ecclesiarum iudicium deserentes, suam peculiariter in Bonoso vanitatem sequendam esse duxerunt.

42. Sed (1, q. 1, c. xi) multos constat vim passos, atque invitos attractos, repugnantesque ab eodem ordinatos. Dicat mihi, volo, quisquis hoc credit: si non post ordinationem^e Bonosi, interfuit cum conficeret sacramenta; si communioni ejus participatus non est, si statim discedens de ejus pessimo conciliabulo ad Ecclesiam rediit: iste talis potest habere excusationis aliquem colorem. Cæterum qui vel post annum^f vel menses ad Ecclesiam redierunt, intelligitur eos, quia in Catholica noverant se propter vitia sua non posse suscipere ordinationem, idcirco ad illum perrexisse, qui passim et sine ulla discussione ordinationes illicitas faciebat, credentes se posse per istam institutionem in Ecclesia catholica invenire locum de quo ante desperaverant. Nunc illud quod superest, interrogo: qui post mensem aut eo amplius rediit, cum se presbyterum a Bonoso

tur fuisse perversus, per speciem remeantis non remedium salvationis inquirat, sed facultatem propagandæ pravitatis inveniat.

^d Hoc est, postquam damnatus est in concilio episcoporum Illyrici, ad quam causa ejus a Capoeni synode delata fuerat. Hinc liquet, tota illa tertia questione de unitate clericis a Bonoso ordinatis disceptatum esse. Neque in hoc versatur questio, utrum il, quos hæreticis ille ante concilium Illyrici ordinaverat, recipendi essent. In hoc quippe concilio Anysius cum collegis Bonosum damnans, ne cum illo remaneret ab eo ordinati, illos in suis gradibus recipiendos esse constituerat, et hoc decretum Innocentius supra n. 9 approbat. Sed de his agebatur, qui postquam Anysii Macedonumque iudicio damnatus esset Bonosus, ordinati ab illo fuerant.

^e Solus Quesn., Bonoso. Non male tamen alii libri, Bonosi, hoc est a Bonoso collatam.

^f In vulgatis, aut mensem, ... intelligimus eos qui in (Quesn., qui a) Catholica. Quesn. infra, reperire locum, Merl. et Crab., recipere locum, ubi alii libri invenire locum retinent. Novam hic Innocentius rationem exponit, cur erga eos, qui ab hæreticis ordinati veniunt, ne ad clerum admittantur, difficilem se præbeat, observatque hæreticis plerisque id moris fuisse, ut quicumque Catholici, quantumvis corruptis ac depravatis moribus, interdum etiam ab Ecclesia ob crimina expositi vel degradati ad ipsos transierunt, ab illis non modo sine penitentia satisfactione excepti, sed et aliquando novis honoribus cumulati sint. Minime enim de morum puritate sollicitus est hæreticarum sectarum parens diabolus. Sævus autem Ecclesia de hypocritarum aut improborum multitudine nunquam letatur. Certe se sui, non Dei amantem prodit, qui sibi addictos honorat, nec curat ut boni sint.

confideret ordinatum, si non ^a sacramenta confecit, A si non populi tribuit, si Missas secundum consuetudinem non complevit, quid de hi-censeatis, quæso, promatis apertius. Ad summam certe qui nihil a Bonoso acceperunt, rei sunt usurpate dignitatis, qui conficiendorum sacramentorum sibi vindicaverunt ^b aut non vindicaverunt auctoritatem, atque id se putaverunt esse, quod eis nulla fuerat regulari ratione concessum.

CAP. VI. — 13. Pervideat ergo dilectio vestra hactenus talia transisse, et advertite quod utique, ut dicitis, necessitas imperavit, in pace jam ecclesias constitutas ^c non præsumere. Sed (1, q. 7, c. 14), ut sæpe accidit, quoties a populis aut a turba peccatur, quia in omnes propter multitudinem vindicari non potest, inultum ^d sol-t transire, priora dimittenda dico Dei iudicio, et de reliquo maxima sollicitudine præcavendum.

CAP. VII. — 14. Veniam nunc ad maximum quasi quoddam thema Photinum, et quod est mihi anxium ac difficillimum, majorum meorum revolvam sententias (36, q. 9, c. 5). Fuerat de illo quoquo pa-

^a Exempla coll. Hadr., si non sacra confecit. Tum Crab. ad marg. et exinde edit. Rom. et concil. si non populi distribuit: quod et in exemplari Pith. Codicis Quæsn. legitur.

^b In vulgatis ut in mss. Noviom. desiderantur verba aut non vindicaverunt. quæ cæteris in mss. magno consensu exhibentur. Hinc plenior habetur et integrior sententia Innocentii, de iis qui a Bonoso contra fas ordinati sunt generatim pronuntiantis, sive sibi vindicaverint, sive non vindicaverint conficiendorum sacramentorum auctoritatem, illos usurpate dignitatis esse reos, utpote qui nihil acceperint regularis ac legitime potestatis: adeoque frustra id se putaverint esse quod eis (male in edit. Rom. et concil., quod de eis) nulla fuerat regulari ratione concessum. I-tic quidem Quæsn. vocem regulari omittit, sed in omnibus libris cum editis tum scriptis exstat, nisi quod ejus loco mendose in uno Colb. habetur relaxandi, et in Pith. relaxari.

^c Quæsn. cum duobus mss., non posse præsumere. Si quid addendum esset, aptius foret debere quam posse. Docet quippe Innocentius id ecclesiis in pace constitutis, quod ins perturbatis necessitas imperavit, nequaquam præsumendum esse. Et hic igitur non ob-cure fatetur, sese Bonosiacis honores, quos nunc negat, si par necessitas foret, concessurum.

^d Quatuor mss. cum Quæsn., solere. Plures alii cum Merl. et Crab., scilicet. Illi duo editores ut et Quæsn. deinde subjiciunt, transire. Priora ergo. Nostra lectio est castigatiorum mss. Semper sibi constans Innocentius hic firmat, quod jam epist. 3. c. 4, circa delicta, quæ vel mitius tractanda aut toleranda, vel severe coercenda ac punienda sint, docuit. Cui afflue est quod Augustinus lib. III, cont. Epist. Parmen. n. 44, scribit: Neque enim potest esse salubris a multis correptio, nisi cum ille corripitur, qui non habet sociam multitudinem. Re vera, inquit nonnullis interjunctis, si contagio peccandi multitudinem invaserit, divine disciplinae severa misericordia necessaria est: nam convictio s. parationis, et inania sunt, et perniciose atque sacrilega. At vero, ut ibid. n. 13, præmittit, quando ita cuiusque crimen notum est, ut vel nullos prorsus, vel non tales habeat defensores per quos

cto, ut etiam ipsi commemoratis, aliquid utique gravius constitutum. Verum quia id per rumorem falsum, ut a-seritis, subreptum huic sedi et elicium per insidias demonstratis, quia res ad salutem rediit; ^e et vel veniam nos hanc in tantum, vobis anitentibus, post condemnationem ^f ore apostolico subrogamus, tantisque ve-tris assertionibus, vobis tam bonis, tam charis, non dare consensum, omnibus duris rebus durius arbitramur. Pro vestra ergo approbatione, fratres charissimi, et sententia ac postulatione, Photinum episcopum habetote licitum ita constituere, ut deprecamini, et nostram in melius conversam sententiam labore vel testimonio vestro compotes ^g voti suscipite.

15. Atque Eustathium a me sæpissime comprobatum nolite exspectare, ut diaconi gratia expolitur. Sollicitos enim vos pro salute libenter audio (II Cor. II, 10): contra caput etiam si faciendum sit, non libenter admitto. Cui manum porrigitis, vobiscum porrigo: cui porrigo, mecum porrigite. Hæc enim ad Corinthios apostolica est declarata benignitas, ut in uno spiritu ^h dictam ac reductam sententiam boni semper indifferenter sequantur. Nam, fa-

possit schisma contingere; non dormiat severitas disciplinae, in qua tanto est efficacior emendatio pravitatis, quanto diligentior conservatio charitatis. Ita prudens pastor disciplinam pro diversa temporum conditione moderans, erga alios a Bonoso ordinatos indulgentior est, quos Dei iudicio dimittere satis habet, et erga alios severior, quos ex arcitoris discipline præscripto plectendos censet.

^e Particula, et vel, a Dionysio primum suppressæ, ac deinde in coll. Hisp. et Isid. prætermisæ, e sex sincerioris notæ mss. revocantur. Harum ope mollit Innocentius et amovet invidiam vocis veniam, quasi diceret: Photinus quidem, quem reum non esse contestamini, venia non indiget: sed si reus fuisset, vel veniam, quam ei concessistis, ratam non habere durius existimo.

^f Editi cum pluribus mss., more: ex repetitione litteræ ultimæ præcedentis vocabuli librariis satis familiari. Præferimus cum vetere ms. Corb. et uno Colb., ore, scilicet apostolica sedis pronuntiam. Hæc autem sententia adversus Photinum non ab Innocentio ipso, sed vel ab Anastasio vel a Siricio dicta fuerat. Quocirca præmiserat, Majorum meorum revolvam sententias: quod licet sibi anxium sentiret, anxietatis tamen sensum vicit æquitatis ac justitiæ amor.

^g Crab. et plures mss., votis: geminata perperam littera s, a qua vox sequens initium ducit. Mox ubi alii mss., Eustasium, alii Eustachium vel Eustatium aut Eustathium atque omnes comprobatum exhibent, substituit Quæsn. Eustathius.... comprobatus, puto ut oratio rem ad grammaticæ leges accommodaret. Hic rogare incipit Innocentius Macedonem, ut quam adversus Eustathium dixerant sententiam condonent ac remittant quemadmodum illorum rogatu condonarat ipse ac remiserat quam apostolica sedes adversus Photinum protulerat.

^h In vulgatis ac pluribus mss., ductam. In vetere Corb. et uno Colb. ducta ac reducta sententia. Magis placet quod in altero Colb. ductam. Respicit Innocentius ad verba Pauli tum I Cor. v, 4, ubi sententiam adversus Corinthium incestus reum dicit, tum II Cor. II, 6, ubi dictam reducti ac revocat.

teor, hæc me primum res bene habet erga Eustathium diaconum, quod nec contra fidem quidquam locutus sit, nec loquentem admiserit, nec ad mortem crimen aliquid commisisse, vel jactatum unquam vel fictum recognoverim. Et qui in his salvus est, si quo pacto conversationes amabiles non habet, habendus est ut minus pro tempore dilectus, non ut inimicus ^a æstimatur diabolo in perpetuum mancipandus. Cognosco illum inter illas similitudines ac turbines contra multorum studia, non dico qualia, diversa sensisse, et hinc cum res ac calamitates ipsæ emendate sint, ^b ad hoc usque Dizoniani et Cyriaci subdiaconorum non potuisse apud vos ^c reviviscere commendatione. Extinguite, quæso, ab illo prædictisque quorumcumque videtis ^d animosas ac non justas æmulationes, ut ipse apud nos integer, apud vos cum suis reparatus ^e, profundam pacem, non fictam pervidens charitatem, omnibus vobis ac singillatim occurrat, charitatis vinculis, quæ nullis modis a Christo solvantur, vobiscum pariter in perpetuum connexus lætetur in Domino. Data Idibus Decembris (13 Decemb. ann. 414) ^f Flavio Constantio viro clarissimo consule.

EPISTOLA XVIII.

De Bubalio et Tauriano damnatis a provincialibus episcopis, quorum sententiam sedes apostolica retractare curavit.

^a Verbum, *æstimatur*, Quesn. prætermisit. Ejus loco in editis aliis exstat *æstimatus* aut *existimatus*. Eustathium non diaconi tantum gratia spoliatum, sed et anathemate percussum fuisse hinc colligitur: quod valde durum adversus hominem a quo nec contra fidem quidquam dictum, nec crimen ad mortem admittitur esse ullus unquam vel jactavit vel fluxit.

^b Ita mss. At editi, *adhuc*, omni-*so usque*. Tum ms. Pith. *Dysoniani*. Alii nonnulli, *Dezoniani* vel *Dioezniani*. Exinde plerique, et *Qurriaci*.

^c Editi. Rom. et concil. secundum coll. Dion. Hisp. et Isid., *remendationem reviviscere*. *Compecite*, quæso: corriguntur auctoritate sex mss. melioris notæ.

^d Ita unus codex Colb. et alter Pith. cum Quesn. Alii vero, *animos ac*.

^e Editi post Dion. et Isid., *reparatus mercatur pacem, non fictam pervidens charitatem. Omnibus igitur vobis ac singillatim occurrat charitas, et vinculis quæ ..... connexa lætetur*: easurgunt ope meliorum mss. in quorum tribus exstat *charitati* loco *charitatis*. Plenior esset sententia, si legeretur *charitatisque vinculis*.

^f In vulgatis desideratur *Flavio*. Deinde in tribus mss. Colb. et Pith. exstat *Constantino*. Ex mss. Corb. et Foss. it. in quibus restat *Flavio Constantio*, conjectamus addendum esse et *Constante*. Hoc quippe anno 414 cum Constantio Constans consul creatus fuerat.

^g In editi. concil. 7. Quæ autem 18 erat, nunc 21. Non in Mercatoris tantum, sed et in Hispana et Dionysii Exiguî collectione exstat. Apud hunc inter Innoentii decreta locum 35 obtinet. Huc eam referimus, tum ne longius quæ ad Macedoniam res attinent, disjungantur: tum maxime quia nec deest conjectura, unde illam cum de pace Antiochenæ ecclesiæ

INNOCENTIUS RUFO, GERONATIO, SOPHERONIO, FLAVIANO, MACEDONIO, PROSDOCIO ET ^h ARISTEÆ episcopis per Macedoniam constitutis.

1. Mora coepiscoporum nostrorum Maximiani et ⁱ Eumenii, vel potius impunitas temporum fecit, ut vos iteraretis de Bubalio et ^j Tauriano querimoniam, et nos iterum in homines perditissimos insurgeremus. Sed (35, *quæst.* 9, c. 7), ut possum, paucioribus verbis tantorum malorum ^k metabor compendium, et strictim, quæ in volumine litterarum vestrarum conspexerim, retractabo. Grave ^l non oportuit (*Nicolaus I, epist.* 32, n. 12) videri piissimis mentibus vestris, cuiuscumque retractari iudicium: quia veritas, exagitata sæpius, magis splendet in luce: et pernicies revocata in iudicium, gravius et sine poenitentia ^m condemnatur. Nam fructus divinus est, justitiam sæpius recenseri, fratres charissimi.

2. Verum illud video movisse animos vestros, quod in multis Bubalio sæpe fallacis deprehensus, objecerit exemplaria fictarum quasi a nobis litterarum, cum pro consuetudine hominis nihil quod proferret, jam fide dignissimum videretur. Sed sileatur omne jam de tali negotio murmur, et convicti diaboli ipsi anhelitus comprimantur. Subjuximus autem his priores ⁿ litteras, quas per memoratos episcopos miseramus, quibus ita plenaria sensuum nostrorum

tractaretur, adeoque circa ann. 414 scriptam esse censeamus. Huic quippe magno negotio Maximianum ex Macedoniam legatis unum interfuisse infra Innocentius epist. 22 tradit. Et hæc forsitan præcipua causa fuit, cur Maximianus iste ac sororius moram in Urbe majorem quam sperabatur, faceret.

^h Ita potiores mss. At Navarr. *Aristeo*, et alius cum vulgatis, *Oriateo*. Aristæi hujus et Prosdocii appellationes in inscriptione superioris epistolæ, in qua cæteros prænomina legimus, non comparet. Ex quo conjectare licet, in superiore epistola nec solos nec omnes Macedoni præcæles, in hac autem et omnes et solos hujus provinciæ episcopos, eorum legatis in epistolæ contextu adjunctis, appellari.

ⁱ In proxima epistola, ut et in epistola 165 Chrysostomi pariter ad Macedonas scripta, *Maximiano* adjungitur *Eugenius*. Unde et huc *Eumenii*, loco *Eugenii*, irrepsisse suspicio est.

^j Sincere collectionis Dion. codex Reg. hic *Thauriano*, et infra *Tauriano* præsert. Alii coll. Hadr. hic *Tauriano*, sed infra *Tauriano*: quod et utrobique habent mss. coll. Hisp. et Isid.

^k Editi, *imitabor*: corriguntur ex laudato codice Regio.

^l In exemplaribus coll. Hadr. *non potuit*: Retinendum cum cæteris *non oportuit*: quomodo legit et Nicolaus I. Locum eundem Hadrianus II in epistola ad Carolum regem Indict. v. data imitatur.

^m Illus scilicet qui prius iudicavit, ut et ad marginem Labbei est annotatum. Hinc Bubalium et Taurianum a Macedonibus iudicato ad apostolicam sedem provocasse, ac Macedonas, quod summi ipsorum iudicium recognosceretur, iniquo animo tulisse colligitur.

ⁿ Non exstant hæc litteræ.

sententia designata est, ut dum telegeritis, nihil ambiguum, nihil requirendum in hac causa de cætero repetatis. Hanc autem paginulam nostram sollicitus a Cretensibus episcopis relegendam mittite : ut sciant plenissime quid sit de Buballo et Tauriano cæterisque pronuntiatum ; ut b servant, qui digni administratione sunt, cavere a talibus, ne talia sortiantur.

MONITUM IN EPISTOLAS SEQUENTES.

1. Omnes illas epistolas Dionysius Exiguus nobis asservavit. Ex ejus collectione in Hispaniam et Isidorianam fluxerunt. Eas occasione pacis Antiochenæ ecclesiæ scriptas esse in confesso est. Qua de pace Theodoretus lib. v, hist. c. 35, ut verba ejus summam perstringamus, hæc memoria mandavit. Alexander auctoritatis vitæ instituto, studio sapientiæ, opum contemptu eloquentia aliisque dotibus innumera excellens, cum Porphyrio successisset, Eustathianos, quos olim Paulinus, et post illum Evagrius conjungi reliquis haudquam permiserant, blanda verborum persuasione crebrisque cohortationibus Ecclesiæ corpori sociavit, eaque de causa festivitatem hujusmodi instituit, cujusmodi nemo umquam viderat mortalium. Quibus præmissis, de Alexandro idem scriptor subdit : « Hic omnium primus præstantissimi Joannis nomen ecclesiasticis tabulis inscripsit. » Antiochenæ autem ecclesiæ dissensio, ut idem auctor lib. iii, c. 5, recenset, ad Alexandrum usque « octoginta quinque annis permansit, » Unde et tempus, quo pax illa inita, ac sequentes littere conscriptæ sint, dignoscere ac definire certo liceret, si de dissensionis prædictæ initio inter eruditos conveniret. Et Baronius quidem ad annum 308, dum illud vel ab eo die quo Meletius consubstantialis fidem professus est, vel ab eo quo Lucifer Paulinum ordinavit, hoc est ab anno 361 aut 362, repetendum putat, Theodoretum calculum rejicere cogitur ut falsum. At Tillemontius ab Eustathii depositione, quam anno 430 aut 431 contigisse arbitratur, Antiocheni dissidii principium recensens, quinque illos supra octoginta annos in annum 413 aut 414 desinere observat. Computationi huic Eutychius, quamvis alias non satis accuratus, suffragatur, dum Porphyrium, quem Burchum appellat, ecclesiæ Antiochenæ decem annis præfuisse tradit. Hunc enim circa anni 403 initium Flaviano suffectum esse Palladius dial. de Vita Chrys., pag. 141, auctor est. Ad hæc, Theodoretus lib. v, cap. 35, Antiochenæ ecclesiæ reconciliationem tunc contigisse docet, cum Cyrillus Theophili successor Alexandrinæ ecclesiæ esset episcopus. Atqui Theophilus, teste Socrate lib. vii, c. 7, anno 412 mensis Octobris 15 die vivere desit. Ex quo consequens est, ut hæc reconciliatio citius anno 413, consignari nequeat. Nullum vero est incommodum, si in annum 414 aut etiam 415 differatur.

2. Dissidentium in Antiochena ecclesiâ partium reconciliationem non longo intervallo secuta est legatio, qua episcopus ejus Alexander Romanæ sedis

* In mss. coll. Hadr. *credentibus* : cui verbo collectionis Hisp. auctor addidit *stibi* : eaque lectio et apud Isid. et in vulgatis deinceps obtinuit. Veram suppeditat sinceræ collectionis Dion. exemplar. Reg. Porro inter ecclesias, in quas Innocentius epist. 15, n. 2, Ruf. vicem suam committit, etiam *Creta* recensetur.

b Magis placeret, et *observent*. Deinde pro *administratione*, quod ex præstanti codice Regio revocamus, exstat in aliis *admissione*. Mox ms. Noviom., *ne talibus sortiantur* : unde confecta est vulgata lectio *ne talibus sociantur*. Retinendum cum potioribus mss.,

A communionem expetere festinavit. Hanc eum non statim meruisse Annihum parens existimavit ; ideoque duplicem excogitavit legationem, quam qua Innocentium communionem petierit Alexander, et cui dandæ pacis conditiones Innocentius præscripserit, alteram qua Alexander conditionibus præscriptis a se satisfactum testificatus sit. Sed duplicis hujus legationis nulla apparet causa. Jam enim ab obitu Joannis Chrysost., hoc est ab anno 407, satis notas fecerat Innocentes has conditiones, quando suam Orientis episcopis communionem negavit, quoad Joannis nomen sacris diptychis inscripserit. Qua de re Theodoretus lib. v, c. 34, ita loquitur : « Post mortem magni Doctoris orbis terrarum Occidentales episcopi (haud dubie ex consensu ac præscripte Innocentii) episcoporum Ægypti et Orientis et Euphori ac Thraciæ communionem non prius admiserunt, quam divini illius viri nomen una cum reliquis factis sanctis episcopis consignassent. » Neque tam rudia rerum erat Alexander, ut hoc ignoraret ; neque tam inconsideratus, ut sciens legationem inutilem mitteret. Et vero Innocentius epist. 22 pacis conditiones ab Alexandro completas memorat, et similem ab Attica exigens « professionem de completis omnibus conditionibus » non ait, quas remissa Alexandri legatione præscripsimus, sed « quas diversis temporibus prædictimus. »

3. Neque assentiri etiam possumus docto Tillemontio, qui epistolam 20 prius missam, et aliquantâ post 19 datam existimat. Ambas enim, adjuncta eis 21 ad Acacium, simul datas arbitramur. Et priorem quidem, hoc est 19, synodicam atque Innocentio cum episcopis viginti, qui ei subscripserunt, communem fuisse annotatio ad calcem adjecta prodit. Alteram vero, hoc est 20, privatam et familiarem censemus. Gestorum synodaliur, quæ priori subnexa erant, mentio in utraque habetur.

EPISTOLA XIX.

INNOCENTII PAPÆ I AD ALEXANDRUM ANTIOCHENUM
EPISCOPUM.

De Pace.

Quæ Antiochiæ propter pacem sunt gesta recolens, summa votorum potius, communionem libenter concedit, eamque offert Acacio, modo et eodem præstat.

1. Apostolici favoris gratia magno pacis usque ad nos decore resplenduit : tantumque læcis gaudiorumque infulsit fidelibus, ut dicentes Deo maximas laudes, majores nos debere fateremur. Plusque a Deo jucundati sumus, quod, discussis omnibus lateribus actionum tuæ fraternitatis, ita totam pietate ac patientia gestum cognovimus, ut in omnibus Domini laudaremus. Successumque ipsum ideo præ-

ne talia sortiantur, hoc est, ut scientes quid de Buballo et Tauriano sit judicatum, caveant ne talia agant, indeque in parem poenam incurrant. Quæ autem fuerit illa poena, ex verbis, *qui digni administratione sunt*, intelligitur : hoc quippe per antiphrasim dictum, cum Bubalio et Taurianis ab administratione ecclesiarum fuissent dejecti.

c In edit. Concil. 17. Quæ autem 19 erat, nunc 21. In edit. Rom. notatur ut *ex Cresconio* descripta. Verius adscriptum esset, *ex Dionysio*, apud quem sub titulo XLIV decretorum Innocentii subjicitur.

stituta tuis laboribus videamus, quod tota virtute pacis amator existens, eam requisitam inveneris, et repertam omnina charitate servaveris, cum erga omnes, tum præcipue circa illos, qui quondam Paulini atque Evagrii episcoporum censiti fuerant nomine. (Habeo summam votorum meorum, quod antiqui navil purgatio tuis temporibus tuisque meritis prærogatur.) Quorum etiam illos ejusdem nominis, qui in Italia merita clericatus acceperunt, censui bono quietis gratiam retinere susceptam. Et quia noster compresbyter Cassianus gratam^a dixit tunc fore dignationi, si meo consilio in civitate vestra clericatus ordinem ducere censerentur; statui propter benevolentiam tuam, promissaque memorati, ut inter ceteros sacerdotes ministrosque qui in civitate sunt, annumerentur, frater charissime. Libenter præterea de episcopis^b Elpidio atque Pappo cognovi, quod sine questione suas ecclesias recuperaverint: et multam in gestis, ut^c subjecta tentantur, sollicitus inquisivi, utrum omnibus esset conditionibus satisfactum in causa beati et vere Deo digni sacerdo-

^a Merl. Crab. cum mss. Reg. Noviom. et uno Colb. duxit. Is Cassianus putatur Collationum scriptor, qui, ut Palladius in Vita Chrysost., pag. 27, narrat, anno 404 habente adhuc diaconus Romam venit: sed postmodum presbyterii gradu decoratus fuit. Totus hic locus, utpote animi summo affectu loquentis, nec tam quo modo verba ordinet, quam quo affectum suum exprimat, curantis, intricatus forsitan nonnullis videbitur. Ad intelligentiam ejus recitandum est, Antiochenam ecclesiam duos in partes, Paulini videlicet, cui Evagrius successit, et Flaviani, in cuius locum Alexander post Porphyrium, Evagrii jam vita functo, subrogatus est, fuisse divisam. Quia vero Occidens Paulino ac deinde Evagrii favebat, in Italiam sese contulerant nonnulli qui illis addicti erant, ibique meruerant clericatus dignitatem. Ecclesiasticæ autem disciplinæ mos volebat, ut si his servanda judicaretur collata dignitas, ejus civitatis censerentur clerici, a cuius episcopis ordinati vel promoti fuerant. At Innocentius clericis partium Paulini aut Evagrii in Italia ordinatis vel promotis primo servandam censuit clericatus gratiam, ac deinde Cassiano auctore statuit ut iidem inter ceteros sacerdotes ministrosque, qui in civitate Antiochena sunt, annumerentur. Eadem et infra epist. 25 firmantur, ac paulo apertius enuntiantur. Illic obiter observare est, sacerdotum vocabulo, præter usitatum antiquorum morem, presbyteros, non episcopos significari. Eodem quoque intellectu hac voce utens Hieronymus in Ezechielis caput 48 arrogantiam arguit diaconorum, qui ignorantes humilitatem ordinis sui, ultra sacerdotes, hoc est presbyteros, intumescunt. Et in epistola ad Evangelum: Si ex diacono ordinatur presbyter, noverit se lucris minorum, sacerdotio esse majorem. Innocentius epist. 25, n. 6, presbyteros secundos sacerdotes esse scribit.

^b Duos illos episcopos Chrysostomi causa per triennium in domibus suis inclusos fuisse Palladius pag. 195, tradit his verbis: *Elpidius magnus ille Laodicæ Syriæ episcopus, et Pappus, per totum triennium de sedibus domus suæ non descenderunt, precationibus vacantes.*

^c In vulgatis ut apud Isid. subscripta. Melius in mss. coll. Dion., Hadr. et Hisp., *subjecta*. Nempe Innocentius non prius pacem firmavit, quam Alexandri legatos publico in cœtu audisset, eosque de il-

lis Joannis. Et cum per singula assertio legatorum ex voto completa esse sciretur, gratias agens Domino, communionem Ecclesiæ vestræ ita recepi, ut præ me feram, apostolicæ sedis condiscipulos primos dedisse cæteris viam pacis, in qua firmatos vos nosque Domini Christi ita benignitas amplexabitur atque communit, ut nullo de cætero^d titillamento, vel levi cujusquam contentionis pudore pulsetur.

2. Scripta autem^e Acacii episcopi, quoniam cum vestris sunt porrecta, suscepimus, ne per vestram injuriam illo, qui olim a nobis suspensus fuerat, repudiaretur: et tamen satis abunde^f in actis statuimus, sicuti dignanter relegere procurabis, quid in ejus persona debeat custodiri, ut si per omnia vestris consiliis actibusque tam sanctis se rogaverit esse communem, præstetur^g eam favore vestro nostroque iudicio communionis atque litterarum a nobis gratia prærogata. Subscripserunt^h viginti episcopi Italiæ.

lis quæ Antiochiæ gesta fuerant diligenter interrogasset. Qua de re cum gesta confici studuisset, ea epistolæ huic subjici curavit.

^d Colbertinum exemplar, *titillamento*: quod pro titulo seu prætextu aut colore non inepte dicitur. Paulo ante Antiocheni vocantur *apostolicæ sedis condiscipuli*: quia Antiochena ecclesia eodem, quo Romana, Apostolo doctore fundata est.

^e Edit. concil. cum uno ms. Colb. et Noviom., *Attici*: Verbi hujus loco Lab. ad marginem adscripsit *Acacii*; quod verbum mss. coll. Dion. Hadr. et edit. Rom. exhibent, ac retinendum esse epistolæ 21 et 22 plane persuadent. In hac porro Innocentius nulla se ab Attico scripta accepisse testatur. Ipse vero, qui hic substituit *Attici* nomen, errorem suum in fronte epistolæ 21, quæ eisdem in mss. ad *Atticum Bercæ episcopum* inscripta legitur, manifeste prodit. Nam Bercæ non Atticus, sed Acacius præerat. Hunc Acacium inter Joannis Chrysostomi hostes ac præcipuos tragœdiæ adversus eundem excitatæ actores Palladius primum recensere solet. Quam ob causam ut ab Innocentio suspenderetur meruerat: quod ita intelligendum, ut esset Innocentii cum ipso suspensa communio, non ut illi munere suo interdixerit. Mentem suam idem papa epist. 22 planius aperit.

^f Editi, *quæ in actis*: castigantur ex mss.

^g Merito nunc *senex* appellatur Aracius; *cujus vel nares ipse canos habebant pilos longissimos. cum Romam venit ferens ordinationis Joannis episcopi decretum* (hoc est ante annum 402), ut Theodorus diaconus apud Palladium dial. pag. 39 loquitur. Idem et Romanæ synodo sub Damaso papa interfuisset apud Baluzium nov. coll. concil. pag. 763 legitur. Quod anno 378 contigisse supra pag. 491, n. 3 et 4, probavimus.

^h Ita magno consensu mss.. At Merlin. *Subscripserunt episcopi xx, Italiæ xxiv*. Exinde Crab. remota nota numerica xx retinuit xxiv, eaque lectio deliniceps obtinuit. Errandi causa fluxit ex mss. collectionis Hispanæ, in quibus post verba, *subscripserunt episcopi 30 Italiæ*, additur xxiv, non ad episcoporum subscribentium numerum, sed ad ordinem, quem sequens epistola luter alias ea in collectione tenet, indicandum.

EPISTOLA XX *

INNOCENTII PAPÆ I AD ALEXANDRUM ANTIOCHIÆ
EPISCOPUM.

De Pace.

Innocentius legationem ab Alexandro Antiochæno episcopo ad se destinatam sibi gratissimam fuisse missis gestis testificatur.

INNOCENTIUS ALEXANDRO EPISCOPO.

Quam grata mihi, quam pia, quam necessari legatio a tua sanctitate, frater charissime, ad nos directa fuerit, gestorum ipsorum replicatione cognosces. Voluit enim compresbyter noster Cusianus, hanc amicitiarum nostrarum paginulam per compresbyterum nostrum Paulum, Nicolaum diaconum, et Petrum subdiaconum filios nostros, quasi primitias pacis nostræ conscribi. Saluto itaque et tuam mihi in Christo germanitatem, et omnem illam, quæ tecum tam bene sentit, ecclesiam. Nosque, ut facitis, et alloquamini peto crebrius litteris, et frequentius de vestra salute lætificetis. Dabit enim, ut confido, Dominus totius nos præteriti temporis dispendia amantissimo litterarum colloquio ^b repensare.

EPISTOLA XXI *

INNOCENTII PAPÆ I AD ACACIUM BERCÆ EPISCOPUM.

Qua conditione Acacio Innocentius communionem concedat.

Adgaudere litteris fraternitatem tuam de receptis Paulini vel Evagrii episcoporum clericis populisque et de restitutis Elpidio atque Pappo coepiscopis

^a In edit. Concil. 15. Quæ autem 20 erat, nunc 41. Et hæc epistola in edit. Rom. ex Cresconio notatur. Exscripta est prius ex Dionysio, a quo Innocentii decretum XLII nuncupatur.

^b Editi, *recompensare*: refragantibus mss.

^c In edit. Concil. 19. Quæ autem 21 erat, nunc 47. Apud Dionysium, ex quo, non ut in edit. Rom. notatur ex Cresconio, epistolam istam accepimus, titulo XLVIII decretorum Innocentii subicitur. Una cum duabus superioribus ad Alexandrum missam esse ex epistola 19 manifestum est. Neque minus est perspicuum eum apud Merlin. et Crab., ut in mss. coll. Hisp. ad Atticum Bercæ episcopum mendose inscribi. Non Atticus Constantinus, non Bercæ episcopus erat. Quæ ei a Dionysio, et exinde in collectionibus aliis ac vetustis concil. editionibus præposita est summa, *De sancto Joanne Constantinopolitano episcopo*, non satis est accurata, Acacium, cui inscribitur, præcipuus in depositione Chrysostomi partes egisset, ex Palladio passim, necnon ex Socrate lib. vi, c. 18, et ex Sozomeno lib. viii, c. 20, notum est. Is cum a Joanne neglectum se putaret, teste Palladio pag. 49 ira victus dixit: *Ego ipsi ollam condidit*. Subinde idem Palladius pag. 82 Acacium una cum Antiocho dixisse memorat: *Imperator, in caput nostram sit Joannis depositio*. Hinc, ut Theodor. diacon. ibid. pag. 59 loquitur, *et seditionis auctor, et delicti eorum, qui res novas Constantinopoli excitarunt, dux habebatur*. Quapropter mediatore ac sequetro, cujus apud Innocentium non minor esset quam Alexandri gratia, indigebat. Neque sine causa Innocentius litteras communionis indices non ad

A percensuimus, et vel sero receptæ pacis gratiam te fore, postposita omni contentione, pervidimus. Unde has ad præstantissimum fratrem et corpiscopum nostrum Alexandrum reddendas tuæ transmissimus unanimitati: videlicet ut si omnes inimicitiarum, omnis annullatio tam de nomine sancti Joannis mirandi episcopi, quam de omnibus ejusdem communionis participibus, a tua animositate discessit, has nostræ societatis recipias litteras, frater charissime; modo ut omnia, quæ hic artis firmata sunt, apud mediatorem nostrum amabilem Alexandrum ore proprio, ut communicantem convenit, fatearis. Ut enim hæc nobis unanimitatis charitatisque causa venerabilis est, sic inbarret sollicita, ne quid obliquum aut subcivium in quoquam residere cognoscatur.

EPISTOLA XXII *

DE ATTICO CONSTANTINOPOLITANO EPISCOPO.

Communionem ei non reddendam esse, nisi prius eam legatione solenni rogerit, et quæ Antiochiæ facta sunt ipse profecerit, hoc est, in sacris dignitatibus Joannis nomen restituerit.

INNOCENTIUS MAXIMIANO EPISCOPO.

Miramur, prudentiam tuam scripta ad Atticum episcopum Constantinopolitanæ urbis a nobis et prosecutione propria, et dato libello qui subter annexus est, postulare, a quo nec missas ullas saltem epistolæ ad nos vel ad vestram synodum unquam pertulisti; idque non potuit æstimis tribuendum, quod videas deprecantibus, discussa ratione, con-

Aracium ipsum, sed ad Alexandrum non nisi certis conditionibus illi reddendas misit.

^d In edit. concil. ut in uno ms. Colb., quæ his actis. Quæ romanæ in synodo, cui saltem viginti Italæ episcopi interfuerunt, acta sunt, hic notantur.

^e Regium exemplar, *communicantes*.

^f Editi, excepto Merl. *cognoscat*: emendantur ex scriptis. Acacium in toto hoc negotio sincerum ex illis, quæ de illo apud Nicephorum lib. xiv, c. 26 et 27, cum ab Attico ad Cyrillum, cum a Cyrillo ad Atticum scribuntur, valde suspecta evadit.

^g In edit. Concil. 16. Quæ autem 22 erat, nunc 46. Titulo XLIII decretorum Innocentii apud Dionysium, ex quo epistolam istam primum, non ex Cresconio habemus, subicit. Ambigendum non videtur, quia Maximianus, ad quem scribitur, is ipse sit, cui ut et aliis Macedoniæ episcopis Chrysostomus exsul factus epist. 163 gratias agit, quod ab ipsius partibus constanter setisset, quique supra epist. 17 inter episcopos Macedoniæ recensetur. Nec alius videtur ab eo Maximiano, Macedonum legato, qui in superiori epistola 18 Romæ majorem, quam sperabatur, moan fecisse memoratur. Hujus autem moræ prohibitor ea causa fuit, ut Romanæ interesset synodo, et omnium quæ in Antiochenæ Ecclesiæ reconciliatione acta fuerant, testis esset. Tum eorum, quæ in hac synodo audierat, recitatione motus et animatus, statim ut Constantinopolim potuit pervenire, Atticum urgere, ut Antiocheni episcopi exemplum sequeretur, non destitit. Cum igitur ejus assensum utcumque elicitisset, moram pati nesciit, quin ad Innocentium in gratiam ejus scriberet.

cessum. Communio enim suspensa a restituitur demonstranti causas, quibus id arceiderat, jam esse detersas, et proflenti conditionis pacis impleas. Quod neque apud vos, neque apud nos, ut praxidixi, Atticus missis aliquibus suorum vel dicere voluit vel demonstrare completum, quemadmodum Antiochenæ ecclesie frater et coepiscopus noster Alexander digna legatione et prosecutus est et probavit. Quibus omnibus utique interesse dignatus, cognovisti quemadmodum singillatim omnia scriptorum nostrorum antehac de causa beatissimi Joannis quondam episcopi nostri b discussis, utque illi in omnibus satis evidenter monstrarint, universa, quæ apud Antiochiam fieri debuerint, fuisse completa. Quorum amplexati pacem, utique fidem fecimus, et c magnum tramitem omnibus eandem d postulaturis ostendimus; si modo quæ discussa sunt atque completa, etiam ipsi se pro suo loco f-ci-se vel complisse aliquando monstraverint, communionemque, ut isti, legatione solemniter destinata, sibi rogaverint reddi. Expectamus ergo et professionem memorati de completis omnibus conditionibus, quas diversis temporibus praxidiximus, et petitionem communionis, ut recte et petenti, et probanti se eandem mereri, reddamus, frater charissime. Nam de omnibus plenissimas ad sanctam fra-

trum nostrorum synodum dudum e litteras percepisti.

EPISTOLA c XXIII.

De pace Antiochenæ ecclesie impertita.

INNOCENTIUS BONIFACIO PRESBYTERO.

Ecclesia Antiochena, quam prius quam ad urbem perveniret Romam, beatus apostolus Petrus sua presentia illustravit, velut germana ecclesie Romanæ, diu se ab eadem alienam esse non passa est. Nam missis legatis ita pacem postulavit, et meruit, ut et Evagrianos suis ordinibus ac locis, intermerata ordinatione quam acceperant a memorato h, susciperet: et Joannis sanctæ memoriæ vel clericos vel laicos in unum colligeret atque congregaret, promittens ipsius civitatis episcopus frater meus Alexander (Vide epist. 19, n. 1). etiam si quis forte vel a nobis, vel aliunde, posterioris ordinationis ad eosdem venerit, se sine controversia receptorum, ac nomen episcopi memorati (Joannis) inter quiescentes episcopos recitaturum. Cui rei nos moveris tradidisse manus, frater charissime, et eos in nostra viscera recepisse: ne diu membra, quæ requisiverant sanitatem, ab unitate corporis haberentur aliena. Omnia vero, quæ per ordinem gesta sunt, filius meus diaconus Paulus, harum scilicet portitor litterarum, dilectioni tuæ poterit enarrare, ut et

Unde et huic papæ epistolæ hujus scribendæ occasio data est. Quo tempore scripta sit, vel ex hac simplici expositione colligitur. Non neque simul cum tribus superioribus, neque multo post conscriptam esse apparet: sed tantum inter hanc et illas cogitandum est intervallum, quantum opus fuit, ut Maximianus e Romana synodo Constantinopolim perveniret, atque inde literæ ejus in Attici gratiam reddi Innocentio potuissent. Quo pacto id quod desiderabat Innocentius ab Attico, Alexander in regiam urbem veniens imperavit, Atticus ipse apud Nicephorum lib. xiv, c. 26, narrat.

a Innocentii cum Attico communio suspensa ideo fuerat, quia is, ut testatur Palladius pag. 95, omnium adversus Joannem militum artifex, in locum illius invaserat: ita ut Orientis episcopi ac civitatis Constantinopol. populi ab ejus commotione abhorrerent, vixque ille, ut secum vel inviti communicarent, Imperialis re-scripto consequi poterit. Nominatim vero Occidentis episcopi, Theodoro teste lib. v, c. 34, post mortem Chrysostomi constituerant, ut nullam episcoporum Orientis ad communionem admitterent, quoad magni hujus Doctoris nomen sacris diptychis inscripsissent. Et hanc quidem suspensæ communionis causam Innocentius in primis vult amoveri, quo cum Attico communicare valeat.

b Unus e mss. Colb., discussis: quod aliquando placuerat, quia videbatur eorum esse quæ complenda erant discutere, quorum erat complice quæ exigebantur. At postmodum relecta epistola 19, n. 1, patuit Innocentium sua in synodo discussisse, utrum his conditionibus, quas varus temporibus et scriptis pacis ob mende gratia praxscripserat, fuisset satisfactum. Deinde in vulgatis ut quæ, ubi legendum ut, ne, id est, et quomodo. Mox pro monstrarint, in Regio exemplari exstat nuntiaverint, et in aliquot ed. t. ostenderint.

c Editi, magno tramite: corriguntur ex scriptis.

d Merito, eandem quam praxst. loris corrupte. Quamvis Innocentius, pacem postulantium scriptis non

C contentus, etiam legationem solemnem exigere videatur, non id tamen postulabat, ut quisque suo nomine legatos ipsi mitteret: sed, ut liquet Maximiani exemplo, satis habebat si quis per legatos a quovis missos scripta sua ipsi ferret. Verum ad Atticum quod attinet, qui Joannis loco post Arsacium sufficiens fuerat, etiam de probanda illius ordinatione tunc agebatur. Jam vero, ut supra pag. 598, n. 21, observavimus, induci coepit ille mos, ut regie urbis antistitem ordinationem non prius ratam haberent Romani pontifices, quam legatione solemniter contentores de illa facti fuissent.

e Quas hic memorat litteræ non exstant.

f In edit. Concil. 14. Quæ autem 23 erat, nunc 3. A Dionysio sub titulo xli decretorum Innocentii ordinata est, et in edit. Rom. non secus atque superiores, ut ex Creconio notatur descripta. Bonifacius, ad quem scribitur, non immerito is videatur presbyter Romanæ ecclesie, qui cum presbytero altero et episcopis quinque ab Honorio ad Arcadium destinatus esse in Palladii dialogo p. 54 legitur, quique Innocentio post Zosimum successit. Tum forte legatione apud Theodosium pro negotiis apostolicæ sedis fugebatur. Ex postremis verbis, quibus jubetur ut eos informet qui pro Attici partibus intererint solent, epistolam hanc proxima ad Maximianum scripta non anteriorem esse liquet. Utramque simul missam jure opemur. Huic simplex apud Dionysium et Isidorum præfigitur summa: De Antiochena ecclesia.

g Crab. aliaque deinceps editiones, ab eodem. Concinnius Merl. ut in mss. ab eadem, scilicet ecclesia Romana.

h Supple Evagrio. Sic enim orationem prosequitur Innocentius, quasi prius Evagrii clericos, non Evagrianos dixisset. Tum in mss. suscipere, tanetsi in isdem subsequatur colligeret atque congregaret. Utrumque ita potest intelligi, ut suscipere ad ecclesiam, et colligeret ad Alexandrum, referatur. Deinde pro verbo promittens, quod stylo epistolari tunc recepto effertur, mallet grammaticus, Promisit præterea,

gaudium commune nobiscum habeas, et eos infor-
mes, qui pro Autici partibus intervenire consueve-
runt.

EPISTOLA XXIV ^a,

AD ALEXANDRUM EPISCOPUM ANTIOCHENUM.

I. Quod prima sedes beati Petri apud Antiochiam e. se
memoretur. — II. Quod non oporteat secundum
constituta Imperatorum duos esse metropolitanos
episcopos. — III. Quod Arianorum clerici non sint
suscipiendi in suis officis, quamvis ^b baptisma, quod
per eos datur, confirmet Ecclesia.

INNOCENTIUS ALEXANDRO EPISCOPO.

CAP. I. — 1. Et onus et honor nobis a tua fra-
ternitate impositus, necessarii tractatus causas in-
duxit, quo litteris vel commonitorio vestro, ut dat
sancti Spiritus gratia, respondere possimus. Revol-
ventes itaque auctoritatem Nicænæ synodi, quæ
(Can. 6) una omnium per orbem terrarum mentem
explicat sacerdotum, quæ censuit de Antiochena
ecclesia cunctis fidelibus, ne dixerim sacerdotibus,
esse necessarium custodire, qua super diocësim
suam prædictam ecclesiam, non super aliquam pro-

vinciam ^c recognoscimus constitutam. Unde adver-
timus, non tam pro civitatis magnificentia hoc eidem
attributum, quam quod ^d prima primi apostoli
sedes esse moustretur, ubi et nomen accepit religio
Christiana, et quæ conventum ^e Apostolorum apud
se fieri celeberrimum meruit (Act. xi), quæque
urbis Romæ sedi non cederet, nisi quod illa in tran-
situ meruit, ista susceptum apud se consummatum-
que gauderet (Nicol. I, epist. 8). Itaque arbitramur,
^f frater charissime, ut sicut metropolitanos auctori-
tate singulari, sic et cæteros non sine per-
missu conscientiaque tua sinas episcopos procreari.
In quibus hunc modum recte servabis, ut longe
positos litteris datis ordinari censeas ab his, qui
nunc eos suo tantum ordinant arbitratu: vicinos
autem, si æstimas, ad manus impositionem tuæ gra-
tiæ statuas pervenire. Quorum enim te maxima
^g exspectat cura, præcipue tuum debent mereri judi-
cium.

CAP. II. — 2. Nam (Nicolaus I, hæc laudat, epist.
52, n. 6) quod sciscitaris, utrum divisis imperiali
judicio provinciis, ut duæ metropoles fiant, sic duo
metropolitani episcopi debeant nominari; non ^h esse

^a In edit. Concil. 18. Quæ autem erat 24, nunc 29.
In edit. Rom. etiam epistola huic communis
cum superioribus apponitur nota, Ex Cresconio. Ipse
Cresconius Breviar. c. 53 eam secundum divisionem
a Dionysio iudicantem laudat. Is quippe tres in titulos,
sæu decreta, scilicet xv, xvi et xvii, illam partiti-
tus est, decretis singulis præfixa summa, quam de
mare Hispanæ collectionis auctor et Isidorus ex-
scripserunt. Divisionem eandem cum tituli seu ca-
pituli cuiusque summa a Dionysio præfixa hic re-
præsentamus. Quamvis autem nullam hæc epistola
præ se ferat temporis notam, non videtur tamen a
superioribus sejungenda; maxime cum probabile sit,
Alexandrum Innocentii epistola 20 invitatum ut
ipsam litteris suis crebrius recoreret, oblatam amici-
tiam colere, et scrupulis, quibus movebatur, quam
primum propositis utidem sibi effocere non distu-
lisset.

^b Ita exemplaria Dionys. in Indico generali. At
intra contextum epistolæ titulus repetitur cum hu-
jusmodi mutatione: *quamvis eorum capitula, quod
catholicum constat, confirmet Ecclesia; idque Isidorus
et eximie Concil. edit. præstulerunt.*

^c Hoc est, quam non provincie uni, sed toti
Orientali diocesi, quæ quindecim provinciis consta-
bat, præses debere constituit. Istud Antiochenæ
sedis in Orientem jus a Nicæna synodo assertum
Hieronymus epist. 61, ad Pammach. adversus Joan-
nem Jerosol. vindicat et explicat his verbis: *Tu qui
regulus quæris ecclesiasticas, et Nicæni concilii cano-
nicus uteris, responde mihi, ad Alexandrinum episco-
pum in Palaestina quid perlines? Ni fallor, hoc ibi de-
cernitur, ut Palaestina metropolis Cæsariensis, et totius
Orientis Antiochia. Aut igitur ad Cæsariensem episco-
pum referre debueras; aut, si procul repetendum judi-
cium erat, Antiochiam potius dirigenda litteræ. Ubi
respicit Hieronymus ad Nicænos canones 6 et 7. Porro
Nicæna synodus Antiochiam non tam constitu-
it, quam constitutam recognoscit super diocësim
suam, eique hæc prerogativam illam servari
vult.*

^d In Reg. ms. doest primi. In uno Coll. exstat,
prima sedes apostolica esse. Ex hoc loco porro patet
est cur Innocentius epist. 18, n. 1, Antiochenos
apostolicæ sedis condiscipulos vocet.

^e Apostolorum conventum Antiochiæ celebratum
etiam Gregorius Pisinuutensium episcopus in Ni-
cæno II concilio tom. vii, Concil. Lab. pag. 63, non
tantum laudat, sed et canonem pro imaginibus ex eo
profert. Eruditi tamen nullam ibi Apostolorum con-
ventum habitum censent. Quæ de re vide Tillmon-
tium tom. I Hist. Eccl. pag. 525. Sed is Innocentii
locus saltem argumento est, non recensuisse
scriptum illud, quod pro Antiochena concilio ab
Apostolis celebrato prædictos episcopos laudavit;
adeoque spernendam non esse quam ille pro imagi-
nibus ex eo protulit auctoritatem: non quo canon
ille Apostolis vere adjudicaretur, sed quo non recen-
stor sæculo ix, esse verisimiliter credatur.

^f Corb. ms., *fratres charissimi, ut sicut metropoli-
tanus ordinat: mendose.*

^g Niclaus I, epist. al. 42, n. 9, hunc locum ad
sedem suam accomodatans ita loquitur: *Omnium
antique qui Ecclesias faciunt cura restringitur,
atque omnium (forte omnes) quorum non mediæ cura
exspectat, nostram præcipue debent promoveri judi-
cium, sicut Innocentius ad Alexandram, etc. Et epist.
al. 1, append. 4, ubi ipsa restitit Innocentii verba,
infert: Ergo quia totius nos Ecclesiæ cura præstola-
tur. Ex quo sequitur, ut Niclaus hic verbum exspe-
ctat, pro eo quod vulgo sonat, huc est pro præstolatur,
dictam esse intellexerit. Nobis tamen persuasum est,
illud hic antiquo more pingi pro spectat, nec aliud
sibi velle istud te exspectat, nisi ad te pertinet. Quæ
interpretatio ipsi Nicolai scopo longe aptior fuisse.*

^h Editi. ms. coll. Hispan. et Isid., *non creverunt;*
Nicolaus I et eundem coll. Hadr., *non ergo usum;*
corriguntur ope Dionysiani exemplari Regil. in quo
exstat *non creere visum.* Ab hac Innocentii sententia
dissonat, quod Chalcedonenis synodus can. 17
constituit, ut si civitas aliqua ab imperatoria aucto-
ritate innovata est, vel deinceps innovata fuerit, civiles
et publicas formas ecclesiasticarum quoque parochiarum
ordo sequatur. Tamen adversus eos, qui præter ec-
clesiasticam statuta facientes litterarum imperialis
auctoritate in duo provinciam unam dividunt, hæc ut
ex hoc facto duo metropolitani esse videantur in una
provincia, eadem synodus can. 13, decrevit, ut qui
hæc deinceps tentaverit, gradus proprii amissione
multetur.

vere visum est ad mobilitatem necessitatum mundanarum Dei Ecclesiam commutari; honoresque aut divisiones perpeti, quas pro suis causis faciendas duxerit Imperator. Ergo secundum pristinum provinciarum morem metropolitanos episcopos convenit ^a numerari.

3. Cyprios sane asseris olim Arianae impietatis potentia fatigatos non tenuisse Nicænos canones (5 et 6) in ordinandis sibi episcopis, et usque adhuc habere præsumptum, ut suo arbitrato ordinent, neminem consulentes. Quocirca persuademus eis, ut curent juxta canonum fidem ^b catholicam sapere, atque nunquam cum cæteris sentire provinciis, ut appareat sancti Spiritus gratia ipsos quoque ut omnes Ecclesias gubernari.

4. CAP. III. — Arianos præterea (1, q. 1, c. 75),

^a Ita mss. At in vulgatis, *nominari*.

^b Etsi temere ac præter mss. auctoritatem Crab. hic repetit verbum *fidem*: ea tamen repetitio in sequentibus edit. retenta est. Neque vero hic de *fide* agitur, sed de disciplina canonum regulis instituta et universæ Ecclesie usu recepta. Hortatur Innocentius Cyprios ut curent sapere juxta catholicam canonum intelligentiam. Non Alexander tantum, sed et successores ejus Cypriorum episcoporum ordinationes sibi arrogarunt: sed reclamavit constanter Cyprius. De hac controversia exstat Ephesinæ synodi actio 7, in qua cum Zeno Carii Cypri episcopus dixisset. *A sanctis Apostolis nunquam possunt ostendere, quod adfuerit Antiochenus et ordinaverit, vel communicaverit nunquam insuetæ ordinationis gratiam. Sancta synodus dixit: Memor sit sancta synodus canonis (scilicet 6) sanctorum patrum in Nicæa congregatorum, qui conservat unicuique priscam dignitatem.* Vide et quæ antecedunt et quæ consequuntur. Hoc autem in negotio Innocentius, Cyprius et Ephesina synodus in eo consentiunt, quod omnes velint Nicænos canones servari. Neque auctor fuit Innocentius Cyprius, ut ab Antiocheno præsumptè ordinari se paterentur, nisi quatenus ex Alexandri fide pro certo ponebat illos sibi hoc jus contra primum morem usurpasse.

^c In mss. *cæterosque*.

^d Quid sibi velit illud *sub imagine pœnitentiæ* rursus ad epistolæ calcem repetitum quæritur. Recurret et in epistola sequenti n. 7 *imaginis* nomen, ubi *Dominici diei et vespere feræ* (quibus Christus passus est et resurrexit) *per singulas hebdomadas reparanda imago prædicatur.* Sed magis ad hunc locum illustrandum conferat aliter epistola 29, n. 2, ubi inducuntur Pelagius ac Coelestinus veluti *perversis instructi, immo destructi verborum argentiis, sub imagine catholice fidei disputantes.* Ut enim ibi *imago catholice fidei* vocatur, quod quamdam catholice fidei speciem præ se ferat; ita et hic quod quamdam præ se fert pœnitentiæ imaginem, *pœnitentiæ imago* nuncupatur. Nec immerito Innocentius impositionem manus, qua olim hæretici correcti fidelibus statim sociabantur, *imaginem pœnitentiæ* appellavit: quia nimirum ista impositio quamdam habebat pœnitentiæ professionem. Quocirca Augustinus lib. de Bapt. contra Donatist. c. 2 apposite ad mentem hujus papæ ait: *Manus impositio si non adhiberetur ab hæresi orientibus, tantquam extra omnem calypnam esse judicantur. Propter charitatis autem copulationem, quod est maximum donum Spiritus sancti, sine quo non vident ad salutem quæcumque alia sancta in homine fuerint, manus hæreticis correctis imponitur.* At hæc manus impositio rem pœnitentiæ non habebat, hoc est vestium sordes, crebra jejunia, aliosque fructuosæ pœnitentiæ labores et apparatus, quibus subiciebantur, qui a fidelium cœtu segregati, ad eumdem non nisi post longam satis-

^e cæterasque hujusmodi pestes, quia eorum laicos conversos ad Dominum, sub imagine ^d pœnitentiæ ac sancti Spiritus sanctificatione per manus impositionem suscipimus, non videtur clericos eorum cum sacerdotii aut ministerii cujuscumque suscipi debere dignitate: quoniam quibus solum baptismum ratum esse ^e permittimus, quod utique in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti perficitur, nec sanctum Spiritum eos habere ex illo baptismo illisque mysteriis arbitramur: quoniam cum a catholica fide eorum auctores desciscerent, perfectionem Spiritus, quam acceperant, amiserunt. Nec dare ejus plenitudinem possunt, quæ maxime in ordinationibus operatur, quam per impietatis suæ perfidiam potius, quam ^f fidem dixerim, perdidit. Qui fieri potest, ut eorum profanos sacerdotes dignos Christi honoribus ^g arbi-

trationem admittebantur. Hujus igitur pœnitentiæ adumbratio dumtaxat et imago erat.

Porro hæreticorum ad Ecclesiam redeuntium duo genera Siricius, Innocentius ac Vigilius papa distinguunt: unum eorum qui apud hæreticos, puta Novatianos, Donatistas aut Arianos baptizati ad Ecclesiam se recipiunt; alterum eorum, qui baptismo in Ecclesia catholica suscepto ab hæreticis illis rebaptizari se permiserunt. Et utrisque quidem manus impositionem præscribunt, sed quæ in primis pœnitentiæ imaginem præ se ferat tantum, in postremis rem exhibeat. De primis Siricius epist. 1, n. 2, sic loquitur: *Quos nos cum Novatianis aliisque hæreticis, vicit est in synodo (Nicæna) constitutum, per invocationem solam septiformis Spiritus episcopali manus impositione Catholicorum conveni sciamus.* De iisdem rursus epist. 4, c. 8, hæc habet: *Ut venientes a Novatianis vel Montensibus per manus impositionem suscipiantur.* At ab his aliis distinguendus notat subjecta hac exceptione, *præter eos quos rebaptizant.* Siricii mentem Innocentius noster epist. 2, n. 11, explicat, ubi pariter præcipit, *Ut venientes a Novatianis vel Montensibus per manus impositionem suscipiantur;* sed exceptionem explicatorem subjicit in hunc modum, *præter eos, qui si forte a nobis ad illos transeuntis rebaptizati sunt: hi si respicientes et ruinam suam cogitantes redire maluerint, sub longa pœnitentiæ satisfactione admittendi sunt.* Primi igitur suscipiebantur *sub imagine pœnitentiæ*; quia manus illis imponebatur ad accipiendum Spiritum sanctum, ita ut nulla pœnitentiæ satisfactio sequeretur. At alii non jam sub imagine, sed sub re ipsa pœnitentiæ admittiebantur; quia non nisi *sub longa pœnitentiæ satisfactione*, quæ impositionem manus excepibat, eis commisso indulgebatur. Duplicem illam manus impositionem aperte distinguens Vigilius papa epist. 2, ad Proleturum (seu ut corrupte in vulgatis circumfertur ad Eucherium), n. 4, explanationem nostram illustrat et confirmat, ubi de his qui rebaptizati sunt pariter edicit: *Quorum tamen reconciliatio non per illam impositionem manus, quæ per invocationem sancti Spiritus operatur, sed per illam qua pœnitentiæ fructus acquiritur et sanctæ communionis restitutio perficitur.*

^e Exempla coll. Hadr. *permittimus.* Rectius Dion. cum aliis codicibus tum scriptis, tum editis, *permittimus.* Quod nunc non permittit Innocentius, quia nulla subest necessitas, pro necessitate et remedio, permitti posse supra epist. 16, n. 9 et 10, fatetur.

^f In vulgatis, *quam per fidem.* Concinnius a mss. abest particula *per.* Hic notatur, hæreticorum fidem fore perfidiam vocari, quia ut Iulianus lib. contra Const. n. 24 observat, *quidquid præter fidem unam est, perfidia non fides est.*

^g Huc spectat quod Donatistæ, quibus clericatus honor servandus promittebatur, apud Augustinum

tremur, quorum laicos imperfectos, ut dixi, ad sancti Spiritus percipiendam gratiam cum pœnitentiæ imagine recipiamus? Gravitas itaque tua hæc ad notitiam coepiscoporum, vel per synodum, si potest, vel per harum recitationem faciat pervenire: ut quæ ipse tam necessario percontatus es, et nos tam eliminate respondimus, communi omnium consensu studioque serventur.

EPISTOLA XXV^a.

Ex Dionysio Exiguo.

- I. ^b De pacis oculo dando post confecta mysteria. — II. De nominibus ante precem sacerdotis non recitandis. — III. Quod non deb ant baptizati nisi ab episcopo consignari. — IV. Quod rite omni sabbato jejunetur. — V. De fermento, quod civitatis tantum presbyteris dirigatur. — VI. De energumens b. pizatis. — VII. De pœnitentibus. — VIII. De epistola S. Jacobi apostoli in qua pro infirmis orare precipitur.

Ex ms. Colbertino 952.

- I. Ut pacem in ecclesia peractis mysteriis communicantibus sibi invicem tradant. — II. Ut nomina offerentium non prius, sed intra mysteria recitentur. — III. De consignandis infantibus; solis de consecrato oleo licere dare episcopis. — IV. De fermento in die sancto Paschæ, his tantum sacerdotibus, qui intra urbem sunt, tradi debere. — V. De jejuniis sabbati. — VI. De his qui post baptismum a dæmonio corripiuntur. — VII. De pœnitentibus qui modus circa diem sanctum Paschæ teneri debeat. — VIII. Ut oleum sanctum non solum sacerdotibus, sed et omnibus Christianis, in sua suorumque necessitate ungeri liceat. — IX. Ut pœnitentibus oleum sanctum, sicut et alia sacramenta, pœnitentiæ tempore non concedatur.

INNOCENTIUS DECENTIO episcopo Eugubino ^c salutem.

1. Si (Ivo p. 4, c. 67) instituta ecclesiastica, ut

epist. 185. n. 44, obijciunt: Si ergo oportet ut nos extra Ecclesiam et adversus Ecclesiam fuiss. pœnitent. quomodo post ist. m. pœnitentiam apud eos clerici vel etiam episcopi perm. nemus? Quibus respondet Augustinus: Hoc non fieret, quoniam revera, quod fatendum est, fieri non deberet, nisi p. cis ipsius compositione saniretur. Fieri autem non deberet, quia Christi honoribus non sunt digni, qui reprehensionis expertes non sunt.

^a In edit. Concil. 1. Quæ autem 25 erat, nunc 30. Epistolam hanc exhibent Corbeense exemplar sæculo sexto exaratum, et Codex a Quesnello vulgatus, necnon collectiones Dionysii Exigui, Hadriani Hispana et Isidori. A Dionysio appellatur *epistol. regularis*, atque omnibus Innocentii decretis sub titulis octo, id est I, II, etc., ad VIII præponitur. Nam laudant tacito quidem Laurentii nomine concilium Hispalense II anno 619 habitum c. 7, Parisiense VI ann. 829, lib. 2, c. 27; illo autem appellato Isidorus Hispal lib. II Offic. eccl. c. 26, Mellense concilium ann. 845 c. 44, et Nicolaus I, epist. alias 2, append. 2.

^b Pro subnexis titulis, qui ex Dionysianis atque codicis a Quesnello vulgati exemplaribus describuntur hos exhibet vetus codex Corbeiensis. I. De pacem qualiter in ecclesia dare debet. II. De nominibus recit. III. De signandis infantibus. IV. De fermento. V. De baptizatis qui postea a dæmonio vexan-

tur sunt a beatis Apostolis tradita, integra vellent servare Domini sacerdotes, nulla diversitas, nulla varietas in ipsis ordinibus et consecrationibus haberetur. Sed dum unusquisque non quod traditum est, sed quod sibi visum fuerit, hoc æstimat esse tenendum, inde diversa in diversis locis vel ecclesiis aut teneri, aut celebrari videntur; ac fit scandalum populis, qui dum nesciunt traditiones antiquas humana præsumptione corruptas, putent sibi aut ecclesias non convenire, aut ^d ab Apostolis vel apostolicis viris contrarietatem inductam (Dist. 5, c. 11).

2. Quis enim nesciat aut non advertat, id quod a principe Apostolorum Petro Romanæ Ecclesiæ traditum est, ac nunc usque custoditur, ab omnibus debere servari; nec superduci aut introduci aliquid, quod auctoritatem non habeat, aut aliunde accipere videatur exemplum? præsertim cum sit manifestum, in omnem Italiam, Gallias, Hispanias, Africam atque Siciliam, et insulas ^e interjacentes, nullum instituisse ecclesias, nisi eos quos venerabilis apostolus Petrus aut ejus successores constituerint sacerdotes. Aut legant, si in his provinciis alius Apostolorum invenitur, aut legitur docuisse. Qui si non legunt, quia nusquam inveniunt, oportet eos hoc sequi, quod Ecclesia Romana custodit, a qua eos principium accepisse non dubium est, ne dum peregrinis assertionibus student, caput institutionum videantur omittere.

3. Sæpe dilectionem tuam ad Urbem venisse, ac nobiscum in ecclesia convenisse, non dubium est, et quem morem vel in consecrandis mysteriis; vel in cæteris agendis arcanis teneat, cognovisse. Quod sufficere ^f ad informationem ecclesiæ tuæ, vel reformationem, si præces ores tui minus aliquid aut aliter tenuerunt, satis certum habemus, nisi de aliquibus consulendos nos esse duxit-

tur. VI. De inungendis infirmis.

^c Unus codex Colb., *Capuano*. Alii probè notæ, *Egub. no.* In exemplis Dion. ubi legitur *Eugubino*, additur *salutem*, quod et in vulgatis inde expressum est.

^d Corb. ms. cum uno Colb. *aut Apostolis*. Tum cum idem alii tres, *vel apostolicis ipsis*, non raris. Deinde unus Colb., *contraria et non utenda inducta*. Jam supra epist. 17. n. 9, Innocentium ad vinum commendantem *regulas reteres, quas ab Apostolis vel apostolicis viris traditas Ecclesia Romana custodit*.

^e *Supple terrasque*. Illosque iis qui una fidei communionem ac societate cum Gallis copulabantur, librum de Synodis scribens, cum isdem Germaniæ primas et secunde Britanniarumque episcopos recenset. His si adjunguntur variæ Illyrici provinciæ, quas Innocentius epist. 13. n. 2. suam in eas vicem Rulo committens recenset, diocæseon, quæ ad Romanum patriarchatum attinent, satis accurata habebitur enumeratio. Ex ecclesiis autem ab hoc papa nominatis, non desunt quæ excipiendum censeant Lugdunensem, quam neque a Petro neque a successoribus ejus primum sacerdotem suum accepisse arbitrantur. Sed opinionis hujus auctor, a quoniam Potinus primus ejusdem ecclesiæ præsul vel ordinatus vel missus sit, sibi incompertum esse alibi f.etur.

^f Verbum *arbitrarer* in priscis edit. concil. ut in mss. hic additur.

ses. Quibus idcirco respondemus, non quod te aliqua A ignorare credamus, sed ut majori auctoritate vel tuos instituas, vel si qui a Romanæ Ecclesiæ institutionibus errant, aut commoneas, aut indicare non differas, ut scire valeamus qui sint, qui aut novitates inducunt, aut alterius ecclesiæ, quam Romanæ, existimant consuetudinem esse servandam.

CAP. I. — 4. Pacem igitur asseris ante confecta mysteria quosdam populis imperare (*De consec. dist. 2, c. 9*), vel sibi inter se sacerdotes tradere, cum post omnia, quæ aperire non debeo, pax sit a necessario indicenda, per quam constet populum ad omnia, quæ in mysteriis aguntur atque in ecclesia celebrantur, præbuisse consensum, ac finita esse pacis concludentis signaculo demonstrantur.

CAP. II. — 5. De nominibus vero (*De consec. dist. 1, c. ult.*) recitandis, antequam precem sacer-

a Merlin. ac plures mss. *necessaria*. Non unus hac in re fuit ecclesiarum usus. In constitutionibus Apostolorum Clementis nomine vulgatis lib. II, c. 61, *oblationem* excipit pacis osculum. Inno pacis osculum, Justino martyre apolog. 2, ad Antoninum Pium, teste, ipsam oblationem antecedeat. *Precibus finitis*, inquit, *mutuis nos oculis salutamus. Deinde ei, qui fratribus præest, offertur panis et poculum aquæ et vini.* Ritum illum Laodicena synodus can. 19 ita enuntiat: *Postquam dederit episcopus presbyteris osculum pacis, tunc laici pacem sibi tribuent, et ita sancta celebrabitur oblatio.* In Mozarabum Missali ad Dominicam Adventus pax ante Illationem, seu ut loquimur præfationem, indicenda atque offerenda populis præscribitur, ut apti sint sacrosanctis mysteriis Dei interesse. Eadem ratione in quibusdam aliis, puta Sabisberiensis ecclesiæ, jubetur sacerdos diacono et subdiacono pacis osculum offerre, quo sint apti sacrosancti altaris Domini ministerio, adeoque antequam sacra mysteria celebrentur. His suffragatur C vetus Ordo Gallicanus, in quo *collectio ad pacem*, seu, post pacem datam, Illationi passim præponitur. Notanda illa Innocentii cautio ac reverentia, qua etiam episcopo scribens, de mysteriis dicit, *quæ aperire non debeo*. Hæc certe novæ heterodoxorum de illis mysteriis opinionis locum non permitit.

b Merl. *Prius enim oblationes sunt commendandæ, ac tunc nomina edicenda.* In uno autem ms. Colb. post verbum *commendandæ*, subjicitur: *Et nomina offerentium non ante nisi infra mysteria recitentur. Ac tunc eorum oblationes sunt edicendæ, ut inter sacra, etc.*, haud dubie ex marginali nota scholiasticis, quem in suo exemplari, ut in altero Colb. habetur, quorum sunt oblationes edicendæ, præ quorum sunt edicenda, legisse liquet. Quæ lectio laveret mori, quem Hieronymus in Ezechielis caput 18 carpendum censuit his verbis: *Multos conspicimus, qui opprimunt per potentiam, vel furta committunt, ut de multis parva pauperibus tribuant, et in suis sceleribus gloriantur, publiceque diaconus recitet offerentium nomina: TANTUM OFFERT ILLA, TANTUM ILLE POLLICITUS EST, placentque sibi ad plausum populi.* Sed apertum est, Innocentium hujusmodi jactantiam non probare, utpote qui velit ut fidelium oblationes Deo, non populo, nec publica diaconi recitatione, sed tacita sacerdotis oratione commendentur. Præceptum illius anno 794 Francofordiense concilium renovavit, edito decreto de non recitandis nominibus antequam oblatio offeratur. Quod enim ibi hæc synodus *oblationem*, hoc Innocentius supra *precem* vocat. Et utroque illo nomine id quod *Canonem* appellamus intelligitur. Hinc Gregorius Magnus in eadem epistola ad Joannem alias 64, Indict. 2, ubi præmisit a nonnullis expositulatum esse, quod *orationem Dominicam* mox post *CANONEM*

dos faciat, atque eorum oblationes, quorum nomina (recitanda sunt, sua oratione commendat, quam superfluum sit, et ipse pro tua prudentia recognoscis, ut cujus hostiam necdum Deo offeras, ejus ante nomen insinues, quamvis illi incognitum sit nihil. Prius b ergo oblationes sunt commendandæ, ac tunc c eorum nomina, quorum sunt, edicenda; ut inter sacra mysteria nominentur, non inter alia, quæ ante præmittimus, ut ipsis mysteriis viam futuris precibus aperiamus.

CAP. III. — 6. De consignandis vero infantibus manifestum est, non ab alio, quam ab episcopo fieri licere (*De consec. dist. 4, c. 119*). Nam presbyteri licet c secundi sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent (*Ivo p. 1, c. 265*). Hoc autem b pontificium solis deberi episcopis, ut vel consignent, vel paraclatum Spiritum tradant, non solum,

dici statuisset, deinde subdit, *Orationem Dominicam idcirco mox post PRECEM dicimus.* Eundem sacrorum mysteriorum partem etiam *ϠϠαϠ* Socrates lib. VII, c. 25, nuncupat. Quocirca Innocentius ac Francofordiensi synodus non probant eos, qui cum Orientali ecclesia ante canonem nomina recitabant, seu, ut Cyprianus epist. 10, ad clerum suum loquitur, *nomina offerebant.* Eum tamen usum, quem improbant, etiam postea in Galliis atque Hispaniis receptum fuisse antiquus ordo Gallicanus atque Mozarabum Missale fidei faciunt.

c In vulgatis desideratur *secundi*: quod vetustioris ms. Corb. aliorumque duorum auctoritate revocamus. Huc spectat illud Optati lib. 1: *Quid diaconos in tertio, quid presbyteros in secundo sacerdotio commemorem? Ipsi apices et principes omnium episcopi.*

d Ita mox dicti mss. Alii vero libri, *Hæc autem pontificibus solis deberi, ut vel consignent.* Hoc Innocentii dictum Theologi de jure ordinario interpretari solent. Et Hieronymus quidem dial. adversus Lucifer. docet eum usum, quo in *Ecclesia baptizatus nisi per manus episcopi non accipit Spiritum sanctum, ad honorem potius sacerdotii, quam ad legis necessitatem esse institutum.* Neque solum idem doctor consignandi jus presbyteris asserere videtur, sed et ejus usum aliquando eis permitti in epistola ad Evangelium innuit, ubi ait: *Quid enim facit excepta ordinatione episcopus, quod presbyter non faciat? Cui consentaneum est quod Chrysostomus homil. II, in 1 epistolam ad Timotheum, de episcopis scribit: Sola quippe ordinatione superiores sunt, atque hoc tantum plus quam presbyteri habere videntur.* Gregorius quia dem lib. IV, epist. 9, ad Januarium Caralis in Sardinia episcopum scribit: *Presbyteri baptizandos ungant in pectore, ut episcopi postmodum ungere debeant in fronte.* Verum ibid., epist. alias 24, ad eundem rescribit: *Pervenit quoque ad nos quosdam scandalizatos fuisse, quod presbyteros chrismate tangere eos qui baptizandi sunt prohibuimus.* Quibus primo respondet, *Et nos quidem secundum usum veterem ecclesie nostræ fecimus; tum adiit, Sed si omnino hac de re aliqui contristantur; ubi episcopi desunt, ut presbyteri etiam in frontibus baptizandos chrismate tangere debeant concedimus.* Neque his a-versatur Gelasius, cum epist. 12, c. 6, presbyteris præcipit *non conficiendi chrismatis, non consignationis pontificalis adhibendæ sibi met arripere facultatem.* Aliud est enim iujusmodi facultatem sibi met arripere, et aliud concessa potestate uti. In commentariis Ambrosii nomine vulgatis in Ephes. c. IV legere est: *Apud Ægyptum presbyteri consignant, si p. esens non sit episcopus.* Quibus concinit et quod antiquus auctor questionum ex utroque Testam. mixtim apud Au-

consuetudo ecclesiastica demonstrat, verum et illa lectio Actuum Apostolorum, quæ asserit, Petrum et Joannem esse directos, qui jam baptizatis traderent Spiritum sanctum. Nam presbyteris, sive extra episcopum sive præsentem episcopo cum baptizant, chrismate baptizatos unguere licet, sed quod ab episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur episcopis, cum tradunt Spiritum paracletum. Verba vero dicere a non possum, ne magis proderere videar, quam ad consultationem respondere.

CAP. IV. — 7. Sabbato vero (*De consecr. dist. 3, c. 13*) jejunandum esse, ratio evidentissima demonstrat. Nam (*Ivo p. 4, c. 28*) si diem Dominicum ob venerabilem resurrectionem Domini nostri Jesu Christi non solum in Pascha celebramus, verum etiam per singulos circulos hebdomadarum, ipsius diei imaginem frequentamus, ac sexta feria propter passionem Domini jejunamus, sabbatum præmittere non debemus, quod inter tristitiam atque lætitudinem temporis illius videtur inclusum. Nam utique constat, Apostolos biduo isto et in mœrore fuisse, et propter metum Judæorum se occuluisse. Quod utique non dubium est, in tantum eos jejunasse biduo memorato (*Joan. xx*), ut traditio Ecclesiæ habeat, isto biduo

gustin. append. tom. III, cap. 101, tradit: *In Alexandria et per totam Ægyptum, si desit episcopus, consecrat (rectius Colb. ms. consignat) presbyter. Atque hic usus etiamnum apud Græcos obtinet. Neque ab eo abhorre videtur concilium Toletanum I, can. 20, quo statutum est diaconum non chrismare, sed presbyterum absente episcopo; præsentem vero, si ab ipso fuerit præceptum; sicut nec Aranscanum I, can. 11, et Epaonense can. 16, dum hæreticos in mortis discrimine positos, si catholici esse desiderant, si episcopus desit, a presbyteris cum benedictione et chrismate consignari volunt. Ad Innocentium quod attinet, tum ex hoc, tum ex superioribus decretis ac totius epistolæ præmio apparet, hoc eum maxime cavere voluisse, ne ecclesiæ, quæ a Romana fidem susceperunt, ad alienos ab ejusdem ecclesiæ consuetudine ritus declinarent. Morem illi gereus concilium Hispanense II anno 649 habitum c. 7 defuit, presbyteris non licere nec chrismata conficere, nec chrismate baptizatorum frontem signare. Ad ipsius quoque imitationem Theodulfus Aurelianensis episc. lib. de Bapt. c. 17 concludit: Quod ergo presbyteris baptizatos chrismate unguere licet, Spiritum vero sanctum per manus impositionem tradere non licet, antiquus iste mos ab Apostolis (hoc est Apostolorum exemplo in Actibus consignato) est traditus. Neque presbyteris solum, sed etiam chorepiscopis et concilium Parisiense VI, ann. 827, part. II, c. 27, et Meldense ann. 843, c. 44, hanc potestatem negant. Quæ circa Isaac Lingonensis episcopus tit. XI, can. 30, decernit: Si quis non ab episcopo, sed a chorepiscopo fuerit confirmatus, reiterari aliis benedictionibus debet. Id ipsum et Capitulare anni 805, apud Baluz. pag. 331, ut Leonis III antea consulti auctoritate fultum edicit.*

^a Hinc non sola frontis unctione, sed et præscriptis quorundam verborum formulis Confirmationis sacramentum perfectum fuisse conficitur. Verum hæc verba dum Innocentius consulto tacet, quanta antiquorum fuerit religio ne sacramentorum mysteria retogerent, palam facit. Hujus rei frequentiora sunt exempla, cum illis de Eucharistia sermo est.

^b In ms. qui (Quen. hic addit dies) inclausus.

A sacramenta penitus non celebrari. Quæ utique forma per singulas tenenda est hebdomadas propter id, quod commemoratio diei illius semper est celebranda. Quod si putant, semel atque uno sabbato jejunandum; ergo et ^a Dominica, et sexta feria semel in Pascha erit utique celebranda. Si autem Dominici diei ac sextæ feriæ per singulas hebdomadas reparanda imago est; demeritis est, bidui agere consuetudinem sabbato prætermisso; cum non disparem habeat causam, a sexta videlicet feria, in qua Dominus passus est, quando et ad inferos fuit, ut tertia die resurgens redderet lætitudinem post biduanam tristitiam præcedentem. Non ergo nos negamus sexta feria jejunandum; sed dicimus et sabbato hoc agendum, quia ambo dies tristitiam Apostolis, vel his qui Christum secuti sunt, indixerunt. Qui die Dominico hilarati, non solum ipsum festivissimum esse voluerunt, verum etiam per omnes hebdomadas frequentandum esse duxerunt.

CAP. V. — 8. De fermento vero, quod die Dominica per titulos mittimus, superflue nos consulere voluisti, cum omnes ecclesiæ nostræ intra civitatem sint constitutæ. Quarum presbyteri, quia die ipsa propter plebem sibi creditam nobiscum convenire non possunt; idcirco fermentum ^f a nobis confectum

Ejusdem Quenelli ad calcem operum Leonis specialem de jejuniis sabbati in ecclesia Romana Dissertationem consule, si lubet.

^c Capitularium lib. VII, c. 450, ubi habetur, Canonibus quippe jubentibus biduo isto sacramenta non debent celebrari, ad hunc locum respici non temere conjectemus. Hunc ipsum morem libro pontificali præscriptum esse Rothomagense concilium anni 1072 c. 22 memorat.

^d Supple, jejuniis ab Apostolis servati. Nam proximus de sacramentis biduo ante resurrectionem Domini non celebratis sermo tantum in transcurso fit, utpote ad asserendum sabbati jejunium unice adjectus, idque ipsa orationis series confirmat. Ait quidem Socrates lib. V, c. 22: Cum omnes ubique terrarum ecclesiæ per singulas hebdomadas die sabbati sacra mysteria celebrent, Alexandrini tamen et Romani, vetustam traditionem secuti, id facere detrectant. Sed sæcus suadent Gregorii Gelasiique liturgiæ, quæ etiam Quadragesimæ sabbatis Missas præscribunt. Nec Hieronymus epist. 28, ad Lucinum scripsisset: De sabbato quod queris, utrum jejunandum sit; et de Eucharistia, an accipienda quotidie, quod Romanæ ecclesiæ observare perhibentur, nisi sacra mysteria, ex quibus Eucharistia percipitur, quotidie fuissent celebrata. Eundem Eucharistiæ quotidie percipiendæ usum Augustinus epist. 54, ad Januarium, n. 4, tradit. Ex quo sequitur, ut et quotidie celebrata sint divina mysteria. Non enim vulgo extra illorum celebrationem Eucharistia nisi ab ægrotis percipiebatur. Id forte quod mox attulimus, dixit Socrates, quia Romani Alexandrinique, sabbati solemnitate in Dominicam translata, utrumque illum diem pari religione celebrare detrectarent.

^e In miss. Dominicum. . . celebrandum. Pessime autem apud Merl. et Crab., Dominica. . . celebrandum.

^f In uno ms. Cotb. desideratur a nobis confectum. Fermenti nomine alii benedictum panem, qui Eucharistiæ vice sit, alii vero longe plures Eucharistiam ipsam hic intelligunt. Et vero illam in Ordine Romano fermenti vocabulo sæpius designari Babilonius noster observat. Neque verendum, ne hac postrema intelligentia eorum juvenet opinio, qui

per acolythos accipiunt, ut se a nostra communione, maxime illa die, non judicent separatos. Quod per ^a parœcias fieri debere non puto; quia nec longe portanda sunt sacramenta (nec nos per cœmeteria diversa constitutis presbyteris destinamus) ^b et presbyteri eorum conficiendorum jus habeant atque licentiam.

CAP. VI. — 0. De his vero baptizatis, qui postea

Eucharistiam ex fermentato pane olim in Ecclesia Latina confectam potant. Valde enim leve est quod inde in opinionis hujus gratiam deducitur argumentum. Quippe venerandum illud sacramentum, pro illorum temporum consuetudine, qua sacra rei arcanum profanis legere affectabant, cum ad ecclesias mitteretur, apposite vocatum est fermentum, ut quemadmodum fermentum in farinam immissum, etque commixtum, totam conglutinat, ita eis quoddam unitiois atque communionis mutue vinculum esse significaretur. Ea ratione ipse Christus etiam extra Eucharistiæ sacramentum in encyclo epistolarum ad Leonem augustum misarum codice, epist. 57, tom. IV Concil. Lab. pag. 920, *fermentum* appellatur, ob idque concilium Chalcedonense ab episcopis Pœnicie maritimæ laudatur, quod eos, qui *prodigiose, non ex Dei genitrice virgine esse nostrum fermentum credunt, destraxit*. Fermenti autem vocabulo ne meram eulogiam ab Innocentio intelligi censeamus, vetat subjecta ipsius ratio, qua hunc mittendi fermenti ritum neque in Eugubinam ecclesiam, neque in cæteras, quæ plures intra unam civitatem titulos non haberent, convenire docet, quia nimirum sacramenta non longe portanda sunt. Nam eulogiam seu benedictum panem sine ullo discrimine longius ferri posse si quis negaret, revinceretur epistolis tum Paulini Nolani apud Augustinum 24 n. 6, 25 n. 5, et 32 n. 3, necnon ipsius Augustini epistola olim 34, nunc 51, n. 9, in quibus sanctos illos viros ab Italia in Africam, ac vicissim, benedictos panes sibi invicem in unitatis seu communionis mutue symbolum mississe legimus. Fermenti autem ad ecclesias mittendi ritus, qui forsitan Romanæ civitati peculiaris fuit, Melchiodi attribuitur, uti supra pag. 559 observatum est, ubi et plura de hac re disseruimus.

^a Editi, *parochias*. In exemplis Dion. et Hadr. *parœcias* seu *parrœcias*. In veterrimo Corb. *proicias*, haud dubie pro *parochias*. Ex quo colligere est non id primum, sed temporis decursu obtinuisse, ut *parochias* seu *parrochias* antiquarii scriberent. Hoc autem nomine hic intelligit Innocentius ecclesias extra civitatem episcopalem sitas. Cœmeteria quoque apud Romanos, utpote quibus corpora intra muros condere religioni erat, extra urbes existisse nullas ignorat.

^b Quæsn. post veteres edit. concil. necnon mss. coll. Hisp. et Isid., *ut et presbyteri eorum*. Duo mss. *ut precibus eorum*. Pith., *et precibus eorum*. Lectio postmodum vulgata et sanior et potiorum est mss. Innocentius priori rationi, qua sacramenta in parœcias portari non decere docuerat, nunc alteram adficit, qua istud nec necessarium ostendit.

^c Ita aliquot probæ notæ mss. At Pith., Dion et Isid., *quærit dilectio*.

^d Sic vetus codex Corb. cum antiquis Codicis a Quæsn. vulgati exemplaribus, necnon alio probæ notæ ms. Colb. Ita et legisse videtur Dionysius, cuius exemplum Regium etiamnum habet assignari. In cæteris autem libris exstat *consignari*. Tum edit. Rom., *quod nisi episcopus præcipere*. Quæsn., *quod nisi*, suppresso hoc præter omnium codicum consensum. Intègra erit oratio, si autè illud *quod*, verbum censeo suppleatur, aut cum Regio Dion. exemplari aliisque nonnullis præferatur, *Quod hoc*

A a dæmonio, vitio aliquo aut peccato interveniente, arripiuntur, ^e est sollicita dilectio tua, si a presbytero vel diacono possint aut debeant ^d designari. Quod hoc, nisi episcopus præceperit, non licet. Nam eis manus imponenda omnino non est, nisi episcopus auctoritatem dederit id efficiendi. Ut autem fiat, episcopi est imperare, ut manus eis vel a presbytero vel a cæteris clericis ^e imponatur. Nam quomodo

nisi episcopum præcipere non liceat.

Innocentium hoc loco diaconis, cum necessitas urget, Confirmationis administrandæ potestatem fecisse Joh. Morinus in quodam opere posthumo opinatur: sed ejus editor Moretus nullum hic de sacramento illo sermonem esse recte observat. Verbum *consignari*, quo superius Confirmationis sacramentum enuntiatum, virum eruditum sefellit. Sane *de baptizatis*, hoc est fidelibus, non qui in ipsa baptismi susceptione, sed postea, a dæmonio arripiebantur, quæstio instituta est. Hac autem ætate ^e sacro baptismi lavacro egressis sacramentum Confirmationis conferri consuevisse nec doctus Morinus, nec ullus antiquitatis peritus ignorat: idque docent Tertullianus lib. de Baptismo c. 7 et 8, Cyprianus epist. 73 ad Jubaiantum, Ambrosius lib. de Mysteriis c. 7, Hieronymus Dial. adversus Lucifer., Augustinus Serm. 324, Leo papa Serm. 4 de Nat. Dom., ac longe postea Magnus Senonensis episcopus in libello quem de baptismatis mysterio Caroli M. jussu concinnavit, ac noster Edmundus Martene de Antiquis Eccl. rit. to. I, pag. 160, edidit. Quo in opere legitur, *Omnibus autem peccatis sacramentis baptismatis, novissime per manus impositionem a summo sacerdote septiformis gratia accipiunt Spiritum sanctum*. Præterea nullum est in toto hoc capitulo de Spiritu sancto verbum, cum de eo Innocentius sicut non solet, ubi de Confirmationis sacramento loquitur. Denique qui superiori capitulo 3, n. 6, asseruit, *hoc pontificibus solis deberi, ut vel consignent, vel tradant Spiritum sanctum*, ac presbyteris hanc potestatem negavit, procul aberat ut eandem diaconis concederet.

Evidens est igitur, ritus quibus et succurratur qui a dæmonio arripitur, hic explicari. Hos ritus noster Edmundus Martene de Antiquis Eccl. rit. lib. III, c. 9, fuscè explicat. Nominatim vero inter eos, quos ex vetusto codice Regio 3886, et altero Vindocinensi ibid. pag. 366, describit; præcipitur ut sacerdos, ad quem ductus fuerit efferens, omnium peccatorum ejus confessionem excipiat, *ponat manum in summitate capitis infirmi, et crucem faciat tribus vicibus, ac post vultus preces signet cum ad frontem, ad oculos, ad aures, ad nates, ad pectus, ad os, ad pedes, ad ambas manus*, propria unicuique membro benedictione adhibita. Quocirca nullus prope est dubitandi locus, quin novissimum hunc ritum verbo *designari* Innocentius notet. Quominus tamen *consignari* retineatur, nihil repugno: nec diffiteor lectioni huic favere, quod in laudatis codicibus a Martenio nostro exscriptis pag. 520 duplex afferatur signandi formula, ac postrema inscribatur: *Alii consignatio capitis, et oculorum, sive omnium membrorum*. Cavendum tamen, ne *consignandi* verbum hic eo sensu, quo supra cap. 3 usurpari existimetur. Forte ad utramque rem distinguendam Innocentius supra *consignandi*, nunc *designandi* verbo usus est. Sed hic sive *designari* sive *consignari* malis, neutrum aliud sonare debere videtur, quam simplex *signari*.

^e Corb. ms. *imponantur*. Illa manus impositio quædam erat pœnitentiæ species. Quidquid vero ad pœnitentiam publicam attinet, episcoporum potestati semper in Ecclesia subjectum fuit. Ubi vero episcopus aderat, cum ab ipso, tum ab ipsius clero manus pœnitentibus imponebatur. Unde Cyprianus

id fieri sine magno labore poterit, ut longe constitutus energumenus ad episcopum deducatur, cum si talis casus ei in itinere acciderit, nec perferri ad episcopum, nec referri ad sua facile possit?

CAP. VII. — 10. De pœnitentibus autem, qui sive ex gravioribus commissis, sive ex levioribus pœnitentiam gerunt, si nulla interveniat ægritudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat (*De consecr. dist. 3, c. 17; Ivo p. 15, c. 40; Isaac Lingon. c. 15*). Cæterum de pondere æstimando delictorum, sacerdotis est judicare, ut attendat ad confessionem pœnitentis, et ad fletus atque lacrymas corrigentis, ac tum jubere dimitti, cum viderit congruam a satisfactionem suam. Vel si quis ægritudinem incurrerit, atque usque ad desperationem devenerit, ei est ante tempus Paschæ relaxandum, ne de sæculo absque communione discedat.

CAP. VIII. — 11. Sane quoniam de hoc, sicuti de cæteris, consulere voluit dilectio tua, adjecit etiam

epist. 10, ad clerum suum, queritur quod cum in minoribus peccatis agant peccatores pœnitentiam longo tempore, et secundum disciplinæ ordinem ad exomologesin veniant, et per impositionem manus episcopi et cleri jus communionis accipiant; nunc crudo tempore... nondum pœnitentia acta, nondum exomologesi facta, nondum manu eis ab episcopo et clero imposita, eucharistia illis datur. Verum episcopus, quando aberat, ac nec necessitas urgebat, hoc ipsum presbyteris vel etiam diaconis permittebat. Quocirca et ad clerum suum idem Cyprianus epist. 13 scribit: Si incommodo aliquo et infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectata præsentia nostra, apud presbyterum quemcumque præsentem, vel si presbyter repertus non fuerit, et urgere exitus cœperit, apud diaconum quoque exomologesin facere delicti sui possint, ut manu eis in pœnitentiam imposita, veniant ad Dominum cum pace. Huc spectat quod Regino lib. 1, c. 295 et 296, necnon Burchardus lib. x, c. 155 et 156, velut ex Pœnitentiali Romano proferunt: Sicut enim sacrificium offerre non debent nisi episcopi et presbyteri, sic nec pœnitentium judicia alii usurpare debent. Si autem necessitas evoenerit, et presbyter non fuerit præsens, diaconus suscipiat pœnitentem ad sanctam communionem. Et hæc quidem de pœnitente reconciliando, ubi periculum mortis imminet, dicta sunt: at Innocentius circa energumenos quamdam ab episcopo potestatem tribui posse desinit, quæ non presbytero aut diacono solis, sed et cæteris clericis competere videatur, inter quos infimus est exorcistarum ordo. Quod ita intelligendum, ut eos ritus, quos exercere solis sacerdotibus concessum est, inferiores clerici prætermiserint.

^a Ita duo mss. Colb. At alii libri, satisfactionem. Sane si quis. Quam solliciti fuerint antiqui ne pœnitentes aut ante congruam satisfactionem absolverentur, aut sine reconciliatione et communione de sæculo discederent, testis est, ut alios mittam, locis mox allatis Cyprianus. Ibi etiam sanctus ille martyr de minoribus peccatis actam pœnitentiam memorat, sed hæc cum gravioribus comparata, quamvis et ipsa mortifera fuerint, minora ac leviora dici haud temere sentiamus.

^b Sic potiores mss. sex, qui in hoc loco exprimendo cum antiquo Italicae interpretationis exemplari pene omnino consentiunt. At excusi. Infirmatur quis in vobis? Inducat presbyteros Ecclesiæ: nisi quod Ecclesiæ vox apud Merlinum, ut in reliquis mss. non exstat. Tum duo Colb., ut orent pro eo: Pith., et orent pro eo.

^c Unus e mss. Colb. cum Pith. et laudato Italicae interpretationis exemplari, in fide: ac deinde cum

filii meus Coelestinus diaconus in epistola sua, esse a tua dilectione positum illud, quod in beati Apostoli Jacobi epistola conscriptum est: Si infirmus aliquis in vobis est; vocet presbyteros, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: et oratio fidei salvabit laborantem, et suscitabit illum Dominus, et si peccatum fecit, remittet ei (Jacob. v, 24). Quod non est dubium de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatibus perungi possunt, quod ab episcopo confectum, non solum sacerdotibus, sed et omnibus uti Christianis licet, in sua aut in suorum necessitate ungendum. Cæterum (Dist. 95, c. 9; Ivo p. 2, c. 75) illud superfluum esse videmus adjectum, ut de episcopo ambigatur, quod presbyteris licere non dubium est. Nam idcirco presbyteris dictum est, quia episcopi occupationibus aliis impediti, ad omnes languidos ire non possunt. Cæterum si episcopus aut potest, aut dignum ducit, aliquem a se visitandum, et benedicere et tangere chrismate; sine cunc-

velustioribus, salvabit laborantem: ubi in vulgatis, salvabit infirmum.

^d Editi, si in peccatis fuerit, remittentur ei: corriguntur auctoritate meliorum mss. In quorum tribus exstat, si peccata fecit. Deinde apud Dion. remittetur ei, quomodo legitur et in antiquo Italicae interpretationis exemplari.

^e Crab. alique deinceps editi, quo ab episcopo confecto, Merl. et mss. remittentibus. Apud Græcos oleum illud etiam a presbyteris confici solere noster Edmundus Martene tom. II de Antiq. Eccl. rit. pag. 114 probat.

^f Quesn., ungerendo. Edit. Rom., ad ungendum. Cæteræ, inungendo. Verius mss., unguendum, seu, ut in plerisque pingitur, unguendum. Neque vero grammaticis insolens est verbo uti quantum casum adungere, ut videre est in his Plauti, Cætera quæ unimur. Porro ab Innocentii mente aberrant, qui eum hoc loco omnibus Christianis tum se, tum suos oleo sancto ungeri jus attribuere, et fideles omnes hujus sacramenti ministros prædicare arbitrantur. Tantum opinionem refutat eorum, qui tum forte sibi persuaserant, olei sancti usum sacerdotibus a quibus conficitur, ita proprium esse, ut eo nulli alii ungeri essent; ac docet illud ab his confici, non ut inde ipsi soli, verum etiam omnes Christiani ungantur. Nondum quippe hic de unctionis ministro, sed de eo tantum cui conferri possit, sermo est. Inde ad alteram progrediens questionem, an scilicet presbyterorum ita proprium sit hoc sacramentum administrare, ut illud conferre episcopis non liceat, falsam ea de re nonnullorum opinionem, de qua illum Decentius consulendum duxerat, confutat. Et hæc quidem Decentii interrogatio, quantum abhorreret ab illorum temporum fide, ut Christiani quique infirmos sacro oleo ungeri posse crederentur, aperte indicat.

^g Edit. Rom. et concil. post Crab. cum uno ms. Colb., de presbyteris. Merl. cum cæteris mss., presbyteris, quod ita intelligimus, ut subaudiatur licere. Nec displicet quod apud Quesn. presbyteros, eo scilicet intellectu: idcirco (a Jacobo) dictum est presbyteros, supplendo vocet.

^h Quesn., et ungeri. Licet supra n. 6 legerimus, chrismate baptizatos ungeri licet: hic tamen in nullo veteri codice reperimus ungeri. In duobus mss. desideratur tangere; et in eorum altero pro chrismate, exstat chrismare: cui lectioni consentanea est hæc Toletani I concilii. can. 2, ubi statuitur, diaconum non chrismare. Locutione autem chrismate tangere Gregorius lib. 4, epist. 26, ad Januarium, semel ac secundo utitur.

tatione potest, cujus est chrisma conficere. Nam pœnitentibus istud infundi non potest, quia genus est a sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi?

12. His ergo, frater charissime, omnibus quæ tua dilectio voluit a nobis exponi, prout potuimus, respondere curavimus, ut Ecclesia tua Romanam consuetudinem, a qua originem ducit, servare valeat atque custodire. Reliqua vero, quæ scribi fas non erat, cum adfuersis, interrogati poterimus edicere. Erit autem Domini potentia, etiam id procurare, ut et tuam Ecclesiam et clericos nostros, qui sub tuo pontificio divinis famulantur officiis, bene instituas, et aliis formam tribuas, quam debeant imitari. Data xiv kalendarum Aprilium (Martii xix, ann. 416), Theodosio Augusto vii et Palladio viro clarissimo consulibus.

MONITUM IN EPISTOLAS SUBSEQUENTES.

1. Sex epistolæ sequentes repræsentant veteres codices quam plurimi in novissima Augustini editione recensiti. Easdem una cum subsequente 32, non solum collectionis Isidori, sed et Hispanæ, necnon Codicis a Quesnello vulgati exemplaria exhibent. Ipse Augustinus epist. olim 106, nunc 186, num. 2, illas singillatim commemorat in hunc modum: « Missæ sunt itaque de hac re ex duobus conciliis, Carthaginensi et Milevitano relationes ad apostolicam sedem... Scripsimus etiam ad beatæ memoriæ papam Innocentium, præter conciliorum relationes, litteras familiares, ubi de ipsa causa aliquanto diutius egimus. Ad omnia nobis ille rescripsit eodem modo, quo fas erat atque oportebat apostolicam sedem. » Nominatim vero de Innocentii epistolis lib. i contra Julianum c. 4 hæc eloquitur: « Quid enim potuit vir ille sanctus Africanis respondere conciliis, nisi quod antiquitus apostolica sedes et Romana cum cæteris tenet perseveranter Ecclesia? » Tum excerptis quibusdam sententiis, quas Innocentius in epistolis illis depromit, Julianum sic urget: « Huic responde, immo ipsi Domino cujus ille antistes usus est testimonio. » Item lib. ii contra duas epistolas Pelagian. c. 4, n. 6, ubi nonnulla protulit epistolæ 29 verba, exclamat: « Quid ista sedis apostolicæ sententia clarius? » Rursumque num. 7 verbis aliis ex epistola 30 in medio positus subdit: « Quid ad hæc dicit ingratus? » Sic Cœlestium vocat, quem et ibidem n. 5 fallaciæ arguit, cum his Innocentii litteris consentire se postea coram Zosimo mendaciter respondit. Tot tamque evidentibus testimoniis Henricus Norisius Hist. Pelag. pag. 74 censuram refellit Vossii, « an epistolæ istæ tanto sint dignæ antistite, » post Erasmus in dubium vocantis, simulque confutat sententiam recentioris cujusdam, qui de illarum veritate pariter videtur ambigere. Prosperum, Cœlestinum papam aliosque tacemus

* In uno mss. Colb., *sacramentorum*. Cui favet quod in vetusto Corb. legitur *sacramentorum*. Hanc quippe lectionem mendosam esse, atque infirmorum inunctionem non inter sacra tantum, verum etiam inter sacramenta ab Innocentio computari ex subnexis perspicuum est. Ubi vero hoc sacramentum is negat pœnitentibus, quibus reliqua sacramenta negantur, satis aperte docet usu tum fuisse receptum, ut aliis fidelibus citra periculum mortis laborantibus concederetur. Nam et pœnitentibus, si in desperatam ægritudinem incurrissent, reliqua sacramenta sine mora conferri supra n. 10 præcipit. Græci autem

A scriptores, qui litteras illas Innocentio conceptis verbis ascribunt. Neque cur ille de materia tam abundanti tamque ampla nequaquam fusius edisserat, explicare pluribus opus est, cum hujusce rei rationem ipse reddiderit.

2. Quæ Afris ad Innocentium scribendi causa fuerit ipsi non siluerunt. Cupere se testantur, ut in gravi adeo tempestate, quam Pelagius atque Cœlestius excitarant, de fidei veritate certiores fiant; atque ut sua ipsorum sententia Innocentii iudicio comprobetur; eaque ratione statutis suis firma sedis apostolicæ accedat auctoritas. Tum demum sperare se significant, eos qui tam perversa tamque perniciosa sentiunt, ejusdem sedis auctoritati, utpote « de sanctarum Scripturarum auctoritate depromptæ (epist. 27, n. 3), » facilius esse cessuros.

3. Quantum apostolicæ sedi deferendum censeant Afri, suis in litteris luculenter probant. Hinc et ejus extollendæ ansam Innocentius arripuit. In quo modum excessisse si cui videatur, arguet eum Augustinus, cujus iudicio, ut supra vidimus, « ad omnia ille rescripsit eodem modo, quo fas erat atque oportebat apostolicæ sedis antistitem. » An Augustinus cæterique Africani ea tantum, quæ Innocentius de Pelagio, Cœlestio eorumque consortibus iudicavit, non item quæ epistolis 29 et 30 de sedis suæ prærogativa præloquitur, approbasse censendi sunt? Ista etiam ab ipsis comprobata esse ex eo colligitur, quod scribunt eorum posteri in exordio epistolæ, quæ a tribus Africæ conciliis ad Theodorum papam missa, postmodum in Lateranensi concilio sub Martino I recitata est. Ibi enim quidquid de Romanæ Ecclesiæ dignitate Innocentius epist. 29 astruit, iisdem sententiis, tantum non iisdem omnino verbis, suo nomine repetunt (*Lab. t. 6, p. 118*). Sed ad commendandam apostolicæ sedis præstantiam illustrius nihil desiderari potest, quam quod Augustinus acceptis Innocentii litteris serm. 131, n. 10, palam prædicavit: « Jam enim de ea causa duo concilia missa sunt ad sedem apostolicam, inde etiam rescripta venerunt: causa finita est, utinam aliquando finiatur error! » Hoc est, Pelagiana causa duobus in conciliis Africanis diligenter discussa iudicataque est. Cum autem illis congruat et iudicium apostolicæ sedis, triplici tantæ auctoritatis iudicio causa decisa, merito finita iudicatur.

4. Ita concionabatur Augustinus, cum: utrum rescriptis illis starent Pelagiani, necne, adhuc incertus esset; adeoque cum recens in Africam pervenissent. Atqui Sermone illum « habitum ix kal. octobris die Dominica » in veteri codice prænotari, atque anno 417 nonum kalendarum octobrium diem in Dominicam incidisse, in nova Augustini editione observatum est. Ex quo et conficitur, rescripta illa mense septembri anni 417 non esse recentiora. Sed manet certa eorum epocha in optime notæ mss. asservata, quæ « vi kal. februarii post consulatum Theodosii vii et Junii iv V. C., » hoc est 27 die mensis januarii anni 417 consignantur. Neque epocham illam ancipitem facit, sed potius confirmat hæc altera, quam nonnulli codices exhibent, « vi kal. februarii Honorio et Constantio V. C. cons. » Nam

teste Petro Arcudio lib. v, c. 4, eo processere, non solum infirmis nulla periculosa ægritudine laborantes, sed et *pœnites bene valentes, adhibita quoque forma sacramenti, non aliter atque infirmos inungunt.*

^b Editi, *viris clarissimis*. Rectius mss. v. c. hoc est *viro clarissimo*: quod in unum Palladium cadit. Ubi vero notarii *viris clarissimis* exprimere volunt, notam eandem geminant in hunc modum: *vv. cc.* quæ tum de duobus consulibus prædicari intelligitur.

re ipsa Honorius et Constantius anno 417 consulatum gesserunt. Hanc autem mutationem haud temere sententiæ contigisse tum opera antiquarii, qui consulum præteriti anni loco, ipsius anni consules, quos tunc forte ignorabat Innocentius, ad marginem annotavit, tum simplicitate librarii, qui annotationem illam, primæva lectione submota, in textum transtulerit. Porro e septem subsequentibus epistolis prior paulo ante 27 et 28 scripta, sed una cum his per eundem Julium episcopum Africanum anno 416 labente transmissa est. Quatuor vero subsequentes uno die datæ eodemque episcopo Julio deferente perlatae sunt. Has et ante mensem octobrem anni 417 Afris redditas esse, ex nota Augustini Sermone 131 præfixa conficitur, nisi præmonuimus.

5. Petrus Marca lib. vii de Concord. c. 12, n. 5, et Joannes Garnerius Dissert. de synodis in causa Pelag. habitis Innocentium ad Afris ex aliqua synodo Romana rescripsisse asserunt: sed hoc Ant. Pagius ad ann. 416, n. 19, negat, ac sententiæ suam verbis Augustini lib. iv ad Bonifacium confirmat. Sed duplex illa opinio haud magno negotio componatur. Nam si Pelagii Cœlestique dogmata sine congregatione synodi damnata fuisse jactantibus Pelagianis Augustinus lib. iv cont. duas epist. Pelag. c. 12, n. 34, hoc eis non negat; idem Doctor in eodem opere lib. ii, c. 3, iisdem hæreticis clericos Romanos prævaricationis arguentibus respondet: « Si, quod absit, ita tunc fuisset de Cœlestio vel Pelagio in Romana ecclesia judicatum, ut illa eorum dogmata, quæ in ipsis et cum ipsis papa Innocentius damnaverat, approbanda et tenenda pronuntiarentur; ex hoc potius esset prævaricationis nota Romanis clericis inurenda. » At vero unde culparentur hi clerici, nihil esset, si citra eorum conscientiam Innocentius adversus Pelagium ac Cœlestium scripsisset. Has ergo epistolas sanctus ille papa sine congregatione synodi episcoporum e diversis provinciis convocatorum, sed non sine congregatione clericorum Romanorum conscripsit: eoque pacto conciliantur in speciem pugnantibus sententiæ; ac mos perpe-

* Ita mss. uno excepto, in quo *Fidentianus*. At editi, *Fidentius*, favente Collatione Carthag. in qua tres episcopi leguntur *Fidentii* nomine donati.

^b Apud Crab. in marg. *Antonius*: quod et habent hic mss. Sed epistola, qua Innocentius huic rescripsit, in mss. Corb. et Germ. *Antonio*, non *Antonino*, inscribitur.

^c Edit. Rom., *Pantonius*, refragantibus mss. In Collatione Carthag., cap. 126, *Pannonius episcopus plebis Puppitanæ* legitur.

^d In mss. Corb. et Germ. nomen desideratur hujus episcopi, qui in iisdem mss. in rescripto Innocentii *Ambivius* vocatur, notaturque in Collatione Carthagin., c. 133, *Pisicensis episcopus*. At apud Quesn. ut in mss. Pith., Colb. et coll. Isid., *Avinus*, et apud Merl., Crab. ut in edit. Rom., *Avinus* appellatur.

^e In uno ms., *Majorianus*. Deinde edit. Rom., post Merl., *Porturianus*; tum eadem editio, *Trispalus*; Merl. et Crab., cum mss. Isid., *Crispofis*. In Collat. Carthag. c. 123, *Posthamianus episcopus plebis Tagorensis*; et c. 128, *Crispulus episcopus ecclesiæ Voltianæ* memorantur.

^f Navar. ms. coll. Isid. *Leucianus*. Duo Colb. et Corb., ut apud Merl., *Leutius*. Alius Colb., *Lucius*, Collat. Carthag. favente; Vatic., *Leonius*; Germ., *Eleutius*. Deinde edit. Rom. *Macinus*, Merl. *Marinus*, Crab. *Marinianus*. In Coll. Carth. duo leguntur episcopi nomine *Mariani* nuncupati.

^g Quesn. ac duo mss. Colb., *Magerius*; Alius Colb., *Magarus*; Pith., *Magarius*; Capuc. Coll. Isid., *Magorus*; Merl. Crab. et edit. Rom., *Magarius*. Ex mss. Corb. ac Germ. necnon ex edit. Aug. revocamus *Megasius*.

^h Sic mss. nisi quod in uno Colbert., ut apud

tunc firmatur, quo Romanos pontifices ab Ecclesiis consultos non nisi congregato saltem clericorum suorum cœtu respondere consuevisse hactenus vidimus.

EPISTOLA XXVI.

CARTHAGINENSIS CONCILII AD INNOCENTIUM.

Ut sententiæ suæ, qua Pelagii Cœlestique impietates damnarunt, apostolicæ sedis accedat auctoritas. Ac tandem si has illi suas esse negent; quibusvis eorum assertoribus anathema decernitur.

Domino beatissimo et honorandissimo sancto fratri INNOCENTIO papæ, AURELIUS, NUMIDIUS, RUSTICIANUS, ^a FIDENTINUS, EVAGRIUS, ^b ANTONIUS, PALATINUS, ADEODATUS, VINCENTIUS, PUBLIANUS, THEASIVS, TUTUS, ^c PANNONIUS, VICTOR, RESTITUTUS, alius RESTITUTUS, RUSTICUS, FORTUNATIANUS, AMPELIUS, ^d AMBIVIVS, FELIX, DONATIANUS, ADEODATUS, OCTAVIUS, SEROTINUS, ^e MAJORINUS, POSTHUMIANUS, CRISPULUS, VICTOR, alius VICTOR, ^f LEUCIUS, MACIANUS, FRUCTUOSUS, FAUSTINIANUS, QUODVULTDEUS, CANDORIUS, MAXIMUS, ^g MEGASIVS, RUSTICUS, ^h RUFINIANUS, ⁱ PROCULUS, SEVERUS, THOMAS, JANUARIUS, OCTAVIANUS, PRÆTEXTATUS, SIXTUS, QUODVULTDEUS, PENTADIUS, ^j QUODVULTDEUS, CYPRIANUS, SERVILIUS, ^k PELAGIANUS, MARCELLUS, VENANTIUS, DIDYMIUS, SATURNINUS, ^l BIZACENUS, GERMANUS, GERMANIANUS, ^m INVENITUS, MAJORINUS, ⁿ INVENITUS, CANEDUS, CYPRIANUS, ÆMILIANUS, ROMANUS, AFRICANUS, et MARCELLINUS, ^o et ceteri qui in concilio Ecclesiæ Carthaginensis adfuimus.

1. Cum ex more ad Carthaginensem Ecclesiam solemniter venissemus, atque ex diversis causis con-

Quesn., *Rufianus*. At Crab. et edit. Rom., *Sufinianus*.
ⁱ Garnerii conjecturæ, qua *Proculianus* legendum putat, nullas e nostris mss. suffragatur. Deinde ex mss. Corb. et Germ. atque nova Augustini editione suppletur *Sereri* nomen, quod in aliis scriptis et editis deest.

^j In uno ms. ut apud Quesn. hic præmittitur *item*: quod in quinque aliis ut apud Augustin. abest. In edit. Rom. Crab. et Merl. hic desideratur *Quodvultdeus*. Immo idem nomen etiam ante in mss. Isid. omititur.

^k Ita apud Aug. ut in mss. Corb. et Germ. In aliis autem libris, *Pelagius*.

^l Unus ms. Colb., *Bazathinus*; alter e Vatic., *Bizatenus*; duo alii Colb. ac Pith., cum edit. Rom. et Quesn., *Bazacenus*; Merl. et Crab., *Bazecenus*; Isid., *Batecenus*. Augustini editionem sequimur cum mss. Corb. et Germ. consentientem.

^m Apud August., *Inventius*. In edit. Rom., Quesn., Crab. et Merl., ut in mss. Pith., *Juventius*. Isid., *Viventius*. Aliis in mss., *Invenitus*.

ⁿ Editi ac mss. mox dicti, cum quibus Isidorus jam consentit, etiam hic retinent *Inventus* vel *Juventius*, cui voci Quesn. præiicit *item*. Istic quidem codex Corb. præ se fert *Juventinitus*, sed in rescripto *Inventi* nomen, quod etiam hic duo Colb. et Germ. exhibent, retinet.

^o Primum in edit. August. auctoritate codicum Corb. et Germ. hic adjectum est *et ceteri*.

^p Mos eis erat, ut circa mensem Junium vel circa autumnum Carthaginensi convenirent. Sed non iisdem mensibus constanter conveniebant. Quapropter illud *ex more* magis ad locum quam ad tempus attinet.

gregata ex nobis synodus haberetur; compresbyter noster Orosius nobis litteras sanctorum fratrum et consacerdotum nostrorum dedit. ^a Herotis et Lazari, quarum formam his constituimus esse subdendam. His ergo lectis, Pelagium et Cœlestium auctores ^b argui nefarii prorsus et ab omnibus nobis anathemandi erroris advertimus. Unde factum est, ut recensendum peteremus, quid ante ferme quinquennium super Cœlestii nomine hic apud Ecclesiam Carthagineensem fuerit agitata. Quo recitato, sicut ex ^c subditis advertere poterit sanctitas tua, quamvis judicatio manifesta constaret, qua illo tempore episcopali iudicio excisum hoc tantum vulnus ab Ecclesia videretur; nihilominus tamen id communi deliberatione censuimus, huiusmodi persuasionis auctores, quamvis et ad presbyterium idem Cœlestius postea pervenisse dicatur; nisi hæc apertissime anathemaverint, ipsos anathemari oportere, ut si ipsorum non potuerit, saltem eorum qui ab eis decepti sunt vel decipi possunt, cognita sententia quæ in eos lata est, sanitas procuretur. Hoc itaque gestum, domine frater, sanctæ charitati tuæ intimandum duximus, ut statutis nostræ mediocritatis etiam apostolicæ sedis adhibeatur auctoritas, pro tuenda salute multorum, et quorundam perversitate etiam corrigenda.

2. Id enim agunt isti damnabilibus disputationibus suis, ut non defendendo, sed potius in sacrilegam superbiam extollendo liberum arbitrium, nullum relinquunt locum gratiæ Dei, qua Christiani sumus, qua et ipsam nostræ voluntatis arbitrium vere sit liberum, dum a carnalium concupiscentiarum dominatione liberatur, dicente Domino: *Si vos Filii liberaverit, tunc vere liberi eritis* (Joan. viii, 36). ^d Quod auxilium fides impetrat, quæ est in Christo Jesu Domino nostro. Isti autem asserunt, sicut a *fratribus, qui etiam eorum libros legerunt, cognovimus, in eo Dei gratiam deputandam, quod talem hominis instituit creavitque naturam, quæ per propriam voluntatem legem Dei possit implere, sive*

^a In mss. Isid., *Nerotis*, aut *Anerotis*. In edit. concil., *Averothis*. Erat Heros Arelatensis, et Lazarus Aquensis episcopus. Ambo e sedibus suis pulsi, cum in Palæstinam pervenissent, libellum contra Pelagium et Cœlestium Eulogio Cæsareensi obtulerunt; cuius deinde auctoritate Diospolitana synodus anno 415 congregata fuit. Memoratæ autem episcoporum illorum litteræ exciderunt.

^b Verbum *argui*, quod prius deerat, cum edit. Aug. ex mss. Corb. et Germ. supplemus. Inde quoque, ut et ex ms. Pith. *anathemandi*, loco *anathematizandi*, restituumus.

^c Edit. Rom., *ex subsequentibus*. Concinnius alii libri, *ex subditis*. Gesta illa episcopalia, quæ e epistolæ huic subnexa erant, interierunt, iis exceptiis, quæ M. Mercator initio Commemoratorii adversus Pelagianos ex illis delibat, et quæ Augustinus tum lib. ii de Peccato originali c. 3 et 4, tum lib. de Gestis Pelagii cap. 11, ex iisdem describit. Præterea ab eodem Doctore in epistola 157, ad Hilarium, n. 22, perstringuntur.

^d Hæc sententia, *Quod auxilium fides impetrat quæ est in Christo J. D. N.* in mss. Corb. et Germ. omititur.

A naturaliter in eorde conscriptam; sive in litteris datam. Eandem quoque legem ad gratiam pertinere, quod illam Deus in adiutorium hominibus dedit. Illam vero gratiam, qua, ut dictum est, Christiani sumus, cuius Apostolus prædicator est, dicens, *Condecorator enim legi Dei secundum interiorem hominem; video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me sub lege peccati, quæ est in membris meis. Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum* (Rom. vii, 22 seqq.) nolunt omnino cognoscere, nec aperte quidem oppugnare audent (I Cor. ii, 14).

3. Sed quid aliud agunt, cum hominibus animalibus non percipientibus quæ sunt spiritus Dei persuadere non cessant, ad operandam perficiendamque justitiam, et Dei mandata complenda, solam sibi humanam sufficere posse naturam? non attendentes quod scriptum est, *Spiritus adjuvat infirmitatem nostram* (Rom. viii, 26); et, *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei* (Rom. ix, 16); et quod *unum corpus sumus in Christo Jesu, singuli autem alter alterius membra, habentes dona diversa secundum gratiam quæ data est nobis* (Rom. xii, v); et, *Gratia Dei sum id quod sum, et gratia ejus in me vacua non fuit, sed plus omnibus illis laboravi: non ego autem, sed gratia Dei mecum* (I Cor. xv, 10); et, *Gratias Deo, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum* (Ibid., 57); et, *Non quia idonei sumus aliquid cogitare quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est* (II Cor. iii, 5); et, *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, ut eminentia virtutis sit Dei, et non ex nobis* (Ibid. iv, 7); et innumerabilia, quæ de Scripturis omnibus si colligere velimus, ^f tomus non sufficit. Et veremur, ne apud te ista ipsa commemorando, ^g quæ majore gratia de sede apostolica prædicas, inconvenienter facere videamur. Sed ideo facimus, quia eo, quo infirmiores sumus, quaquaversus quisque nostrum verbo Dei prædicando

^e Edit. Rom. et concil. cum Isid., necnon duobus mss. Colb. et Pith. *in lege*.

^f Apud Aug. ut in mss. Corb. et Germ. *tempus*. Cum aliis libris retinemus *tomus*; quo vocabulo apud antiquos epistola synodica significari solet. Et eo quidem sensu Athanasius Alexandrinæ synodi epistolam *tomum ad Antiochenos* inscripsit: et concilium CP. epist. 15, ad Damasum, n. 4, *τόμων* vocavit Antiocheni concilii epistolam. Ipsius Damasi synodica epistola 4, ab eodem concilio CP. can. 5, *tomus* nomine designatur. Vocis hujus eodem intellectu frequentior est usus in concilio Chalcedonensi, puta edit. Lab. tom. IV, pag. 187 d, 264 d, 494 e. Vulgo etiam celebris epistola Leonis ad Flavianum *tomus* nuncupatur. Interdum etiam *tomus* longioris sermonis Compendium sonat, eaque ratione in præfatione Toletani viii concilii accipitur: ad litteram vero id est quod *sectio*. Ad Afros quod attinet, non aliud hic sibi velle videntur, nisi se consuetæ epistolæ inodum excessuros, si omnia, quæ e re sua sunt, testimonia colligerent.

^g Edit. Rom. et concil. post Crab., *qui majore*. Concinnius alii libri, *quæ majore*.

putatur attentior, crebrius eos patimur et audacius A insurgentes.

4. Si ergo Pelagius episcopalibus gestis (*Diospolitanae synodi*), quæ in Oriente confecta dicuntur, etiam tuæ venerationi juste visus fuerit absolutus; error tamen ipse et impietas, quæ jam multos assertores habet per diversa dispersos, etiam apostolicæ sedis auctoritate anathemanda est. Consideret enim sanctitas tua, et pastoralibus nobis compatiatur visceribus, quam sit pestiferum et exitiale ovibus Christi, quod istorum sacrilegas disputationes necessario consequitur, ut nec orare debeamus ne intremus in tentationem; quod Dominus et discipulos monuit et posuit in oratione quam docuit (*Math. vi, 13*): aut ne deficiat fides nostra, quod pro apostolo Petro se rogasse ipse testatus est (*Luc. xxii, 32*). Si enim hæc possibilitate naturæ et arbitrio voluntatis in potestate sunt constituta, quis non ea videat inaniter a Domino peti, et fallaciter orari, cum orando poscuntur, quæ naturæ jam ita conditæ sufficientibus viribus obtinentur: nec debuisse dicere Dominum Jesum, *Vigilate et orate* (*Math. xxiv, 41*); sed tantummodo, *Vigilate, ne intretis in tentationem*: nec beatissimo Petro primo Apostolorum: *Rogavi pro te, sed, moneo te, vel impero ac præcipio, ne deficiat fides tua* (*Lucæ xxi, 32*)? Contradicitur etiam istorum contentione benedictionibus nostris, ut in cassum super populum dicere videamur, quidquid eis a Domino precamur, ut recte ac pie vivendo illi placeant, vel illa, quæ pro fidelibus precatur Apostolus dicens: *Flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in cælo et in terra nominatur, ut det vobis secundum divitias gloriæ suæ, virtute corroborari per Spiritum ejus* (*Ephes. iii, 14*). Si ergo voluerimus, benedicendo, super populum dicere: *Da illi, Domine, virtutem corroborari per Spiritum tuum*: istorum nobis disputatio contradicit, affirmans liberum negari arbitrium, si hoc a Deo poscitur, quod in nostra est potestate. Virtute enim corroborari si volumus, inquirunt, possumus ea possibilitate naturæ, quam non nunc accipimus, sed cum crearemur accepimus.

5. Parvulos etiam propter salutem, quæ per Salvatorem Christum datur, baptizandos negant; ac sic eos mortifera ista doctrina in æternum necant, pro-

^a Pih. ms., *fusus esset*; Isid. necnon edit. Rom. D et concil. *fusus esse*, omisso deinde *qui fusus*: restaurantur ex melioris notæ mss. Christi autem sanguis in remissionem peccatorum fundendus *Math. xxvi, 28*, legitur.

^b In edit. Rom. ut apud Merl. perperam hic additur dicunt. Hoc ipsum de Cælestio Augustinus epist. 157, n. 22, ita eloquitur: *Coactus est confiteri propter baptizandos parvulos, quod et ipsis redemptio sit necessaria. Ubi, inquit, quamquam noluerit de originali peccato aliquid expressius dicere, tamen ipso redemptionis nomine non parum sibi præscripsit.*

^c Edit. Rom. et concil., *possunt astutia*. Vocem *astutia* removemus auctoritate omnium mss.

^d In ms. Corb. a 4 manu, *ad vitanda*, et secundis curis, *ad vitanda*: quod et exstat in German. et in editione Augustini prælatum est. Retinemus tamen

mittentes, etiam si non baptizentur, habituros vitam æternam, nec pertinere ad eos, de quibus Dominus ait, *Venit enim filius hominis quærere et salvare quod perierat* (*Luc. xix, 10*): quia isti, inquirunt, non perierant, nec est quod in eis salvetur, vel tanto pretio redimatur; quia nihil est in eis vitiatum, nihil tenetur sub diaboli potestate captivum, nec pro eis ^a fusus est sanguis, qui fusus in remissionem legitur peccatorum. Quamquam per baptismum Christi etiam parvulorum ^b fieri redemptionem libello suo Cælestius in Carthaginensi ecclesia jam confessus est. Sed multi, qui eorum perhibentur esse vel fuisse discipuli, hæc mala, quibus fundamenta Christianæ fidei conantur evertere, quacumque possunt ^c affirmare non cessant.

6. Unde etiam si Pelagius Cælestiusque correcti sunt, vel se ista nunquam sensit dicunt, et quæcunque scripta contra eos prolata fuerint, sua esse negant, nec est quemadmodum de mendacio convinctur: generaliter tamen, quicumque dogmatizat et affirmat, humanam sibi ad ^d vincenda peccata, et Dei mandata facienda, sufficere posse naturam, et eo modo gratiæ Dei, quæ sanctorum evidentius orationibus declaratur, adversarius invenitur: et quicumque negat parvulos per baptismum Christi a perditione liberari, et salutem percipere sempiternam, anathema sit. Quæcumque autem alia eis objiciuntur non dubitamus venerationem tuam, cum gesta episcopalia (*Palæstinæ synodi*) perspexerit, quæ in Oriente in eadem causa confecta dicuntur, id iudicaturam, unde omnes in Dei misericordia gaudeamus. Ora pro nobis, domine beatissime papa.

EPISTOLA XXVII.

MILEVITANI CONCILII AD INNOCENTIUM PAPAM.

Ut inimicorum gratiæ Christi perniciosam hæresim quam primum auctoritate sua coerceat.

Domino beatissimo meritoque venerabili et in Christo honorando papæ INNOCENTIO, SILVANUS ^e senex, VALENTINUS, AURELIUS, DONATUS, RESTITUTUS, LUCIANUS, ALYPIUS, AUGUSTINUS, PLACENTIUS, SEVERUS, FORTUNATUS, POSSIDIUS, NOVATUS, SECUNDUS, MAURENTIUS, LEO, FAUSTINIUS, CRESCONIUS, MALCHUS, ^f LITTORIUS, FORTUNATUS, DONATUS,

vincenda tum plurium mss. auctoritate, tum quod infra epist. 28, n. 13, episcopi quinque rursus scribunt, Pelagium delendere *possibilitatem naturæ ad vincenda peccata et implenda mandata*. Qua propter e in Diospolitana synodo compulsus fuerat fateri, *quando contra tentationes concupiscentiasque illicitas dimicamus, non ex propria voluntate, sed ex adiutorio Dei provenire VICTORIAM.*

^e In edit. Rom. et Aug. desideratur *senex*: quæ vox in omnibus nostris mss. exprimitur. Idem Silvanus apud Augustinum et ad calcem epistolæ 128, *senex ecclesiæ Summensis*, et in fine epistolæ 129, *primæ sedis provinciæ Numidiæ* subscribitur. Porro Afris perinde est *senex* atque *primus*: quia apud illos primatus ei deferebatur, qui ordinatione senior erat.

^f Merl. et Crab. cum uno ms., *Lictorius*. Aliæ

^a PONTICANUS, SATURNINUS, ^b CRESCONIUS, HONORIUS, A LUCIUS, ADEODATUS, PROCESSUS, CRESCONIUS, SECUNDUS, FELIX, ASIATICUS, ^c RUFINIANUS, FAUSTINUS, SERVUS, TERENTIUS, CRESCONIUS, SPERANTIUS, QUADRATUS, LUCILLUS, SABINUS, ^d FAUSTINUS, CRESCONIUS, VICTOR, ^e GIGANTIUS, POSSIDONIUS, ANTONINUS, ^f INNOCENTIUS, PRÆSIDIUS, CRESCENTIUS, FELIX, ANTONINUS, VICTOR, HONORATUS, DONATUS, PETRUS, PRÆSIDIUS, CRESCONIUS, LAMPADIUS, DELPHINUS, ex concilio Milevitano in Domino salutem.

1. Quia te Dominus gratiæ suæ præcipuo munere in sede apostolica collocavit, talemque nostris temporibus præstitit, ut nobis potius ad culpam negligentiae valeat, si apud tuam venerationem quæ pro Ecclesia suggerenda sunt tacuerimus, quam ea tu possis vel fastidiose vel negligenter accipere; magnis periculis infirmorum membrorum Christi pastorem diligentiam, quæsumus, adhibere digneris.

2. Nova quippe hæresis et nimium perniciosa tentat assurgere inimicorum gratiæ Christi, qui nobis Dominicam etiam orationem impiis disputationibus conantur auferre. Cum enim Dominus docuerit ut dicamus, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* (Matth. vi, 12): isti dicunt, posse hominem in hac vita, præceptis Dei cognitis, ad tantam perfectionem justitiæ siue adjutorio gratiæ Salvatoris per solum liberæ voluntatis arbitrium pervenire, ut ei non sit jam necessarium dicere, *Dimitte nobis debita nostra*: illud vero quod sequitur, *Ne nos inferas in tentationem* (Ibid., C 43), non ita intelligendum, tamquam divinum adjutorium postulare debeamus, ne in peccatum tentati decidamus; sed hoc in nostra esse positum potestate, et ad hoc implendum solam sufficere hominis voluntatem: tamquam frustra Apostolus dixerit,

Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei (Rom. ix, 16); et, *Fidelis Deus, qui vos non permittit tentari super id, quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam exitum, ut possitis sustinere* (I Cor. x, 13). Frustra etiam Dominus dixerit apostolo Petro, *Rogavi pro te, ne deficiat fides tua* (Lucæ xxii, 32); et omnibus suis, *Vigilate et orate, ne intretis in tentationem* (Matth. xxiv, 41): si hoc totum est potestatis humanæ. Pueros quoque parvulos, ^b etsi nullis imbuantur Christianæ gratiæ sacramentis, habituros vitam æternam, ⁱ nequaquam Christiana præsumptione contendunt, evacuantes quod dicit Apostolus, *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt* (Rom. v, 12); et alio loco, *sicut in Adam omnes moriuntur, sic in Christo omnes vivificabuntur* (I Cor. xv, 22). Ut ergo alia omittamus, quæ contra sanctas Scripturas plurima disserunt, hæc interim duo, quibus omnino totum quod Christiani sumus conantur evertere, quæ fidelia corda ⁱ sustineant, non esse rogandum Deum ut contra peccati malum atque ad operandam justitiam sit noster adjutor, et non opitulari parvulis ad consequendam vitam æternam Christianæ gratiæ sacramentum.

3. Hæc insinuantes apostolico pectori tuo, non opus habemus multa dicere, et tantam impietatem verbis exaggerare; cum procul dubio te ^k ista permoveant, ut ab eis corrigendis, ne latius serpent, multosque contaminent, vel potius interimant, dum sub nomine Christi a gratia Christi penitus alienant, omnino dissimulare non possis. Hujus autem perniciosissimi erroris auctores esse perhibentur Pelagius et Cælestius, quos quidem in Ecclesia sanari malumus, quam desperata salute ab Ecclesia resecari, si necessitas nulla compellat. Quorum unus, id est Cælestius, etiam ad presbyterium in Asia ^l pervenisse

edit. concil. post Rom., *Victorius*. Cæteri libri, *Littorius* aut *Littorius*. In collatione Carthagin. c. 133, *Littorius Suavenis episcopus* appellatur.

^a Pith. ms. et unus Colb., *Ponticianus*. Alii duo cum Merl., *Crab.* et *Quesn.*, *Pontianus*.

^b In edit. Rom. et Aug., *Christonius*. In editis aliis ut in omnibus nostris mss., *Cresconius*. Afris familiare fuisse *Cresconii* seu *Crisconii* nomen testis est Collatio Carthaginensis, cui plures diversarum sedium episcopi interfuisse leguntur eodem nomine donati.

^c Quinque e nostris mss. cum Merl., *Crab.* et *Quesn.*, *Rufinus*.

^d Rursum *Sabinus*, loco *Faustini*, apud *Quesn.*, *Lab.*, *Crab.*, *Merl.*, ut in exemplaribus *Isid.* repetitur, refragantibus potioribus mss.

^e Apud Aug., *Gignantius*. Hujus autem episcopi ac novem subsequentium nomina, propter repetitum *Victoris* vocabulum, usitato librorum lapsu, in edit. concil. prætermittuntur.

^f *Isid.* mss. necnon alii duo Colb. cum *Pith.* *Innocentius*, *Felix*, omissis *Præsidi* et *Crescentii* nominibus.

^g *Garnerius* e priscis Augustini editionibus revocavit, *perniciosa tempestas inimicorum gratiæ cæpit*, refragantibus aliis editis et omnibus mss.

^h Edit. Rom. et concil., *si nullis*, quibus suffragantur mss. Deinde apud *Garn.* et *August.* *imoven-*

tur. Lectioni etsi nullis faveat illud superioris epistolæ n. 5, *promittentes ETIAMSI non baptizentur, habituros vitam æternam*. Inde etiam perspicuum est gratiæ Christianæ sacramenta hic baptismum vocari.

ⁱ Pro *nequaquam*, *Garner.* substitit *nequam*: quod exinde in edit. Aug. translatum. Ambiguitas tollitur, si legeris *præsumptione nequaquam Christiana*.

^j *Garner.*, *non sustinent*, adjecta particula negante præter veterum codicum fidem ac citra necessitatem.

^k Apud *Quesn.* et *Aug.*, *te ita permoveant*.

^l Rem ita narrat *Mar. Mercator* *Common.* c. 1 edit. *Baluz.* p. 133. *Cælestius* de sex capitulis in Carthaginensi concilio accusatus, eaque damnare iussus, *sed nullo modo acquiescens, ecclesiastica communione privatus est. A qua sententia ad Romani episcopi examen credidit appellandum: qua mox idem appellatione neglecta, Ephesum Asiæ urbem contendit, ibique ausus est per obreptionem locum presbyterii petere*. Antea circa exitum anni 411, teste *Augustino* epist. 157, n. 22, Carthagine constitutus, in ejusdem civitatis ecclesia jam ad presbyterii honorem subreperere cæperat: *sed fidelissima libertate fratrum præter has ipsas contra Christi gratiam disputationes usque ad judicium episcopale perductus est*. Exstat ad eum *Nestorii* epistola apud *Mar. Mercatorem* pag. 131, *honorabili et religiosissimo presbytero Cælestio* inscripta.

dicitur. De quo ante paucos annos quid gestum fuerit, sanctitas tua de Carthaginensi ecclesia ^a melius instruitur. Pelagius vero, sicut a quibusdam fratribus nostris misse loquuntur epistolæ, Jerosolymis constitutus nonnullos fallere asseritur. Verumtamen multo plures, qui ejus sensus diligentius indagare potuerunt, adversus eum pro gratia Christi, et catholice fidei veritate confligunt, sed præcipue sanctus filius tuus, frater et compresbyter noster Hieronymus. Sed arbitramur, adjuvante misericordia Domini Dei nostri, qui te et regere consulentem, et orantem exaudire ^b dignatur, auctoritati sanctitatis tuæ, ^c de sanctarum Scripturarum auctoritate depromptæ, facilius eos, qui tam perversa et perniciose sentiunt, esse cessuros; ut de correctione potius eorum congratulemur, quam contristemur interitu. ^B domine beatissimo. Quodlibet autem ipsi eligant, certe vel aliis, quos plurimos possunt, si ab eis dissimuletur, suis laqueis implicare, cernit venerabilitas tua instanter et celeriter providendum. Hæc ad sanctitatem tuam de concilio Numidiæ scripta direximus, imitantes ^d Carthaginensem ecclesiam et Carthaginensis provinciæ coepiscopos nostros, quos ad sedem apostolicam, quam beatus illustras, de hac causa scripsisse comperimus. (Et alia manu:) Memor nostri in Dei gratia agearis, domine beatissime, meritoque venerabilis et in Christo honorande, sancte papa.

EPISTOLA XXVIII ^e.

EPISCOPORUM QUINQUE AD INNOCENTIUM PAPAM.

Pelagii retagunt ac refutant hæresim, qua ad cupiditates domandas, tentationesque vincendas, necnon ad perficienda Dei mandata, solam sibi naturam humanam per liberum arbitrium sufficere contendebat: ac sibi gratiam prædicaret, eum tibi vel liberum arbitrium, vel peccatorum remissionem, vel legis præceptum intelligere, aliudque proprio gratiæ no-

^a Quia scilicet Carthaginensis Ecclesia seu synodus superiori epistolæ 26 gesta subnexerat alterius concilii super Cœlestii nomine ante annos ferme quinque Carthagine habiti. Cum et hæc Milevitani concilii epistolæ, et illa Carthaginensis per eundem episcopum Julium delatæ, simul Innocentio traditæ fuerint, nil opus erat ut pro melius instruitur Garn. de suo substitueret melius instruetur.

^b Unus ms., dignabitur. In novam August. editionem dignetur, mera librarii oscitantia irrepsit.

^c Isid. mss., de clarum (ex imperitia librarii, qui in exemplari suo legerat de scarum, hoc est de sanctarum. Capucin. secundis curis, declaratione sacramentorum) Scripturarum depromptæ. Inde in edit. Rom. et concil. factum fuerat, de claro Scripturarum lumine depromptæ. Iectionem sinceriores suppeditant meliores mss. Hic declarant Milevitani concilii patres Romani pontificis auctoritatem ipsa Scripturarum auctoritate fulciri.

^d Edit. Rom. et Garn. omittunt Carthaginensem ecclesiam, et: quæ verba ex aliis libris restituantur.

^e Ab Augustino lib. de Peccato orig. c. 9, et epist. olim 47, nunc 215, ad Valentinum, n. 12, hæc epistola memoratur ut a quinque episcopis scripta. Quocirca quinque episcoporum non inale in edit. concil. inscripta fuit. Ab eodem Doctore epist. olim

mins a fidelibus intelligi ostendunt. Quod item ait, hominem posse sine peccato esse si velit, quo sensu vere, quove, etiamsi non sine errore, tolerabiliter tamen dicatur, explicant.

Domino beatissimo, meritoque honorandissimo fratri INNOCENTIO PAPÆ, AURELIUS, ALYPIUS, AUGUSTINUS, EVODIUS, et POSSIDIUS in Domino salutem.

1. De conciliis duobus provinciæ Carthaginensis atque Numidiæ, ad tuam sanctitatem a non parvo episcoporum numero subscriptas litteras misimus contra inimicos gratiæ Christi, qui confidunt in virtute sua et creatori nostro quodam modo dicunt: Tu nos fecisti homines, justos autem ipsi nos fecimus; qui naturam humanam ideo dicunt liberam, ne querant liberatorem: ideo salvam, ut superfluum judicent salvatorem. Tantum enim dicunt valentem, ut suis viribus semel in origiæ suæ creationis acceptis, possit per liberum arbitrium, nihil ulterius adjuvante illius gratiæ qui creavit, domare et exstinguere omnes cupiditates, tentationesque superare. Multique eorum insurgunt adversum nos, et dicunt animæ nostræ: Non est salus illi in Deo ejus (Psal. III, 3). Familia Christi quæ dicit, Quando infirmos, tunc ^f fortis sum (II Cor. XII, 10); et qui dicit Dominus ejus, Salus tua ego sum (Psal. XXXIV, 5), suspensio eorde cum timore et tremore adiutorium Domini etiam per charitatem tuæ venerationis expectat.

2. Audivimus enim esse in urbe Roma, ubi ille (Pelagius) diu vixit, nonnullos qui diversis causis ei faveant: quidam scilicet, quia ^g eis talia persuasisse perhibetur; plures vero, qui eum talia sentire non credunt; præsertim quia in Oriente, ubi degit, gesta ecclesiastica facta esse jactantur, quibus putatur esse purgatus; ubi quidem si episcopi eum catholicum pronuntiarunt, non ob aliud factum esse credendum est, nisi quia se dixit Dei gratiam con-

166, nunc 186, n. 2, ad discrimen superiorum, quæ synodica sunt, familiaris appellatur.

^f Unus codex Colb. tunc fortior sum: quod et alter primum videtur habuisse.

^g Ita Quesn. ex ms. Oxon. et exinde nova Aug. editio: quibus consentanea sunt quæ Innocentius rescribit. At Merl. et Crab., qui nobis talia persuasisse perhibentur: ubi Crab. ad marg. addidit, qui vos et quia vos. Exinde edit. Rom. et aliæ concil., qui vos talia persuasisse perhibent. Similia præ se ferunt mss. nisi quod pro perhibent, in plerisque exstat perhibentur, et in uno Colb. atque altero Vatic. perhibetur. In hoc præterea legere est quia vobis. Unde commode confici posset hæc lectio: quia vobis talia persuasisse perhibetur. Nempe Pelagiani, teste Possidio c. 18, perfidiam suam per suam ambitionem persuadere conabantur sanctæ sedi. Et quod non valuerunt perficere, hoc se perfectisse mendaciter jactarunt. Inter eos autem quibus prava dogmata sua Romæ persuasisse se gloriabantur, præcipuus erat Xystus tunc presbyter, ac postea summus pontifex, cui post detectam calumniam Augustinus epist. alias 104, nunc 191, n. 1, ita gratulatur: Quid enim gratius legi vel audiri potest, quam gratiæ tam pura defensio adversus inimicos ejus, ex ore ejus qui eorundem inimicorum magni momenti patronus jactabatur? Vide et ejusdem epistolam 194, n. 1.

feri, et ita posse hominem suo labore ac voluntate A
juste vivere, ut ad hoc adjuvari Dei gratia non ne-
garet. His enim auditis verbis, catholici antistites
nullam aliam Dei gratiam intelligere potuerunt, nisi
quam in libris Dei legere, et populis Dei prædicare
consueverunt, eam utique de qua dicit Apostolus,
*Non irritam facio gratiam Dei; nam si per Legem
justitia, ergo Christus gratis mortuus est (Galat. II, 21):*
sine dubio gratiam qua justificamur ab iniquitate,
et qua salvamur ab infirmitate; non qua creati su-
mus cum propria voluntate. Nam si intellexissent
illi episcopi eam illum dicere gratiam, quam etiam
cum impiis habemus, cum quibus homines sumus;
negare vero eam, qua Christiani et filii Dei sumus;
quis eum patienter catholicorum sacerdotum non
dicimus audiret, sed ^a ante oculos suos ferret? B
Quapropter non culpandi sunt iudices, quia eccle-
siastica consuetudine nomen gratiæ audierunt, ne-
scientes quid hujusmodi homines vel in suæ doctrinæ
libris, vel in suorum solent auribus spargere.

3. Non agitur de uno Pelagio, qui jam fortasse
correctus est, quod utinam ita sit! sed de tam mul-
tis, quibus loquaciter contendentibus, et infirmas
atque ineruditas animas velut ^b convinctas trahenti-
bus, firmas autem et in fide stables ipsa contem-
platione fatigantibus, usquequaque jam plena sunt
omnia. Aut ergo a tua veneratione accersendus est
Romam, et diligenter interrogandus, quam dicat
gratiam, qua fateatur, si tamen jam fateatur, ad non
peccandum justequè vivendum homines adjuvari:
aut hoc ipsum cum eo per litteras agendum. Et cum
inventus fuerit hanc dicere, quam docet ecclesiastica
et apostolica veritas, tunc sine ullo scrupulo Eccle-
siæ, sine latibulo ambiguitatis ullius, absolvendus
est, tunc est re vera de ejus purgatione gaudendum.

4. Sive enim dixerit, gratiam esse liberum arbi-
trium, sive gratiam esse remissionem peccatorum,
sive gratiam esse legis præceptum; nihil eorum dicit,
quod per subministrationem Spiritus sancti perti-
net ad concupiscentiam tentationesque vincendas,

^a Duo mss. Colb. *tantum ante oculos*: majori qua-
dam emphasi. Quomodo Pelagius in memorata syno-
do gratiam Dei confessus sit, Augustinus lib. de
gestis ipsius Pelagii c. 6 et 7 exponit, subindeque D
cap. 10 explicat unda eum ibi subdole gratiam Dei
confessum esse deprehenderit.

^b Merlin., *conjunctas*. Edit. Rom. recentioresque
concil. et Garner., *convinctas*. Nova Augustini editio,
vincitas. Præferimus eum Crab. ac potioribus mss.,
convinctas, quasi *simul vincitas*. Non displiceret *de-
vincitas*, propter illud quod Innocentius epist. 31, n.
2, rescribit: *Si ergo sunt aliqui, quos in defensionem
perversitas tanta devinxit*. Et huic quidem verbo pro-
pius accedit quod in exemplis Isid. legimus, *pervincitas*.

^c In edit. Rom. et concil. hic additur *liberum*, ex
abundanti et præter fidem mss. Quod episcopi paulo
superius *liberum arbitrium* non addita voce *voluntatis*,
nunc *arbitrium voluntatis*, non præmissio epitheto *li-
berum*, vocant. Hinclet initio quæ. 5. aiunt: *Nec lex
juberet, nisi esset voluntas; nec gratia juvaret, si sat
esset voluntas*, jam sola voluntatis mentione facta.

^d Ita Merl., Crab., Garner., ac nostri mss. Hic

quem ditissima affudit super nos qui ascendit in cœ-
lum, et captivans captivitatem dedit dona homini-
bus (Tit. III, 6). Hinc enim oramus ut peccatorum
tentationem superare possimus (Ephes. IV, 8), ut
Spiritus Dei, unde pignus accepimus, adjuvet in-
firmitatem nostram (Rom. VIII, 26). Qui autem orat
et dicit, *Ne nos inferas in tentationem (Matth. VI, 13)*,
non utique id orat ut homo sit, quod est natura;
neque id orat ut habeat liberum arbitrium, quod jam
accepit cum crearetur ipsa natura; neque orat re-
missionem peccatorum, quia hoc superius dicitur,
Dimitte nobis debita nostra (Matth. VI, 12); neque
orat ut accipiat mandatum: sed plane orat ut faciat
mandatum. Si enim in tentationem inductus fuerit,
hoc est, in tentatione defecerit, facit utique pecca-
tum quod est contra mandatum. Orat igitur ut non
peccet, hoc est, ne quid faciat mali: quod pro Co-
rinthiis orat Apostolus, dicens: *Oramus autem ad
Dominum ne quid faciatis mali (II Cor. XIII, 7)*.
Unde satis apparet, quod ad non peccandum, id est,
ad non male faciendum; quamvis esse non dubite-
tur ^e arbitrium voluntatis, tamen ejus potestas non
sufficiat, nisi adjuvetur infirmitas. Ipsa igitur oratio,
clarissima est gratiæ testificatio. Hanc ille confitea-
tur, et eum gaudebimus sive rectum, sive correctum.

5. Distinguenda est lex et gratia. Lex jubere no-
vit, gratia juvare. Nec lex juberet, nisi esset volun-
tas: nec gratia juvaret, si sat esset voluntas. Jube-
tur ut habeamus intellectum, ubi dicitur, *Nolite esse
sicut equus et mulus, quibus non est intellectus (Psal.
CXXXI, 9)*; et tamen oramus ut habeamus intellec-
tum, ubi dicitur, *Da mihi intellectum, ut discam
mandata tua (Psal. CXVIII, 125)*. Jubetur ut habea-
mus sapientiam, ubi dicitur, *Stulti aliquando sapite
(Psal. XCIII, 8)*; et tamen oratur ut sapientiam ha-
beamus, ubi dicitur, *Si quis autem vestrum indiget
sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter,
et non impropere; et dabitur ei (Jacob. I, 5)*. Jubetur
ut habeamus continentiam, ubi dicitur, ^a *Cum scirem
quia nemo potest esse continens, nisi Deus det, et*

tamen aliquid desiderari manifestum est. Quocirca
editor Romanus istud intra uncinos altero caractere
adjecit: [*Hic aliquid deest ejusmodi: Sint lumbi
vestri præcincti: et tamen oramus eam dari nobis ubi
dicitur.*] Quod et postea in quibusdam aliis editio-
nibus retentum. Additamenti hujus loco Quæsn. sub-
stituit: *A voluptatibus tuis avertere, et tamen oratur ut
habeamus continentiam, ubi dicitur*. Neutrū supple-
mentum placet. Quo autem pacto resarciendus sit
hic locus, ex alio simili Augustini expiscari licet.
Is Doctor epist. 147, ad Hilarium, n. 9, idem ar-
gumentum pertractans ita scribit: *Cum dicit Lex, Non
concupisces, quid videtur aliud imperare, nisi ab illi-
citis cupiditatibus continentiam?... et tamen oratur ut
habeamus continentiam, ubi dicitur, Cum scirem quia
nemo potest esse continens, etc.* Moxque concludit:
Jubet ergo Deus continentiam, et dat continentiam. Ad
mentem igitur Augustini integer licet hic noster lo-
cus, si restitueamus: *Jubetur ut habeamus continen-
tiam, ubi dicitur, Non concupisces: et tamen oratur ut
habeamus continentiam, ubi dicitur, Cum scirem, etc.*
Proxima earundem vocum repetitio, fecunda lacu-
narum sotas, huic occasionem dedit.

hoc ipsum erat sapientiæ, scire cujus esset hoc donum : A *non* nihil essemus, nec ita essemus aliquid, ut cadaver quod non vivit, aut arbor quæ non sentit, aut pecus quod non intelligit; sed homines, qui et essemus, et viveremus, et sentiremus, et intelligeremus; et de hoc tanto beneficio creatori nostro gratias agere ^b valeamus; unde merito et ista gratia dici potest, quia non præcedentium aliquorum operum meritis, sed gratuita Dei bonitate donata est: alia est tamen, qua prædestinati vocamur, justificamur, glorificamur, ut dicere possimus: *Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui filio suo proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum (Rom. viii, 3).*

Postremo ne nimium longum sit cuncta percurrere, jubetur ut non faciamus malum, ubi dicitur, *Declina a malo (Psal. xxxvi, 27)*; et tamen oratur ut non faciamus malum ubi dicitur: *Oramus autem ad Dominum, ne quid faciatis mali (II Cor. xiii, 7)*. Jubetur ut faciamus bonum, ubi dicitur, *Declina a malo et fac bonum (Psal. xxxvi, 27)*; et tamen oratur ut faciamus bonum, ubi dicitur, *Non cessamus pro vobis orantes et postulantes (Coloss. i, 9)*, atque inter cætera, quæ illis orat, dicit: *Ut ambuletis digne Deo in omne placitum, in omni opere et sermone bono (Ibid., 10)*. Sicut ergo agnoscimus voluntatem cum hæc præcipiuntur; sic et ipse agnoscat gratiam cum petuntur.

6. Misimus reverentiæ tuæ librum, quem dederunt quidam religiosi et honesti adolescentes servi Dei, quorum etiam nomina non tacemus; nam Timasius et Jacobus vocantur. Qui, sicut audivimus, et etiam nosse dignaris, ipsius Pelagii exhortatione spem quam habebant in sæculo reliquerunt, et nunc continentibus Deo serviunt. Qui cum eodem errore tandem aliquando per qualemcumque operam nostram Domino inspirante caruissent, protulerunt eundem librum, Pelagii esse dicentes, et ut ei responderetur, impendio rogaverunt. Factum est: ad eosdem rescripta est ipsa responsio (*Liber Augustini de Natura et Gratia*); agentes gratias rescripserunt (*Epist. apud Augustin. nunc 168*). Utrumque misimus, et cui responsum est, et quod responsum est. Et ne nimium essemus onerosi, signa fecimus his locis, ubi petimus inspicere ne graveris, quemadmodum, sibi objecta quæstione quod gratiam Dei negaret, ita respondit, ut eam esse non diceret, nisi naturam in qua nos condidit Deus.

7. Si autem hunc esse suum librum negat, aut eadem in libro loca, non contendimus: anathemet illa, et eam confluetur apertissime gratiam, quam doctrina Christiana demonstrat, et prædicat esse propriam Christianorum, quæ non est natura, sed qua salvatur natura: ^a quæ naturam non auribus sonante doctrina, vel aliquo adjumento visibili fovet sicut plantator quodam modo et irrigator extrinsecus, sed subministratone Spiritus et occulta misericordia, sicut facit ille, qui dat incrementum Deus (*I Cor. iii, 7*). Etsi enim quadam non improbanda ratione dicitur gratia Dei qua creati sumus, ut

^a Ita hic locus in novissima Augustini editione e ms. Vaticano, cui et duo Colb. favent, instauratus fuit. In aliis autem libris, Merlini editione excepta, desideratur quæ naturam... fovet. Ex tribus illis vocibus solam primam Quesn. retinuit. Deinde in iisdem libris, necnon in Merlini editione, sicut plantatur quodammodo et irrigatur, nisi quod Quesn. particulam sicut expunxit.

^b Edit. Rom. agere debeamus: corrigitur ex aliis libris.

^c Apud Merl., Crab. et in Augustini editione hic adjicitur non immerito.

^d Solus Quesn. naturam creati referri ad gratiam

non nihil essemus, nec ita essemus aliquid, ut cadaver quod non vivit, aut arbor quæ non sentit, aut pecus quod non intelligit; sed homines, qui et essemus, et viveremus, et sentiremus, et intelligeremus; et de hoc tanto beneficio creatori nostro gratias agere ^b valeamus; unde merito et ista gratia dici potest, quia non præcedentium aliquorum operum meritis, sed gratuita Dei bonitate donata est: alia est tamen, qua prædestinati vocamur, justificamur, glorificamur, ut dicere possimus: *Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui filio suo proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum (Rom. viii, 3).*

8. De hac gratia quæstio vertebatur, quando ab his, quos Pelagius graviter offendebat atque turbabat, dicebatur ei, quod eam suis disputationibus oppugnaret, quibus assereret non solum ad faciendam, verum etiam ad perficiendam mandata divina, per liberum arbitrium humanam sibi sufficere naturam. Hanc apostolica doctrina gratiam ^c isto nomine appellat, qua salvamur et justificamur ex fide Christi. De hac scriptum est: *Non irritam facio gratiam Dei. Nam si per Legem justitia, ergo Christus gratis mortuus est (Galat. ii, 21)*. De hac scriptum est, *Evacuati estis a Christo, qui in Lege justificamini, a gratia excidistis (Galat. v, 4)*. De hac scriptum est, *Si autem gratia, jam non ex operibus; alioquin gratia jam non est gratia (Rom. xi, 6)*. De hac scriptum est, *Ei autem, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum: ei autem, qui non operatur, credenti autem in eum, qui justificat impium, deputatur fides ejus ad justitiam (Rom. iv, 4)*. Et multa alia, quæ melius potes ipse meminisse, et intelligere prudentius, et illustrius prædicare. Illam vero gratiam, qua creati sumus homines, etiamsi ita appellandam non immerito intelligimus, mirum est tamen si ita appellatam in ullis legitimis, propheticis, evangelicis, apostolicisque litteris legimus.

9. Cum itaque de hac gratia, Christianis fidelibus catholicisque notissima, illi objiceretur quæstio, ut eam oppugnare desineret; quid est quod cum hoc sibi in libro suo velut ab adversante persona idem ipse objecisset, ut se respondendo purgaret, nihil aliud respondit, nisi naturam ^d creati hominis referre gratiam creatoris; atque ita se dicere, sine peccato impleri posse justitiam per liberum arbitrium cum adjutorio divinæ gratiæ, quod Deus hoc dederit homini ipsa possibilitate naturæ?

10. Cui merito respondetur: *Ergo evacuatum est*

creatoris. Istud referre, id est quod in se exhibere ac repræsentare. Ipsa Pelagii verba Augustinus lib. de Nat. et grat. c. 51, excipit ac refert in hunc modum: Ipsa non peccandi possibilitas non tam in arbitrii potestate, quam in naturæ necessitate est. Quidquid in naturæ necessitate positum est, ad naturæ pertinere non dubitatur auctorem, utique Deum. Quomodo ergo absque Dei gratia dici existimatur, quod ad Deum proprie pertinere monstratur? Ibi, inquit statim Augustinus, expressa est sententia quæ latebat. Ideo Dei gratiæ tribuit non peccandi possibilitatem, quia ejus naturæ Deus auctor est, cui possibilitatem non peccandi inseparabiliter institam dicit.

*scandalum crucis (Galat. v, 11). Ergo Christus gratis mortuus est (Rom. iv, 25).^a Num enim, si non moreretur propter delicta nostra et resurgeret propter justificationem nostram, nec ascenderet in altum et captivans captivitatem daret dona hominibus, ista naturæ possibilitas, quam defendit, in hominibus non esset (Eph. iv, 8; Psal. Lxvii, 19)? An forte Dei mandatum deerat, et ideo Christus mortuus est? Immo jam et hoc erat sanctum et justum et bonum (Rom. vii, 12). Jam dictum fuerat, *Non concupisces (Exod. xx, 17)*; jam dictum fuerat, *Diliges proximum tuum tamquam te ipsum (Levit. xix, 18)*. In quo sermone Apostolus omnem legem dicit impleri (Rom. xiii, 9). Et quoniam nisi diligat Deum, nemo diligit se ipsum; ideo Dominus in his duobus præceptis totam legem Prophetasque dicit pendere (Matth. xxii, 40). Quæ duo præcepta jam erant hominibus divinitus data. An æternum præmium justitiæ promissum nondum erat? Hoc ipse non dicit, qui in suis litteris posuit, etiam in veteri Testamento regnum cælorum esse promissum. Si ergo ad faciendam perficiendamque justitiam jam erat naturæ possibilitas per liberum arbitrium, jam erat legis Dei sanctum et justum bonumque mandatum, jam erat promissum præmium sempiternum: ergo Christus gratis mortuus est.*

11. Ergo neque per legem justitia, neque per naturæ possibilitatem; sed ex fide ac dono Dei per Jesum Christum Dominum nostrum unum mediatorem Dei et hominum. Qui nisi in plenitudine temporis mortuus esset propter delicta nostra, et resurrexisset propter justificationem nostram (Rom. iv, 25); profecto et antiquorum fides evacuaretur, et nostra. Fide vero evacuata, quæ homini justitia remaneat, cum justus ex fide vivat (Heb. x, 38; Rom. i, 17)? Ex quo enim per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt (Rom. v, 12): procul dubio a corpore mortis bujus, ubi lex alia repugnat legi mentis (Rom. vii, 21 et 24), neminem liberavit aut liberat^b sua possibilitas, quæ perdita, redemptore indiget; saucia, salvatore: sed gratia Dei per fidem unius mediatoris Dei et hominum, hominis Christi Jesu (I Tim. ii, 5); qui et Deus cum esset, hominem fecit, et manens Deus, homo factus refecit ipse quod fecit.

12. Puto autem quod eum lateat, fidem Christi, quæ postea in revelationem venit, in occulto fuisse temporibus patrum nostrorum; per quam tamen etiam ipsi Dei gratia liberati sunt, quicumque omnibus generis humani temporibus liberari poterunt, occulto judicio Dei, non tamen vituperabili. Unde dicit Apostolus: *Habentes autem eundem spiri-*

^a Edit. Rom. et concil., *Non enim. Subinde Merl. et Crab., nec ascendisset in altum et captivans*; edit. Rom. et Lab., *nec ascendens in altum, captivans.*

^b In quibusdam mas. mendose, *sua possibilitas*. Hinc antiquario data occasio secundis curis in Navarro ac forte in aliis addendi *naturæ*. Unde et in

*tum fides (utique eundem, quem et illi) secundum quod scriptum est (II Cor. iv, 13), Credidi propter quod locutus sum, et nos credimus, propter quod et loquimur (Psal. cxv, 1). Inde est, quod ait ipse mediator: Abraham concupivit videre diem meum; et vidit, et gavisus est (Joan. viii, 56). Inde Melchisedech, prolato sacramento mensæ Dominicæ, novit æternum ejus sacerdotium figurare (Gen. xiv, 18). Jam vero data in litteris Lege, quam dicit Apostolus subintrasse ut abundaret delictum (Rom. v, 20), et de qua dicit: *Si ergo ex Lege hereditas, jam non ex promissione. Abraham autem per repromissionem donavit Deus. Quid igitur Lex? Transgressionis gratia c posita est, donec veniret semen cui promissum est, dispositum per Angelos in manu mediatoris. Mediator autem unius non est, Deus autem unus est. Lex ergo adversus promissa Dei? Absit. Si enim data esset Lex quæ posset vivificare, omnino ex Lege esset justitia. Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus (Galat. iii, 18, seqq.). Nonne satis ostenditur hoc actum esse per Legem, ut peccatum agnosceretur, et prævaricatione augetur? Ubi enim lex non est, nec prævaricatio (Rom. iv, 15); et sic adversus victoriam peccati ad divinam gratiam, quæ in promissionibus est, confugeretur: atque ita Lex non esset adversus promissa Dei, quia ideo per illam fit cognitio peccati, et ex prævaricatione Legis abundantia peccati, ut ad liberationem quærantur promissiones Dei, quod est gratia Dei; et incipiat esse in homine justitia, non sua, sed Dei, hoc est, data dono Dei.**

13. Quam etiam nunc quidam, *ignorantes Dei justitiam, sicut et tunc de Judæis dictum est, et suam volentes constituere, justitiæ Dei non sunt subjecti (Rom. x, 3)*. Per Legem quippe et illi justificari se arbitrantur, sufficiente sibi ad eam custodiendam libero arbitrio, hoc est, justitia sua prolata ex natura humana, non donata ex gratia divina, propter quod justitia Dei dicitur. Unde item scriptum est: *Per Legem enim cognitio peccati. Nunc autem sine Lege justitia Dei manifestata est, testificata per Legem et Prophetas (Rom. iii, 21)*. Cum dicit *manifestata est*, ostendit quia et tunc erat, sed tamquam illa pluvia, quam Gedeon impetravit, tunc velut in vellere occulta, nunc autem velut in area manifesta (Judic. vi, 57). Cum ergo Lex sine gratia, non mors peccati potuisset esse, sed virtus; sic enim dictum est, *Aculeus mortis peccatum, virtus autem peccati Lex (I Cor. xv, 56)*: sicut confugiunt multi a facie regnantis peccati ad gratiam, velut in area nunc patentem; ita pauci ad eam confugiebant velut in vellere tunc latentem. Hæc vero temporum distributio refertur ad altitudinem divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, de

editis, excepto Aug. obtinuit *sua possibilitas naturæ*. Infra in epistola 29, Innocentii, n. 3, lecturi sumus, *quasi ex nostra in totum sinus possibilitate (non addito naturæ vocabulo) perfecti*. Vide infra epist. 30, n. 4.

^c Apud Quesn. et Aug. ut in ms. Pith., *proposita est*.

qua dictum est, *Quam inscrutabilia sunt judicia ejus, A et investigabiles viæ ejus (Rom. xi, 33)!*

14. Quapropter ^a si et ante tempus Legis, et tempore ipso Legis, justos patres ex fide viventes, non possibilitas naturæ infirmæ et ^b indignæ ac vitiatæ et sub peccato venundatæ, sed Dei gratia per fidem justificabat, et nunc eadem in apertum jam veniens revelata justificat; anathemet ergo Pelagius scripta sua, ubi contra eam, etsi non per contumaciam, tamen per ignorantiam disputat, possibilitatem defendendo naturæ ad vincenda peccata, et implenda mandata. Aut si ea sua esse negat, aut scriptis suis ab inimicis suis dicit immissa, quæ sua esse negat, anathemet ea tamen et damnet paterna exhortatione et auctoritate sanctimoniam tuæ. Si vult ergo, onerosum sibi et perniciosum discat ^c Ecclesiæ scandalum auferre: quod scandalum auditores et in perversum dilectores ejus usquequaque spargere non quiescunt. Si enim cognoverint eundem librum, quem illius vel putant esse, vel norunt, episcoporum catholicorum auctoritate, et maxime sanctitatis tuæ, quam apud eum esse majoris ponderis minime dubitamus, ab eodem ipso esse anathematum atque damnatum; non eos ulterius existimamus ausuros, loquendo contra gratiam Dei quæ revelata est per passionem et resurrectionem Christi, pectora fidelia et simpliciter Christiana turbare: sed potius, adjuvante misericordia Domini, concertantibus nobiscum charitate ac pietate flagrantibus orationibus tuis, non solum ut in æternum beati, verum etiam justi et sancti sint, ^d non in sua virtute, sed in eadem gratia confueros. Unde et ad ipsum scriptam ab uno nostrum epistolam, ad quem per quemdam Orientalem diaconum, civem autem Hipponensem, tamquam purgationis suæ ^e quædam scripta transmisit, tuæ beatitudinis potius credidimus dirigendam, melius judicantes et

petentes, ut eam ^f et mittere ipse digneris. Sic enim eam legere potius non dedignabitur, magis in illa eum qui misit, quam qui scripsit attendens.

15. Illud vero quod dicunt, posse hominem esse sine peccato, et mandata Dei facile custodire si velit, quamvis cum hoc per adjutorium gratiæ, quæ tamen per incarnationem Unigeniti ejus revelata atque donata est, dicitur, tolerabilior diei videatur: tamen quoniam non immerito ^g movere potest, ubi et quando per eandem gratiam id efficiatur in nobis, ut sine ullo prorsus peccato simus, utrum in hac vita, quando caro concupiscit adversus spiritum; an vero in illa, cum fiet sermo qui scriptus est (*Galut. v, 17*): *Ubi est, mors, victoria tua? ubi est, mors, aculeus tuus? aculeus enim mortis peccatum est* (*I Cor. xv, 55*); diligentius pertractandum propter alios quosdam, qui senserunt, atque in suis litteris memoriæ mandaverunt, etiam in hac vita esse posse hominem sine peccato, non ab initio natiuitatis suæ, sed conversione a peccatis ad justitiam, et a ^h via reproba ad bonam vitam (*S. Ambros. in I Lucæ 6*). Sic enim intellexerunt quod de Zacharia et Elisabeth scriptum est, ambulasse eos in omnibus justificationibus Domini sine querela (*Lucæ 1, 6*). Hoc quod dictum est sine querela, sine peccato dictum acceperunt, non quidem negantes, immo etiam, quod aliis locis in litteris eorum invenitur, pie confitentes adjutorium gratiæ Domini nostri, non per naturalem spiritum hominis, sed per principalem Spiritum Dei. Qui parum videntur considerasse, ipsam Zachariam fuisse utique sacerdotem. Omnes autem tunc sacerdotes necesse habebant ex lege Dei, primitus pro peccatis suis offerre sacrificium, deinde pro populi (*Levit. ix, 7; Hebr. vii, 27*). Sicut ergo nunc ⁱ per orationis sacrificium convincimur non esse sine peccato, quoniam jussi sumus dicere, Di-

^a Particulam *si*, pro qua Garner. substituit *sic*, Quesn. penitus expunxit.

^b Edit. Rom. et concil. ac plures mss., *indignæ*: quod factum ex *indignæ*; sic enim verbum *indignæ* antiquis pingere placebat.

^c Pith. ms. *Ecclesia*: mendose. Totum hunc locum Quesn. ita vulgavit: *si non vult; onerosum sibi et perniciosum esse discat Ecclesiæ scandalum asferre, quod auditores*; præter omnium codicum fidem et Innocentii mentem. Lectio autem, quam minus rectam judicavit, cum antecedentibus et consequentibus apprimè coheret. Nempe episcopi quinque Pelagio auctores sunt, ut discat quo pacto scandalum et onerosum sibi, et Ecclesiæ perniciosum auferat. Nec illud auferendum dubitant, statim ut librum ipsius nomine vulgatum, ab ipsomet damnatum esse discipuli ejus cognoverint.

^d Apud Quesn. hic additur verbum *conari*: quod rectius abest ab aliis libris.

^e Neque hic Quesnello opus erat adjicere verbum *causa*. Hunc locum alter ille libri Augustini de gestis Pelagii c. 32 illustrat: *In chartula defensionis suæ, quam mihi per quemdam Charum nostrum Hipponensem civem, Orientalem autem diaconum, misit, fecit aliquid quod aliter se habent quam gestis episcopalis continetur. Quod autem habent gesta, longe melius est ac firmiter et enodatius pro authenticitate veritate contra illius heresis pestem. Ex quo manifestum est, Pelagium*

vocasse *purgationis suæ scripta vel gesta* (sæpe ut loquitur Augustinus epist. olim 252, nunc 179, n. 7, *quandam a se conscriptam velut defensionem suam, qua se dixit objectis respondisse Gallorum*) quæ ad Augustinum miserat adulterata Diospolitana: synodi gesta. De his rursus Augustinus in eodem libro de gestis Pelagii c. 29 ita loquitur: *Qualibet purgationis suæ gesta protulerit. Neque hinc minus perspicuum est, ab episcopis quinque unius nostrum nomine Augustinum intelligi, cujus quidem epistola tunc missa excidit, et ad nos non pervenit.*

^f Quesn. cum uno ms. Colb. et Pith., *ut eam mittere*. Sanior est lectio librorum aliorum.

^g Merl. et Crab., *quoniam merito queri potest*. Retinuit Quesn. *queri potest*: quod in nullo offendimus ms. Pro *queri*, Crab. ad marg. annotavit *debere*, quod et Pith. ms. habet in textu.

^h Apud Garn. et Aug., *a vita*. Ad eorum, de quibus hic sermo est, opinionem aliquando accessit Pelagius. Eum enim Augustinus epist. olim 252, nunc 179, n. 7, istud ad se scripsisse narrat: *Non diximus quoniam inventatur quis ab infania usque ad senectam, qui nunquam peccaverit; sed quoniam a peccato conversus labore proprio, et gratia Dei adjutus, potest absque peccato esse*. Sed in hac sententia eum non semper stetit idem Doctor in eadem epistola n. 8 probat.

ⁱ In uno e mss. Colb. *per orationes sacrificiorum*.

mitte nobis debita nostra (Math. vi, 12): ita et tunc A per sacrificia victimarum animalium convincebantur sacerdotes sine peccato non esse, qui pro suis peccatis jubebantur offerre. Quod si res ita se habet, ut per gratiam Salvatoris proficiamus quidem in hac vita, deficiente cupiditate, charitate crescente; perficiamur autem illa in vita, cupiditate exstincta, charitate completa: profecto illud quod scriptum est, ^a Qui natus est ex Deo, non peccat (I Joan. iii, 9), secundum ipsam charitatem dictum est, quæ sola non peccat. Ad nativitatem quippe, quæ ex Deo est, augenda et perficienda charitas pertinet, non ea quæ minuenda est et consumenda cupiditas: quæ tamen, quamdiu est in membris nostris, lege quadam sua repugnat legi mentis (Rom. vii, 20). Sed natus ex Deo, nec obediens desideriis ejus, nec exhibens B membra sua arma iniquitatis peccato (Rom. vi, 13), potest dicere, Jam non ego operor illud, sed illud quod habitat in me peccatum (Rom. vii, 20).

16. Sed quoquo modo se habeat ista quæstio, quia etsi non invenitur homo in hac vita sine peccato, id tamen dicitur posse fieri per adjutorium gratiæ et Spiritus Dei, quod ut fiat, conandum atque poscendum est; tolerabiliter in eo quisque fallitur; nec diabolica impietas, sed error humanus est elaboranda et optanda affirmare, etiamsi quod affirmat non possit ostendere. Id enim credit fieri posse, quod certe laudabile est velle. Nobis autem sufficit, quod nullus in Ecclesia Dei fidelium reperitur in quolibet ^b propectu excellentiæque justitiæ, qui sibi audeat dicere, non necessariam precationem orationis D^C dominicæ, *Dimitte nobis debita nostra* (Math. vi, 12); et dicat se non habere peccatum, ne seipsum decipiat, et in eo veritas non sit, quamvis jam sine querela vivat (I Joan. 1). Non enim ^c quaecumque etiam tentationis humanæ, sed grave peccatum est, quod in querelam venit.

^a Idem ms., *Qui ex Deo est*. Alter Colb. cum Pith. *Ex Deo*, omissis verbis *Qui natus est*.

^b Edit. Rom. et concil., *profectu excellenti atque justitia*. Garner. ac mss. Isid., *profectu, excellentia atque justitia*: corriguntur ex Quesn. August. et posterioribus mss.

^c Merl. et Quesn. cum uno ms. Colb. et Pith., *qualescumque etiam tentationes*. Verior est cæterorum codicum lectio, qua eos qui sine querela vivere prædicantur, a gravibus quidem peccatis, sed non item a levibus, quæ tentatione seu fragilitate humana contrahimus, immunes intelligendos esse edocemur.

^d In duobus mss. Colb., *non cum parva*. In cæteris, *non comparva*. Apud August., *non tamen parva*. At Merl. et Crab. post superius verbum *refundimus*, proxime subjungunt, *verum etiam no. ter licet exiguus, etc.*, omissis intermediis.

^e In edit. Concil. 24. Quæ autem 29 erat, nunc 7.

^f Editi, excepto Aug. secundum Codicis a Quesnello vulgati et Isidori vetera exempla, *Aurelio et omnibus sanctis episcopis vel cæteris qui in concilio Carthaginensis ecclesiæ adfuerunt*, singulorum episcoporum nominibus omissis, quæ in sincerioribus mss. recensentur.

^g Hinc liquet et alterum istum Restitutum in epistolæ 26 inscriptione desiderari.

^h Edit. concil., *Inquirendo de his rebus*. Apud Gar-

ner. Quesn. et Aug., *In requirendo de his rebus*. In edit. Rom. et aliquot mss., *In requirendis de his rebus*. Verius mss. Remig., Corb. et Gerin., *In requirendis Dei rebus*, eamque lectionem confirmat Afrorum epistola ad Theodorum papam in concilio Lateranensi sub Martino I, act. 2, tom. VI Concil. Labb. pag. 128 in-erta, cujus exordium, ut præmonuimus, ex Innocentii verbis ac sententiis expressum, hic representare juverit. Sic porro incipiunt: *Magnum et indeficientem omnibus Christianis fluentem redundantem D* *apud Apostolicam sedem consistere fontem nullus ambigere possit, de quo rivuli prodeunt affluenter, universum largissime irrigantes orbem Christianorum, cui etiam in honore beatissimi Petri patrum decreta peculiarem omnem decrevere reverentiam IN REQUIRENDIS DEI REBUS, quæ omnino et sollicitè debent, maxime vero justique ab ipso præsulum examinari vertice apostolico, cujus vetusta sollicitudo est tam mala damnare, quam probare laudanda. Antiquis enim regulis sancitum est, ut quidquid quamvis in remotis vel in longinquo positis ageretur provinciis, non prius tractandum vel accipiendum sit, nisi ad notitiam almæ sedis vestræ fuisset deductum, ut hujus auctoritate, justa quæ fuisse pronuntiationi firmaretur, indeque sumerent cæteræ ecclesiæ velut de natali suo fonte prædicationis exordium, et per diversas totius mundi regiones puritatis incorruptæ manent fidei sacramenta salutis.*

EPISTOLA • XXIX.

Innocentius episcopis Carthaginensis concilii rescribens eorum adversus Pelagianos hæreticos doctrinam atque sententiam laudat et confirmat.

INNOCENTIUS ^f AURELIO, NUMIDIO, RUSTICIANO, FIDENTIANO, EVAGRIO, ANTONIO, PALATINO, ADEODATO, VINCENTIO, PUBLIANO, THEASIO, TUTO, PANNONIO, VICTORI, RESTITUTO, ^g alteri RESTITUTO, RUSTICO, FORTUNATIANO, AMPELIO, AMBIVIO, FELICI, DONATIANO, ADEODATO, OCTAVIO, SEROTINO, MAJORINO, POSTHUMIANO, CRISPULO, VICTORI, alteri VICTORI, LEUCIO, MARIANO, FRUCTUOSO, PROCULO, FAUSTINIANO, QUODVULTDEO, CANDORIO, MAXIMO, MEGASIO, RUSTICO, RUFINIANO, PROCULO, SEVERO, THOMÆ, JANUARIO, OCTAVIANO, PRÆTEXTATO, SIXTO, QUODVULTDEO, PENTADIO, QUODVULTDEO, CYPRIANO, SERVILIO, PELAGIANO, MARCELLO, VENANTIO, DIDYMO, SATURNINO, BIZACENO, GERMANO, GERMANIANO, INVENITO, MAJORINO, INVENTO, CANDIDO, CYPRIANO, ROMANIANO, ÆMILIANO, AFRICANO, MARCELLINO, et cæteris, qui in Carthaginensi concilio adfuerunt, dilectissimis fratribus in Domino salutem.

1. In ^h requirendis Dei rebus quas omni cum sollicitudine decet a sacerdotibus, maxime a vero ju-

ner. Quesn. et Aug., *In requirendo de his rebus*. In edit. Rom. et aliquot mss., *In requirendis de his rebus*. Verius mss. Remig., Corb. et Gerin., *In requirendis Dei rebus*, eamque lectionem confirmat Afrorum epistola ad Theodorum papam in concilio Lateranensi sub Martino I, act. 2, tom. VI Concil. Labb. pag. 128 in-erta, cujus exordium, ut præmonuimus, ex Innocentii verbis ac sententiis expressum, hic representare juverit. Sic porro incipiunt: *Magnum et indeficientem omnibus Christianis fluentem redundantem D* *apud Apostolicam sedem consistere fontem nullus ambigere possit, de quo rivuli prodeunt affluenter, universum largissime irrigantes orbem Christianorum, cui etiam in honore beatissimi Petri patrum decreta peculiarem omnem decrevere reverentiam IN REQUIRENDIS DEI REBUS, quæ omnino et sollicitè debent, maxime vero justique ab ipso præsulum examinari vertice apostolico, cujus vetusta sollicitudo est tam mala damnare, quam probare laudanda. Antiquis enim regulis sancitum est, ut quidquid quamvis in remotis vel in longinquo positis ageretur provinciis, non prius tractandum vel accipiendum sit, nisi ad notitiam almæ sedis vestræ fuisset deductum, ut hujus auctoritate, justa quæ fuisse pronuntiationi firmaretur, indeque sumerent cæteræ ecclesiæ velut de natali suo fonte prædicationis exordium, et per diversas totius mundi regiones puritatis incorruptæ manent fidei sacramenta salutis.*

stoque et catholico tractari concilio, antiquæ traditionis exempla servantes, et ecclesiasticæ memores disciplinæ, vestræ religionis vigorem non minus nunc in consulendo, quam antea cum pronuntiaretis, vera ratione firmastis, qui ad nostrum referendum approbastis esse iudicium, scientes quid apostolicæ sedi, cum omnes hoc loco positi ipsum sequi desideremus Apostolum, debeat, a quo ipse episcopatus et tota auctoritas nominis hujus emerit. Quem sequentes, tam mala dammare novimus, quam probare laudanda. Vel id vero, quod patrum instituta sacerdotali officio custodientes non censetis esse calcanda, quod illi non humana, sed divina decrevere sententia, ut quidquid quamvis de disjunctis remotisque provinciis ageretur, non prius ducentes flendum, nisi ad hujus sedis notitiam perveniret: ut tota hujus auctoritate justaque fuerit pronuntiatio firmaretur; indèque sumerent cæteræ ecclesiæ (velut de natali suo fonte aquæ cunctæ procederent, et per diversas totius mundi regiones puri a latices capitis incorrupti manarent) quid præcipere^b [*Fortè leg. præciperent*] quos abluere, quos veluti cæno inmundabili sordidatos, mundis digna corporibus unda vitaret.

2. Gratulor igitur, charissimi fratres, quod per fratrem et coepiscopum nostrum Julium litteras ad nos destinastis: et cum illis curam geritis quibus præsidetis Ecclesiis, sollicitudinem vestram omnium utilitate monstratis: et per cunctas totius orbis ecclesiis omnibus una quod prosit, decernendum esse deposcitis: ut suis constabilia regulis Ecclesia, c et hoc, quo illos caveat, pronuntiationis justæ firmata decreto, talibus patere non possit, qui perversis instructi, immo destructi, ver-

^a Edit. Rom. et concil. necnon Quesn., *puri capitis*; deinde Merl., *incorrupti*; Crab., *incorrupte*; cæteræ, *incorruptæ*: ex edit. August. et mss. Corb. atque Germ. instaurantur. Hujus exordii materiam maxime sumpsit Innocentius ex eo quod episcopi quinque ad calcem epistolæ superioris sibi scripserant: *Non enim rivulum nostrum tuo largo fonti refundimus... utrum etiam noster licet exiguus ex eodem, quo etiam tuus abundans, emanet capite fluentorum, hoc a te probari volumus.*

^b Ita mss. Germ. et Corb. At plures alii cum edit. Rom. et concil., *quid præcipere*. Deinde in codice Germ. *quos absolvere*, ubi in aliis *quos abluere*. Apud Quesn. et Aug. repositum est *quid præciperent, quos abluerent*. Totum autem hunc locum Garnerius, ingenio suo plus æquo indulgens, ita edidit: *unde aquas sumerent cæteræ ecclesiæ, velut de natali suo fonte a quo cuncta procedunt, et per diversas totius mundi regiones puri capitis incorruptæ manant; unde perciperet quos veluti cæno, etc.* Nostra lectio, in qua nihil non veterum codicum auctoritate fulcitur, integra erit, si post verba *quos abluere*, subaudiatur *debeant*. Neque temere sentiamus hic tripticem hominum sese Ecclesiæ iudicio sistentium classem distingui, et ejusdem Ecclesiæ circa illos iudiciorum triplicem rationem, ex triplici aquæ proprietate repetitam, exponi. Illa enim velut aqua munda innocios et incontaminatos tamquam puros rivulos ultro in se recipit; sordidatos vero, sed pœnitentes, abluat; et incorrectos, qui eam commaculare valeant, prudens vitat et respuit.

^c Editio Rom. et recentiores concil. *ex hoc*, ac deinde cum vetustioribus, *quod illos caveat pronun-*

borum argutiis, sub imagine catholicæ fidei disputantes, velut pestiferum exhalantes virus, ut hominum recte sentientium in deteriore partem corda corrumpant, totam veri dogmatis quærunt evertere disciplinam. Sanandum ergo celerius, ne longius^d exsecrandus animis morbus irrepit: sicut medicus, cum viderit hujus terreni corporis aliquem esse languorem, magnum suæ artis æstimat documentum, si cito quis illius interventu desperatus evadat; vel cum putre vulnus aspexerit, adhibet fomenta, vel cætera quibus illud possit quod natum fuerat vulnus obduci; ac si id manens sanari non poterit, ne corpus reliquum sua tabe corrumpat, ferro amputat quod nocebat, quo reliquum integrum servet et intactum. Præcidendum aliud ergo^e est, quod velut puro sanoque nimium corpori vulnus obrepit; ne cum tardius abstergitur, in ipsis pene visceribus hujus mali non exhaurienda post sentina considat.

3. Nam quid nos de his posthac rectum mentibus æstimemus, qui sibi se putant debere quod boni sunt, nec illum considerant, cujus quotidie gratiam consequuntur? Sed jam isti, qui tales sunt, nullam Dei gratiam consequuntur; ^o qui sine illo tantum assequi se posse confidunt, quantum vix illi, qui ab illo postulant, ^f et accipere promerentur. Quid enim tam iniquum potest esse, tam barbarum, tam totius religionis ignarum, tam Christianis mentibus inimicum, quam huic^g te negare debere quidquid in quotidiana gratia consequeris, cui te ipse confiteris debere quod natus es? Ergo eris tibi in providendo præstantior, quam ^g potest in eo esse, qui te ut esses effecit? ^h Et cui putes debere quod vivis,

tiationis justæ firmata decretalibus (Merl., *petere*; Crab., *patere*; edit. Rom. et sequentes, *pavere*) non possit. Garner. *resecans hoc quod illos caveat, retinuit et pronuntiationis justæ firmata decretalibus pavere non possit*. Nostra lectio est Quesn., Aug. et meliorum mss., nisi quod apud Quesn. expunctum est *hoc*, et apud Aug. ut in mss. Corb. et Germ. pro *patere*, exstat *pavere*: Sic porro est intelligenda, quasi diceret Innocentius: A me decernendum esse deposcitis, ut Ecclesia veteribus suis jam constabilia regulis, etiam nunc firmata juste pronuntiato hoc novo decreto, quo memoratos illos hæreticos cavere jubetur, talibus deinceps patere non possit, sed iis seclusa perpetuo maneat.

^d Unus e mss. Colb., *exsecrandis animorum moribus inserpat*. Alter, *exsecrandos animos morbos inserpat*. Verbum *inserpat*, edit. Rom. et concil. cum aliquot aliis mss. retinet. Ejus loco melius mss. Germ. et Corb. exhibent *inrepat*.

^e Crab. ac deinceps edit. concil. et Rom., *quia sine illo*.

^f Edit. Rom. et concil. cum mss. Pith. et Isid., *et accipiunt*. Unus codex Colb., *ut accipiunt*; unde Quesnello *ut accipiant* placuit. Apud August. ut in mss. Corb. *accipere*, non præmissa particula *et*, quæ cum Germ. et aliis retinetur. Perspicua erit sententia hunc in modum disposita: *quantum vix illi etiam, qui postulant, accipere promerentur*.

^g Sic mss. At edit. Rom. et concil., *quam potest esse*.

^h Garner., *Si huic putes debere*. Editi alii, *Et cum te putes ei debere*. Pelagius tacito nomine hic arguitur: qui quidem *posse, velle et esse* distinguens, *posse*

quomodo non putas illi debere quod quotidianam A eius consequendo gratiam taliter vivis? et qui nos adiutorio negas indigere divino, quasi ex nostra a simus in totum possibilitate perfecti, quomodo non adiutorium b ejus in nos, cum tales a nobis etiam esse possumus, provocamus?

4. Qui enim adiutorium Dei negat, vellem interrogare quid dicat: nos non mereri, an illum hoc non posse præstare, an nihil esse propter quod unusquisque hoc debeat c potulare? Posse hoc Deum, opera ipsa testantur. Et adiutorio quotidiano nos egere, negare non possumus. Hoc enim seu bene vivimus d provocamus, ut melius sanctiusque vivamus; seu prave sentientes a bonis avertimur, ut ad rectam redeamus viam, ejus auxilio plus egenus. Nam quid tam mortiferum, tam præceps videatur B ad casum, tam expositum ad omnia pericula, si hoc solum nobis putantes posse sufficere, quod liberum arbitrium cum nasceremur accepimus, ultra jam a Domino nihil quæramus, id est, auctoris nostri obliti, ejus potentiam, ut nos ostendamus liberos, abjuremus; quasi jam amplius quod possit dare non habeat, qui te in tuo ortu liberum fecit: nescientes, quod nisi magnis precibus gratia in nos implorata descendat, e nequaquam terrenæ labis et mundani corporis vincere conemur errores, cum pares nos ad resistendum non liberum arbitrium, sed Dei solum facere possit auxilium?

5. Nam si ille clamat adiutorio sibi opus esse divino, qui digne hoc non quæreret, si cui liberum arbitrium plus prodesset; quippe cum vir beatus et C jam electus a Domino nihil egeret, tamen ita Deum deprecatur, postulans: *Adjutor meus esto, ne derelinquas me, neque despicias me, Deus salutaris meus (Psal. xxvi, 9)*: nos nobis liberum arbitrium, ille

in natura, velle in arbitrio et esse in affectu constituebat. Tum posse ad Deum naturæ auctorem proprie pertinere ita largiebatur, ut velle et esse, seu agere ad hominem referenda esse contenderet. Solutus Dei esse dicebat, quod potest homo velle bonum atque perficere: sed quod illud velit perficere, ac re ipsa perficiat, adeoque et quod bonus ac perfectus velit esse, vel etiam sit, ipsius hominis esse prædicabat. Non indicabatur hominem gratiæ semper adjuvari auxilio: sed auxilium illud in hoc ponebat, quod voluntatis atque operis possibilitatem Deus numquam D non daret. Ipse illius verba videsis apud Augustinum lib. de Gratia Christi, cap. 4.

a In edit. Rom. et Concil. desideratur simus.

b Vocabulum ejus ex ms. Germ. et edit. Aug. revocatur. Solutus Garn. locum huic ita exhibet: *Dic quomodo vere adiutorium ejus in nos, cum tales a nobis etiam esse possimus, provocemus. Eum qui adiutorium Dei negat, rursus vellem interrogare cur dicat nos id non promereri?*

c Quesn. cum uno ms. Colb., præstolari.

d Ita mss. necnon veteres edit. Concil. At Rom. edit. et recentiores Concil. cum Garn., præcamur.

e Garn. nequidquam; et infra, *David inclamat, pro, Nam si ille clamat.*

f Edit. Rom., *Nos ergo dicimus manifeste, etc. Garn., Nos dicimus manifeste, ut quid oremus Deum, ille: et infra, David ergo, pro, David enim.*

g Edit. Rom. et Concil., *in sua natura esse. Mox Garn., adiutorem invocat, nec illi sufficit assiduam in-*

sibi Deum postulat adiutorem; quod nati sumus posse sufficere nos dicimus, ille Deum ne derelinquatur exorat. f Non, rogo, manifeste discimus quid oremus, cum ille tantopere beatus, ut supra diximus, vir ne despiciatur exoptat? Illi enim necesse est ista arguant, qui illa confirmant. David enim orationis ignarus, et suæ naturæ nescius accusetur, qui cum sciat tantum in s sua inesse naturam; adiutorem sibi Deum, et assiduam adiutorem, nec illi sufficit assiduam, sed ne aliquando illum despiciat, orationibus pronus exoptat; et per corpus omne psalterii hoc et prædicat et clamat. Si ergo hoc ille ita h magnus scit ut assidue dicere, ita necessarium confessus est, ut doceret: quemadmodum Pelagius Cœlestiusque seposita omni responsione psalmorum, talique abdicata doctrina, suasuros se aliquibus esse confidunt, nos adiutorium Dei nec debere quærerere, nec egere; cum omnes sancti nihil se sine hoc agere posse testentur?

6. Liberum i enim arbitrium olim ille peressus, dum suis inconsultius utitur bonis, cadens in prævaricationis profunda demersus est, et nihil quemadmodum exinde surgere posset invenit; suaque in æternum libertate deceptus, hujus ruinæ i jacuisset oppressu, nisi eum post Christi k pro sua gratia relevasset adventus: qui per novæ regenerationis purificationem, omne præteritum vitium sui baptismatis lavacro purgavit; et ejus firmans statum, quo rectius stabilisque procederet, tamen suam gratiam in posterum non negavit. Nam quamvis redemisset hominem a præteritis ille peccatis, tamen sciens iterum posse peccare, ad reparationem sibi, quemadmodum posset illum et post ista corrigere, multa servavit: quotidiana præstat ille remedia, quibus nisi freti confisque nitamur, nullatenus vin-

vocare: refragantibus aliis libris, ex quibus liquet vocabulum adiutorem a verbo exoptat regi.

h Aliquot mss. cum Quesn., necnon edit. Rom. et Concil., *ita magnum scit, ut assidue diceret.* Apud August., *ita magnum sicut assidue dicere.* Garner., *hoc illi tam magnum visum sit, ut assidue diceret, tam necessarium confessus sit.* Id quod plures ac vetustiores mss. exhibent retinemus. Mallemus tamen, *ita magnum scivit assidue dicere, et ita.*

i Merlin. et ex eo Quesn., *Liberum enim arbitrium olim ille perversus; reluctans omnibus mss. et editis aliis, non solum hic, sed et in libro ii Augustini ad Bonifacium, cap. 4, n. 6, in libro Prosperi contra Collatorem, c. 5, n. 15, et in Cœlestini epistola 21, n. 5, ubi hæc eadem verba citantur. Sane Innocentii sententia potius permixtus, quam perversus, postulat.*

j In mss. ut in edit. Merl. et Rom., *ruinæ latuisset oppressus vel oppressum, nisi quod in Pith. exstat oppressu, et in Corb. ab antiqua manu restitutum est jacuisset: quam emendationem rectam probant cum Augustini liber ii ad Bonif. contra duas epist. Pelag. n. 6, tum epistola 21 Cœlestini papæ, cap. 4, ubi hæc verba citantur. Quamquam nec in illis duobus locis desunt mss. qui exhibeant latuisset oppressu. Apud Crab. et exinde in edit. concil. hic legere est, *huic ruinæ suæ jacuisset oppressus, apud Garner. et Quesn., hujus ruina subjacuisset oppressus.**

k Ita mss. magno consensu cum edit. Aug. At in edit., *per suam gratiam.*

cere humanos poterimus errores. Necessè est enim, A ut quo auxiliante vincimus, eo iterum non adjuvante vincamur.

7. Sed possem plura dicere, nisi vos constaret cuncta dixisse. Quisquis ergo huic assentiens videtur esse sententiæ, qua dicat adiutorio nobis non opus esse divino, inimicum se catholice fidei, et Dei beneficiis profiteretur ingratum. ^a Nam nec nostra communione sunt digni, quam prædicando taliter polluerunt. Ipsi enim sua sponte, dum sequuntur illa quæ dicunt, longius a vera religione refugerunt. Cum enim hoc totum in nostra professione consistat, quotidianisque precibus nihil agamus, nisi quemadmodum Dei misericordiam consequamur; quemadmodum ferre possumus ista jactantes? Quis, rogo, tantus illorum pectora error obæcat, ut si ipsi nullam Dei gratiam sentiant, quia nec digni sunt, nec merentur; nec de aliis considerent quid quotidie singulis gratia divina largiatur? Sunt quidem isti ^b omni cæcitate dignissimi, qui nec hoc sibi reliquerunt, ut se auxilio credant revocari ab erroribus posse divino. Negantes enim adiutorium, non aliis, sed sibi hoc penitus abstulerunt: qui avellendi sunt longius et ab Ecclesiæ procul removendi visceribus; ne ^c diu inultus multa occupans, insanabilis post error increpat. Si enim diu fuerint sub hac impunitate versati, necesse est multos in hanc suæ pravitate mentis inducant decipiantque innocentes, vel potius imprudentes, qui fidem catholicam ^d nunc sequuntur. Putabant enim eos recte sentire, quos adhuc vident in Ecclesia perdurare. G Separaretur ergo a sano corpore vulnus insanum, remotoque morbi sævientis afflatu, cautius quæ sunt sincera perdurent, et grex parior ab hac mali pecoris contagione purgetur. Sit totius corporis illibata perfectio, quam vos sequi et tenere hac in illos pronuntiatione cognovimus, et una vobiscum pari assensione servamus.

^a Conjectio Nam ex edit. Merl., Crab., Aug. et pluribus mss. revocatur. Deinde in mss. Isid. desideratur nostra. Mox edit. Rom. et Concil. cum aliquot mss., Sic enim, ubi cum aliis libris præferimus, Ipsi enim. Garnerius vero locum hunc mutilum censens, nota ad marginem a-crypta, sic resarciri posse monet: *Pelagium igitur et Cælestium, quos auctores nefarii prorsus et omnibus anathematizandi erroris advertistis, juxta sententia damnastis: nec illi nostra, etc.* At sententiam adversus Pelagium et Cælestium a Carthaginensibus concilii patribus nominatim dictam non sonant hæc eorum ad calcem superioris epistolæ 26 dicta: *Si Pelagius Cælestiusque correcti sunt, vel se ista nunquam sensitisse dicunt, et quæcumque scripta contra eos prolata fuerint, sua esse negant, nec est quemadmodum de mendacio convincantur, generaliter tamen anathema sit dogmatum, quorum auctores existimantur, quicumque deprehensus fuerit propugnator. Nil etiam in hoc Innocentii loco apparet, unde mutilus iudicetur.*

^b Ita apud Garn. et Aug. ut in potioribus mss. In aliis autem libris, omnes; et infra, *Negantes enim Dei adiutorium.*

^c Editi excepto Aug., *ne diu multa.* Concinnius apud Aug. ut in mss. Corb. et Germ., *ne diu inultus multa.* Hinc apte subnectitur: *Si enim diu fuerint sub hac IMPUNITATE.* j

8. Qui si tamen ^e aliquid in se Dei adiutorium, quod huc usque negaverunt, provocariet, et opes sibi ejus auxilio esse cognoverint, ut hac labe, inquam sui cordis incurvatione corruerant, liberentur, et quasi in lucem de fœda tracti caligine, remotis abdicatisque omnibus, quibus totus, ne verum ^f aspiceret, fœdabatur et caligabat aspectus, damnet hæc quæ huc usque tenuerunt; et aliquando animum rectis disputationibus commoventes, ab hac aliquantulum labe correcti, veris se sanandos ^g consiliis tribuant atque submittant. Quod si fecerint, erit in potestate pontificum istis aliquatenus subvenire, et talibus aliquam curam præstare vulneribus, quam solet lapsis, cum resipuerint, Ecclesia non negare: ut a suis ^h revocati præcipitiis, intra ovile Domini redigantur: ne foris positi, et tanto præsidio ⁱ a fide munitionis exclusi, periculis omnibus exponantur, devorandi luporum dentibus atque vexandi, quibus obsistere hac, qua illos in se irritaverant, doctriinæ pervertitate non possint.

9. Sed satis vestris monitis, sic abundantibus nostræ legis exemplis probatur esse responsum. Nec quidquam superesse duximus quod dicamus, cum nihil prætermisum a vobis, nihil constet esse suppressum, quo illi refutati et penitus cognoscantur esse convicti. Ideoque a nobis testimonia nulla ponuntur, quia in his plena relatio est, et satis constat tot doctissimos sacerdotes cuncta dixisse: nec decet credere vos aliquid, quod ad causam possit proficere, præterisse. *Et alia manu: Bene valete, fratres, Et ad latus: Data vi kal. Febr. (Jan. 27 ann. 417) post consulatum j Theodosii augusti vii et Junii Quarti, V. C.*

EPISTOLA ^k XXX.

INNOCENTII PAPÆ AD CONCILIUM MILEVITANUM.

Patres concilii Milevitanum laudat, tum quod hæreticos pertinaces segregandos, et correctos censuerint re-

^d Hanc Garnerii lectionem, quæ est et mss. Corb. atque Germ. Quesnellus approbat, quamvis ipse vulgatam in edit. Rom. et Concil. scilicet non sequuntur, retineat. Hic autem apud Aug. particula *nunc* librarii oscitantia excedit.

^e In edit. Rom. et Concil., *aliquando in se.*

^f Apud Quesn. et Aug., *aspicerent.*

^g Apud Garner., *conciliis.* Verbum autecedens, *sanandos*, quod Quesn. removit, omnes nostri mss. asservant.

^h Verbum *revocati* apud Merl. desideratur. Ejus loco edit. Rom. et posterioribus concil. substitutum est *remoti.*

ⁱ Quesn., *præsidio æde munitionis.* Garner., *præsidio fidei munitionis.* Minus displicet hæc postrema lectio.

^j In ms. Corb., *Luni Quarti.* In Germ., *p. c. Theodosio Augusto vii et Lucio Quarto v. consulibus: ex imperiis antiquarii*, qui et priore nota *p. c.* significari *post consulatum*, adeoque *Theodosii Augusti*, etc., retinendum, non *Theodosio Augusto* substituendum esse ignoravit, et posteriorem notam, *v. c. verbis viri clarissimi*, non *v consulibus* reddendum esse nescivit.

^k In edit. Concil. 25. Quæ autem 30 erat nunc in append.

cipiendos, tum quod canones ubique receptos secuti, apostolicæ sedis de rebus anxii sententiam petierint. Inde probat hæresim, quæ hominem sibi sine Dei gratia posse sufficere vult, ac baptismum parvulis ad vitam æternam necessarium negat, contra Scripturas pugnare. Hujus auctores, eorumque sectatores ab Ecclesia abscidi jubet, sed si errores damnent, suscipi.

INNOCENTIUS SILVANO seni, VALENTINO, ^a et cæteris qui in Milevitana synodo interfuerunt, dilectissimis fratribus in Domino salutem.

I. Inter cæteras Romanæ ecclesiæ curas, et apostolicæ sedis occupationes, quibus diversorum consulta fidei ac ^b medica disceptatione tractamus, frater et coepiscopus noster Julius dilectionis vestræ litteras, quas ex Milevitano ^c concilio cura fidei propensiore misistis, mihi inopinatè iugessit. Carthaginensis etiam synodi querelæ parilis scripta subiungens. Nimirum exultat Ecclesia, tantam sollicitudinem commissis gregibus exhibere pastores, et non solum neminem ex his patiatur errare; sed si quas magis ovium ^d scævæ delectationis herba adduxit, ac si in errore permanserint, aut segregari penitus velint, aut illiæter dudum petita vitantes, custodiæ præstite circumspeditione tutari: in utraque parte videlicet consulentes, ne vel suscipiendo tales, simili cæteræ ^e ducantur exemplo; vel speruendo redeuntés, luporum morsibus videantur ingestæ. Prudens admodum, et catholicæ fidei plena ^f consultio. Quis enim aut tolerare possit errantem, aut non recipere ^g corrigentem? Nam ut

A durum arbitror, conniventiam præbere peccantibus; ita impium judico manum negare conversis.

2. Diligenter ergo et congruè ^h apostolici consultiis honoris arcana (honoris, in quam, illius, quem præter illa quæ sunt extrinsecus, sollicitudo manet omnium ecclesiarum) super anxiiis rebus quæ sit tenenda sententia (II Cor. xi, 28): antiquæ scilicet regulæ formam secuti, quam toto semper ab orbe mecum nostis esse servatam. Verum hæc misso facio: neque enim hæc vestram credo latere prudentiam. ⁱ Quid id etiam actione firmastis, nisi scientes quod per omnes provincias de apostolico fonte petentibus responsa semper emanent? Præsertim (24, q. 1, c. 12) quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres et coepiscopos nostros non nisi ad Petrum, id est, sui nominis et honoris ^j auctorem referre debere, velut nunc retulit vestra dilectio, quod per totam mundum possit ecclesiis omnibus in commune prodesse. Fiant enim necesse est cautiore, cum inventores malorum, ad duplicis relationem synodi, sententiæ nostræ statutis viderint ^k ab ecclesiastica communione sejunctos. Gemino igitur bene charitas vestra fungetur. Nam et canonum potestati gratia servatorum, et beneficio vestro totus orbis ^l utetur. Quis enim catholicorum virorum cum adversariis Christi velit ulterius miscere sermonem? quis saltem ipsam lucem vitæ communione partiri? ^m Novæ hæreseos nimirum fugiantur auctores.

3. Quid enim acerbius in Danicumingere poterunt, quam cum adiutoria divina cassarent, cau-

^a Innocentium in hac inscriptione singulos episcopos, qui in ipsa concilii epistola prænominati fuerant, appellasse eo probabilius est, quod rescripti hujus ea sola supersint exemplaria, quæ pariter in epistola superiore, Aurelio nominato, episcopos cæteros sub generali formula indicabant.

^b In edit. Rom. et Concil., ex mss. Isid., *modica*: mendam, quod Garnerius corrigere de suo ausus, adjicit non ante *modica*.

^c In unis collectionis Isid. exemplaribus, et exinde apud Merl. et Crab., *ex Milevitano ex nostra auctoritate concilio*: glossema Mercatore dignum, ac merito in editione Rom. submotum. Quasi vero Innocentius concilii, quod ipsius auctoritate fuisset congregatum, litteras sibi *inopinatè* ingestas dixisset.

^d Merl., *sive*; Crab., *scævæ*; aliæ edit. Concil., post Rom. necnon Garner., *obscævæ*; rectius libri cæteri *scævæ*: quod et Lab. ad marg. annotavit. Deinde mss. Isid., *dilectionis*.

^e Quesn., *seducantur*.

^f Garn., *consolatio*. Edit. Rom. et Concil. cum mss. Isid., *consultationis voluntas*. In uno ms. Colb. exstat quidem *consultationis*, sed abest voluntas. Aptior est, uti Quesn. jam observavit, licet minus Latina vox *consultio*, quam alter codex Colb. exhibet. Sic porro id vocatur, quo in *utraque parte consulunt*, seu hoc utantur consilio, ut nec pertinaces admittant, nec spernant redeuntés.

^g Apud Aug., *se corrigentem*.

^h Garner. cum edit. Rom., *apostolico consultiis honori, honori*. Quesn. secundum unum ms. Colb., *apostolici consultiis honoris arcantis, honoris*. Nec differt alter codex Colb. nisi quod pro *arcantis* habet

arcani. Isid. mss., *apostolici consultiis honores arcanti, honoris*. Unus e Vaticanis, *apostolici consultiis oneris arcana, oneris*. Sincerior est lectio, quam hic post edit. concil. et Aug. representamus. Hoc enim sibi vult: qui sedem apostolicam, cujus est arcana retegere, consultiis. Eodem loquendi modo Bonifacius I, epist. 5, n. 1, dicit *quæ hujus consultiis sedis arcana*. Hinc liquet, perperam in margine Crab. *arcam*, loco vocis *arcana*, hic ascriptum esse.

ⁱ Ita nostri mss. Idem sonat et quod apud Merl.: *Qui id etiam actione firmastis, nisi scientes*. At edit. Rom. et Concil., post Crab., *quid id etiam*, suppresso deinde *nisi*: quod omittit pariter Quesn. præfrens antea *quod etiam*. Apud Aug., *Qui id enim actione*, etc. Apud Garner., *Cur id enim actione*, etc. Si cui istud, *per omnes provincias de apostolico fonte petentibus responsa semper emanare*, exaggeratum videatur, ipsi recolendum est quod Hieronymus epist. 110, nunc 91, scripsit: *Cum in chartis ecclesiasticis juvarem Damasum Romanæ urbis episcopum, et Orientis Occidentisque synodicis consultationibus responderem*.

^j Utpote a quo ipse episcopatus et tota auctoritas nominis hujus emersit, quemadmodum in epistola superiori n. 1. habet; seu, ut Siricius epist. 5, n. 5, loquitur, *per quem et apostolatus et episcopatus in Christo cœpit exordium*: quod et Innocentius nos- ter epist. 2, n. 2, exscribit.

^k Solus Quesn., *se ab ecclesiastica communione sejungi*. Mox Garner., *fruetur, pro fungetur*.

^l In edit. Rom. et Concil., *tutabitur*.

^m Particula *cum* hic in uno ms. præmittitur.

samque quotidianæ precatiois auferrent? Hoc est dicere, Quid mihi opus Deo? Merito in hos dicat hymnidicus: *Ecce homines, qui non posuerunt Deum adiutorem sibi* (Psalm. LI, 9). Negantes ergo auxilium Dei, inquit hominem sibi posse sufficere, nec gratia hunc egere divina: qua privatus, necesse est diaboli laqueis irretitus occumbat, dum ad omnia vitæ perficienda mandata, sola tantummodo libertate contendat. O pravissimarum mentium perversa doctrina! ^a Advertens tandem, quod primum hominem ita libertas ipsa decepit, ut dum indulgentius frenis ejus utitur, in prævaricationem ^b præsumptione conciderit, nec ex hac potuit erui, nisi ei providentia regenerationis statum pristinae libertatis Christi Domini reformasset ^c adventus: audiat David dicentem: *Adjutorium nostrum in nomine Domini* (Psalm. CXXIII, 8); et, *Adjutor meus esto, ne derelinquas me, neque despicias me, Deus salutaris meus* (Psalm. XXVI, 9). Quæ in cassum dixerit, si ^d tantum in ejus erat positum voluntate, quod a Domino flexibili sermone posecebat.

4. Quæ cum ita sint, cumque in omnibus divinis paginis voluntati liberæ non nisi adjutorium Dei legamus esse nectendum, eamque nihil posse cælestibus præsiidiis destitutam; quoniam modo huic soli possibilitatem hanc pertinaciter, ut asseritis, defendentes, sibimet, immo, quod est ^e dignius dolore communi, jam plurimis Pelagius Cælestiusque persuadent? Multifariis equidem, ^f ad destruendum tale magisterium, uti possemus exemplis, nisi sciremus sanctitatem vestram ad plenum scripturas omnes callere divinas; præsertim cum vestra relatio tantis ac talibus testimoniis sit referta, ut his solis valeat præsens dogma rescindi; opusque non esse reconditis, cum et iis, quæ facile vobis occurrentia posuistis, nec audeant obviare, nec possint. Ergo ^g Dei gratiam conantur auferre, quam necesse est etiam restituta nobis status pristini libertate quæramus; quippe ^h qui nec alias diaboli machinas nisi

eadem possumus juvante vitare (Augustin. lib. II, ad Bonifac., c. 4, n. 7).

5. Illud vero, quod eos vestra fraternitas asserit prædicare, parvulus æternæ vitæ præmiis etiam sine baptismatis gratia posse donari, perfatuum est. Nisi enim manducaverint carnem filii hominis, et biberint sanguinem ejus, non habebunt vitam in semetipsis (Joan. VI, 54). Qui autem hanc eis sine regeneratione defendunt, videntur mihi ipsum baptismum velle cassare, cum prædicant eos habere, quod in eos creditur non nisi baptismate conferendum. Si ergo nihil volunt officere non renasci: fateantur necesse est, nec regenerationis sacra fluenta prodesse. Verum, ut superfluum hominum prava doctrina celeri veritatis possit ratione ⁱ discingi, proclamat hoc Dominus in Evangelio dicens: *Sinite infantes, et nolite eos* ^j prohibere venire ad me: *talium est enim regnum cælorum* (Lucæ XVIII, 16).

6. Quare Pelagium Cælestiumque, id est, inventores vocum novarum, quæ, sicut dixit Apostolus, ædificationis nihil, sed magis vanissimas consueverunt parere quæstiones (II Tim. II, 25), ecclesiastica communione privari apostolici vigoris auctoritate censemus, donec respiscant de diaboli laqueis, a quo ^k captivi tenentur secundum ipsius voluntatem; eosque interim Dominico ovili non recipi, ^l quod ipsi, perversæ vitæ secuti tramitem, deserere voluerunt. Absciderunt enim, qui ^m vos conturbant, et volunt convertere Evangelium Christi (Galat. V, 12). Simul autem præcipimus, ut quicumque ⁿ id pertinacia simili defensare nituntur, par eos vindicta constringat; *non solum enim qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus* (Rom. I, 32) ^o: quia non multum interesse arbitror inter committentis animum, et consentientis favorem. Adde et amplius: plerumque dediscit errare, cui nemo consentit. Hæc igitur, fratres charissimi, in supradictos maneat fixa sententia: absint atris Domini, careant ^p dumtaxat custodia pastoralis, ne duarum ovium dira contagia

^a In veteribus edit. concil. ut apud Aug.: *Advertat id tandem*. In editis aliis ac duobus mss.: *Adverte tandem*: quibus et faret epistola 21 Cælestini. c. 7, ubi iste locus sic refertur: *Adverte tandem o pravissimarum mentium doctrina*. Quocirca licet ibi verborum Innocentii ordo mutetur, tamen propter auctoritatem tam antiquam ad retinendum *adverte* propenderemus, nisi repugnaret series orationis, in qua non *audi*, ut Garn. et Quesn. invitis mss. ediderunt, sed *audiat* legere est. Magis igitur placet cum nonnullis mss. *advertens*, seu *attendens*.

^b Quesn. cum uno ms. Colb., *præsumptionis*. Merl. et Crab., cum mss. Isid., *in prævaricationis præsumptione*.

^c Solus Quesn., *adventu*.

^d Garner., *si totum*.

^e Apud Quesn., *gravius et dignius*. Deinde pro dolore communi, substituit Garn., *dolore communitate*. Tum pro particula *jam*, quæ in edit. Rom. est suppressa, male apud Merl. et Crab. exstat *nam*.

^f Duo mss. Colb., *ad instruendum*: quam lectionem Merl. et Crab. secuti sunt.

^g Garn., *Ergone Dei*.

^h Quesn., *quippe qui nec al'quas*; Garn., *quippe nefarias*. Neutri suffragantur nostri mss.

ⁱ Ita Quesn. ac duo mss. Colb. At Merl. cum alio ms. Colb., *distingui*: mendose. Nec melius alii libri, *discindi*. Dixit et Silius, *dolos ratione discingere*.

^j Duo mss. Colb., *prohibere a me*. Pro qua re Pelagium.

^k In uno ms., *capti*.

^l Edit. Rom. et Concil., *quo ad ipsi perversæ vitæ* (Merl., *secuti tramitem*, alia *quem secuti sunt tramitem*) *deserere voluerint*: castigantur ex mss.

^m Duobus in mss., *nos*.

ⁿ Supple, *constringere par vindicta debet*. Apud Quesn. hic adjicitur, *digni sunt pœna*. haud scio an aliqua auctoritate. Horum loco apud Merl. et Aug. ex duobus mss. Vatic. habetur, *digni sunt morte*. Garnerius vero hæc velut Scripturæ verba representat: *Non solum enim digni sunt morte qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*. Tres illæ lectiones interpretatoris operam eo magis subolent, quod in mss. nostris, ut in edit. Rom., Crab. et aliis mera exstant Apostoli verba. Et ea quidem episcopis Scripturas callentibus indicasse satis fuit.

^o Particula *dumtaxat* apud Aug. desideratur. Eadem non solum prætermisit Garner. sed et Innocentii sententiam ita mutavit, *Caveat custodia pasto-*

serpant forsitan per vulgus incautum, rapacique lupus corde lraetur intra ovile Dominicum tantas ovium fusas catervas, dum a custodibus dissimulanter habetur vulnus durarum. Prospiciendum est ergo, ne permittendo lupos, mercenarii magis videamur esse, quam pastores. Jubemus sane (quoniam Christus Dominus noster propria ^a voce signavit, nolle se mortem morientis (*Ezech.* xxxiii, 11; *II Pet.* iii, 9), tantum ut revertatur et vivat), si umquam ad ^b sanum deposito pravi dogmatis errore respuerint, damnarintque ea quorum se ipsi prævaricatione damnarunt, eis medicinam solitam, id est, receptaculum suum ab Ecclesia non negari: ne dum eos redeuntes forsitan prohibemus, ^c vere extra ovile remanentes, exspectantis hostis rabidis faucibus glutiantur, ^d quas in semetipsos spiculis malæ disputationis armarunt. Bene valete fratres. Data sexto kalendas Februarii (27 Jan. ann. 417), Honorio et ^e Constantio viris clarissimis consulibus.

EPISTOLA ^f XXXI.

Rescribit Innocentius quinque episcopis, quid de eorum sententia, quid de Pelagii perfidia sentiret, se jam satis notum fecisse: hæretici hujus fautores, si Romæ sint, latere; sed ubi vis degant damnandos esse, eorumque salutem prospiciendum: Pelagii in Palæstina purgationem sibi valde esse suspectam; sed iudices ejus nec culpæ se, nec approbare; nihil opus esse ut eum Romam accersat, certe librum illius blasphemiam refertum esse: si ipse errores anathemat, ^g facilius revocatum iri quos seduxit; sed his saltem consulendum.

valis. Quemadmodum is papa in epistolæ hujus exordio pastores laudat, qui oves illiciter dudum peccata vitantes, hoc est ad meliorem frugem conversas, custodiæ pristina circumspectione tvari non dedignantur; ita nunc oves illas, quæ in errore pertinaciter permanent, carere vult custodia pastorali, seu a grege, qui pastorum custodiæ commissus est, separari.

^a Garner. propria voluntate significavit. Verbum significavit exinde apud Aug. translatum.

^b In uno ms. Colb. deest ad sanum, pro quo alter præ e fert sano, Quesn. sanum, Garn. sani.

^c Apud Quesn. ut in uno ms. Colb., velut, pro rere. Hujus vocis loco Garn. substituit oves. Deinde apud Augustin. ex mss. Vatic., ut in marg. Labb., remanentes et exspectantes. Tum Merl. hostis rapidi. Aliæ edit. Concil. cum Rom. hostis rapidi. At Garn. vocem rubidis omittit, nec ullam ei substituit.

^d Garn. quas in semetipsas. Quesn. cum vetere exemplari Colb. quo ancior semetipsos quibusdam (Colb. ms. quosdam) spiritalis.

^e In mss. Isid. Constantino. Apud Merl. Constantio consulibus. In aliis edit. concil. ac Rom. Constantio viris clarissimis (unus codex Colb. v. cc.) consulibus. Apud Garner. Honorio xi et Constantio n. coss. Ut accurata esset nota illa consularis, enuntari sic deberet, Honorio Augusto xi et Constantio v. c. (hoc est viro clarissimo, non v. cc. quod est viris clarissimis) consulibus. Verum ex epistolis 29 et 31, quæ ex melioris notæ mss. quam ista, ad nos transmissæ sunt, reformanda est hæc nota. Non enim videtur ambigendum, quin tres epistolæ simul datas eadem ratione, adeoque post consulatum Theodosii vii et Junii

A INNOCENTIUS ⁵, AURELIO, ALYPIO, AUGUSTINO, EVODIO, POSSIDIO episcopis salutem.

1. Fraternitatis vestræ litteras, plenas fidei, totoque religionis catholicæ vigore firmatas, a duobus missas conciliis per fratrem et coepiscopum nostrum Julium pergrato suscepimus animo, quod earum tenor omnisque contextio ^b in consideratione quotidianæ gratiæ Dei, et in eorum correctione qui contra sentiunt, integra ratione consistit: ut et illis omnem tollere ⁱ possit errorem, et idoneum, dato quovis nostræ legis exemplo, quem sequi debeant, dignum possint præbere doctorem. Sed de his jam satis, ut opinor, supra diximus, cum vestris relationibus respondentes, rescripsimus quid vel de illorum perfidia, vel de vestra sententia sentiremus. Sed subinde contra eos subvenit et suppeditat quod dicitur: nec potest aliquando ^j esse quod vincat, cum tam miserum impiumque sit, quod nostræ fidei virtute et ipsa plenius veritate vincatur. Qui enim omnem vitæ spem respuit atque contempsit, inimica damnabilique cor suum disputatione confundens, cum credit nihil esse quod a Deo accipiat, nec aliquid superesse quod petat ad sanandum se; qui sibi hoc abstulit, ulterius ^k quid reliquit?

2. Si ergo sunt aliqui, quos in sui defensionem perversitas tanta ^l devinxit, qui huic se dogmati dedant atque conjungant, sperantes hoc ad catholicam pertinere doctrinam, quod abhorrens longius et penitus approbatur adversum, ^m affectu illorum et monitis et verbis ut laberentur inducti, quatenus ad rectum viæ tramitem redeant, festinabunt, ⁿ ne diutius mentem obsidens velut eorum sensibus pastus

Quarti. Innocentius consignavit. Sed quia post consulatum Theodosii vii et Junii Quarti Honorius et Constantius eadem dignitate insigniti sunt: conjectura est antiquarii alicujus opera ad marg. adjectum esse Honorio et Constantio cons. atque hoc scholion e margine in textum fuisse translatum.

^f In edit. Concil. 26. Quæ autem erat 39, nunc 5.

^g In ms. Corb., Dilectissimis fratribus Aurelio, Alypio, Augustino, Evodio, Possidonio Innocentius.

^h Garn. hic contextio est, et infra integra relatio ita consistit, pro integra ratione consistit. Antea pro correctione, exstat in ms. Corb., correptione.

ⁱ Apud Quesn. ut in ms. Pith., possint. Rectius alii libri possit, scilicet contextio litterarum. Deinde edit. Rom. et Concil. idoneo dato cuiris, nisi quod in vetustioribus edit. Concil. restat quovis. Apud Garner. idoneum cuius, dato legis.

^j In edit. Merl., Crab. Garn. et Aug., ut in mss. Vatic., desse. Præferendum videtur cum aliis libris esse: quasi dicatur. Nec potest aliquando fieri, ut id vincat dogma, quod tam miserum tamque impium est, ut fidei nostræ virtute et ipsa veritate plenius vincatur.

^k Vatic. mss., quid requirit.
^l Merl., defixit; Garner., devinxerit. Inferius Crab: et Lab., oberrans; et edit. Rom., aberrans pro abhorrens.

^m Editi, infecti; Vaticanus ms., infectis: corriguntur ex veteri exemplari Colb. Hæc respondent verbis quinque e. i. conorum n. 14. quod scandalum auditores et in perversum dilectores ejus usquequaque spargere non cessant. Si enim cognoverint, etc.

ⁿ Garner., nec diutius... invadet.

error invadat. Nam si Pelagios, quocunque restitit A loco, eorum animos, qui facile vel simpliciter crederent disputanti, hac affirmatione decepti, ^a seu hac illi in urbe sint, quod nescientes nec manifestare possumus nec negare, cum et si sunt lateant, nec aliquando audeant vel illum prædicantem ista defendere, vel talia ^b aliquo nostrorum præsentem jactare, et in tanta populi multitudine deprehendi aliquis facile, ^c nec alicubi possit agnosci: sive in quovis terrarum loco degant, Dei nostri misericordia gratiaque credimus, quod facile corrigantur, audita ejus damnatione, qui fuerit pertinax et resistens hujus dogmatis auctor inventus. Nec interest ubi isti fuerint, dum ubicumque inveniri potuerint, sint sanandi.

3. Nobis tamen ^d nec persuaderi potest eum esse B purgatum, quamvis ad nos ^e a nescio quibus laicis sint gesta perlati; quibus ille et auditum se crederet, et absolutum. Quæ utrum vera sint, dubitamus, quod sub nulla illius concilii ^f prosecutione venerunt, nec eorum aliquas accepimus de hac re litteras, apud quos istius rei iste præstulit causas. Quod si de sua ille potuisset purgatione confidere, hoc magis credimus quod egisset, quod multo verius esse potuerat, ut illos cogeret epistolis suis ^g quid judicaverant indicare. Verum cum sint aliqua in ipsis posita gestis, quæ objecta partim ille vitando suppressit, partim multa in se verba retorquendo tota obscuritate confudit, aliqua magis falsis argumentis, quam vera ratione ^h ut ad tempus videri poterat, purgavit, negando alia, alia falsa interpretatione C vertendo.

4. Sed utinam, quod optandum est magis, jam se ille ad veram catholicæ fidei viam ab illo sui tramitis errore convertat, ut cupiat velitque purgari, considerans quotidianam Dei gratiam, adiutoriumque cognoscens, ut videatur ⁱ vere et approbetur ab omnibus manifesta ratione correctus, non gestorum indicio, sed ad catholicam fidem corde converso! Unde non possumus illorum nec approbare nec culpam judicium, cum nesciamus utrum vera sint gesta; aut si vera sint, illum constet magis subterfugisse, quam se tota veritate purgasse. Qui si confidit, novitque non nostra dignum esse damnatione ^j quod dicat aut jam hoc totum se refutasse quod dixerat; non a nobis accersiri, sed ipse debet potius festinare, ut possit absolvi. Nam si adhuc taliter sentiat, quando se nostro iudicio, quibusvis ^k accitus litteris, cum sciat damnandum se esse, committet? Quod si accersendus esset, ab illis melius fieret, qui magis proximi et non longo terrarum spatio videntur esse disjuncti. Sed non deerit cura, si medicinæ præbeat ille materiam. Potest enim damnare quæ senserat, ac datis litteris, erroris sui, ut regressum ad nos decet, veniam postulare, fratres charissimi.

5. Librum sane, qui ejus esse diceretur, nobis a vestra charitate transmissum evolvimus: in quo multa contra Dei gratiam legimus esse conscripta, multa blasphema, nihil quod placeret, nihil ^l pene quod non penitus displiceret, a quovis damnandum atque calcandum, cujus similia, nisi qui ista scripserat, nemo alter in mentem reciperet atque sentiret. Nam hoc loco de lege latius disputare, velut coram posito repugnanteque Pelagio necessarium esse non

^a Unus codex Colb. ac Pith. cum Corb. a 1 manu, seu hic illi, etc. Alter ut apud Quesn., seu hic aliqui decepti sint, quos nescientes.

^b In uno ms., quolibet nostrorum.

^c Apud Garner., nec ubi lateat possit. Inferioris notæ mss., nec deprehendi aliquis facile vel alicubi.

^d Loco particulæ nec, Garner. substituit viz.

^e Garner. e priscis Augustini edit. huc revocavit, a nostris quibusdam laicis. Diospolitanae synodi gesta hic memorantur.

^f Merl. et Crab., executione; deinde Garner., innotuerint; refragantibus aliis libris.

^g Apud Quesn. quid judicaverint, quod et secundis curis habet codex Navarreus: qui quidem cum aliis Isidori exemplaribus præ se ferebat quid judicaverunt. Posteriores edit. Concil., qui judicaverunt. Apud Aug. qui dijudicaverunt. In edit. Rom., ut in mss. Colb., Pith. et Corb., quid judicaverant. Ad hæc propius accedit quod ex Merl., Crab., etc., revocamus qui dijudicaverant. At istud Garn. quod judicaverant more ecclesiastico indicare, glossema sapit.

^h Unus e mss. Colb., quod ad tempus. Totum hunc locum ita Garn. exhibet, quam vera ratione purgavit negando, alia falsa interpretando, ne ad tempus quidem videri potuerit absolutus, verbis demptis additisve aut loco motis præter fidem aliorum librorum. Ex hac Innocentii narratione suspicari est non sincera ad eum missa esse Diospolitanae synodi gesta, sed ea quæ Pelagius adulteraverat, quæque defensionis suæ chartulam vocabat, qualia et ad Augustinum idem hæreticus miserat. Certe eum operam dedisse, ut adulterata illa gesta usquequaque discurrerent, suspicatur et Augustinus lib. de Gestis Pela-

gii, n. 57, ubi ait: *Quis non credat id fuisse procuratum, ut tanquam pro gestorum illorum breviatione ista charta usquequaque discurreret?* Nec immerito opinemur ignotos illos viros, qui scriptum memoratum detulerunt, Pelagio addictos fuisse, atque id Innocentio tradidisse, quod magistro suo favore persuasum haberent. Jure igitur Innocentius de gestis illis, *utrum vera sint*, dubitare se superius ait, inferiusque repetit.

ⁱ Apud Aug. ut in mss., *verum*. Mox Lab., post edit. Rom. et Merl., *gestorum iudicio*: mendose.

^j Quesn. præmisso antea, *Qui si se confidit, hic subjicit, ut confirmet verum esse quod dicat, aut etiam hoc totum, etc.*, merum glossema, quod neque in veteribus Codicibus ab ipso vulgati exemplaribus deprehendimus. In edit. Rom. desideratur conjunctio aut ante *jam hoc totum*. A Garnerio et exinde in nova Aug. editione ita vulgatus est hic locus: *Quod si confidit novitque nostra dignum se esse damnatione quod dicat jam totum hoc refutare* (apud Aug., *refutasse*) quod dixerat. Nostra lectio eo est potior, quod non solum ad veterum codicum fidem expressa, sed et cæteris plenior atque integrius est. Hoc enim sibi vult Innocentius, ut si Pelagius confidat damnatione dignum non esse quod etiam nunc dicat ac doceat, vel jam refutasse seu retractasse ac repudiasse quod pridem dixerat ac docuerat, ipse de absolute sua certus Romam debeat properare.

^k Editi, *acceptis*; Pith. ms., *acceptus*. Concinnius Corb., *accitus*. Paulo ante pro *accersiri*, in ms. Vatic. exstat *acciri*.

^l Istud pene, ac superiora verba, *multa contra Dei gratiam legimus esse conscripta*, ex editione

duximus; cum vobiscum ^a totam sententibus, parique nobiscum assensione gaudentibus colloquamur. Tunc enim melius hæc exempla ponuntur, quando cum iis, quæ harum constat rerum ^b imprudentes esse, tractamus. Nam de naturæ possibilitate, de libero arbitrio, et de omni Dei gratia, et quotidiana gratia, cui non sit recte sentienti uberrimum disputare? Anathemet ergo iste quæ sensit: ut illi, qui ejus sermonibus fuerant præceptis; ue collapsi, quid tandem habeat fides vera cognoscant. Facilius enim revocari poterunt, cum ista a suo senserint auctore damuari. Quod si ille pertinaciter in hæc voluerit impietate persistere, agendum est ^c quatenus vel iis possit subveniri, quos non sua, sed bujus magis error induxit; ne et illis hæc medicina pereat, cujus iste talem non admittit nec postulat curam. (*Et alia manu* :) Deus vos incolumes custodiat, fratres charissimi. Data sexto kalendas Februarias (Jan. 27, ann. 417) ^d post consulatum gloriosissimi Theodosii augusti VII et Junii Quarti Palladii V. C.

EPISTOLA • XXXII.

Aurelium Innocentius familiariter resalutat.

INNOCENTIUS AURELIO episcopo Carthaginensi.

In familiaribus scriptis dilectio vera consistit. Etenim jura firmiter charitatis officia melius ^e seorsum mercantur. Quamobrem per fratrem nostrum Julium epistolæ extrinsecus missæ respondere ^f gestivi, ne apud me forsitan remaneret peculiaris negatæ salutationis offensa, frater charissime. Supradictum igitur fratrem nostrum tuæ dilectioni restituo cum apostolicæ sedis ^h ad relationem duplicis synodi judicatis. Superest, ut oratus a nobis Dominus præstare dignetur, quatenus omnis Ecclesiæ suæ macula, continuis laboribus nostris possit abstergi. Deus te

Aug. et mss. Vatic. et Corb. eum docessent in aliis, sunt restituta.

^a Edit. Rom. et Concil. *totam rem*. Corb. ms., *totum*. Verius editi alii et scripti libri, *totam*, scilicet legem. Ut enim annotavit Quesnellus, alludit Innocentius ad illud Apostoli Rom. vii, 1: *scientibus enim legem loquor*. Ita et postea Cælestinus Ephesinam synodum alloquens epi-st. 47, n. 4, ait: *His omnibus breviter animati, quia, sicut ait Apostolus, scientibus legem loquor*.

^b In tribus mss. ut in edit. Concil., *prudentes*. Rectius alii libri *imprudentes*, hoc est imperitos ac rudes, qui legem minus calleant. Quocirca proximum *melius* perinde est atque opportunus et convenientius.

^c Garn., *qualiter vel iis possit subveniri, quos non scelus huc, sed magis error induxit*: corrupto. Hic erroris auctor ahi iis, quos ille seduxit, distinguitur.

^d Apud Quesn. ut in edit. Rom. et Concil. ac plerisque mss. desunt quæ subsequuntur. Horum loco substituit Garner., *Honorio XI et Constantio II cons.* Qui Corbeiensis pinxit codicem, nisi vetustius sit mendum, sinceram lectionem præ oculis habens, eam ex imperitia sic depravatam exhibuit: *Pridie kalendas Februarias gloriosissimi Theodosii qui et Junii quarti Palladii v. c. cons.* Nempe, ut in novissima Augustini editione observatum fuit, notam p. c. loco movens, et cum vi kalendas conjungens, inde

A incolumem custodiat, fratres charissimi. Data sexto kalendas Februarias ¹.

MONITUM IN EPISTOLAS TRES SEQUENTES.

1. Tres epistolæ sequentes inter pontificias litteras e veteri Vaticanæ bibliothecæ libro Romæ primum editæ, postea et a Baronio collatione earum facta cum altero codice ad annum 416 recusa sunt. Unde vero iis scribendis occasionem datam existimavit primus illarum editor, sic explicat: « Cum Joannes Hierosolymorum episcopus Origenis errores sequeretur, Hieronymus apud Bethleem degens, alique permulti ab ejus communione abstinabant. Quam ob rem Joannis opera multis affecti sunt mala. » Veriorem autem illarum causam comperimus ex iis, quæ Augustinus ad calcem libri de Gestis Pelagii narrat in hunc modum: « De his autem, quæ post hoc judicium (Diospoli in Palæstina habitum) ibi a nescio quo cuneo perditorum, qui valde in perversum perhibentur Pelagio suffragari, incredibili audacia perpetrata dicuntur, ut Dei servi et ancillæ ad curam sancti Hieronymi pertinentes, sceleratissima eade afflictarentur, diaconus occideretur, ædificia monasteriorum incenderentur, vix ipsum ab hoc impetu atque incursu impiorum in Dei misericordia turris munitior tueretur, tacendum nobis potius video, et exspectandum quid illic fratres nostri episcopi de his tantis malis agendum existiment, a quibus eos dissimulare posse quis credat? » Ea enim quæ in subjectis epistolis describuntur mala, Hieronymum minime ab Origenistis, sed a Pelagianis perpassum esse liquet.

2. Ex eadem narratione discimus, horum hæreticorum in monasterium Hieronymi curæ commissum irruptionem post Diospolitana synodum contigisse. Unde illud consequens est, ut nequaquam tunc eveniret, cum Hieronymus a Joannis communione abstinere. Anno enim 415, mense Decembri labente, celebrata est Palæstina seu Diospolitana synodus. Ab anno autem 397, Joannem Theophili Alexandrini opera cum Hieronymo reconciliatum esse eruditi probant. (*V. Tillem. tom. XII, p. 199.*) Iudicium quoque manifestum est, epistolas sequentes minime ante annum 416 fuisse scriptas. Sed neque hoc anno illas multo posteriores esse Joannis mors anno 417 consignata persuadet. A Baronio ad finem

fecit pridie kalendas; et loco Theodosii VII aug. legit Theodosii qui. Ex collatione epistolæ 29, ut manifestum sit uterque lapsus, ita et restauratur. Eadem inscriptio in ms. Vatic. ita effertur: *Data kal. Februarii post. cons. Theodosii aug. et Junii Quarti Palladii*, omissis scil. duabus numericis notis.

^e In edit. Concil. 27. Quæ autem 32 erat, nunc 35. In veteribus Codicibus a Quesnello vulgati necnon collectionis Isidori exemplaribus habetur, inscribiturque magno consensu *epistola familiaris*. Eodem tempore, quo tres superiores, scripta ac per eundem episcopum Julium missa est.

^f Edit. Rom. et Concil., *melius se orsa mercantur*: corriguntur ex mss. Mox *extrinsecus missæ*, id est separatim scriptæ.

^g Vetus exemplar Cod. Quesn., *respondere mului-mus, ne apud nos forsitan, mox omissis frater charissime*.

^h In priscis edit. Concil. ac Rom. perperam hic vox *dignum* et præter fidem mss. additur. Porro *judicata* appellat Innocentius responsa, quæ apostolicæ sedis de rebus ad ipsam relatæ iudicium indicent. Hæc duo verba, *judicatum* et *constitutum* Vigilio papa: et Gregorio synonyma esse suo loco visuri sumus.

ⁱ Nota consularis hic prætermissa, ex superiori-bus epistolis est supplenda.

anni 416 referuntur. Verum eas in annum 417 differendas esse ipsi ex epistola 33 colligendum fuit. Aurelium enim, cui inscribitur hæc epistola, et per quem Hieronymus litteras suas Innocentio tradi, ac vicissim Innocentius eas quibus Hieronymo rescribat, ipsi reddi voluit, non alium esse censet ab episcopo Cathaginensi; nec ei hac in re ullus refragatur. At vero dum Aurelius iste cum collegis anno 417 ineunte ad Innocentium contra Pelagium atque Cœlestium scriberet, Hieronymum ab horum hæreticorum satellitibus quidquam passum esse ignorabat. Tunc tantum in Africa pervulgatum erat, Pelagium Hierosolymis constitutum multos ibi fallere, sed multo plures, ex quibus in epistola Milevitanae synodi Hieronymus unus appellatur, et adversus eum pro gratia Christi et catholicae fidei veritate confingere. Certe postulabat hic locus, ut et id, quod novus gratiæ Christi defensor ab impiis pertulerat, adjiceretur, si facinoris tam atrocis notitia in Africam pervenisset. Non ambigendum tamen, quin acerrimus ille Hieronymi adversus Pelagium confictus vera existerit causa, cur cum eo tam crudeliter actum sit. Quamvis igitur Eustochium et Paula violentiæ monasterio suo illatæ causam et auctorem reticuisent, Innocentio tamen de iis, quæ Pelagius Hierosolymis accitabat, præmonito hoc subodorari difficile non fuit.

3. Joannem Hierosolymitanum minacibus adeo litteris corripuit is papa, non solum, quia ejus erat tanta flagitia vel coercere vel vindicare; sed et quia eum illis favisse suspitio forte non deerat. Non latebant veteres inter illum et Hieronymum Origenis causa etsi jam pridem sopitæ similitates. Fama quoque nuntiante audierat, quantum a Joanne Pelagius diligeretur. Quocirca ipsum Joannem Augustinus epist. 179, n. 4, sic alloquitur: « Pelagium vero fratrem nostrum, filium tuum, quem audio quod multum diligis; » et num. 5: « Si diligitis Pelagium, diligat vos etiam ipse, immo magis se ipsum, et non vos fallat. »

4. Denique observamus, epistolam Innocentii ad hunc Joannem Græcam phrasim sapere: adeoque hunc papam vel Græce scripsisse, vel certe ut quod Græce scripserat in latinum converteretur, curasse, ac solam hujus Græci textus interpretationem Latinam litteræ valde tenacem ad nos pervenisse. Sane unus et alter locus, qui prima specie obscuri vel etiam manci apparent, ad Græcam phrasim exacti, statim perspicui et integri evadunt.

^a In edit. Concil. 34. Quæ autem 35 erat, nunc 34.

^b Hieronymi sicut et Eustochii ac Paulæ ad Innocentium litteras ab Aurelio ipso perlatas fuisse hinc sibi nonnulli secundum Baronium persuadent. Hic tamen Aurelius in Urbem *pervenienti affectionem* habere, non pervenisse memoratur. Nec si exstitisset coram, litteris istis opus fuisset. Satis igitur censuerimus eum, ut ab aliquo e suis deferrentur, operam dedisse.

^c In edit. Concil. 32. Quæ autem 34 erat, nunc 33.

^d Ita corrigendum duxeramus, quod nullo, immo Innocentii menti contrario sensu ita vulgatum erat, *magisque diuurna*, cum ex ipsius archetypi Vaticani recognitione conjectura nostra firmata est, ac mendum ex mera librarii in legendis veteribus libris imperitia natum esse didicimus. Respicit Innocentius ad istud Pauli Tit. iii, 10: *Hæreticum hominem post primam et secundam correptionem devita*. Id vero maxime docet ille papa de hæretico pertinaci et fraudulento, qualis erat Pelagius, qui fallere magis studebat et hæresim suam tegere, quam quærere veritatem.

^e Baronius rejecto ad oram libri *aspicitur*, quod

EPISTOLA ^a XXXIII.

Litteras Aurelio mittit Innocentius Hieronymo reddendas.

Dilectissimo fratri AURELIO INNOCENTIUS.

Piissimam etiam ad nos perveniendi ^b tuam affectionem bene compresbyter noster credidit Hieronymus. Compatimur gregis nostri membrum, et quod faciendum duximus, vel facere potuimus, sumus velociter exsecuti. Germanitas tua, frater charissime, citius litteras memorato (*Hieronymo*) reddere festinet.

EPISTOLA ^c XXXIV.

Innocentius Hieronymum, ob ea quæ passus est consolatur, et quid pro tempore faciendum duxerit, ac jam fecerit, declarat.

Dilectissimo filio HIERONYMO presbytero INNOCENTIUS.

Numquam boni aliquid contentionem fecisse in Ecclesia testatur Apostolus; et ideo hæreticorum correptiones primum fieri jubet ^d magis, quam diuturna duci collatione. Quæ regula dum negligenter ^e aspicitur, malum non vitatur quod cavendum est, sed augetur. Tamen quoniam dolor gemitusque tuus ita quatit viscera nostra, ut ^f ratio non tractandi consulendique sit: primum constantiæ tuæ alloquor fidem. Pro veritate quisque injuria, aut, ut dicis, periculo percellitur, ^g quia expectet beatitudinem, multis sæpe narrastis, et ^h tuarum te prædicationum bene memorem commonemus. Itaque excitati tanta malorum scena, arripere auctoritatem sedis apostolicæ ad omne comprimendum nefas festinavimus; sed in quem insurgeremus nec nomine appellatum legimus, nec criminis aliqua ratione taxatum. Quod ergo possumus, condolemus. Si deposueris autem apertam manifestamque in homines aliquos accusationem, aut judices competentes tribuam, aut si aliquid urgentius sollicitiusque a nobis fieri potest, non retardabo, fili dilectissime. Tamen episcopo fratri meo Joanni scripsi, ut circumspectius agat: ne ⁱ quid circa ecclesiam sibi creditam adhuc tale hic perinde est atque consideratur, substituit in textu *accipitur*.

^f In ms. Vatic. deest *ratio*. Aliquod aliud vocabulum ad integritatem sententiæ desideratur. Integrior erit, si legatur, *ut nulla ratio*.

^g In edit. Concil. post Baron. qui *expectat*. Verius Rom. cum ms. Vatic. *quia expectet*. Niridior fiet hæc lectio ita constructa: *Quisque (cen quisquis) injuria aut periculo pro veritate percellitur, quia is beatitudinem expectet, ipsi multis sæpe narrastis, seu exposuistis. Ex quo sequitur, ut hujusmodi vir, cum spe beatus sit, minus sit lugendus.*

^h Edit. Rom., *et tu avertè prædicationum*; cæteræ, *et tuæ verbis prædicationis*: ope ms. Vatic. in quo exstat *tuarum te prædicationum*, castigantur.

ⁱ Integrior fiet hic locus, si ita legatur: *ne si circa ecclesiam sibi creditam adhuc tale aliquid fiat, quale providere eum oportuit ne accideret, vel ne accidat*. Hic memorat Innocentius quod sub epistolæ sequentis initium ad Joannem scribit: *Oportuit custodire germanitatem tuam, et gregi suo sollicitius providere, ne quid hujusmodi oriretur*, necnon alia, quibus eandem epistolam claudit. Cum iis, quæ Innocentius nunc scribit, hæc Augustini lib. de Gestis Pelagii, n. 66, conferenda sunt de iisdem malis verba: *Impia*

aliquid fiat, quale providere et propellere, ne accideret, vel ne accidat, etiam ipsi sit et postea molestissimum.

EPISTOLA ^a XXXV.

Joannem Hieronymum Hierosolymitanum prospicere debuisse, ne tot ac tantis malis, quibus afflictæ sunt Paula et Eustochium, opprimerentur, ac nisi hæc deinceps aut corrigantur, aut retundantur, rationem inde redditurum.

Dilectissimo fratri JOANNI INNOCENTIUS.

Direptiones, cædes, incendia, omne facinus, extremæ ^b clementiæ generosissimæ sanctæ virgines Eustochium et Paula deploraverunt in locis Ecclesiæ tuæ perpetrasse diabolum: nomen enim hominis causamque reticuerunt. Quod etsi ambiguum non sit ^c a quo commissum, oportuit tamen custodire ^B germanitatem tuam, et ^d gregi illius sollicitius providere, ne quid hujusmodi oriretur, quod cum aliorum periculo tua lacescit negligentia ^e admittere in gregem Domini; et tales agnas incendio, armis et persecutionibus, nudas, debiles, post suorum cædes et mortes, vix vivere audivimus. Nihil movet pietatem ^f illam sacerdotii tui de tanta diaboli in te atque in tuos potestate admissa? in te, inquam; prorsus enim ^g sacerdotis gravitatem condemnat tantum nefas in Ecclesia fuisse completum. Ubi provisiones tuæ? ubi certe, si casus evenerant, auxilia vel consola-

^C quippe dogmata hujusmodi hominum a quibuslibet catholicis etiam qui ab illis terris longe absunt, redarguenda sunt: ne ubicumque nocere possint quo pervenire potuerint. Impia vero facta, quorum coercitio ad episcopalem pertinet disciplinam, ubi committuntur, ibi potissimum a præsentibus vel in proximo constitutis diligentia pastoralis et pia severitate plectenda sunt. Nos itaque tam longe positi, optare debemus his causis talem illic finem dari, ut non sit necesse ubilibet ulterius judicari. Ubi is doctor impia dogmata ab impiis factis distinguens, impia dogmata a quocumque catholico et ubicumque argui, non item impia facta a quolibet coerceri posse docet. Aliter vero Innocentius de sedis suæ potestate sentiens, impia facta in territorio non minus procul a se quam ab Augustino distant commissa, vel judicibus competentibus datis, vel alia etiam ratione vindicandi sibi jus esse non dubitavit. Quamquam ad Augustini sententiam in eo accedit, quod *competentes judices* a se tribuendos docet. Hoc enim nomine episcopos vel in eadem provincia vel in proxima constitutos intelligere haud immerito videatur.

^a In edit. Concil. 52.

^b Placuit aliquando cum Baronio et edit. Concil. *dementiae*: sed nobis postmodum visum est potius hinc ludari sanctas virgines velut *extremæ clementiæ*, quod in festi hominis nomen odiorumque causam reticuerit: adeoque Romanæ editionis lectioni hærendum.

^c Hujus facinoris suspicio in Pelagium cadebat.

^d Ita Baron. At edit. Rom. *gregis*. Is primus est locus, ex quo epistolam hanc e Græco conversam conjectavimus. Nam quod Græce τῷ ποιμνίῳ ἑαυτοῦ seu αὐτοῦ, si Latine non ad verbum *gregi illius*, sed ut locutio Latina postulat, *gregi suo* reddatur, quæ manca primum et obscura apparebat orationis series, plena et aperta fiet.

^e Edit. Rom. et Concil., *amittere gregem*, ex prava lectione veterum librorum, in quibus *amittere* pro *admittere* scribi solet: corriguntur ex Baronio, apud quem tamen deinde non levius exstat erratum,

actiones, cum plus se adhuc metuere dicant, quam conqueruntur esse perpressas? Alius censerem, si essent aliquid de hac re mecum apertius collocutæ. Vide, frater, antiqui hostis insidias, et spiritu boni rectoris pervigila, ut hæc, quæ ad nos opinione magis, quam accusatione manifesta, delata sunt, vel corrigantur, vel retundantur: ne jus ecclesiasticum de labefactatis ^h causas eum, qui non defenderit, præstare compellat.

EPISTOLA ⁱ XXXVI.

Si maritus cujus uxor in captivitate fuerat abducta, alteram acceperit, revertente prima, secunda mulier debet excludi.

INNOCENTIUS ^j PROBO.

Conturbatio procellæ barbaricæ facultati ^k legum intulit casum. Nam bene constituto matrimonio inter Fortunium et Ursam captivitatis incursus fecerat nævum, nisi sancta religionis statuta providerent. Cum enim in captivitate prædicta Ursa mulier tenebatur; aliud conjugium cum Restituta Fortunius memoratus inisse cognoscitur (34, q. 1 et 2, c. 2; Ivo p. 8, c. 245). Sed favore Domini reversa Ursa nos adiit, et nullo diffitente, uxorem se memorati perdocuit. Quare, domine filii merito illustris, statuimus, fide catholica suffragante, illud esse conjugium, quod erat primitus ^l gratia divina fundatum;

^C ubi legitur et tales agnos, quos incendio... nudas, quasi vox nudas sit secunda persona verbi nudo. Quo posito Joannes horum facinorum auctor, renitente totius epistolæ serie, prædicatur.

ⁱ Redolet et alter iste locus Græcum Latine ex more linguæ suæ loquentem, et qui cum Græce τὴν εὐρίθειαν prælegisset, articulum τὴν vocabulo *illam* Latine exprimentum existimavit. Deinde Latinus *tanta... potestas*, quam *de tanta... potestate*, dixisset.

^g Apud Baron., *sacerdotii*.

^h Editi, *causis*, pro quo verbo *causam*, hoc est *rationem*, restituendum esse jam conjeceramus, cum in archetypo *causas* legi didicimus. Porro *jus ecclesiasticum* recto in casu hic enuntiatur.

ⁱ In edit. Concil. 9. Inter Innocentii decreta Dionysius Exiguus epistolæ huic 37 locum tribuit. Eam inde sumpsit Hispanæ collectionis compilator, ex quo et Isidorus, ut solet, eandem exscripsit. A Cresconio c. 226 laudatur. Nullam præ se fert temporis, quo scripta sit, notam. Quapropter eam in classsem epistolarum incerti temporis amandare cogimur.

^D Hic Probus filius exstitisse videtur Probi præfecti prætorii et Probæ Faltoni e insignis illius matronæ, de qua et de liberis ejus Hieronymus epist. 8, ad Demetriadem, hæc habet: *Proba illa omnium dignitatum et cunctæ nobilitatis in orbe Romano nomen illustrius, cujus sanctitas et in universos bonitas etiam apud barbaros venerabilis fuit, quam trium liberorum Probi, Olybrii et Probi non fatigantur ordinarii consularatus: et cum incensis direptisque domibus in Urbe captivitas sit, nunc habitas dicitur venundare possessiones*. Ursa quidem captivitate illa, quæ anno 409, mense Augusto, Urbe ab Alarico expugnata, accedit, abducta facile creditur, sed quando redierit ignoratur.

^k Ita edit. Rom. cum sincero Dion. exemplari Regio. Alii vero libri, *legis*.

^l Conjugium, quod catholica fides *divina gratia fundatum* censet, merito credimus sacramentum. Simili de causa simile Leonis epist. 149, n. 2, postea responsum fuit. Sub uno etiam canone 226 Cresconius utriusque pontificis responsa indicat. Antea Ter-

conventumque secunda mulieris, priore superstito, nec divertia ejecta, nullo pacto posse esse legitimum.

EPISTOLA ^a XXXVII.

I. Si quis volens partem sibi corporis amputavit, clericus esse non potest; nolens autem potest. — II. Quod digami admitti ad clerum non possint. — III. Qui de laicis ad clerum non debeant promoveri. — IV. Qui de laicis possint clerici fieri. Hic aperte concuba prohibetur. — V. De temporibus in cleri ordinibus immorandis.

INNOCENTIUS FELICI episcopo ^b Nucertino.

1 Mirari non possumus, dilectionem tuam sequi instituta majorum, omniaque, quæ possunt aliquam recipere dubitationem, ad nos quasi ad caput atque ad apicem episcopatus referre, ut consulta videlicet sedes apostolica ex ipsis rebus dubiis certum aliquid ^c faciendumque pronuntiet. Quod nos et libenter accipimus, et dilectionem tuam memorem canonum comprobamus.

2. Scripsisti ergo, quod fervore fidei, quo potes, et amore sanctæ plebis, vel reparaveris ecclesias Dei, vel novas quasque construxeris: sed in his clericos, quos constituas, non habere, aliquos vero mutilos, aliquos digamos esse. Ad quod stupimus, prudentem virum de his voluisse consulere, quæ omnibus sunt certa ratione compta. Ergo non quasi ignorantibus dicimus; sed in aliis forsitan occupatos, istud oblitos vos esse dicimus.

CAP. I. — 3. Qui igitur partem cujuslibet digiti sibi ipse volens abscidit, hunc ad clerum canones non admittunt (*Dist. 55, c. 6; Concil. Tribur. c. 33, Nicæn. c. 1*). Cui vero ^d casu aliqua contigit, damnum aut operi rustico curam impendit, aut aliquid faciens, se non sponte percussit, hos canones præcipiunt et clericos fieri, et si in clero fuerint reperti, non abjici. In illis enim voluntas ^e judicata est, quæ sibi ausa fuerit ferrum injicere, quod scilicet et alii

tullianus, lib. II ad Uxorem, n. 8, de Christiano matrimonio prædicarat: Unde sufficimus ad enarrandam felicitatem ejus matrimonii, quod Ecclesia conciliat, et confirmat oblatio, et obsignat benedictio, Angeli renuntiant, Pater rato habet?

^a In edit. Concil. 4. In quinque titulos seu decreta xxviii, xxix, xxx, xxxi et xxxii, a Dionysio Exiguò divisa est. Citatur a Cresconio non semel. Exstat et in Hispana, ut in Isidori collectione.

^b Ita codex Regius, ubi in aliis, Nucertino.

^c Editi, faciendum pronuntiet, quissa conjunctione, quæ revocatur ex mss.

^d Reg. ms., labium aliquo.

^e In eodem codice, voluntas est quæ sibi ausa fuerit ferrum incidere, omisso judicata; quod verbum perinde est atque damnata, utpote cui mox veniam meruit opponitur. Judicii autem hujus ea subjicitur ratio, quod is judicatur non debaturus hoc in alios committere, seu nullo serupulo commissurus, quod in se ipse commisset. Hinc non placet quod subinde in vulgatis, dubitari. Tum in ms. Reg., possint; quod verbum ad eos quorum voluntas arguitur, non ad ipsam voluntatem relatum, admitti nil repugnat.

^f Lab. ut in ms. Reg., bigamis. Elegantius alii libri, digamis.

id facere dubitare non possit: in istis vero casus veniam meruit.

CAP. II. — 4. De ^f digamis autem nec consuli debuit, quod manifesta sit lectio Apostoli, unius uxoris virum ad sacerdotium sive ad clericatum admitti debere, et hanc ipsam tamen si virginem accepit (*1 Tim. iii, 2*). Nam ea, quæ habuerit autem virum, licet defunctus sit, tamen si clerico potest fuerit copulata, clericus, qui eam accipit, esse non poterit, quia in lege cautum est, non viduam, non abjectam habere posse conjugem sacerdotem (*Levit. xxi, 13*).

CAP. III. — 5. De laicis vero religio tua consulit, quos canones ordinare prohibeant (*Vide concil. Sardie. c. 13*). Certum est quidem, hoc regulas ecclesiasticas continere: sed non ita definitum est, ut de omnibus sit laicis constitutum. Neque enim clerici nasci, et non fieri possunt: sed (*Dist. 51, c. 2; Ivo. p. 6, c. 93*) designata sunt genera, de quibus ad clericatum pervenire non possunt, id est, si quis fidelis militaverit, si quis fidelis causas egerit, hoc est, postulaverit, si quis fidelis administraverit. De curialibus autem manifesta ratio est; quoniam etsi inveniantur hujusmodi viri, qui debeant clerici fieri, tamen quoniam sæpius ad curiam repetuntur, cavendum ab his est (*Vide supra epist. 2, n. 14*) propter tribulationem, quæ sæpe de his Ecclesiæ provenit.

CAP. IV. — 6. Laici vero, qui habentes uxores baptizati sunt, ac sic se instituerunt, ut opinio eorum in nullo vacillet, ut aut clericis juncti sint, aut monasteriis, ex quo baptizati sunt, hæserint, et si non ^h concubam, non pellicem noverint, si in omnibus ⁱ bonis operibus vigilaverint, non prohibentur hujusmodi ad clericatus sortem assumi. CAP. V. — Ita sane, ut in eos tempora a majoribus constituta serventur (*V. Sicilic. epist. 1, n. 13, et Zosim. epist. 9, n. 5*). Nec cito quilibet lector, cito acolythus, cito diaconus, cito sacerdos fiat: quia in minoribus offi-

^g Hoc verbo designatur advocatus, qui penam a iudicibus adversus reos decerni postulat, sicut mox administratus voce indicatur iudex, cujus est hujusmodi penas ac tormenta decernere, aut etiam capitalem sententiam dicere. De utroque aliquando dubitavit Exsuperius Tolosanus episcopus, utrum etiam ad communionem admittendi essent. Quod de re consultus Innocentius epist. 6, cap. 3 et 5, ei respondet.

^h Sic Dion. quod nec in exemplaribus ab Hadriano ad Carolum Magnum missis mutatum. At mss. coll. Hisp. et Isid. ut in vulgatis, concubinam. Notandum est Innocentium illis, qui uxorem duxerint, aditum ad clerum ita permittere, ut eos vitæ, ex quo baptizati sunt, innocenter actæ testimonium habere velit.

ⁱ Vox omnibus a Crabbio primam expuncta, nec deinceps restituta, revocatur ex Merl. et mss.

^j Exemplar Reg., in omnibus officiis. Ex hoc loco perspicitur quam frivolum sit quod scribit imperus scriptor, qui cum Romanos pontifices semel tantum per annum mense Decembri ordinare consuevisse sibi persuasisset, eos qui ordinati fuerant, nulla nisi necessitatis lege ad annum alterum expectare debuisse obtendit, ut ad altiorum gradum promoverentur.

citis si diu perdurent, et vita eorum pariter et obsequia comprobantur, ut ad sacerdotium postea emensis stipendiorum meritis veniant, nec præripiant quod vita probata meretur accipere.

7. Quoniam ergo certa definitione monstratum est, qui debeant admitti, quive reprobari: ex his omnibus, quos videt dignatio tua non posse reprobari, eligere debebis quos clericos facias. Si enim **NUL-
LAM GRATIAM** hominibus aut beneficium præstare velimus, tales invenire possumus, de quorum assumptione nec incurrere scandalum, nec erubescere valeamus.

EPISTOLA • XXXVIII.

Ut hi, qui in presbyterio filios genuerunt, removeri ab officio debeant.

INNOCENTIUS MAXIMO et **SEVERO** episcopis per Brittos.

Ecclesiasticorum canonum norma nulli esse debet incognita sacerdotum: quia nesciri hæc a pontifice satis est indecorum, maxime cum a laicis religiosis viris et sciatur, et custodienda esse ducatur. Nuper quidem (*Dist. 81, c. 6*). Maximilianus filius noster agens in rebus ^b cujusmodi querelam detulerit, libelli ejus series annexa declarat. Qui zelo fidei ac disciplinæ ductus, non patitur Ecclesiam pollui ab indignis presbyteris, quos in presbyterio filios asserit procreasse. Quod non licere exponerem, nisi nossem vestram prudentiam legis totius habere notitiam. Et ideo, fratres charissimi, libelli, qui subjectus est, tenore perspecto, eos qui talia perpetrasse dicuntur, jubebitis in medio collocari; discussisque objectionibus, quæ ipsis presbyteris impinguntur, ^c si convinci poterint, a sacerdotali removeantur officio: quia qui sancti non sunt, sancta tentare non possunt; atque alieni efficiantur a ministerio, quod vivendo illicita ^d polluerunt. Miramur autem hæc eorum dissimulare episcopos, ut aut connivere, aut nescire esse illicita judicentur.

^a In edit. Concil. 5. Hæc epistola in Dionysiana collectione, unde in Hispana et Isidoriana transcripta, locum obtinet, inscribiturque Innocentii titulus seu decretum **XXVIII**.

^b Editiorem mss. coll. Hisp. et Isid. in rebus hujusmodi qualem querelam: castigantur ex Dionys. et Hadrian. exemplaribus.

^c Ita mss. coll. Dion. et Hadr. Alii vero cum vulgatis, si convicti fuerint; et mox tractare, pro tentare. Non me fugit quod Afr. Cod. can. eccl. Afr. c. 4, sancientes, ut episcopus, presbyter, et diaconus, vel qui sacramenta **CONTRACTANT**, pudicitiam custodes ab uxoribus se absterneant, postremæ lectioni favere videantur. At nequaquam recedendum duximus a mss. quos experti sumus sinceriores: maxime cum hic de solis presbyteris sit sermo, ac nomine sanctorum non una corporis et sanguinis Christi sacramenta, sed quæcumque ad presbyterorum ministerium pertinent, intelligantur. Quocirca verbum *tentare*, quo generalius est, eo etiam ad id enuntiandum est aptius.

^d Reg. ms., *polluunt*.

^e In edit. Concil. 6. Collectioni Hispanæ et Isidori inserta est secundum Dionysium Exiguum, qui eam sub titulo **XXXIV** decretorum Innocentii subjecit.

^f In vulgatis, *Mauriano*, Reg. ms., *Martino*. Cæteri, *Mariano*.

^g Non conceptis quidem verbis, sed quia illud sanciant hujus concilii patres, unde istud conse-

EPISTOLA • XXXIX.

Quod post penitentiam nullus ad clerum possit admitti.

INNOCENTIUS AGAPITO, **MACEDONIO** et ^f **MARIANO** episcopis Apulis.

Multa in provincia contra canones ecclesiasticos decretaque majorum usurpari a plurimis, et relationes diversorum, et suggestiones fidissimæ retulerunt: quæ quidem possent facile resecuri, si episcopi in his non invenirentur auctores, qui dum aut amicis aut obsequentibus gratiam præstare nituntur, religionem violant, ordinesque corrumpunt. Ac sic evenit, ut indigni quique honores suscipiant ecclesiasticos, et admittantur ad clerum, qui nec inter laicos quidem dignum locum habere mererentur: sicuti in nunc dato nobis libello monstratum est, Modestum quemdam multis criminibus involutum, propter quæ etiam penitentiam egisse dicitur, non solum clericum effectum, quod non licet, verum etiam ad episcopatus apicem eum tendere; cum canones apud Nicæam constituti, penitentes etiam ab infimis officiis clericorum ^g excludant (*Dist. 50, c. 60; Nic. conc. c. 10*). Et ideo, fratres charissimi, perspecto tenore libelli, eum jubebitis præsentari: ac si vere constiterit talem, qualem libellus affirmat, non solum ^h ab ambitione, sed etiam a clericatus removeatur officio.

EPISTOLA • XL.

In paræciam alienam invadere, aut quidquam in ea, inconsulto ipsius episcopo, agere non licere.

INNOCENTIUS I **FLORENTINO** episcopo Tiburtinensi.

Non semel, sed aliquoties clamat Scriptura divina transferri non oportere terminos a patribus constitutos: quia nefas est, si quod alter semper possederit, alter invadat, quod tuam bonitatem frater et coepiscopus noster Ursus asserit perpetrasse. Nam Nomentanam sive ^k Feliciensem paræciam, ad suam

quens esse intelligitur. Immo cum can. 10 sequi se profitentur ecclesiasticam ea de re regulam, hanc jam ante constitutam ponunt. Et vero ad eos omnes, qui aliqua gravis peccati macula contaminati sunt, atinet ea ratio, qua Cyprianus, epistola 72, eos qui ab hæresi vel schismate ad Ecclesiam redirent, communi fratrum consensu a clero arcet ac removet: *Operet enim sacerdotes ac ministros, qui altari et sacrificiis deserviunt, integros atque immaculatos esse*. Eo sane conspirant quas Ecclesia sanxit ab initio leges, ut nulli promoveantur ad clerum, nisi qui a baptismo innoxiam atque ab omni cujuslibet criminis labe puram vitam duxissent. Si cujus vero latens primum culpa, postmodum detegeretur, hunc tandem convictum deponi Nicæni canones 2 et 10 volunt. Vide supra epist. 16, n. 11.

^h Crab. atque alii deinceps editi, *ab episcopatus ambitione*; Merl. atque omnibus mss. refragantibus. Neque vero tantum ab episcopatu arcetur Modestus, sed a quolibet etiam gradu, quem nondum erat adeptus, et ex quo ad episcopatus apicem tendebat.

ⁱ In edit. Concil. 8. In collectionibus Isidori, Hispana et Dionysii exhibetur. Apud hunc decretum **XXXVI** Innocentii appellatur.

^j Ita veteres coll. Dion. et Hadr. codices. Alii autem, *Florentio*.

^k In Regio ms. *Facienssem*. Deinde *paræciæ* vocabulum, non ecclesiarum plurium collectionem episcopo subjectam, quo sensu priscis temporibus vulgo

⁠ a diœcesim a majoribus pertinentem, invasisse te, A ut qui Christum Deum ex Patris substantia ante atque illic divina celebrasse mysteria, inconsulto eodem ac nesciente, non sine dolore conquestus est. Quod si verum est, non leviter te ^b incurrisse cognoscas. Unde si declinare cupis tantæ usurpationis invidiam, nostris litteris admonitum te convenit abstinere. Certe si aliquid tibi credis justitiæ suffragari, integris omnibus, et in pristino statu manentibus, post dies venerabiles Paschæ adesse debebis, ut ^c memorati possis intentionibus respondere: partibusque in medio collocatis, quid antiquitas aut veritas habeat, requiramus.

EPISTOLA ^d XLI.

Ut Laurentius hæreticos Photini venena sectantes curet expelli.

INNOCENTIUS LAURENTIO episcopo ^e Seniensi.

Diu mirati sumus, dilectionis tuæ litteris lectis, hæreticos Photini venena sectantes in territorio dilectionis tuæ non solum esse, sed et publice sibi conventicula in aliquorum possessionibus præparare; cum de toto pene orbe nusquam tam multi, quam apud vos, delegerint habitare. Quorum doctrinæ nefariæ auctor Marcus, dudum de Urbe pulsus, temeritatis tantæ ductus est audacia, ut primum sibi inter eos vindicet locum. Sed ne ulterius debacchandi habeant facultatem, et animas simplicium ac ^f rusticorum secum in gehennam, cui destinati sunt, trahant, actum est adversus eos a ^g defensoribus Ecclesiæ nostræ, quo eos possint expellere:

accipitur, sed ecclesiam singularem uni presbytero C addictam sonat. Eodem intellectu et supra epist. 25, n. 8. ab Innocentio ipso usurpatur.

^a Pasch. Quesnellus in Leonis epistolam, not. 4, pro certo ponens vocem diœcesis vix illis temporibus (Leonis) esse prolata a Romanis vel Orientalium partium episcopis pro parochia provinciali alicui episcopo subjecta, hunc sibi objicit Innocentii locum, in eoque sibi videri ait, vocem diœcesis sumi pro administratione, licet hanc eo, quo nunc frequens est, usu et tunc Afris, et post Leonis tempora Gallis familiarem fuisse fateatur. At cum diœceses, prout hæc vox administrationem sonat, duæ tantum in Italia tunc essent, Romana scilicet, cui Romanus præerat antistes, et Italica, quæ Mediolanensi episcopo suberat, eo intellectu Nomentana parochia ad Romani antistitis, non ad Ursi aut Florentini diœcesim pertinebat. Sed et diœcesis vocabulum pro territorio episcopali ab Hilario Leonis successore, ut et a Gelasio, Vigilio, etc., usurpatum visuri sumus. Idem ejus usus est tum in Augustini epistola 209, n. 8, tum in his concilii Toletani 1. cau. 20: *Placuit ex hac die nullum alium, nisi episcopum, chrismata conficere, et per diœcesim destinare.*

^b Crabbius de suo hic addidit culpam: quæ vox nequaquam non leviter, sed non levem postulabat. Neque tamen postea castigatus fuit. Porro *incurrere et offendere* Tullio synonyma sunt.

^c Editi, post Crabb., memoratis. Concinnius Merl. et mss. memorati, scil. Ursi. Deinde intentionibus id est quod expostulationi. Quippe antiquis intentio pro controversia et expostulatione seu lite intenta familiaris est.

^d In edit. Concil. 20. Trium seu quatuor collectionum sapienter nominatarum ope ad nos pervenit. Apud Dionysium prænotatur Innocentii decretum XLIX de Bonosiacis, quod Judæis sint comparandi. Quæ summa exinde ab aliis canonum compilatoribus ex-

sæcula negant genitum, hi cum Judæis, qui ejus deitatem negaverunt, et nunc usque negant, participium habeant damnationis. Tuum est, Irater charissime, quæ præcepta sunt, non segnus agere: ne plebem tibi creditam dissimulatione deperdas, et incipias Deo de perditis reddere rationem.

EPISTOLA XLII.

SEU LITTERARUM PELAGII AD PAPAM INNOCENTIUM, POST MORTEM EJUS, SED CUM EUM DEFUNCTUM NESCIRET, SCRIPTARUM FRAGMENTA.

1. In his, teste Augustino (Lib. de Gratia Christi, c. 50), Pelagius dicit, esse de quibus eum homines infamare conantur: unum, quod neget parvulis baptismi sacramentum, et absque redemptione Christi aliquibus cælorum regna promittat: aliud, quod ita dicat posse hominem vitare peccatum, ut Dei excludat auxilium, et in tantum libero confidat arbitrio, ut gratiæ repudiet adjutorium.

2. Prosequitur Augustinus (Ibid., c. 34): *His cum invidiosas de inimicis suis admiscuisset querelas, ad rem ita venit: Ecce apud beatitudinem tuam epistola ista me purget, in qua pure atque simpliciter ad peccandum et ad non peccandum integrum liberum arbitrium habere nos dicimus, quod in omnibus bonis operibus divino adjuvatur semper auxilio.*

3. Deinde, inquit Augustinus (Ibid.), cum de hominis conditione, et ad peccandum atque non peccandum naturali ejus possibilitate quædam interposuisset, ad-

scripta, cum in omnibus mss. tum in priscis edit. Concil. ac Rom. obtinuit. Immo ex hac summa et altera superioris epistolæ 16 simul copulatis Cresconius breviori sui capitulum 58 conflat in hunc modum: *De Bonosiacis hæreticis, quod Judæis sint comparandi. Et de suscipiendis clericis, quos idem Bonosus antequam damnaretur ordinavit. Ex decretis papæ Innocentii tit. XLIX et L. Hinc factum, ut Merlinus geminum illum titulum epistolæ huic præmittens, superiorem epistolam 16, tanquam hujus capitulum secundum ei subjecerit. Bonosi quidem Photinique, ut prævio in epistolam 9 Siricii Monito n. 7, observavimus, affines erant hæreses; nihil tamen est cur a littera discedamus epistolæ nostræ, in qua sectatorum Photini, non Bonosi, mentio occurrit. Immo si ad Senensem in Croatia, seu, ut olim vocabant, in Liburnia, non ad Senensem in Hætruria episcopum hæc epistola scripta est. Photini, non Bonosi asseritas in ea notari extra controversiam erit. Præterea Photinum, cum Sirmii in Pannonia, cui Liburnia vicina est, episcopus esset, provincias illas hæresis suæ veneno infectisse nemo ignorat. Demum Innocentio de hæresi sermo est, quam toto pene orbe disseminatam innuit, quod sane in Photiniam magis, quam in Bonosiacam recens obortam convenit. Ejus autem hæresis, quæ Innocentius arguit, auctor dicitur Marcus, non quia illum excogitarit, sed quia seduliorum in ea propaganda operam præ se ferret.*

^e In aliquot mss., Siniensi. Apud Merl., Symensi.

^f Edit. Rom., rusticorum. Rectius alii libri, rusticorum: qua voce non raris incolæ, sed homines doctrinæ expertes designantur.

^g Defensorum ecclesiæ Rom. nomen ac munus si bene memini, nunc primum in epistolis summorum pontificum memoratum legimus. Sed non de eo munere ut recens instituto Innocentius loquitur. Eorumdem mentio ad calcem epistolæ 9, Zosimi ad Hesychium recurrit.

junxit: Quam liberi arbitrii potestatem dicimus in omnibus esse generaliter, in Christianis, in Judæis atque Gentilibus. In omnibus est liberum arbitrium æqualiter per naturam: sed in solis Christianis juvatur a gratia. In illis nudum et inerme est conditionis bonum: in his vero qui ad Christum pertinent, Christi munitur auxilio. Illi ideo judicandi atque damnandi sunt, quia cum habeant liberum arbitrium, per quod ad fidem venire possent, et Dei gratiam^a promereri, male utuntur libertate concessa. Hi vero remunerandi sunt, qui bene libero utentes arbitrio, merentur Domini gratiam, et ejus mandata custodiunt.

4. Item adversarios suos ad librorum, quos priorem conscripserat, lectionem provocabat his verbis (*Ibid.*, c. 35): « Legant illam epistolam^b, quam ad sanctum virum Paulinum episcopum ante duodecim fere annos scripsimus, quæ trecentis forte versibus nihil aliud quam Dei gratiam et auxilium confitetur, nosque nihil omnino boni facere posse sine Deo. Legant etiam epistolam^c ad sanctum Constantium episcopum (*Ibid.*, c. 36), ubi breviter quidem, sed plane libero hominis arbitrio Dei gratiam auxiliumque conjunxi. Legant etiam quam^d ad sacram Christi virginem Demetriadem in Oriente conscripsimus (*Ibid.*, c. 37): et invenient nos ita hominis laudare naturam, ut Dei semper gratiæ addamus auxilium. Legant etiam recens meum^e opusculum (*Ibid.*, c. 41), quod pro libero nuper arbitrio edere compulsi sumus: et agnoscent quam iniue nos negatione gratiæ infamare gestierint, qui per totum pene ipsius textum operis perfecte atque integre et liberum arbitrium confitemur et gratiam. »

^a In hæc verba Augustinus: « Nempe, inquit, manifestum est, eum dicere gratiam secundum merita dari, quamlibet eam vel qualemlibet significet; quam tamen aperte non exprimit. »

^b Illis rursus subdit Augustinus: « Hanc ego legi; et inveni eum pene per totam non immorari nisi in facultate et possibilitate naturæ, et pene ibi tantum Dei gratiam constituere. Christianam vero gratiam tanta brevitate perstringit, ut nihil aliud videatur, quam eam tacere timuisse. »

^c Hanc reperire se non potuisse Augustinus testatur. « Sed si, inquit, non est dissimilis cæteris, non habet etiam ipsa quod querimus. »

^d De hac ita idem Doctor loquitur: « Istam sene legi, mihi que pene persuaserat, hanc illum gratiam, de qua quæstio est, confiteri. Sed cum in manus meas et alia venissent, quæ posterius latinsque conscripsit, vidi quemadmodum potuerit etiam illic gratiam nominare, sub ambigua generalitate quid sentiret abscondens, gratiæ tamen vocabulo frangens invidiam offensionemque declinans. » In hoc autem Pelagii opere virus latens reteggit Augustinus epist. olim 143, nunc 188, ad Julianam, ad cuius epistolæ calcem hanc Pelagii ad Innocentium, immo et hunc ipsum locum non obscure notat ubi ait: « In quadam vero epistola sua idem Pelagius, ubi et nomen suum apertissime ponit, nec nomen sacre virginis tacet, dicit ad eam se scripsisse, et ejusdem sui operis testimonio probare nititur, se gratiam Dei, quam vel tacere vel negare asseritur, apertissime confiteri. »

^e De opusculo hoc ea est Augustini censura. « Quatuor sunt libri operis hujus, et hos legi... Sed in

5. Sed et ab his litteris ad fidei suæ librum, quem is subnexerat, vult transire lectorem (*Ibid.*, c. 32). Is porro fidei liber totus insertus Sermoni alias Augustini de Tempore 191, nunc append. 236, n. 2 et seqq. ac præterea seorsim editus est in appendice to. x novæ editionis ejusdem sancti, pag. 96, sicut et apud Hieronymum, cui olim ascriptus fuerat.

6. Præterea in litteris illis, « quas, » inquit Augustinus (*lib. de Peccato origin.*, n. 19, 20 et 21), « Romam misit ad beatæ memoriæ papam Innocentium, et quoniam in corpore eum non invenerunt, « sancto papæ Zosimo datæ sunt, et ad me directæ, « hoc est in eadem epistola, querebatur » se ab hominibus^f infamari, quod neget parvulis baptismi sacramentum, et absque redemptione Christi aliquibus cælorum regna promittat. » Et cum dixisset, « nunquam se vel impium alicum hæreticum audisse, qui hoc de parvulis diceret, » subjiciebat: « Quis enim ita evangelicæ lectionis ignarus est, qui hoc non modo affirmare conetur, sed qui vel leviter dicere aut etiam sentire possit? Deinde quis tam impius, qui parvulos exsortes regni cælorum esse velit, dum eos baptizari et in Christo renasci^g vetat, et in perpetuam certamque vitam renasci^h vetet cum, qui natus sit ad incertam. »

7. Simul cum Pelagii prædictis litteris ac libello fidei ad Innocentium missa est, simulque Innocentii successori Zosimo reddita epistola Praylii Hierosolymitani episcopi, de qua hoc unum a Zosimo discimus, quod in ea Praylius Joannis successor causæ Pelagii enixius adstipulator intervenit (*Epist.* 3, n. 2).

8. Qui autem prædicta legerit litterarum Pelagii

his etiam quatuor libris quæcumque pro gratia videtur dicere, qua juvatur ut declinemus a malo bonumque faciamus, ita dicit, ut nullo modo a verborum ambiguitate discedat quam discipulis sic possit exponere, ut nullum auxilium gratiæ credant, qua naturæ possibilitas adjuvetur, nisi in lege atque doctrina. » Et paucis intermissis: « Sed hoc adiutorium legis atque doctrinæ etiam propheticis fuisse temporibus, adiutorium autem gratiæ, quæ proprie gratia nuncupatur, in Christi esse arbitratur exemplo; quod nihilominus ad doctrinam pertinere respicitis, quæ nobis evangelica predicatur. »

^f Ad hæc Augustinus loco citato: « Non sic illis hæc objiciuntur, ut possit. Nam neque parvulis negant baptismi sacramentum, nec absque redemptione Christi aliquibus cælorum regna promittunt... Objicitur autem illis, quod non baptizatos parvulos nolunt damnationi primi hominis obnoxios confiteri. »

^g Ista Pelagii verba in medium prolaturus Augustinus, præmittit: « Videte latebras ambiguitatis falsitati præparare refugia, offundendo caliginem veritati; ita ut etiam nos, cum primum ea legimus, recta vel correcte propemodum gauderemus. Sed latiores, inquit, disputationes ejus in libris, ubi se quantumlibet operiat, plerumque aperire compellitur, fecerunt nobis et ista suspecta, ut attentius inuentes inveniremus ambigua. »

^h Circa horum verborum intelligentiam quantum laboravit Augustinus ubi explicuit, adjicit: « Tam sunt ambigua, ut possint eorum dogmati præbere latibula, unde ad insidiandum prosiliat hæreticus sensus. »

fragmenta, necnon Augustini, qui omnes vafri hujus A hæretici artes ac subterfugia probe noverat, subnexas observationes expendit, audieritque simul eundem Hierosolymitanum antistitem commendatione probatum atque laudatum esse; is sane Zosinum, simpliciter verba illius ut sonabant accipientem, decipi ab eo potuisse minus mirabitur.

MONITUM IN FRAGMENTUM SEQUENS.

(Spicileg. Maii, tom. III.)

Superioribus epistolis Innocentii I vulgatis sæpe subnectimus latiore partem ex ejus inedita epistola ad Severianum Gabalorum episcopum. Equidem in codice Arabico non *Gabala* sed *Haiata* scribitur, quæ lectio vim quandam accipit ex eo quod *Aila* episcopalis est urbs Palæstinæ apud Lequinium Or. ch. l. III, p. 738; sed tamen in paucissimis quos Lequinus novit ejus urbis episcopis, Severianus non censetur. Statim igitur de Severiano Gabalorum, urbis item Syræ, episcopo cogitavi, qui contemporaneus fuit Innocentio; quodque magis interest in notitia epistolarum Innocentii deperdiatarum apud Constantium p. 921 cognoscimus, inter Severianum et Innocentium epistolas missitatas, fuisse. Præterea paulo infra in codice Arabico fragmentum item Severiani legitur, quo loco non *Haiata*, sed *Gabala* sedes ejus episcopalis dicitur. Mendum igitur Arabici codicis ex litterule similitudine coortum est. Hoc ergo epistolare Innocentii fragmentum ab Arabe homine nobis conservatum gratanter accipiamus.

EPISTOLA XLII.

SEU FRAGMENTUM EPISTOLÆ QUAM AD SEVERIANUM EPISCO-
PUM SCRIPSIT INNOCENTIUS UNUS EX PRIMIS ROMÆ
EPISCOPIB.

Cum divinum e cœlis Verbum advenit, et in Vir- C ginis sanctæ Mariæ visceribus, de qua carnem sumpsit, habitavit, nequaquam corpus suum de cœlo

secum detulit, neque suam in terris divinitatem adeptus est; sed ipse Deus erat, ipse corpus suum in Virginis utero efformavit; neque ullum in suo corpore conficiendo socium habuit, sed unus ipse confecit. Confitemur autem in omnibus quæ ab humanitate fiebant, comitem fuisse divinitatem, quæ nullo unquam vel minimo temporis articulo ab humanitate sejuncta fuit. Confitemur etiam, eo ipso tempore quo noster e cœlis Servator advenit, atque in Virginis Mariæ utero descendit, divinitatem cum humanitate conjunxisse, quæ nunquam ulla in re vel actione divisæ fuerant, quandoquidem indivisibiles erant. Ac veluti ejus divinitas sine caret, ita et ejusdem humanitas post resurrectionem in æternum manet. Hæc de femina sedit, nihilominus divinitas atque humanitas unum (*Christum*) constituebant. Nec quisquam putet, quo tempore divinum in terris Verbum ad suscipiendam abs Joanne baptismum accessit, tunc initium divinitatis ejus fuisse, cum videlicet vocem Patris e cœlo exeuntem Joannes audivit. Hæc sane ita res se habet; verum ipso temporis articulo, quo in utero Virginis descendit, unum cum corpore et divinitate individuum effectum est; fuitque divinitas corporis coætors, atque immutabili quadam ratione et inseparabili facta est unica unitas. Divinitas ab humanitate non est sejuncta. Christo in cruce existente, divinitas ab ejus humanitate non recessit. In cœlum ascendit cum corpore quod de Virgine Maria sumpsit, atque ad optimi Patris sui dexteram sedit. Hæc fides nostra est. Qui autem non ita credunt, eos catholica Ecclesia expellit, immo auctor ejusdem Deus excommunicat. Laus Deo in æternum! Amen.

APPENDIX

AD EPISTOLAS S. INNOCENTII I PAPÆ.

NOTITIA

EPISTOLARUM NON EXSTANTIUM, QUÆ AD INNOCENTIUM ATTIRENT.

(D. Const. Epist. Rom. Pontif. tom. I.)

1. Anno 404, mense Aprili. *Litteræ Theophili ad-
versus Joannem Chrys.* — Theophilus Alexandrinus episcopus epistola ad Innocentium scripta, et per Alexandrinum lectorem delata, Joannem a se depositum referebat. Quam epistolam, inquit Palladius, Dial. c. 4, pag. 9, cum legisset (beatus papa Innocentius, parum abfuit, quin temeritatem Theophili atque superbiam condemnaret, quod et solus scripseret, nec claram ejus rei notitiam misisset, nec cur aut quibus eum Joannem deposuerat indicasset.) Hæc epistola prima ex his fuit, quas Innocentius de Joannis causa, postquam ille ab episcopatu dejectus

est, accepit. Quapropter statim a Joannis depositione, post tumultum magno sabbato in Ecclesia Constantinop. excitatum, hoc est mense Aprili anni 404, scripta jure existimetur. Ad hæc epistolam, aut ad alteram, de qua num. 4 dicturi sumus, referendum videtur, quod Palladius pag. 451 de Theophilo scribit: « Is in sua ad Innocentium papam epistola, vituperans beatum Joannem, Epiphanium nominat sanctissimum, quem inquit, antea probris affecerat ut hæreticum aut schismaticum. »

2. Eodem tempore. *Epistolæ tres in gratiam Joannis.* Triduo postquam proxime Theophili litteræ